

พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

BUDDHIST WAYS TO PROMOTE THAI SOCIAL VALUES

พระครูสาครสุทธิธรรม (ติลก กิตติติลโก)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

พระครูสาครสุทธิธรรม (ดิลก กิตติติลโก)

ดุชนีพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุชนีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

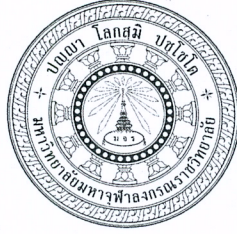
Buddhist Ways to Promote Thai Social Values

Phrakhru Sakornsuthidham (Dilok Kittitilako)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
ดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

(พระมหาสมบูรณ วฑฒิกโร, รศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขฎฐิบัณฑิต

(พระเมธาวิญญรส, รศ. ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.สุวิญ รักษัตย์)

กรรมการ

(พระมหาสมบูรณ วฑฒิกโร, รศ. ดร.)

กรรมการ

(พระราชปริยัติมณี, รศ. ดร.)

กรรมการ

(ดร.บุญเลิศ โอฐสู)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุขฎฐิบัณฑิต

พระราชปริยัติมณี, รศ. ดร.
ดร.บุญเลิศ โอฐสู

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสาครสุทธิธรรม)

- ชื่อคุณิพนธ์ : พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย
ผู้วิจัย : พระครูสาครสุทธีธรรม (ดิลก กิตติดิลโก)
ปริญญา : พุทธศาสตรคุณิบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์ : พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ), รศ. ดร., ป.ธ.๙,
M.A. (Pali & Sanskrit), Ph.D. (Pali)
: ดร.บุญเลิศ โอธูสู, ป.ธ.๘, พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
พธ.ม. (ธรรมนิเทศ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย และ ๓) เพื่อนำเสนอพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสาร คือการวิเคราะห์และสังเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยมาจากวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตหรือมรดกแห่งสังคมที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงาม และจิตวิญญาณของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การดำเนินชีวิต การใช้ภาษา เป็นต้น และความเชื่อที่บุคคลยึดถือประจำใจที่จะช่วยตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ค่านิยมมีมาตั้งแต่สมัยพระร่วงเจ้าแห่งอาณาจักรสุโขทัย แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านคติธรรม (๒) ด้านเนติธรรม (๓) ด้านวัตถุธรรม และ (๔) ด้านสทธรรม สำหรับหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ (๑) ภูมิธรรมมีกัตถะหรือภูมิธรรมมีกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ และพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม เพราะสามารถใช้ในการดำเนินชีวิต (๒) อปริหานิยธรรม ๗ และสัพปุริสบัญญัติ ๓ เป็นหลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม เพราะสามารถใช้เป็นแบบอย่างและแบบแผนอันเป็นจาริตประเพณีได้ (๓) สันโดษ ๓ และอปณณกปฏิบัติ ๓ เป็นหลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุธรรม เพราะสามารถใช้กับสิ่งที่วัตถุธรรมได้อย่างคุ้มค่าพอเหมาะพอดี พอเพียง (๔) ศีล ๕ และ ทิศ ๖ เป็นหลักพุทธธรรมส่งเสริมค่านิยมด้านสทธรรม เพราะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ส่วนพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย คือวิธีการแนวพุทธที่สามารถช่วยส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยทั้ง ๔ ด้านได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม คือ (๑) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมตามหลักกัตถัญญุตเวที (๒) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม (๓) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสุจริตธรรม (๔) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมตามหลักจาคะ (๕) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสันโดษ และจากพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยทั้ง ๔ ด้าน สามารถสร้างเป็น “RPVAB : Model” คือกระบวนการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยให้เข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน ได้ดังนี้ คือ (๑) ระบบการรับรู้ค่านิยมในสังคมไทย (Recognition system) (๒) ทศนคติเชิงบวกต่อค่านิยมในสังคมไทย (Positive attitude) (๓) ความตระหนักในคุณค่าของค่านิยมในสังคมไทย (Value

awareness) (๔) การยอมรับค่านิยมในสังคมไทย (Acceptance) และ (๕) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามค่านิยมในสังคมไทย (Behavior modification) โดย “RPVAB : Model” สามารถนำไปสร้างค่านิยมในสังคมไทย สร้างลักษณะนิสัย สร้างแนวความคิดใหม่ วางแผนปฏิบัติที่ดี แนวทางปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน มุ่งเน้นของการสร้างค่านิยมแต่ละระดับเป้าหมาย และค่านิยมที่ควรถือปฏิบัติในสังคมไทย

Dissertation Title : Buddhist Ways to Promote Thai Social Values
Researcher : Phrakhru Sakornsuthidham (Dilok Kittitilako)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)
Dissertation Supervisory Committee
: Phra Rajapariyattimuni (Thiab Siriñaño), Assoc.Prof.Dr.,
Pali IX, M.A. (Pāli & Sansakrit), Ph.D. (Pāli)
: Dr. Boonlert Otsu, Pāli VIII, B.A. (Teaching Social Studies),
M.A. (Dhamma Communication) Ph.D. (Buddhist Studies)
Date of Graduation : May 24, 2019

Abstract

This dissertation entitled ‘Buddhist Ways to Promote Thai Social Values’ has three objectives: 1) to study the ideas on values in Thai society, 2) to study Buddhadhammas to promote values in Thai society, and 3) to propose the Buddhist methods to promote values in Thai society. This is a qualitative research done by studying documentaries and then the synthesis of contents gained from the analysis is also made.

In the research, it was found that the ideas concerning the values in Thai society is basically derived from the culture where ways of life even social heritage adapted, improved or cultivated by man are daily followed to progress human beings’ life and spirit through various forms of expressions, living life, usage of language, for instance. It also includes one’s belief by which he/she justifies things. Since Sukhothai periods till now, four aspects of values are found as follows: 1) moral teachings, 2) legal teachings, 3) material teachings, and 4) coordinated teachings. As far as Buddhadhammas in promoting values in Thai society are concerned, four dimensions are found as follows: 1) four virtues conducive to benefits in the present and four sublime states of mind; these are used to promote the values of moral teachings due to its availability to live life, 2) seven things leading never to decline but only to prosperity and things established by righteous people; these are used to promote legal teachings because they serve as the formation and traditional ideal, 3) three kinds of contentment and unimpeachable paths; they serve to promote material teachings due to its moderate usage leading to suitability, good and sufficiency, and 4) five precepts and six directions; they are used to promote values of coordinated teachings due to its happy co-existence with others.

So far as the Buddhist methods to promote values in Thai society go, four aspects can be concretely utilized as follows: 1) the Buddhist methods to promote values according to the principles of gratitude, 2) the Buddhist methods to promote values according to five precepts and moralities, 3) the Buddhists methods to promote values according to good actions, 4) the Buddhist methods to promote values according to generosity, and 5) the Buddhist methods to promote values according to contentment. Based on those methods, the formation, RPVAB: Model, can be made; they serve to strengthen Thai society in terms of strong-ness, security and sustainability in the following ways: 1) recognition system of values in Thai society, 2) positive attitude, 3) value awareness, 4) acceptance, and 5) behaviour modification. Through the above mentioned model, RPVAB: model, Thai values can be promoted to nurture one's habit, new thought and planning. The guidelines to follow basic values are aimed at creating the suitability of values for Thai society to properly observe.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ก็ด้วยอาศัยความอุปการะเกื้อหนุนของบุคคลหลาย ๆ ท่าน
ตั้งนั้น เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณและการทำให้คุณความดีที่ทำให้ได้เผยแพร่ออกไปเป็นเน็ตแบบ
แผนในการกระทำของกัลยาณชนทั่วไป จึงขอเอ่ยนามของท่านทั้งหลายที่มี ดังต่อไปนี้

พระราชปริยัติมุนี,รศ.ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ประธานกรรมการควบคุมและ อาจารย์ ดร.บุญเลิศ โอฐสู กรรมกรควบคุมดุชฎินิพนธ์เรื่อง
นี้ให้คำปรึกษาด้วยดียิ่ง พร้อมทั้งกระตุ้นเตือนสติสร้างขวัญกำลังใจในการศึกษาค้นคว้าวิจัยจนสำเร็จ
การศึกษา พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภสร รอง
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย (รองคณบดีฝ่ายวิชาการ) ที่เปิดโอกาสให้ได้เข้าศึกษา ณ มหาวิทยาลัยแห่งนี้

ขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบใจเจ้าหน้าที่ทุกรูป/คน ประกอบด้วย พระมหาสมเกียรติ
กิตติญาโณ เลขานุการสำนักงานคณบดีคณะพุทธศาสตร์ พระมหาสันติ อธิภทโท เลขานุการ
สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม พระครูใบฎีกาสันน หยรกโข คุณสังวร
อ่อนสนิท คุณอุดม จันทิมา โดยเฉพาะคุณภพภพ เทพธานี เจ้าหน้าที่ห้องโสตทัศนศึกษาของบัณฑิต
วิทยาลัย ที่ช่วยเกื้อหนุนการพิมพ์คอมพิวเตอร์ และอาจารย์ ดร.ไอศูรย์ อินทร์เพชร ที่คอยให้การ
ช่วยเหลือทุกๆ ด้านทั้งด้านกำลังทรัพย์กำลังกายกำลังใจ ด้านการเดินทาง ด้านการติดต่อประสานงาน
ทำให้มีความสะดวกในการเขียนงานวิจัย ตลอดถึงการค้นคว้าข้อมูลอ้างอิง และอำนวยความสะดวกใน
การติดต่อประสานงานทุกอย่างให้เสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ และผู้พระคุณทุกคนที่มีส่วนช่วยเหลือในการสืบค้นข้อมูล และให้
กำลังใจ พร้อมทั้งอนุเคราะห์ปัจจัยในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้

ส่วนที่เป็นประโยชน์อันจะพึงมีจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณมารดาบิดา ครู
บาอาจารย์และผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนในการวิจัยครั้งนี้ หากจะพึงมีข้อผิดพลาดบกพร่อง ผู้วิจัย
ต้องขอภัยและยินดีรับผิดชอบทุกประการ

พระครูสาครสุทธีธรรม (ดิลก กิตติติลโก)

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๙
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๐
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๒๐
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย	๒๑
๒.๑ ความนำ: วัฒนธรรม ที่มาของค่านิยม	๒๑
๒.๑.๑ นิยามและความหมายของวัฒนธรรมในหมู่คนไทยในอดีต	๒๑
๒.๑.๒ ความหมายของวัฒนธรรมตามแนวทางในการรักษาส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๒๙	๒๓
๒.๑.๓ วัฒนธรรมประเภทศาสนจริยธรรม-คุณธรรม	๒๔
๒.๑.๔ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม	๒๕
๒.๑.๕ วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมและชาติบ้านเมือง	๒๖

๒.๑.๖ วัฒนธรรมไทยจึงเป็นเสมือนศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชาติ	๒๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมโดยทั่วไป	๒๘
๒.๒.๑ นิยามและความหมายของค่านิยม	๒๘
๒.๒.๒ หน้าที่ความสำคัญของค่านิยม	๓๑
๒.๒.๓ พัฒนาการของค่านิยม	๓๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย	๓๖
๒.๓.๑ ความหมายและขอบข่ายของค่านิยมไทย	๓๖
๒.๓.๒ ลักษณะของค่านิยมในสังคมไทย	๕๕
๒.๓.๓ การส่งเสริมค่านิยมไทย	๕๗
๒.๓.๔ การเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย	๖๓
๒.๔ ประเภทของค่านิยมในสังคมไทย	๖๗
๒.๕ สรุป	๖๙

บทที่ ๓ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย	๗๑
๓.๑ ความนำ	๗๑
๓.๒ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม	๗๓
๓.๒.๑ คติธรรม: ทิฏฐธัมมิกัตถะ หรือทิฏฐธัมมิมิสตถสังวัตถนิกธรรม	๗๓
๓.๒.๒ คติธรรม: พรหมวิหาร ๔	๗๕
๓.๓ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม	๗๖
๓.๓.๑ เนติธรรม: อปริหานิยธรรม ๗	๗๖
๓.๓.๒ เนติธรรม: สปัฏฐบัญญัติ ๓	๗๗
๓.๔ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุธรรม	๗๗
๓.๔.๑ วัตถุธรรม: สันโดษ ๓	๗๘
๓.๔.๒ วัตถุธรรม: อปัณณกปฏิบัติ ๓	๗๙
๓.๕ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านสหธรรม	๗๙
๓.๕.๑ สหธรรม: ศีล ๕	๘๐
๓.๕.๒ สหธรรม: ทิศ ๖	๘๖

๓.๖ ความสรุป	๙๐
บทที่ ๔ พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย	๙๑
๔.๑ ความนำ	๙๑
๔.๒ หน่วยงานส่งเสริมค่านิยมไทย	๙๓
๔.๒.๑ บ =บ้าน	๙๔
๔.๒.๒ ว= วัด	๙๔
๔.๒.๓ โรงเรียนและสถานศึกษา	๙๕
๔.๓ หลักการเสริมสร้างค่านิยมไทย	๙๖
๔.๔ วิธีการส่งเสริมค่านิยมไทย	๙๘
๔.๕ พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมไทย	๙๘
๔.๕.๑ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านคตินิยม	๙๙
๔.๕.๒ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม	๑๐๐
๔.๕.๓ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุธรรม	๑๐๑
๔.๕.๔ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านสัทธรรม	๑๐๑
๔.๖ องค์ความรู้ที่เกิดจากวิจัยพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย	๑๐๓
๔.๗ สรุป	๑๑๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๒๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงการบริหาร	๑๒๔
๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัยครั้งต่อไป	๑๒๔
บรรณานุกรม	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๗

สารบัญแผนภูมิตารางและแผนที่

หน้า

๑. แผนที่การสร้างระบบค่านิยม	๔๗
๒. แผนภูมิส่งเสริมค่านิยมสังคมไทย	๑๒๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา
(เฉพาะที่ใช้ในดัชนีฉบับนี้)

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยการอ้างอิงใช้ระบบระบุเล่ม/ชื่อ/หน้าหลังคำย่อชื่อคัมภีร์ดังตัวอย่างเช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๑๐ หมายถึง ที่มณีกายมหาวรรคพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๖ หน้า๑๐

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวาร	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	ที่มณีกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	ที่มณีกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	ที่มณีกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	มูลป็นนาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมป็นนาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	อุปริป็นนาสก์	(ภาษาไทย)
สั.ส.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.นิ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ข.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
สั.สพ.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม.	(ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อจ.เอกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ทุก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.จตุกก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ปญจก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ฉก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.สตตก.	(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	สตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.อภุชวก.	(ไทย)	=	อังคุดตตรนิกาย	อภุชวกนินบาต	(ภาษาไทย)
อง.นวก.	(ไทย)	=	อังคุดตตรนิกาย	นวกนินบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	อังคุดตตรนิกาย	ทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก.	(ไทย)	=	อังคุดตตรนิกาย	เอกาทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ธรรมบท(ภาษาไทย)	
ขุ.อุ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	วิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.เถรี.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.พุทฺธ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	พุทฺธวงศ์(ภาษาไทย)	
ขุ.จริยา.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ฉัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ธา.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธาตูกถา(ภาษาไทย)	
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคัลปิณฺณุตติ	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ(ภาษาไทย)	
อภิ.ย.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ยมก	(ภาษาไทย)
อภิ.ป.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปิฎฐาน	(ภาษาไทย)

๑.๒ คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

อักษรย่อที่ใช้อ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาใช้ระบบระบุชื่อคัมภีร์ลำดับเล่ม (ถ้ามี) /หน้า ตัวอย่างเช่นที่.สี.อ. (บาลี) ๘๐ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหมายถึงที่ขนิทายสมุจจลวิลาสินี สีลชนชวคคอภุชวกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา ปาราชิกกัณฺท์		
				สังฆาทิเสสชาติมหาวรรคาคีอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ธรรมอรรถกถา (ภาษาไทย)

ฎีกาอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

สารตถ.ฎีกา. = สารตถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)
 ที.สี.ฎีกา. (อภินว) = อภินวฎีกา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสส

มงคล. (บาลี) = มงคลตถทีปนี (ภาษาบาลี)
 วิสุทธ. (ไทย) = วิสุทธิมรรค (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ค่านิยมของสังคมไทยในปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปมากไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบต่างๆ ตามสภาพสิ่งแวดล้อมและกาลเวลา มีการติดต่อค้าขาย สัมพันธ์ทางการทูตกับต่างประเทศ การช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีแก่สถาบันการศึกษา ทำให้มีการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ค่านิยมตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม คำว่า “ค่านิยม” คือสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง”^๑ ค่านิยมเป็นการกำหนด, ชมชอบ, ยอมรับนับถือ, ชื่นชมยินดีใช้ได้กับทั้งทางวัตถุ และจิตใจหรือรูปธรรมและนามธรรม ความจริงแล้วการปลูกฝังค่านิยมในสังคมไทยมีมาช้านานแล้ว นับแต่สมัยพระร่วงเจ้าแห่งสุโขทัย เช่น สุภาษิตพระร่วงที่ว่า “ประเพณีไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ”^๒ ซึ่งค่านิยมของสังคมย่อมเป็นไปตามกาลสมัย เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีพระราชปณิธานเป็นค่านิยมไว้ว่า “ตั้งใจจะอุปถัมภ์ยกยอพระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนแลมนตรี”^๓

โดยทั่วไปแล้วค่านิยมมักจะส่งผลดีต่อสังคม เพราะเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมให้การยอมรับว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง เช่น ความกตัญญู ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ค่านิยมบางอย่างก็ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดี เช่น การแสดงอำนาจหรืออภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น ความหุนหันพุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต การยกย่องคนมั่งมีมากกว่าคนดีมีศีลธรรม ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งค่านิยมเหล่านี้จะแปรเปลี่ยนไปตามความต้องการของแต่ละบุคคลเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็มีส่วนทำให้เกิดค่านิยมใหม่ๆ ได้เช่นกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าค่านิยมเป็นได้ทั้งเหตุและผลของการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นค่านิยมจึงมีความสำคัญ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๒.

^๒ กอง เคลือบพณิชกุล, พจนานุกรมสุภาษิตไทย, (กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ๒๕๙๗), หน้า ๑๑๒.

^๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, นิราศท่าดินแดง, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙.

ต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคม เพราะหากสังคมที่มีค่านิยมที่พึงประสงค์จะทำให้สังคมนั้นเจริญก้าวหน้า แต่หากสังคมใดที่มีค่านิยมไม่พึงประสงค์ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ^๕

ค่านิยมเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติตามกันมาช้านาน เรียกได้ว่าเป็นพฤติกรรมสังคมหรือนิสัยสังคมจนเกือบจะกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไป โดยที่มิได้พิจารณาให้ทองแท้ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ดีหรือชั่ว เป็นคุณหรือเป็นโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นผลดีหรือผลเสียแก่บุคคลหรือประเทศชาติบ้านเมืองในส่วนรวมหรือไม่อย่างไร ความจริงแล้วสังคมไทยได้ถูกหล่อหลอมด้วยประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษประกอบกับการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจมาช้านาน ทำให้ค่านิยมของคนไทยเป็นไปในทางสูงส่งมาโดยตลอด แต่เมื่อมีกระแสแห่งคลื่นวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะจากประเทศตะวันตกหรือประเทศที่เจริญมั่งคั่งด้วยเศรษฐกิจและวัตถุนิยมเข้ามาในประเทศไทย ย่อมกระทบถึงรากฐานของวัฒนธรรม และค่านิยมแบบดั้งเดิมของสังคมไทย ประกอบกับการผิดเคืองทางเศรษฐกิจที่สาเหตุส่วนใหญ่ เกิดจากจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นแต่ทรัพยากรของชาติมีเท่าเดิมหรือลดปริมาณลง ทำให้คนในชาติต้องดิ้นรน แข่งขัน และกอบโกยผลประโยชน์ใ้ตนมากยิ่งขึ้น กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว มีใจคับแคบต่อผู้อื่นไปโดยปริยาย ในที่สุดก็กลายเป็นพฤติกรรมนิสัยของคนในชาติไป ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้น จึงต้องมีการปลูกเร้ากันขึ้นมาใหม่ให้คนในชาติหันมาใส่ใจค่านิยมอันดีงามที่มีมาแต่เดิม กล่าวคือ ไม่ใช่ปลูกฝังขึ้นมาใหม่ เพราะมีมาแต่เดิมแล้ว แต่เป็นการปลูกเร้าและปลูกฝังให้แก่อนุชนรุ่นใหม่ เพื่อให้รู้คุณค่าและยึดถือเป็นหลักประจำใจในการดำเนินชีวิต เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของคนไทยและสังคมไทยไว้ เมื่อกล่าวถึงค่านิยมของสังคมไทย คือสิ่งที่สังคมควรปรารถนา เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นจะเป็นปัจจัยช่วยให้เกิดความสุขความเจริญหรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม สิ่งมีค่าที่กล่าวนี้ บางทีก็กล่าวว่า เป็นสิ่งหาค่าไม่ได้ ไม่ใช่ไม่มีค่า แต่ว่ามีค่า ซึ่งจะกำหนดเป็นราคาไม่ได้เท่านั้น เช่น ความกล้าหาญ ความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ความซื่อตรง ความปราศจากโรคภัยเบียดเบียน ความรู้และการศึกษา เหล่านี้เป็นต้น อันล้วนเป็นสิ่งมีค่าแก่สังคมทั้งนั้น แต่จะมีค่าสูงหรือต่ำกันอย่างไรก็แล้วแต่ความรู้สึกเห็นและความเชื่อของสังคม ซึ่งไม่มีเหมือนหรือเท่ากันเสมอไป^๕

ในอดีตนั้นการสร้างชาตินิยมให้เป็นค่านิยมของสังคมไทยปรากฏชัดที่สุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานประการหนึ่งว่า ต้องสร้างชาติไทยให้เป็นที่ยอมรับในสังคมนานาชาติ และเพื่อนำไปสู่เป้าหมายนั้น จะต้องสร้างชาติไทยให้มีความเป็นเอกภาพ สร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยเน้นความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๕ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **คู่มือปลูกฝังค่านิยม**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๖)

^๕ เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุมานราชธน], **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๑), หน้า ๑๕.

ได้ทรงพยายามสร้างความรู้สึกรักและความสำนึกถึงความเป็นชาติที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในจิตใจไทย โดยทรงชี้แจง สั่งสอน ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น บทความ บทละคร วรรณกรรม ที่ทรงมุ่งสร้างความรู้สึกรักชาตินิยมในหลายด้าน เช่น เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการคงอยู่ของชาติ สถาบันสำคัญของชาติ หน้าที่ที่มีต่อประเทศชาติ การสร้างชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ ดังพระราชนิพนธ์ เรื่อง “การสร้างเอกลักษณ์ของชาติ” จาก “ปลุกใจเสือป่า” มาลงบางตอนที่ว่า^๖

ส่วนปัญหาของค่านิยมที่นับวันค่านิยมในสังคมชาวไทย เป็นไปในลักษณะของการให้ความสำคัญกับสำคัญกับวัตถุนิยมหรือเทคโนโลยีจนมากเกินไป ทำให้พฤติกรรมของคนในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด จนทำให้เกิดการใช้จ่ายที่มากเกินไปเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่ฟุ่มเฟือยหรือเกินความจำเป็น โดยค่านิยมผิด ๆ และเกินพอดีเหล่านี้ ซึ่งคนในสังคมมีความติดค่านิยมด้านวัตถุ ซึ่งเป็นปัจจัยที่แปรเปลี่ยนสภาพพฤติกรรมของคนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้ มีการใช้จ่ายเงินแบบฟุ่มเฟือยเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุที่มีความนิยมกันตามกระแส เรียกว่า ถ้าคนอื่นเขามีกัน ก็ต้องมีบ้างเพื่อไม่ให้ตกกระแส เห็นได้มากที่สุด คือ การใช้สมาร์ตโฟน ที่ซื้อหากันจนเกินความจำเป็นต่อการใช้งาน ไม่เว้น แม้แต่เด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่ได้มีความจำเป็นในการใช้สมาร์ตโฟน แต่ก็ยังมีให้ใช้ เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าบางครอบครัวพ่อแม่ก็เลี้ยงลูกด้วยวัตถุจนมากเกินไปว่าด้วยวัตถุนิยมยังมีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ที่มีค่านิยมที่ผิด ๆ ไป เช่น ความนิยมซื้อยานพาหนะ ทั้งรถยนต์และมอเตอร์ไซด์บิ๊กไบค์ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่จำเป็น หรือซื้อเพราะความชอบ หรือเพียงเพราะตามกระแส อยากเข้ากลุ่มกับเพื่อน ๆ โดยที่ไม่ได้พิจารณาค่าใช้จ่ายของตนเองในแต่ละเดือน โดยหากเป็นมนุษย์เงินเดือนหรือคนที่ไม่ใช่เศรษฐี จะทำให้เป็นหนี้สินระยะยาว แทนเก็บเงินในส่วนนี้ไว้เพื่อออมในอนาคต ทำคนไทยส่วนมากมีหนี้ต่อครัวเรือนสูง เพราะไม่มีเงินออม เนื่องจากฟุ่มเฟือยกับของที่เกินจำเป็น^๗

ปัญหาค่านิยมดังกล่าว รัฐมีนโยบายในการแก้ไขมาโดยตลอด แม้แต่ในรัฐบาลปัจจุบัน คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีนโยบายสร้างประเทศให้เข้มแข็งโดยให้ยึดค่านิยม ๑๒ ประการ คือ

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
๔. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
๕. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
๖. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน

^๖ เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชธน], *ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณี*, หน้า ๓๙-๔๐.

^๗ ค่านิยมชาวไทย สิ้นเปลืองต่อไป ถ้าไม่ปรับปรุง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://moneyhub.in.th/article/thai-popularity>[๒๐ มกราคม ๒๕๖๒].

๗. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
 ๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
 ๙. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ๑๐. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี

๑๑. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

ค่านิยมทั้ง ๑๒ ข้อข้างต้น ถือว่า เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อวิถีชีวิตคนไทย จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างค่านิยมที่ดีแก่เด็กเยาวชน โดยอาศัยบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของเด็กเยาวชน ค่านิยมที่ไม่ควรปลูกฝังให้กับประชาชนในสังคมไทย คือค่านิยมที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขาดระเบียบวินัย การทำอะไรตามใจรักติกา เช่นคำพูดที่ว่า"ทำอะไรได้ตามใจคือไทยแท้" นับถือวัตถุมากกว่าคุณธรรม จริยธรรม เหนินห่างศีลธรรม ทำบุญเอาหน้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง เนื่องในการพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ความว่า

การรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยให้ดำรงมั่นคงยืนยาวไป ถือว่าเป็นกรณีกิจอันสำคัญสูงสุดนอกจากต้องอาศัยการบริหารประเทศที่ฉลาดสามารถและสุจริตเป็นธรรมแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนทั้งประเทศด้วย คือประชาชนแต่ละคน จะต้องชวนช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์และดำรงอยู่ในคุณธรรมอันสมควรแก่ฐานะของตน ๆ คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือการรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น ประการที่สาม คือการอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือการรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

พระราชดำรัสนี้ สงเคราะห์เข้าในหลักธรรมชื่อว่า ฆราวาสธรรม ธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มี ๔ ประการ คือ^๘

๑. สัจจะ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง

^๘ ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

๒. ทมะ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด ตัดนิสัย แก้ไข ข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓. ขันติ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๔. จาคะ ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

ในธรรมหมวดนี้ ทมะมุ่งเอาด้านปัญญา ขันติทำนเน้นแง่วิริยะ^๙

คุณธรรม ๔ ประการในพระราชดำรัสข้างต้นถือได้ว่า เป็นค่านิยมในสังคมไทยที่ชาวไทย ควรนำมายึดเหนี่ยวและประพฤติปฏิบัติตาม ในกรณีนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้บัญญัติค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการ ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ ปีเดียวกันนี้ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและพัฒนาประเทศ ประกอบด้วย (๑) การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ (๒) การประหยัดและการออม (๓) การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย (๔) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และ (๕) ความรักชาติศาสน์กษัตริย์

แต่ควรปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย โดยเฉพาะ การอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของสังคมไทยเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นงานวันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา วันลोकกระทง วันปีใหม่วันเด็กแห่งชาติ วันครูแห่งชาติ วันสงกรานต์ วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ สถาบันการศึกษา หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมควรร่วมด้วยช่วยกันจึงจะทำให้ สืบสานประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่ชาติไทยได้ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เราอาจต้องย้อนกลับไปดู แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยในอดีตว่าเป็นอย่างไร ควรใช้หลักพุทธธรรมใดในการส่งเสริม ค่านิยมในสังคมไทย และควรนำเสนอพุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย โดยการนำพุทธธรรมเข้าไป ประยุกต์ใช้กับการส่งเสริม ซึ่งจะเกิดกระบวนการเรียนรู้ วิธีการและขั้นตอนนำไปประพฤติปฏิบัติ เป็น ค่านิยมที่ดีงามและยั่งยืนในสังคมไทยสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอพุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยควรใช้หลักพุทธธรรมอะไร อย่างไร
- ๑.๓.๓ พุทธวิธีการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องค่านิยมสังคมไทยตามที่ปรากฏในเอกสารหนังสือต่างๆ และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่มี เช่น ที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยอาศัยข้อมูลหลักเชิงทฤษฎีจากพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และอนุฎีกา เป็นต้น และในส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องค่านิยมไทยนั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หนังสือต่างๆ และ งานวิจัยทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการ โดยจำแนกเป็นประเด็นได้ ดังนี้ ประเด็นที่ ๑ ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยประเด็นที่ ๒ สังเคราะห์ส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย ประเด็นที่ ๓ เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติตามหลักพุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่บุคคลที่ยึดถือปฏิบัติตามๆ กันมาเพราะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นจะเป็นปัจจัยช่วยให้เกิดความสุข ความเจริญหรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ส่วนรวม ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงค่านิยม ๔ ด้าน คือ คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสหธรรม

การส่งเสริม หมายถึง การช่วยทำให้ดีขึ้นหรือการเพิ่มพูนให้ดีขึ้นมั่นคงยิ่งขึ้น ในที่นี้หมายถึงวิธีการที่จะทำให้ค่านิยมในสังคมไทยที่ดีมีอยู่แล้วยังคงอยู่และดียิ่งขึ้นไปตามลำดับ

การส่งเสริมค่านิยม หมายถึง การช่วยทำให้คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสหธรรมดียิ่งขึ้นหรือการเพิ่มพูนคติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสหธรรมให้ดีขึ้นมั่นคงยิ่งขึ้น ในที่นี้หมายถึงวิธีการที่จะทำให้ค่านิยมในสังคมไทยที่ดีมีอยู่แล้วยังคงไว้อยู่และดียิ่งขึ้นไปตามลำดับ

พุทธวิธี หมายถึง วิธีการทางพระพุทธศาสนาที่นำเอาหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย หมายถึง วิธีการทางพระพุทธศาสนาที่นำเอาหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมค่านิยม ๔ ด้าน คือ คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสหธรรมในสังคมไทย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การศึกษาพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมไทย มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ชิตพล พุทธฌิกุล ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของการเลือกใช้กระเป๋าแบรนด์เนมต่างประเทศของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งที่บุคคลต้องทำตาม เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ได้รับการยกย่องจากสังคม ความต้องการที่จะซื้อตราสินค้าต่างประเทศของผู้บริโภคมาจากทัศนคติทางบวก และชื่นชอบที่สินค้ามีลักษณะเด่นทางด้านรูปแบบดีไซน์ คุณภาพ และรูปร่างลักษณะของตราสินค้า ส่งผลทำให้เกิดการซื้อซ้ำ และความจงรักภักดีในตราสินค้า^{๑๐}

ติณณวรรณ สิริทรัพย์ทวี ค่านิยมทางสังคมและรูปแบบการดำเนินชีวิตส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสติ๊กเกอร์ในแอปพลิเคชันไลน์ของกลุ่มคนวัยทำงานและกลุ่มนักศึกษา ได้สรุปว่าค่านิยม หมายถึงสิ่งที่บุคคลพึงพอใจ เห็นว่ามีคุณค่าแล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ ความคิดของตนเอง สิ่งความเชื่อและความคิดเหล่านี้จะอยู่ตลอดไปจนกว่าจะพบค่านิยมใหม่ที่สร้างความพอใจได้มากกว่า บุคคลจะยอมรับค่านิยมใหม่นั้น ซึ่งบุคคลต้องพบปัญหาเลือก และตัดสินใจทุกครั้ง ค่านิยมจริงเสมือนเป็นพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคล ซึ่งคุณค่าดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งได้เป็น ดังนี้

- ๑) คุณค่าแท้ เป็นคุณค่าที่พัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๒) คุณค่าเทียม เป็นคุณค่าที่ตอบสนองความต้องการแบบครั้งคราว^{๑๑}

Rubio ให้ความหมายว่า ค่านิยมทางสังคม เป็นแรงจูงใจที่สำคัญทำให้บุคคลมีจุดหมายในชีวิต จุดหมายใดที่ได้มาแล้วรู้สึกคุ้มค่าจะเป็นที่ยอมรับในสังคม และเห็นว่าเป็นค่านิยมในระดับสูง ถ้าจุดหมายใดเป็นค่านิยมระดับค่าบุคคลที่อยู่ในสังคมหลีกเลี่ยงแสดงว่าเป็นค่านิยมที่ไม่ดีซึ่งค่านิยมมีบทบาทที่สำคัญ และมีผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม^{๑๒}

^{๑๐} ชิตพล พุทธฌิกุล, “ค่านิยมที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของการเลือกใช้กระเป๋าแบรนด์เนม จากต่างประเทศของประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร”, *ปริญญาหมาบบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗).

^{๑๑} ติณณวรรณ สิริทรัพย์ทวี, “ค่านิยมทางสังคมและรูปแบบการดำเนินชีวิตส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสติ๊กเกอร์ในแอปพลิเคชันไลน์ของกลุ่มคนวัยทำงานและกลุ่มนักศึกษา”, *ปริญญาหมาบบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๘).

^{๑๒} Rubio, N., N Villaseñor., & M. J. Yagüe. Creation of consumer loyalty and trust in the retailer through store brands: The moderating effect of choice of store brand name. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 2017, pp. 34, 358-368.

Eagly & Chaiken กล่าวว่า ค่านิยมทางสังคม เป็นความเชื่อที่ใช้ร่วมกันในเฉพาะวัฒนธรรม หรือกลุ่มคน ลักษณะของความเชื่อไม่มีข้อจำกัดในทางศาสนา เศรษฐกิจ และปัจจัยทางวัฒนธรรม^{๑๓}

Miller ให้ความหมายว่า ค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งสำคัญในการดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์ ค่านิยมมีผลต่อความรู้สึก ความคิด และท่าทางการแสดงออก ที่ทำให้สังคมเป็นไปในทางเดียวกัน เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดี ได้รับการยอมรับจากสังคม และยึดถือปฏิบัติมาอย่างสม่ำเสมอ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความคิดเห็นของคนในสังคมตามกาลเวลา^{๑๔}

สรุปได้ว่าการศึกษางานวิจัย และทบทวนวรรณกรรมต่างๆ นักวิจัยได้ให้คำจำกัดความของค่านิยมทางสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรม การปฏิบัติตน การแสดงออกของบุคคลในแต่ละสังคม สิ่งที่สังคมยอมรับ บุคคลส่วนใหญ่จะนำมายึดถือ เป็นแนวทางปฏิบัติ และสืบทอดไปยังลูกหลาน ค่านิยมทางสังคมในแต่ละสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกัน และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ค่านิยมทางสังคมอาจไม่นำมาปฏิบัติใช้กันกับทุกคนในสังคมนั้น สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติในสังคมหนึ่งอาจไม่นำมาใช้ในอีกสังคมก็เป็นไปได้

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษา พบว่า ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ที่ผ่านมา งานศึกษาและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น ๖๐๐ เอกสาร โดยเฉลี่ยมีงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเพียงปีละประมาณ ๑๒ เรื่อง เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วง ๑๐ ปี พบว่า เนื้อหาหรือประเด็นต่างๆ ของเอกสารมีความหลายหลายค่อนข้างสูง และมีทิศทางที่ไม่ค่อยชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อแจกแจงเอกสาร ๗ กลุ่ม พบว่า การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสุนทรียศาสตร์และค่านิยมตามแนวการเมือง ในประเทศไทยมีอยู่จำนวนน้อยมาก ขณะที่การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม มีมากถึงร้อยละ ๓๗^{๑๕}

แนวทางการศึกษาวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ควรที่จะมุ่งในประเด็นที่ทันสมัย ถูกต้อง และต้องก้าวข้ามจุดยืนเดิมๆ โดยมีการศึกษาให้เป็นสหสาขาวิชามากขึ้น เน้นการศึกษาค่านิยมตามแนวทฤษฎีใช้หลักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมและการคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงให้ความสำคัญต่อการได้มา การธรรมาภิบาลและการใช้อำนาจเหนือบุคคลอื่น เป็นต้น

ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร กล่าวว่า ค่านิยมทางสังคมสามารถเรียนรู้ได้จากสังคม ซึ่งมีสถาบันหลายสถาบัน ดังนี้ ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่สร้างค่านิยมให้แก่บุคคล อบรมสั่งสอนสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติให้แก่คนตั้งแต่เกิด บุคคลจึงรู้สึกผูกพันกับครอบครัว สิ่งที่อบรมสั่งสอนจึงถ่ายทอดไปยัง

^{๑๓} Eagly & Chaiken, *The psychology of attitudes* . TX: College. 1993.

^{๑๔} W. R., Miller, The ethics of motivational interviewing revisited, *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, pp. 23, 345-348.

^{๑๕} ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร, “การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต”, หน้า บทคัดย่อ.

รุ่นลูก และหลานโรงเรียน เป็นสถาบันที่สร้างค่านิยมทางสังคมที่ให้แก่เด็ก โรงเรียนไม่ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่เพราะสิ่งที่ค่านิยมทางโรงเรียนสั่งสอนอาจแตกต่างจากวิถีชีวิตของคนแต่ละคน แตกต่างตามสังคมที่บุคคลนั้นอยู่ การอบรมปลูกฝังค่านิยมจึงต้องให้ครูติดตามอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีปัญหาต้องรีบแก้ไขค่านิยมที่โรงเรียนสอนอาจไม่เหมือนกับค่านิยมของครอบครัว และสังคมที่อยู่ จึงเกิดเป็นความสับสนในตัวเด็กว่าจะเลือกนำสิ่งใดมาปฏิบัติสถาบันศาสนา และหน่วยงานของศาสนาต่างๆ มีหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมศีลธรรมที่ถูกต้องให้แก่บุคคลสังคมวัยรุ่นและกลุ่มเพื่อน การคบหาเพื่อนๆ ร่วมทำกิจกรรมในสังคม สิ่งที่ได้รับ คือการจากกลุ่มคนในสังคมนั้น และได้เรียนรู้ถึงค่านิยมในหมู่เพื่อน สื่อมวลชน ถือได้ว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อบุคคล เช่น เรื่องการแต่งกาย ทรงผม ความรู้สึกนึกคิด ถ้าบุคคลเห็นว่าสิ่งที่สื่อแสดงออกมาสอดคล้องกับสิ่งที่ตนรู้สึกนึกคิด ก็จะนำสิ่งเหล่านั้นไปยึดถือเป็นค่านิยมของตน และนำไปปฏิบัติ ถ้าสื่อสารออกมาต่อบุคคลจะมีค่านิยมที่ดี แต่ถ้าสื่อสารออกมาในทางที่ไม่ดี เยาวชนอาจนำไปลอกเลียนแบบได้องค์การของรัฐบาล รัฐมีส่วนในการปลูกฝังค่านิยม และศีลธรรมให้แก่สังคม และคอยควบคุมโรงเรียน สนับสนุนสถาบันศาสนาให้ทำหน้าที่ รัฐยังออกกฎหมาย และมอบอำนาจให้แก่ครอบครัวในเรื่องการเลี้ยงดู อบรมบุตรหลาน คอยควบคุมสื่อมวลชน ให้นำเสนอเผยแพร่ข่าว^{๑๖}

ภาสวรรณ ธีรอรุณ กล่าวว่า ค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรม และทัศนคติของมนุษย์ เครื่องมือทางการตลาดที่สอดคล้องกับค่านิยมจะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ค่านิยมจะนำไปสู่พฤติกรรม เมื่อพฤติกรรมเป็นไปทิศทางเดียวกับค่านิยมของผู้บริโภค จะเกิดเป็นความพึงพอใจ ประเภทค่านิยมโดยแบ่งตามรูปแบบการดำเนินชีวิตมี ๔ กลุ่มดังนี้

๑) ผู้ที่ชื่นชอบการเข้าสังคม (Actualizes) เป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมีรายได้สูงและมีทรัพยากรจำนวนมากที่ทำให้เขาสามารถอยู่ในกลุ่ม Self-Orientation ได้ เป็นกลุ่มคนที่ยึดถือการกระทำ เชื่อมั่นในตัวเองสูง การศึกษาสูง ภาพพจน์เป็นเรื่องสำคัญสำหรับคนกลุ่มนี้ พวกเขายอมรับในการเปลี่ยนแปลง และจะซื้อ “สิ่งที่สวยที่สุดสำหรับชีวิต” หรือสิ่งที่สามารถแสดงสไตล์สนิยม

๒) ผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จสูง (Fulfillers) เป็นพวก “มีอาชีพ” มีการศึกษาดี ยึดถือหลักการ รับผิดชอบสูง มีความรู้มาก คนกลุ่มนี้จะเน้นกิจกรรมเพื่อความผ่อนคลาย หรือความสุขในครอบครัว เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยข้อมูล และเปิดรับความคิดเห็นใหม่ๆ มีรายได้สูงแต่เป็นผู้บริโภคที่มีพฤติกรรมตามค่านิยม (Value-oriented Consumer)

๓) ผู้ที่ยึดถือในหลักการ (Believers) เป็นพวกที่มีกฎระเบียบ และมีเหตุผล ประกอบด้วยผู้บริโภคที่เป็นพวกอนุรักษนิยม รายได้พอประมาณ ยึดถือหลักการ การศึกษาน้อย มีความเชื่อฝังใจในหลักศีลธรรมจรรยา และต่อต้านการเปลี่ยนแปลง นิยมใช้สินค้าในประเทศ และเป็นตราที่ “ติดตลาด” ชีวิตมุ่งที่ครอบครัว วัฒนธรรม และประเทศ

๔) ผู้ที่รักความทะเยอทะยาน (Achievers) เป็นกลุ่มคนที่มีรายได้มากยึดถือสถานภาพ มักจะประสบความสำเร็จในการทำงาน มุ่งงาน รักความสำเร็จ แสวงหาความพึงพอใจในการทำงาน และครอบครัว เป็นนักอนุรักษนิยม ถือภาพลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญ มักซื้อสินค้า/บริการที่แสดงถึงความมี

^{๑๖} ขวัญพร พัทธชัยเสียร, “ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญานหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ศักดิ์ศรี เป็นการแสดงให้เห็นเพื่อนๆ และบุคคลรอบข้างรับรู้ถึงความสำเร็จของตน และได้รับคำยกย่องจากเพื่อนฝูง^{๑๓๗}

เสริมพร อลงกตกิตติคุณ ได้วิจัยเรื่อง อิทธิพลของค่านิยมทางสังคม ความพึงพอใจ และความไว้นื้อเชื่อใจมีต่อการซื้อสินค้าตราซาร่าซ่าของลูกค้าในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยค่านิยมทางสังคม ความพึงพอใจ และความไว้นื้อเชื่อใจมีต่อการซื้อตราซาร่าซ่าของลูกค้าในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบเชิงปริมาณด้วยการสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๒ คนที่เป็นลูกค้าร้านซาร่าซ่าที่ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบโควตา เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงและความเชื่อมั่นด้วยการทดสอบค่าครอนบักอัลฟา สถิติที่ใช้มี ๒ ประเภทคือสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอ้างอิง หรือสถิติอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิงจำนวนมากที่สุดมีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี สถานภาพโสด มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ส่วนตัวเฉลี่ยต่อเดือน ๑๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท มีค่านิยมทางสังคมด้านความทันสมัย/ตามความนิยม ในระดับปานกลาง มีความพึงพอใจต่อสินค้าและภาพรวมของร้านซาร่าซ่าในระดับปานกลาง มีความไว้นื้อเชื่อใจต่อร้านซาร่าซ่าในระดับปานกลาง และมีความตั้งใจที่จะซื้อตราซาร่าซ่าอีกในอนาคตอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่านิยมทางสังคม ความพึงพอใจ และความไว้นื้อเชื่อใจมีอิทธิพลทางบวกต่อการซื้อตราซาร่าซ่า โดยปัจจัยด้านความไว้นื้อเชื่อใจมีค่าสัมประสิทธิ์ความมีอิทธิพลสูงสุด รองลงไปคือความพึงพอใจและค่านิยมทางสังคมตามลำดับ และตัวแปรอิสระทั้งสามร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการซื้อตราซาร่าซ่าได้ร้อยละ ๓๘.๓๐^{๑๓๘}

Busoi ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน และอิทธิพลทางสังคมกรณีศึกษาในโรมาเนีย ได้สรุปว่าค่านิยมทางสังคมจะถูกส่งผ่านทางช่องทางต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวัยรุ่นในชีวิตจริงหรือบนโลกอินเทอร์เน็ต เช่นกลุ่มสังคมทางโซเชียลเน็ตเวิร์ค กลุ่มที่มีสมาชิกเป็นพันๆ ภายใต้อินเทอร์เน็ตที่พวกเขาสนใจ และมีอิทธิพลต่อคนกลุ่มนี้ เช่นกลุ่มเพลงป๊อป เพลงพื้นบ้าน เพลงร็อก และวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งได้ถูกซึมซับ และสามารถเปลี่ยนแปลง สร้างเป็นค่านิยมทางสังคมใหม่ให้บุคคลในสังคม สิ่งเหล่านี้จะเป็นค่านิยมทางสังคมให้กับหนุ่มสาวยุคใหม่ที่กำลังเติบโตในขณะนี้ ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของโรมาเนียเปลี่ยนแปลงไปหลัง ๑๙๘๙ การเปลี่ยนแปลงนี้รุนแรงมากขึ้น ทั้งในเขตชนบท ในเมืองใหญ่ ศิลธรรมจรรยา ยังเป็นสิ่งที่ยึดมั่นสำหรับสังคมมนุษย์ ศาสนายังเป็นวิถีทางการดำเนินชีวิต

^{๑๓๗} ภาสวรรณ ธีรอรอด, “บุคลิกภาพและค่านิยม ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมผู้บริโภคเพศหญิง ในการเลือกซื้อกระเป๋าหิ้ว วิถีตอง ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕).

^{๑๓๘} เสริมพร อลงกตกิตติคุณ, “อิทธิพลของค่านิยมทางสังคม ความพึงพอใจ และความไว้นื้อเชื่อใจมีต่อการซื้อสินค้าตราซาร่าซ่าของลูกค้าในเขตกรุงเทพมหานคร”, **บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

ของคนในสังคมชนบท การแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญ และการตระหนักถึงศีลธรรมจรรยา หรืออย่างน้อยคือการประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมจรรยา เพื่อไม่ให้สังคมแตกแยกกัน^{๑๙}

โดเฮอร์ที (Dougherty) ได้ศึกษาค่านิยมของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนต่าง ๆ ในรัฐมิซซูรี โดยแยกตามตัวแปร เพศ ชั้น ศาสนา ความถนัดในการเรียน ตำแหน่งทางสังคม ภูมิภาค และประเภทของโรงเรียน ค่านิยมที่ศึกษา คือ ความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ศีลธรรมและความรับผิดชอบของนักเรียนระดับ ๘ และ ๑๒ จำนวน ๑,๕๒๐ คน ผลปรากฏว่า เด็กวัยรุ่นที่เรียนในระดับชั้นสูงกว่าจะมีค่านิยมความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ศีลธรรม และความรับผิดชอบสูงกว่า และนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่วัดอุปถัมภ์จะมีค่านิยมดังกล่าวสูงกว่านักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนรัฐบาลทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนหญิงมีค่านิยมสูงกว่านักเรียนชาย นักเรียนที่ประสบความสำเร็จในการเรียนในการเรียน และประสบความสำเร็จในตำแหน่งทางสังคม จะมีค่านิยมทางด้านความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ศีลธรรม และความรับผิดชอบสูง ส่วนนักเรียนที่มีภูมิภูมิลำเนาออกเขตเมืองจะมีค่านิยมทางด้านความซื่อสัตย์^{๒๐}

Roscoe and other ได้ศึกษาค่านิยมของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา รวม ๑๗ แห่ง ตามตัวแปรเรื่องเพศ และถิ่นที่อยู่ ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปแล้ว เพศชายมีค่านิยมเชิงเสรีนิยมมากกว่าเพศหญิง โดยนักศึกษาชายมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านจริยธรรม เช่น การโกง ความสัมพันธ์ทางเพศ การดื่มสุรา ความเชื่อในพระเจ้า ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค นอกจากนี้ นักศึกษาชายยังมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านลัทธิคอมมิวนิสต์ สภาพภาพแรงงาน การศึกษา และเสรีภาพทางวิชาการ ส่วนนักศึกษาหญิงมีเสรีนิยมมากกว่าในด้านสงคราม นโยบายต่างประเทศ อาชญากรรม ความประพฤติ วิทยาศาสตร์ และหลักสูตรการเรียน เมื่อพิจารณาตัวแปรด้านถิ่นฐานที่อยู่แล้วพบว่า กลุ่มนักศึกษามีค่านิยมเชิงอนุรักษ์นิยมมากที่สุดเป็นนักศึกษาจากวิทยาลัยวิตัน และมหาวิทยาลัยมิสซิสซิปปี ส่วนนักศึกษาจากวิทยาลัยรีดมีค่านิยมเชิงเสรีนิยมมากที่สุด^{๒๑}

White ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมและทัศนคติของบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน คือ ครู นักศึกษาบริหารธุรกิจ และพนักงาน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาบริหารธุรกิจ และพนักงานมีค่านิยมทางวิชาการ สุนทรียภาพ และศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กลุ่มครู

^{๑๙} S. M., Busoi, Sustainable development and the Influence of social values ACASE Study on Romania, Procedia Economics and Finance , 2015, pp. 26, 46-53.

^{๒๐} Dougherty, Denin Donaid, "Differental Acceptance of Normative Value Among Adolescents in Missorri Schools," **Disserttation Abstracts International**. 10(30) : 110 : April, 1966 pp. 110.

^{๒๑} Roscoe and others, **Student Values In Exporting in Human Behavior**, (New York: McGraw-hill, 1968), pp. 333-334.

มีค่านิยมทางการเงิน และทางสังคมสูงกว่ากลุ่มพนักงาน และยังมีค่านิยมทางการเงิน และทางศาสนา สูงกว่ากลุ่มนักศึกษาบริหารธุรกิจ^{๒๒}

Elliot ได้ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมทางด้านศาสนา สังคม จริยธรรม การศึกษา อนุรักษ์นิยม เศรษฐกิจ การปกครอง และปรัชญาในการเลือกอาชีพ ของกลุ่มตัวอย่าง ๕ กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษาธุรกิจ นักศึกษาบริหารธุรกิจ นักศึกษาสังคมศาสตร์ ครูสอนวิชาธุรกิจ และนักธุรกิจ ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีค่านิยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างนักศึกษาสังคมศาสตร์ กับนักศึกษาด้านบริหารธุรกิจ ในกรณีเปรียบเทียบเป็นกลุ่มพบว่า นักศึกษาธุรกิจมีค่านิยมแตกต่างกับนักศึกษาด้านบริหารธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๒๓}

Skeel ได้ศึกษาค่านิยมของนักเรียนในชนบท ในเมือง และชานเมือง นอกจากนั้นยังได้ศึกษาค่านิยมของครูเป็นการเปรียบเทียบอีกด้วย ผลการศึกษาปรากฏว่า นักเรียนแถบชานเมืองไม่ให้ความสำคัญกับค่านิยมด้านเสรีภาพมากเหมือนกับนักเรียนในเมือง นักเรียนในชนบทเห็นว่าชีวิตที่ตื่นตัวมีความสำคัญต่อตัวเขามาก แต่นักเรียนในเมืองและครูให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ กลุ่มครูให้ความสำคัญต่อค่านิยมด้านความสงบสุขทางใจในระดับสูง นักเรียนที่อยู่ในเมืองกับนักเรียนในชนบทเห็นว่า สันติสุขของโลกมีความสำคัญมาก แต่ครูและนักเรียนแถบชานเมืองให้ความสำคัญอยู่ในระดับต่ำ จากผลงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศดังได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าค่านิยมของบุคคลแตกต่างกันไปตามภูมิหลัง สภาพแวดล้อมทางสังคม ประสบการณ์ที่ได้รับและค่านิยมยังเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งความต้องการ การตัดสินใจ การประเมินความสำคัญ ความปรารถนาของบุคคล ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสนใจ^{๒๔}

Dunham ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับความพึงพอใจในงาน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาล จากโรงพยาบาลรัฐ ๗๓ แห่งที่มีนิโไซต้า พบว่า ช่องว่างของวัฒนธรรมเรื่อง การมีอิสระในงาน การยอมรับของบุคคล มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงาน และอายุระดับการศึกษาก็มีผลต่อความพึงพอใจในงาน^{๒๕}

^{๒๒} Thomas Robert White, , A Study of Values and Attitudes of Distributive Educational Teacher Coordinators as Compared to Two Groups of Potential Teacher Coordinators, **Dissertation Abstracts**, (3 , August, 1969), pp 610.

^{๒๓} Thomas Lowell Elliot, “Determination and Comparison of the Value of Various Student Groups, Secondary Business Teacher and Businessman”, **Dissertation Abstracts**, (30 , Apr, 1970), pp. 54.

^{๒๔} J. Skeel Dorothy, “What Values are Most Important?”, **Today’s Education**, 1, January – February, pp. 63-64.

^{๒๕} นันทสภรณ์ อภิศักดิ์กุล, “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การ และความพึงพอใจในงานที่มีผลต่อพฤติกรรม การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานฝ่ายบริการลูกค้า บริษัทการบิน ไทยจำกัด (มหาชน)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาจิตวิทยา อุตสาหกรรม (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

Pakinson ได้ศึกษาเรื่องการทดสอบความเชื่อมั่นและโครงสร้างทางปัจจัยของวัฒนธรรมโรงเรียนพบว่าวัฒนธรรมโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานในโรงเรียนหลายประการได้แก่ งานการเรียนการสอน งานนิเทศการศึกษา งานประเมินผลการสอนและงานพัฒนาความร่วมมือในการทำงานเป็นหมู่คณะของบุคลากรในโรงเรียน^{๒๖}

Lemos ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้ความแตกต่างของวัฒนธรรมองค์การที่มีอยู่ และวัฒนธรรมองค์การที่ต้องการให้มีขึ้นในองค์การ โดยแบ่งวัฒนธรรมองค์การออกเป็น ๔ มิติ คือ วัฒนธรรมองค์การมุ่งอำนาจ วัฒนธรรมองค์การมุ่งบทบาท วัฒนธรรมองค์การมุ่งความสำเร็จ และ วัฒนธรรมองค์การมุ่งการสนับสนุน การรับรู้ความแตกต่างที่มีผลต่อตัวแปรประชากร ระดับการรับรู้ วัฒนธรรมองค์การของพนักงาน และการขยายข้อมูลพื้นฐานของโปรแกรมเพื่อพัฒนาองค์การ โดยผลการวิจัยพบว่า พนักงานไม่พึงพอใจต่อมิติของวัฒนธรรมองค์การที่มีอยู่ความแตกต่างระหว่าง วัฒนธรรมองค์การที่มีอยู่ และวัฒนธรรมองค์การที่ต้องการให้มีขึ้นพบในมิติมุ่งอำนาจมากที่สุด และมีมิติมุ่งความสำเร็จ และมุ่งการสนับสนุนตามลำดับ โดยพนักงานเพศหญิงจะแสดงถึงวัฒนธรรมองค์การที่ต้องการให้มีขึ้นในมิติมุ่งความสำเร็จ และมีมิติมุ่งการสนับสนุนในขณะที่เพศชายจะชี้ให้เห็นถึงความพึงพอใจในวัฒนธรรมองค์การที่มีอยู่ในมิติมุ่งอำนาจ และมีมิติมุ่งบทบาท นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง ๕๕-๕๖ ปี จะชี้ให้เห็นถึงความไม่พอใจในวัฒนธรรมองค์การมิติมุ่งอำนาจ และมีมิติมุ่งบทบาทมากกว่ากลุ่มอายุอื่น^{๒๗}

Lok And Crawford ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันองค์การ วัฒนธรรมองค์การ รูปแบบผู้นำ และความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพนักงานโรงแรม โดยจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา ๒๕๑ ชุด ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมองค์การมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับความผูกพันองค์การ ความพึงพอใจในการควบคุมสภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับความผูกพันองค์การ ลักษณะภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับความผูกพันองค์การ เมื่อเปรียบ เทียบกับตัวแปรอื่น ๆ ส่วนอายุ และระยะเวลาในการทำงานในองค์การ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันองค์การ และวัฒนธรรมองค์การอย่างไรก็ตามระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันองค์การและวัฒนธรรมองค์การ^{๒๘}

^{๒๖} มนสิการ คงมนต์, “วัฒนธรรมองค์การ : กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๗} พิจิก พรหมแก้ว, “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การของพนักงานบริษัทปูนซีเมนต์นครหลวง จำกัด (มหาชน)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๒๘} นิวัฒน์ พัฒนินบูลย์, “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การกับความผูกพันต่อองค์การของพนักงานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม”, สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

Sawner ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมองค์การโดยใช้ตัวแบบของซาซกิน (Sashkin) ในมิติการบริหารการเปลี่ยนแปลง การบรรลุเป้าหมาย การประสานทีมงานการมุ่งลูกค้า และความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม กับผลการปฏิบัติงานของหน่วยการบิน ๔๔ หน่วยบิน โดยใช้ตัวชี้วัด การตรวจความพร้อมในการปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยมิติ ผลการตรวจสอบอัตราความปลอดภัย ภาคพื้นดิน การรักษายอดกำลังพลของหน่วย พบว่า มิติของวัฒนธรรมองค์การมีความสัมพันธ์กับมิติ ผลการปฏิบัติงานทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบว่าความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและการบรรลุเป้าหมายยังเป็นเครื่องชี้ที่เชื่อถือได้ของการวัดผลการปฏิบัติงาน การประสานทีมงานการบรรลุเป้าหมายและการบริหารการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์สูงที่สุดกับการผลตรวจ^{๒๙}

ปริยดา เนตรหาญ ได้ทำวิจัยเรื่อง ค่านิยมในงานและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การของพยาบาลวิชาชีพสองรุ่นอายุในโรงพยาบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า (๑) ค่านิยมในงานของพยาบาลวิชาชีพรุ่นเอ็กซ์และรุ่นวายโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๑ และ ๓.๗๓ ตามลำดับ) ความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การของพยาบาลวิชาชีพรุ่นเอ็กซ์และรุ่นวายโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(ค่าเฉลี่ย = ๓.๔๐ และ ๓.๒๔ ตามลำดับ) (๒) ค่านิยมในงานและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การระหว่างพยาบาลวิชาชีพสองรุ่นอายุมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๓) ค่านิยมในงานของพยาบาลวิชาชีพรุ่นเอ็กซ์และรุ่นวายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ($r = ๐.๖๑๔$ และ ๐.๖๖๐ ตามลำดับ)^{๓๐}

มงคล เอี่ยมวงศรี ได้ทำวิจัยเรื่อง ค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์และความตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยค่านิยมทางสังคมส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร และปัจจัยค่านิยมทางสังคมส่งผลต่อความตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๓๑}

อรสิริ ทศนาวรากุล ได้ทำวิจัยเรื่อง ค่านิยมการบริโภคสินค้าแบรนด์เนมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ศูนย์การค้าสยามพารากอนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

๑) กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี สถานภาพโสด มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี มีระดับรายได้ ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท

^{๒๙} กนกวรรณ เพ็ญวรรณ, “วัฒนธรรมองค์การของเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔.

^{๓๐} ปริยดา เนตรหาญ, “ค่านิยมในงานและความยึดมั่นผูกพันต่อองค์การของพยาบาลวิชาชีพสองรุ่นอายุในโรงพยาบาลเอกชน กรุงเทพมหานคร”, **พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพยาบาล) สาขาพยาบาลศาสตร์**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๗), หน้า ๖๕.

^{๓๑} มงคล เอี่ยมวงศรี, “ค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์และความตั้งใจซื้อซ้ำของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร”, **บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗), หน้า ๗๖.

๒) ค่านิยมการบริโภคสินค้าแบรนด์เนมมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้บริการ ศูนย์การค้าสยามพารากอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) ค่านิยมการบริโภคสินค้าแบรนด์เนมที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้บริการศูนย์การค้าสยามพารากอนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) ผู้บริโภคที่มีระดับชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใช้บริการศูนย์การค้าสยามพารากอนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ^{๓๒}

เกตุวดี สมบูรณ์ทวี ได้ทำวิจัยเรื่อง อิทธิพลด้านค่านิยมส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าตราสินค้า ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ของกลุ่ม GEN Y ในเขตพญาไท ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลด้านค่านิยมส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าตราสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่ม GEN Y ในเขตพญาไท ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจำนวน ๔๐๐ คน สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยค่านิยมด้านสังคม ด้านวัตถุ ด้านความจริง และด้านสุนทรียภาพ มีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณค่าตราสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ โดยปัจจัยค่านิยมด้านสังคมมีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณค่าตราสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากที่สุด รองลงมาเป็นปัจจัยด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยด้านวัตถุ และปัจจัยด้านความจริง ตามลำดับ ^{๓๓}

ชฎานิศวรร กุรัตนมณีพร และคณะ วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยม : การทบทวนองค์ความรู้และ แนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านค่านิยมในประเทศไทย อันนำไปสู่การจัดทำแผนด้านการวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมในประเทศไทย โดยเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการ ทั้งนี้มีกรอบแนวคิด คือ ความรู้ชัดแจ้งหรือความรู้ที่เป็นวิทยาการ ซึ่งเป็นการใช้ความรู้ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เก็บรวบรวมไว้ในหนังสือ งานวิจัยและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทย จากแหล่งข้อมูลในประเทศไทย จำนวน ๖ แหล่ง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๕๔ รวมระยะเวลา ๕๐ ปี จากนั้นจึงใช้แนวคิดของ Milton Rokeach และ Gordon W. Allport and Leo Postman ในการวิเคราะห์ จำแนก แบ่งหมวดหมู่ ประเภทและจัดกลุ่มเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมไทยในแต่ละช่วงระยะเวลา และความรู้แฝงเร้นหรือความรู้ฝังลึกหรือความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาและประสบการณ์ เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการโดยการสัมภาษณ์ระดับลึกและสัมภาษณ์เป็นกลุ่มกับบุคคลผู้ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีชื่อเสียงระดับประเทศที่

^{๓๒} อรสิริ ทศนาวรากุล, “ค่านิยมการบริโภคสินค้าแบรนด์เนมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ศูนย์การค้าสยามพารากอนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, *บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๓} เกตุวดี สมบูรณ์ทวี, “อิทธิพลด้านค่านิยมส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าตราสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่ม GEN Y ในเขตพญาไท”, *วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๑): ๑๕๐๐-๑๕๑๔.

ทางานวิชาการและงานที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทย จำนวน ๑๔ ท่าน คัดเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการลูกบอลหิมะ ผลการศึกษา พบว่า ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ที่ผ่านมา งานศึกษาและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น ๖๐๐ เอกสาร โดยเฉลี่ยมีงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเพียงปีละประมาณ ๑๒ เรื่อง เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วง ๑๐ ปี พบว่า เนื้อหาหรือประเด็นต่างๆ ของเอกสารมีความหลากหลายค่อนข้างสูง และมีทิศทางที่ไม่ค่อยชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อจำแนกเอกสาร ๗ กลุ่ม พบว่า การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสุนทรียศาสตร์และค่านิยมตามแนวการเมือง ในประเทศไทยมีอยู่จำนวนน้อยมาก ขณะที่การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม มีมากถึงร้อยละ ๓๗ แนวทางการศึกษาวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ควรที่จะมุ่งในประเด็นที่ทันสมัย ถูกต้องและต้องก้าวข้ามจุดยืนเดิมๆ โดยมีการศึกษาให้เป็นสหสาขาวิชามากขึ้น เน้นการศึกษาค่านิยมตามแนวทฤษฎีใช้หลักวิชาการเข้ามาร่วมด้วยและการคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงให้ความสำคัญต่อการได้มา การธำรงรักษาและการใช้อำนาจเหนือบุคคลอื่น เป็นต้น^{๓๔}

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รายงานวิจัยในชุมชนเกาะหวายและชุมชนหนองหมากฝ้าย ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยและ ๓) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิเคราะห์ห่อภิมาณงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ร่วมกับการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างมีระบบการวิเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา การวิเคราะห์เมทริกซ์ไขว้ และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย ตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมประชากรของการวิจัยคือ รายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ ในรายวิชา วป ๗๐๓ จำนวน ๖ เล่ม เมื่อนำมาสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงเหตุตามรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย มีจำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะมีจำนวน ๒ ปัจจัยย่อยคือ ความเชื่อของชาวไทยพวน และค่านิยมของชาวไทยพวน ปัจจัยด้านสถานการณ์ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อยคือ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยพวน บรรทัดฐานทางสังคมของชาวไทยพวน ประเพณีของชาวไทยพวน วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนาทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนชาวไทยพวน ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ มีจำนวน ๑ ปัจจัยย่อยคือ เจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย และพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงผล มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ การรวมกลุ่ม การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยพวน และการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริม

^{๓๔} ขญานิศวรร กุรัตนมณีพร และคณะ, “การเสริมสร้างค่านิยม : การทบทวนองค์ความรู้และ แนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต”, รายงานการวิจัย, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๓.

ปัจจัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืน จำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย เพื่อนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืนต่อไป^{๓๕}

จักรกฤษณ์ จุฑาทิพรัตน์ และ สมเกียรติ อินทร์ักษ์ วิจัยเรื่อง “ค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา” เป็นการวิจัยที่มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาค่านิยมและระดับลักษณะค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา จำนวน ๑๗๐ คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ ๔๔.๑๐ และเพศหญิง ร้อยละ ๕๕.๙๐ คณะบริหารธุรกิจ ร้อยละ ๕๓.๕๐ คณะวิศวกรรมศาสตร์ ร้อยละ ๒๐.๐๐ คณะศิลปศาสตร์ ร้อยละ ๑๕.๓๐ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ร้อยละ ๕.๓๐ คณะครุศาสตร์และเทคโนโลยี ร้อยละ ๒.๙๐ และวิทยาลัยรัตภูมิ ร้อยละ ๒.๙๐ ผลการวิจัยระดับค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา พบว่า ทั้งรายข้อและภาพรวมรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยเรียงอันดับจากมากไปน้อย คือ ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านชีวิต และด้านศาสนา และพบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีระดับค่านิยมที่พึงประสงค์ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งเพศชายมีระดับค่านิยมที่พึงประสงค์น้อยกว่าเพศหญิง และเมื่อพิจารณาตามคณะ / วิทยาลัย พบว่า คณะบริหารธุรกิจ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และวิทยาลัยรัตภูมิ มีระดับค่านิยมที่พึงประสงค์ทุกด้านและในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ส่วนคณะครุศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่าด้านการศึกษา อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านอื่น ๆ และภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงอันดับจากค่าเฉลี่ยระดับค่านิยมที่พึงประสงค์โดยภาพรวมจากมากไปน้อย คือ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยรัตภูมิ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะครุศาสตร์และเทคโนโลยี^{๓๖}

เกษม เกษมนุกิจกุล ได้ศึกษาเรื่อง “ค่านิยมจุดหมายปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร ที่มีระดับการศึกษา ภูมิหลังทางครอบครัว และการถ่ายทอดค่านิยมที่แตกต่างกัน” สรุปผลการวิจัยได้ว่า นักเรียนให้ความสำคัญค่านิยมจุดหมายปลายทางตามลำดับได้ดังนี้ ค่านิยม ความสงบสุขทางใจ การมีชีวิตที่สบายพอสมควร ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ความมั่งมีในเงินทองและวัตถุและการได้รับการยกย่องในสังคม นักเรียนให้ความสำคัญแก่ค่านิยมวิถีปฏิบัติเรียงตามลำดับได้ดังนี้ ค่านิยมการประมาณตนและความรักสันโดษ การมี

^{๓๕} น้าชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), หน้า ๘.

^{๓๖} จักรกฤษณ์ จุฑาทิพรัตน์ และ สมเกียรติ อินทร์ักษ์, “ค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๕), หน้า ๘.

ความสามารถสูง ความกตัญญูรู้คุณ ความรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนชายให้ความสำคัญแก่ค่านิยม การได้รับการยกย่องในสังคม การบังคับตนเอง ความกตัญญูรู้คุณ ความมั่งมีในเงินทองและวัตถุสูงกว่านักเรียนหญิง และนักเรียนหญิงให้ความสำคัญแก่ค่านิยม ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ และความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนชาย พบว่า นักเรียนหญิงให้ความสำคัญแก่ค่านิยม ความสงบสุขทางใจ การประมาทตนและความรักสันโดษ การเป็นตัวของตัวเอง และการมีความสามารถสูงสูงกว่านักเรียนชาย นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้ความสำคัญแก่ค่านิยม^{๓๗}

พจนีย์ มณีสุวรรณ ได้ศึกษาค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครู ๕ แห่ง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ความสำคัญกับค่านิยมด้านการศึกษาเป็นอันดับ ๑ ด้านครอบครัวเป็นอันดับ ๒ ความซื่อตรงเป็นอันดับ ๓ ส่วนค่านิยมด้านความรักนั้นนักศึกษาจัดไว้เป็นอันดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณาตามตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ ผลการเรียน ภูมิภาค อาชีพผู้ปกครอง และสถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง ปรากฏว่าการเลือกค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยครูทั้งหมดใกล้เคียงกันมาก^{๓๘}

เคลือม บุษย์แก้ว ได้ศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนเกษตรกรรมกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ เกี่ยวกับค่านิยมด้านการเงิน ระบบอาวุโส อาชีพรับราชการ ความซื่อสัตย์ มนุษย์สัมพันธ์ ความยุติธรรม การใช้ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักในชีวิตครอบครัว ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ความกตัญญู และการแต่งกาย ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มนักเรียนทั้งสองกลุ่มให้อันดับค่านิยมใกล้เคียงกัน คือ จัดค่านิยมด้านความรักในชีวิตครอบครัวเป็นอันดับแรก รองลงไป คือ ความซื่อสัตย์ และความกตัญญู อันดับสุดท้าย ได้แก่ ค่านิยม ระบบอาวุโส^{๓๙}

ประเสริฐ ชูสิงห์ ได้ศึกษาค่านิยมทางสังคม เช่น ความรับผิดชอบ ความกตัญญู การใช้อภิสิทธิ์ การศึกษา ความรักในชีวิตครอบครัว และอื่น ๆ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตการศึกษา ๒ ปรากฏผลดังนี้ ๑. กลุ่มตัวอย่าง เลือกค่านิยมด้านการศึกษาเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ค่านิยมด้านความรักในชีวิตครอบครัว อันดับสุดท้าย คือ ค่านิยมการใช้อภิสิทธิ์ ๒. นักเรียนชายและนักเรียนหญิง เลือกค่านิยมทางสังคมไม่แตกต่างกัน ๓. นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน เลือกค่านิยมทางสังคมไม่แตกต่างกัน ๔. นักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล เลือกค่านิยมด้านการศึกษาเป็นอันดับแรก และการใช้อภิสิทธิ์เป็นอันดับสุดท้าย ส่วนนักเรียนที่มีภูมิลำเนา

^{๓๗} เกษม เกษมนุกิจกุล, “ค่านิยมจุดหมายปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๘} พจนีย์ มณีสุวรรณ, “ค่านิยมของนักเรียนวิทยาลัยครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, ๒๕๑๔), หน้า ๕.

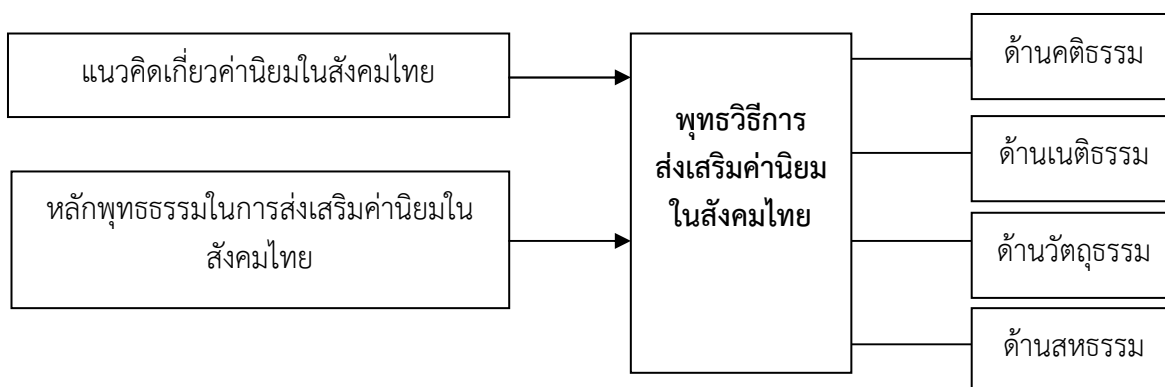
^{๓๙} เคลือม บุษย์แก้ว, “การศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของนักเรียนฝึกหัดครู นักเรียนเกษตรกรรม และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๕), หน้า ๔๓.

อยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล เลือกค่านิยมด้านการศึกษาเป็นอันดับแรกเช่นกัน แต่เลือกค่านิยมด้านความรักในชีวิตครอบครัวเป็นอันดับสุดท้าย^{๔๐}

ประภรรัตน์ แพรดำ ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา ๖ เรื่องการส่งเสริมการปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของรัฐบาล ผลการวิจัยปรากฏว่า ในทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร และครู ที่มีต่อบทบาทผู้บริหารโรงเรียนมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปฏิบัติปานกลาง และเมื่อรวมค่านิยมทุกด้านพบว่า บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารอยู่ในเกณฑ์สูง แต่ตามทัศนะของผู้ช่วยผู้บริหาร และครูอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง^{๔๑}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังมีงานวิจัยที่ยังไม่ได้ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมค่านิยมไทยพอสมควรและขาดการนำหลักธรรมมาเชื่อมโยงในการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเห็นว่า พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๔๐} ประเสริฐ ชูสิงห์, “การศึกษาค่านิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตการศึกษา ๒ ปีการศึกษา ๒๕๑๗”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๘), หน้า ๒๖-๒๘.

^{๔๑} ประภรรัตน์ แพรดำ, “บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการส่งเสริมการปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานของรัฐบาล ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร และครู ในเขตการศึกษา ๖”, **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๗), หน้า ๘๗.

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑.๘.๑ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร วิทยานิพนธ์งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกับค่านิยมและการส่งเสริมค่านิยมไทย และ สื่ออินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ หรือ ติกรอบแนวคิดควบคู่ไปกับแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสอดคล้องกับเรื่องที่วิจัยค้นหาในครั้งนี้

๑.๘.๒ วิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์มาจัดเป็นหมวดหมู่ เป็นทบท เป็นตอน

๑.๘.๓ เรียบเรียงงานวิจัยเป็นรูปแบบดุชฎินิพนธ์ตามข้อกำหนดของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระ จัดส่วนของแต่ละบทแต่ละตอน และความถูกต้องของข้อมูลและนำเสนอข้อมูลจัดเป็นรูปเล่ม

๑.๘.๔ จัดเป็นรูปเล่มดุชฎินิพนธ์เล่มสมบูรณ์นำเสนอบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเสนอให้กรรมการพิจารณาและสอบป้องกันตามระเบียบปฏิบัติต่อไป

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับของค่านิยมในสังคมไทย

๑.๙.๒ ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

๑.๙.๓ ทำให้ได้พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นการวิจัยไว้ว่า “แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร” เพื่อตอบปัญหาที่ต้องการทราบดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพยายามศึกษาวิเคราะห์ประเด็นดังนี้ คือ (๑) ความเป็นมาของค่านิยม (๒) แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมไทยทั่วไป (๓) แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย

๒.๑ ความเป็นมาของค่านิยม

หากกล่าวถึง “ค่านิยมของสังคม” นั้น จำเป็นที่จะต้องทบทวนกล่าวถึงที่มาของค่านิยมในเบื้องต้นก่อน โดยที่มาของค่านิยมเกิดจากวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมเป็นรากเหง้าที่ก่อให้เกิดค่านิยมในสังคมนั้นๆ จึงเป็นผลทางพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลตามหลักของชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา

๒.๑.๑ นิยามและความหมายของวัฒนธรรมในหมู่มนุษย์ในอดีต

คำว่า “วัฒนธรรม” ในภาษาไทยนั้น หมายเฉพาะคำแปล “ความดีซึ่งประณีตขึ้นกว่าเดิมโดยการศึกษาและฝึกหัด” และ “การฝึกหัดหรือการทำให้ประณีตขึ้นซึ่งจิตใจ รสนิยม และจริตอัธยาศัย : สภาพแห่งการที่ได้รับการอบรมหรือทำให้ประณีตขึ้นดังกล่าว” ส่วนข้อที่แปลว่า “ความสนใจหรือศึกษาอย่างจริงจังต่อความเจริญและความก้าวหน้า” นั้น ก็มีเค้าใกล้เคียงกับคำว่า “วัฒนธรรมแต่ต่อมาภายหลังไม่ค่อยมีใครใช้ จึงถือว่าเป็นเพียงประวัติ มีปัญหาว่าคำแปลทั้งสองข้อที่กล่าวนี้ก็นับว่าใกล้เคียงหรือเหมือนกันก็ได้ ซึ่งไม่น่าจะมีประวัติในทางความหลายที่ห่างกันเกือบ ๓๐๐ ปี คำตอบมีอยู่ว่าในการแสดงประวัติแห่งถ้อยคำเช่นนี้ต้องการค้นคว้าอ้างอิงจากหลักฐานตำรับตำราที่มีแต่งไว้คำแปลทั้งสองข้อนี้ใกล้เคียงกันก็จริงแต่จะเห็นได้ว่าเป็นการทำอะไรบ้าง เพื่อให้เจริญหรือประณีตขึ้น

ตามตำราสังคมศาสตร์กล่าวว่า เป็นคำที่ใช้กับมนุษย์มาสมัยปัจจุบัน และในสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมหมายถึงมรดกทางสังคม แต่ตามตำราทางภาษาให้รายละเอียดต่อไปอีกว่ามีที่ใช้เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๓ ในความหมายว่า “ความดีซึ่งประณีตขึ้นกว่าเดิม โดยการศึกษาและฝึกหัด” และเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘ ใช้ในความหมายว่า “การฝึกหัดหรือการทำให้ประณีตขึ้นซึ่งจิตใจ รสนิยม และจริตอัธยาศัยได้รับการฝึกหรือทำให้ประณีตขึ้น”^๑

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑๕-๒๑๖.

คำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำไทยที่นำมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่าธรรมเป็นเหตุให้เจริญ^๒ หรือ ธรรมคือความเจริญ มีที่ใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ด้วยมีประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๓ กับฉบับที่ ๒ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๕ และเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงประกาศใช้พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๖ ขึ้นใหม่ ซึ่งนอกจากจะได้ยกเลิกพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติทั้ง ๒ ฉบับนั้นแล้ว ยังมีบทบัญญัติเรื่องวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกหลายข้อ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติอันเป็นสถาบันที่ดำเนินงานสนองความมุ่งหมายแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ และในปีนั้นเองได้มีประกาศพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๕ ต่อมาจึงได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมแห่งชาติและภูมิลำเนาของรัฐมนตรีออกตามความในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติตลอดจนประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ว่าด้วยวัฒนธรรมต่างๆ ตามลำดับ

การบัญญัติคำว่า “วัฒนธรรม” ขึ้นใช้นี้ นอกจากเพื่อตั้งสถาบันขึ้นส่งเสริมเรื่องนี้โดยเฉพาะแล้ว ยังมุ่งหมายจะให้ เป็นคำเทียบเท่ากับคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษเช่นเดียวกับคำอื่นๆ ซึ่งแต่การที่ไทยเราบัญญัติคำใหม่ขึ้นใช้แทนในภาษาของเราเองก็มีได้หมายความว่า ก่อนหน้าที่จะบัญญัติคำนี้ขึ้นใช้ไทยเราไม่มีวัฒนธรรมหรือไม่รู้จักวัฒนธรรม อันที่จริงเรามีวัฒนธรรมและรู้จักวัฒนธรรมมาแต่อดีตกาล เพียงแต่เราไม่ได้ตั้งชื่อเรียกอย่างนี้ แต่เรียกแยกตามส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมว่า “ความเคยชิน” “ขนบธรรมเนียมประเพณี” “การช่างต่างๆ” “จรรยาบรรณ” และยังมีคำอื่นๆ อีกซึ่งเราจะพูดถึงส่วนไหนของวัฒนธรรม แต่เมื่อเราบัญญัติคำว่า “วัฒนธรรม” ขึ้นใช้แล้วคำนี้ก็มีความหมายรวมถึงเรื่องต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช ๒๔๘๕ ให้ความหมายเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ดังนี้

“วัฒนธรรม” หมายความว่า “ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน”

จากความหมายแห่งคำว่า “วัฒนธรรม” ในพระราชบัญญัติที่กล่าวนี้ เราเห็นได้ทันทีว่า เรามีได้บัญญัติคำว่า “วัฒนธรรม” เพื่อให้มีความหมายในการพูดหรือเขียนอย่างเดียว แต่คำๆ นี้มีความหมายในการยกระดับของคนในชาติให้สูงขึ้นด้วย เพราะเมื่อพิจารณาตามหลักวิชามนุษยวิทยาและสังคมศาสตร์ การกระทำหรือความเคลื่อนไหวของมนุษย์ทุกอย่าง นับว่าเป็นวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะดีเลวหรือถูกผิดอย่างไร เพราะวิชาดังกล่าวมุ่งศึกษาสภาพการณ์ตามความเป็นจริงของมนุษย์ตามที่ปรากฏตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันและบันทึกไว้ในฐานะเป็นมรดกสังคมประจำยุคสมัยนั้นๆ หรือเป็นข้อเท็จจริงทางสังคมโดยทั่วไป คำว่า “วัฒนธรรม” ในภาษาไทยก็อาจใช้ได้ตามความหมายดังกล่าว เช่นที่เรากล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมชาวป่า วัฒนธรรมชาวเกาะ วัฒนธรรมสมัยหิน เป็นต้น แต่ในความหมายเจาะจงที่เราบัญญัติคำ

^๒ สุชีพ ปุญญานุภาพ, “วัฒนธรรมวิทยา” ประชาชนเทคนิควัด ๓, (พระนคร: สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๐๐), หน้า ๑.

นี้ใช้พร้อมกับเร่งส่งเสริมความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ทุกวิถีทาง เพียงแต่ให้เห็นได้ว่าเราไม่มุ่งให้คำว่า "วัฒนธรรม" เป็นเพียงเหตุการณ์หรือการกระทำของคนไทยที่เกิดขึ้นตามบุญตามกรรมในประวัติศาสตร์ยุคนี้เท่านั้น แต่ต้องการวางรูปแบบความเจริญงอกงาม ความประณีตที่ดีขึ้นกว่าเดิมด้วยการให้การศึกษา หรือเชิญชวน ขอร้องวิงวอน และชี้แจงแสดงเหตุผลให้ประชาชนร่วมกันทำตามพระราชบัญญัตินี้ จึงแสดงความมุ่งหมายโดยเฉพาะว่า เราจะไม่เพียงรับมรดกทางสังคมจากบรรพบุรุษของเราเท่านั้น แต่เราจะรักษาของเดิมที่ดี แก้ไขดัดแปลงของเดิมที่ควรแก้ หรือดัดแปลงรวมทั้งวางมาตรฐานความดีขั้นใหม่แล้วส่งเสริมให้เป็นลักษณะที่ดีประจำชาติสืบไปจนถึงอนุชน อันเป็นการแสดงความตั้งใจว่าจะทำให้คำว่า "วัฒนธรรม" มีความหมายถึงความดี ความประณีตขึ้นด้วยการฝึกหัดและการศึกษาจริงๆ

"วัฒนธรรม" เป็นคำที่เกิดขึ้นในภาษาไทยในสมัยที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้มองเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ คำในภาษาอังกฤษ คือ "Culture" ในตอนแรก "พระมหารุ่น" แห่งวัดมหาธาตุได้แปลคำนี้ว่า "ภูมิธรรม" แต่กรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ ทรงเล็งเห็นคำว่า "ภูมิธรรม" มีความหมายค่อนข้างคงที่ พระองค์ทรงมีความประสงค์ให้คำนี้มีความหมายในลักษณะเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงทรงแปลเป็น "วัฒนธรรม" และมีการนำมาใช้สืบต่อมาตลอดสมัยที่ประเทศไทยมีการระหวางวัฒนธรรมและคงใช้อยู่ในปัจจุบันด้วย

๒.๑.๒ ความหมายของวัฒนธรรมตามแนวทางในการรักษาส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม

พ.ศ. ๒๕๒๙

๑. วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของมนุษย์

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดนาถสนการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรบปรุง แก้ไข จนถึงว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม

๒. วัฒนธรรม คือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

วัฒนธรรม เกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีตหรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคม

๓. วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงาม

วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่แก้ไข้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพตามยุคสมัยเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้ จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรม

๔. วัฒนธรรม คือจิตวิญญาณของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การดำเนินชีวิต ภาษา และกิจกรรมายาท ศาสนา พิธีกรรมกับครอบครัว ชุมชน เศรษฐกิจและการเมือง ฯลฯ

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” แตกต่างกันไป ๓ ประการคือ

๑. เป็นการกระทำของเผ่าชนต่างๆ ที่แสดงออกเป็นแบบเฉพาะ
๒. วัฒนธรรมครอบคลุมเรื่องราวของเผ่าชนตั้งแต่เกิดจนตาย
๓. วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือพิเศษในการครอบงำคนให้เป็นพรรคเป็นพวก เป็นบริวาร เป็นทาสทั้งด้านความคิด การบริโภค การรับใช้ที่นุ่มนวลที่สุดโดยมีศิลปะและภาษาเป็นกลไกในการพัฒนาการ

ในอดีตวัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางมากมาย ปัจจุบันองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประชุมที่กรุงเม็กซิโก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เห็นพ้องกันว่า “วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนที่เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกัน จนเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ มิใช่เพียงแต่ศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงรูปแบบวิถีชีวิตที่หลากหลาย เช่น สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อต่างๆ”

๒.๑.๓ วัฒนธรรมประเภทศาสนจริยธรรม-คุณธรรม

เมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นกลุ่มจำเป็นจะต้องมีหลักทางจริยธรรมและศีลธรรมเป็นตัวกำหนดกรอบวิถีชีวิต และได้พัฒนาความเชื่อในเรื่องต่างๆ จนกระทั่งเป็นศาสนาดังปรากฏตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๒

คำว่า “ศาสนา” มีความหมายได้หลายอย่าง ก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นศาสนาที่มีชื่อหรือที่สอนเคร่งครัดตามแนวทางการสั่งสอนอย่างหนึ่งอย่างใด มีความคิดแน่นอนก็ดี และไม่เบียดเบียนอย่างนี้ ถือเป็นศาสนาได้ทั้งนั้น ในเมืองไทยนั้น ใครจะถือปฏิบัติตามศาสนาใดก็ได้ทั้งนั้น เมืองไทยนี้ที่อยู่ได้ก็เพราะไม่มีการถือกันระหว่างคนโน้นคนนี้ ศาสนานี้ แต่ว่าเป็นที่ทราบกันดีว่า ทุกคนปฏิบัติศาสนกิจของตนด้วยความมุ่งดีหวังดี ดังนี้ จะให้เกิดประโยชน์ตนเองส่วนรวม ศาสนาทุกศาสนาจึงใช้ได้ทั้งนั้น ขอแต่เพียงอย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

คนไทยในสมัยโบราณนิยมนับถือศาสนาพราหมณ์ซึ่งแพร่หลายมาจากประเทศอินเดีย ต่อมาภายหลังเปลี่ยนเป็นพระพุทธศาสนาแบบมหายาน หินยานจากพุกามและมหายานจากขอมจนกระทั่งในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พุทธศาสนาแบบหินยานจากประเทศลังกาได้เข้ามาแพร่หลายเป็นที่นับถือของคนส่วนใหญ่จนกระทั่งบัดนี้

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ศาสนาอิสลามได้แพร่หลายเข้ามาควบคุมกับศาสนาคริสต์ และศาสนาซิกข์ตามลำดับ ดูเหมือนว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศเดียวในโลกที่ไม่เคยนำข้อขัดแย้งทางศาสนามาเป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกประชาชน

ปัจจุบันเอกลักษณ์ทางด้านจริยธรรม ความกตัญญูทเวที ความละเอียดรอบาป การอภัยโทษ และความเกรงใจ ตามหลักศาสนธรรมของไทยซึ่งเคยได้รับการยกย่องไปทั่วโลกว่าเป็น “สยามเมืองยิ้ม” ได้กลีบกลายมาเป็นสังคมแห่งการเอารัดเอาเปรียบ ขาดทั้งศีลธรรม และจริยธรรมจนเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมโทรมกับพระพุทธศาสนา เช่น ศาสนสถานเสื่อมโทรม ศาสนบุคคล อย่างเช่น พระสงฆ์จำนวนหนึ่งขาดพระวินัย มุ่งแต่ศาสนพิธีมีการสร้างวัดถุ จัดทำพระพิมพ์และเหรียญ และพระพุทธรูปจนล้มหลักศาสนธรรม และขาดตำราศาสนธรรมเป็นภาษาที่อ่านเข้าใจง่ายเพื่อคำสั่งสอนที่ชัดเจน ศาสนาและจริยธรรมจึงเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาด้านศาสนาและจริยธรรมดังต่อไปนี้ คือความเชื่อพื้นฐานศาสนาอื่น ศาสนาพุทธ ประวัติทางพุทธศาสนา นิกายสำคัญของพุทธศาสนา วัดในพุทธศาสนา องค์ประกอบของพระพุทธศาสนา อันได้แก่ ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ศาสนธรรม และ ศาสนพิธี

๒.๑.๔ การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนซึ่งแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรม ๕ ประการ คือ การดำรงชีวิต การดำเนินการในสังคม การศาสนา และจริยธรรม (เว้นศาสนาอิสลาม ซึ่งถือว่าศาสนาเป็นคำสั่งสอนของพระเจ้า เป็นผู้กำหนดแนวทางวัฒนธรรมแก่มนุษย์) สุนทรียศาสตร์และภาษาที่ใช้ ตลอดจนการสอน การเรียน การศึกษาเพื่อสืบทอดประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

เมื่อมีการพัฒนาสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ถ้าสังคมใดมีความก้าวหน้าเรื่องราวในอดีตก็จะกลายเป็นความล้าหลัง หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อมีการพัฒนาสังคมก็หมายความว่า ได้เกิดการทำลายวัฒนธรรมของเดิมลง ถ้าไม่มีการสร้างสรรค์ โดยคงอยู่กับสภาพเดิม เมื่อเวลาผ่านไปสังคมนั้นวัฒนธรรมนั้นก็หยุดนิ่งอยู่กับที่ไม่มีสังคมใดประเทศใดและชาติใดหยุดอยู่เช่นนั้นได้ การสร้างสรรค์จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในทุกสังคม ทุกวัฒนธรรมเมื่อมีการสร้างสรรค์ก็ต้องมีการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และทรัพยากรมาใช้ในการทำงานนั้นคือการทำลายสภาพแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากร วัสดุในการผลิต ซึ่งเป็นระบบที่สัมพันธ์กัน เป็นเหตุให้คนจำนวนมาก ไม่พอใจต่อการพัฒนา และมองภาพของการสร้างสรรค์พัฒนาว่าเป็นการทำลาย โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งกอบโกยทรัพยากรไปใช้ในการพัฒนาและนำผลการพัฒนานั้นมาขายเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณค่าของสังคมเดิม ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการพัฒนาที่ถูกตองนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นหรือในสังคมนั้น สังคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มุ่งกำไร การประดิษฐ์คิดค้นต่างๆ เป็นการทำลายคุณค่าเอกลักษณ์ดั้งเดิมของสังคม การสูญเสียเอกลักษณ์ดั้งเดิมนั้นคือการสูญเสียคุณค่าของเผ่าพันธุ์หรือแบบแผนของเผ่าพันธุ์เดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนเคยชินและสืบทอดมาช้านาน การพัฒนาต่างๆ ของสังคมและประเทศที่ไม่ระมัดระวัง คือการทำลายทั้งสภาพแวดล้อมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์นั่นเอง

ผลิตภัณฑ์เครื่องมือใหม่ๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ยังมีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้มากขึ้น โอกาสที่จะทำให้นวทางการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไม่ใช่สิ่งเลวร้ายของสังคมนับเป็นสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์แม้การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เกิดจากการคิดค้นของคน

พื้นเมือง หรือภูมิปัญญาของประเทศของท้องถิ่นถ้าสิ่งประดิษฐ์นั้นอยู่ในสถานะที่ประชาชนในประเทศมีกำลังทรัพย์หรือผลผลิตชนิดอื่นๆ สามารถแลกเปลี่ยนเปลี่ยนได้ โดยมีการสมดุลระหว่างการขาย แลกเปลี่ยนพัฒนาของวัฒนธรรมของแต่ละเผ่าพันธุ์ก็อยู่ในสภาพที่พอจะดำเนินการได้ แต่ถ้าเมื่อใดที่เกิด การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เพราะกำลังของคนกลุ่มหนึ่งย่อมนำความสับสนวุ่นวายไปสู่คนส่วนใหญ่ใน ประเทศซึ่งความไม่สมดุลเช่นนี้เป็นอันตราย เพราะจะเกิดไปกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ ซึ่งไม่มี กำลังในการเป็นเจ้าของเครื่องมือ เพราะฉะนั้นพัฒนาการของวัฒนธรรมที่ถูกต้องนั้นคือการพัฒนาสังคม ของตัวเองความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ควรดำเนินการไปตามขีดความสามารถของคนในท้องถิ่น ซึ่ง ค่อยๆก้าวเดินไปสู่แนวทางในอนาคต โดยผ่านทางกระบวนการต่างๆ เช่น การศึกษากระบวนการ แลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยีและการพัฒนา^๓

๒.๑.๕ วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมและชาติบ้านเมือง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสเนื่องในพิธีเปิดวันรณรงค์ วัฒนธรรมไทย เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2537 ว่าชาติไทยเรามีความเจริญด้วยศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมอัน ครอบคลุม สาขาที่สื่อทอดต่อเนื่องมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่า เป็นนิมิตหมายสำคัญอย่าง เอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทยคนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น คนอื่นจึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้ เห็นแจ้งถึงคุณค่า และพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถและความฉลาดรอบครอบ เพื่อมิ ให้สูญหายและแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ทุกคนต้องหมั่นใส่ใจและตระหนักว่า การศึกษาและ รักษาวัฒนธรรมไทยแท้จริง คือการจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยและคนไทยแต่ละคนไว้นั่นเอง

ทุกประเทศทั่วโลกต่างมีเอกลักษณ์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตเป็นของตนเอง ซึ่งบ่งบอกรากเหง้า พื้นฐานของความเป็นชาติที่สืบเนื่องถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตกาล และประเพณีปฏิบัติสืบ ต่อมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอดีต เป็นภาพที่สะท้อนให้เห็น ชากของอารยธรรมที่สูญหายไป ดังนั้น การให้ความสำคัญต่อคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของ ชนชาติต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยและจรรยาบรรณที่สำคัญของประชาชนในปัจจุบัน วัฒนธรรมประจำชาติ เป็น สิ่งที่บ่งบอกให้ประชาคมโลกรู้ว่า ใครเป็นใคร มีศักดิ์ศรีมากน้อยเพียงใด แต่ชี้ให้เห็นจริงในวัฒนธรรมประจำ ชาติของแต่ละเผ่ายังแบ่งออกเป็นภาค -เขต(zone) และเป็นเผ่าพันธุ์ (Ethnic) ซึ่งล้วนแต่ต้องรักษาทั้งสิ้น ไม่มีวัฒนธรรมของชนชาติใดหยุดนิ่งอยู่กับที่ วัฒนธรรมจะมีการเลื่อนไหลไปตามสภาพการสร้างสรรค์จน เกิดการพัฒนา การพัฒนาทุกชนิดเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมพื้นฐานเดิมของชาตินั้น วัฒนธรรม ย่อมมีการผสมผสานกับอิทธิพลต่าง ๆ ที่ไหลบ่าเข้ามากระทบ ถ้าประชาชนเจ้าของวัฒนธรรมนั้นดำรง รักษารูปแบบที่เป็นแกนหลักเอาไว้ได้ สังคมนั้นสามารถรักษาเอกภาพของตนเองไว้ได้ แต่เมื่อไรที่สังคม ปลดปล่อยละเลยให้การพัฒนาทำลายเอกลักษณ์เฉพาะไป สังคมและวัฒนธรรมนั้นย่อมอยู่ไม่ได้ การ

^๓ นิคม มูลิกะคามะ, วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕-๘๘.

พัฒนาจะเป็นสิ่งจำเป็นต่อคุณภาพของสังคมแต่แนวทางการพัฒนาที่ดีขึ้นนั้น จะต้องให้เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง สังคมนั้นก็มีความก้าวหน้า ประชาชนประสบกับความสุข แต่เมื่อใดการพัฒนาขาดการพิจารณาพื้นฐานเหล่านั้นย่อมจะเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตผู้คน การพัฒนานั้นย่อมพบกับความล้มเหลวในที่สุด

๒.๑.๖ วัฒนธรรมไทยจึงเป็นเสมือนศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชาติ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสนอการพัฒนาวัฒนธรรม เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๕ ท่านให้เหตุผลต่อสภาผู้แทนราษฎรว่า ความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้น วัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ความเสื่อมโทรมของวัฒนธรรมย่อมเป็นความเสื่อมโทรมของชาติ ความงามงามทางสังคมก็เป็นความงามงามของชาติด้วย เป็นต้น

หนึ่งในโลกปัจจุบันไม่มีชาติใดสามารถปลีกตัวอยู่โดดเดี่ยว โดยไม่เกี่ยวข้องกับชาติอื่น ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมโลกไม่ได้ จำเป็นต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารกันไปมา และในการติดต่อสมาคมต่อกันนั้น เราจำเป็นต้องมีสภาพภาพใกล้เคียงกัน มิเช่นนั้นเขาจะดูถูกเหยียดหยามและบังคับให้อยู่ใต้อำนาจเป็นเมืองขึ้นอาณานิคม วัฒนธรรมควรมีสักดิ์ศรีใกล้เคียงกัน เราสามารถรักษาเกียรติยศความเป็นเอกราชและทุกสิ่งทุกอย่างของเราเอาไว้ได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔ ว่า “การสร้างอาคารสมัยใหม่เป็นเกียรติของผู้สร้างเพียงคนเดียวแต่โบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อิฐเพียงแผ่นเดียวก็มีค่า ควรที่เราจะได้ช่วยกันรักษาไว้ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยาและรัตนโกสินทร์แล้วประเทศไทยก็ไม่มี ความหมาย”

ฉะนั้น การรักษามรดกทางวัฒนธรรมคือ การรักษาชาติ ถ้าเราสูญเสียวัฒนธรรมก็เท่ากับเราสูญเสียชาตินั้นเอง และเมื่อพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ อดีตนายกรัฐมนตรี ประกาศนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๙ ท่านย้ำว่าวัฒนธรรมไทย คือเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทยเป็นรากฐานการสร้างสรรค ความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติยศ และความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ฉะนั้นจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้วัฒนธรรมไทยมีความเจริญก้าวหน้าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคมและคุณภาพชีวิตคนไทย การรักษาและป้องกันวัฒนธรรมคือ การรักษาจิตวิญญาณของความเป็นชาติ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องสำคัญและมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาประเทศชาติ เพราะได้รวบรวมเอาธรรมเนียม จารีตประเพณี การดำรงเผ่าพันธุ์จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของสังคมในปัจจุบันไว้อย่างครบถ้วน แม้ผลผลิตของงานทางจิตใจและวัตถุอื่นเป็นเครื่องบ่งบอกความเป็นอารยธรรมของคนในชาติ ก็เป็นเครื่องสะท้อนบ่งบอกให้เห็นถึงวัฒนธรรมโดยเป็นค่านิยมในสังคมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีอารยธรรมเป็นเครื่องแสดงออกให้ปรากฏ โดยมี “ ค่านิยม ” เป็นดรชนีนำทาง เพื่อจะกล่าวถึงค่านิยม จึงยากที่จะแยกออกจากวัฒนธรรมเป็นเด็ดขาดได้ เพราะค่านิยมนั้นมาจากวัฒนธรรมและการดำรงอยู่แห่งวัฒนธรรมนี้ได้ก็เพราะ ค่านิยมเป็นตัวกำหนดซึ่งวัฒนธรรมจะเปรียบกับสายน้ำ ๔ สาย คือ ปิง วัง ยม น่าน ก็ได้แก่วัฒนธรรม ซึ่งไหลมารวมกันที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์เป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้ายา จึงเป็นค่านิยมนั่นเอง

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมโดยทั่วไป

๒.๒.๑ นิยามและความหมายของค่านิยม

ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะบุคคลที่อยู่ในสังคมระดับไหนๆ ก็ตามจะให้ความสำคัญในการเลือกใช้สินค้าที่มี Brand name กันมากขึ้น เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญในภาพลักษณ์ ความหรูหรา ความทันสมัยของสินค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึง ฐานะทางสังคม ความหรูหรา จึงเกิดกระแสทางสังคมที่กลายเป็นค่านิยมในการใช้สินค้าที่มีตราสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ ดังนั้น จึงทำให้คนส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะสรรหามาให้ได้ซึ่งสินค้า Brand name นอกจากนี้ยังมี คำจำกัดความของ "ค่านิยม" ของพฤติกรรมผู้บริโภค ดังนี้

นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ ต่างยอมรับกันว่า ค่านิยม (Value) มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวตัดสิน กำหนด ตัวนำ หรือผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ อิทธิพลของค่านิยมนี้จะเป็นที่ยอมรับและอ้างถึงอยู่เสมอในทางสังคมศาสตร์ว่าเป็นรากฐานของปัญหาทางสังคมมากมาย หากค่านิยมเกิดขัดกันมากมาย ก็อาจจะนำไปสู่พฤติกรรมที่มีการต่อสู้หรือปะทะกันอย่างเปิดเผยได้

คำว่า "ค่านิยม" หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายเป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งที่จะได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็น "วิธีของการจัดรูปความประพฤติ" ที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติของคนในสังคมและในชีวิต หรือเผชิญกับเหตุการณ์ ทำให้มีการเลือกในสถานการณ์ ค่านิยมจึงไปถึงจุดมุ่งหมายหรือความต้องการในชีวิตและสิ่งที่คุณชอบ^๔

^๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, อ่างใน สุพิชชา ตริเตชา, “พฤติกรรมกรรมการบริโภคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

สุนทรী โคมินและคนอื่นๆ กล่าวว่า ค่านิยม (Value) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ค่านิยมอาจจะมีการเรียนรู้ได้จากพ่อแม่ ครู อาจารย์ เพื่อนร่วมงาน สื่อมวลชนและอื่นๆ ทั้งนี้หากบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีค่านิยมในทางที่พึงประสงค์การกระทำของเขาก็จะเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม^๕

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า ค่านิยม (Value) เป็นสิ่งที่คนถือว่าต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คุณปรารถนาจะได้ปรารถนาเป็นหรือกลับกลายมาเป็น เป็นสิ่งที่คนบวชยกย่อง ผู้คนมีความสุขที่ใดพึง ได้เห็นได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมจึงเป็นวิถีของการจัดการรูปแบบความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับ ความคิดสำหรับยึดถือในการปฏิบัติของคนในสังคม^๖

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คุณยึดถือประจำใจที่ช่วยตัดสินใจในการเลือกที่จะทำ ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสม แต่เป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ^๗

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา กล่าวว่า ค่านิยม คือการให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ ในชีวิตของคุณคน ไม่ว่าจะเป็นความคิด อุดมการณ์ ผู้คนหรือสิ่งของนั้นว่าค่านิยมมีความหมายในระดับอุดมคติหรือหลักในการดำเนินชีวิตในการ ตัดสินใจการประเมินค่าของคุณคน^๘

สงวน วิรัชชัย กล่าวว่า ค่านิยม หมายถึง ความคิดที่ทำให้คนเราตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ต้องการพอใจหรือคิดว่าถูกต้องเหมาะสมควรกระทำและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต ค่านิยมจะมีลักษณะเป็นความคิดเชิงประเมิน คือ มีการตัดสินใจว่าควรกระทำใดควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ถึง ผลดี ผลเสีย อย่างรอบคอบ จนตัดสินใจเลือกได้ว่า เป็นสิ่งที่ดี หรือถูกต้อง มีคุณค่าควรแก่การยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนและมีความภาคภูมิใจที่จะปฏิบัติอย่างเปิดเผยไม่ปิดบังซ่อนเร้น^๙

^๕ สุนทรী โคมินและคนอื่นๆ, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, “พฤติกรรมกรบรีโคคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^๖ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, Wพฤติกรรมกรบรีโคคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^๗ ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, *สังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^๘ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา ๒๕๓๓, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, “พฤติกรรมกรบรีโคคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

^๙ สงวน วิรัชชัย ๒๕๒๗, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, “พฤติกรรมกรบรีโคคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

เพ็ญแข ประจัน ปัจฉนิกและอ้อมเดือน สดมณี ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การที่บุคคลมีค่านิยมเรื่องใดเรื่องหนึ่งแสดงถึงความรู้สึกความพอใจทัศนคติและความต้องการที่บุคคลมีต่อเรื่องนั้น และความพร้อมที่จะแสดงออกเพื่อสนองต่อค่านิยมนั้น บุคคลที่จะขัดขวางและต่อต้านการกระทำที่ขัดต่อค่านิยมที่เค้ามืออยู่ ค่านิยมจึงจัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มาของพฤติกรรมของบุคคลทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ^{๑๐}

Blackwell, Miniard, & Engel กล่าวว่า ค่านิยม (Value) คือ พฤติกรรมโดยทั่วไปของแต่ละบุคคลที่มุ่งไปสู่ ค่านิยมจะสะท้อนถึงทางเลือกของแต่ละบุคคลที่เกิดจากค่านิยมทางสังคมหรือระบบค่านิยมของแต่ละบุคคลแสดงออกมา^{๑๑}

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ กล่าวว่า ค่านิยมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล อาจกล่าวได้ว่า "ค่านิยม" มีความหมายเกี่ยวพันกับ "วัฒนธรรม" กล่าวคือ "ค่านิยม" บางอย่างได้สร้าง "แกน" ของวัฒนธรรมซึ่งมีคุณลักษณะขั้นมูลฐาน (Fundamental Characteristics) ของวัฒนธรรมคือ การสะท้อนของ "ค่านิยมขั้นมูลฐาน" (Basic Value) ของวัฒนธรรมนั่นเอง เช่น การมีชีวิตอยู่อย่างอิสระต่างแบบไทยๆ ของคนไทยซึ่งมีมาแต่ครั้งโบราณกาล ถือได้ว่าเป็น "ค่านิยม" ของสังคมไทยคือ คนไทยปรารถนาอยากจะมีอิสรภาพเสรี "ค่านิยม" ในเรื่องอิสรภาพเสรีจึงเป็น "แกน" ของวัฒนธรรมไทย คือ ประเพณีหรือวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งเรียกรวมๆ ว่า "วัฒนธรรมไทย" นั้น มักแสดงออกซึ่งอิสรภาพเสรีภาพอยู่เสมอ^{๑๒}

จากความหมายของค่านิยมข้างต้น ผู้วิจัยมองว่า ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อที่บุคคลใช้ยึดถือประจำใจ ช่วยตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่บุคคลเลือกสรรว่าดี มีความหมายสำหรับตนซึ่งบุคคลนั้นได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตและค่านิยมจะมีความสำคัญไม่เท่าเทียมกันเนื่องจากค่านิยมของแต่ละบุคคลเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการตรวจสอบแล้ว จากประสบการณ์จึงทำให้ค่านิยมก็แตกต่างกันออกไปด้วย ถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือสังคมเดียวกันก็ตาม เมื่อ

^{๑๐} เพ็ญแขประจัน ปัจฉนิกและอ้อมเดือน สดมณี, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, “พฤติกรรมบริการบริโภคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^{๑๑} Blackwell, R. D., Miniard, P. W., & Engel, J. F. (2001). *Consumer behavior*. (9th ed.). (New York: Harcourt. 2012), p. 259.

^{๑๒} ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, อ่างใน สุพิชชา ตรีเดชา, “พฤติกรรมบริการบริโภคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๑.

ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเพิ่มมากขึ้นก็จะมีผลกระทบทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงค่านิยมเดิม ดังนั้น ค่านิยมจึงลักษณะไม่คงที่แต่เป็นเครื่องนำทางในการปฏิบัติประพฤติดังต่าง ๆ

ค่านิยมอาจส่งผลกระทบต่อความเจริญความเสื่อมของสังคมและความมั่นคงของชาติ กล่าวคือสังคมที่มีค่านิยมเหมาะสมสมถูกต้อง สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าอย่างแน่นอนสังคมใดที่มีค่านิยมไม่ถูกต้องเหมาะสม สังคมนั้นก็จะเสื่อมลงละขาดความมั่นคงภายในชาติ ค่านิยมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อสภาพแวดล้อมสังคมเปลี่ยนไป ค่านิยมเก่าเปลี่ยนตามไปด้วย และจะมีค่านิยมใหม่เกิดขึ้นมาแทนที่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเร่งกระทำโดยไม่ชักช้า และต้องมีการกระทำที่ต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา เพราะสังคมจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมไปในทิศทางใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมเป็นสำคัญ ฉะนั้นการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นในสังคม

๒.๒.๒ หน้าที่ความสำคัญของค่านิยม

หน้าที่ของค่านิยม ในลักษณะกว้างๆ มีดังนี้ ค่านิยมเป็นมาตรฐาน (Standards)

ค่านิยมเป็นมาตรฐาน ที่ใช้ในการกระทำพฤติกรรมการศึกษาปฏิบัติในหลายทางค่านิยมจูง (Lead) ให้เราแสดงจุดยืนของเรา (Positions) ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับสังคม (Social Issues) ออกมาให้เห็นชัด

ค่านิยมเป็นตัวช่วยกำหนด (Predispose) ให้เราเลือกนิยามอุดมการณ์ทางการเมืองบางอุดมการณ์ (Particular Political Ideology) มากกว่าอุดมการณ์อื่น

ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยนำ (Guide) การกระทำให้เราประพฤติและแสดงตัวต่อผู้อื่นตามที่ประพฤติเป็นปกติอยู่ทุกวัน

ค่านิยมเป็นจุดกลางของการศึกษากระบวนการเปรียบเทียบ (Study of Comparison Process) คือค่านิยมเป็นบรรทัดฐานในการเปรียบเทียบว่า เรามีค่านิยมจริยธรรมและค่านิยมความสามารถเท่ากับผู้อื่นมากน้อยแค่ไหน

ยิ่งกว่านั้น เป็นบรรทัดฐาน ที่ใช้ช่วยในการชักชวน (Persuade) หรือสร้างประสิทธิผลต่อคนอื่น โดยสามารถบอกเราได้ว่าความเชื่ออันไหน ทศนคติ ค่านิยม หรือการกระทำไหนที่จะมีค่าพอที่เราจะท้าทาย (Challenge) คัดค้าน (Protest) และถกเถียงหรือพยายามที่จะเปลี่ยน

สุดท้ายคือ ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้เป็นฐาน (Base) สำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของตน (Process of Rationalization) เพื่ออำรุงรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีแห่งตน

(Self-esteem) เป็นต้นว่า การพูดก้าวร้าวทำให้คนอื่นเจ็บ ก็จะถูกให้เหตุผลไว้ว่า เป็นเพราะเป็นคุณค่าของค่านิยม "ความตรงและความจริงใจ" มากกว่าหรือลักษณะการขาดเสียซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและสร้างสรรค์หรือความไม่กล้าที่จะถูกให้เหตุผลว่าเป็นเพราะให้ค่าแก่ค่านิยม "สุภาพมีมารยาท" "อ่อนน้อมเชื่อฟังผู้ใหญ่" เหล่านี้ เป็นต้น กระบวนการของการอ้างเหตุผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบของกลไกป้องกัน (Defense Mechanism) จะเป็นไปได้ ถ้ามนุษย์ไม่มีค่านิยม

ค่านิยมเป็นแรงจูงใจ ถ้าจะกล่าวง่าย ๆ ว่า หน้าที่เฉพาะหน้า (Immediate Functions) ของค่านิยมและระบบค่านิยม เป็นตัวนำพฤติกรรมของมนุษย์ในสถานการณ์ประจำวันแล้ว หน้าที่ระยะยาวของค่านิยม (Long-range Functions) ก็จะเป็นตัวบังคับถึงความต้องการของมนุษย์อยู่ในตัวเช่นเดียวกัน องค์ประกอบทางด้านความระลึกรู้ อารมณ์และพฤติกรรม ค่านิยม "วิถีปฏิบัติ" เป็นแรงจูงใจในแง่ที่เป็นเป้าหมายที่เหนือกว่า (Super Goal) เป้าหมายเร่งด่วนและเฉพาะหน้า (Urgent Immediate Goals)

ค่านิยมกับลำดับความต้องการของมนุษย์ การแจกแจงค่านิยมส่วนย่อยของค่านิยม (Identify Supsets) ตามหน้าที่ให้การกับทฤษฎีลำดับขั้นของแรงจูงใจของ Maslow (Hierarchy of Motivation) ซึ่งประกอบด้วยความต้องการทางความปลอดภัย (Safety) ความมั่นคง (Security) ความรัก (Love) และศักดิ์ศรีแห่งตน (Self-esteem) และขั้นสุดท้ายความต้องการแสดงความสามารถของตน (Self-actualization) Maslow ได้แยกค่านิยมออกเป็นสองประเภท คือ

๑. ค่านิยม D (Deficiency) ค่านิยมประเภทนี้มุ่งสนองความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ความปลอดภัย ความมั่นคง

๒. ค่านิยม B (Being) ค่านิยมประเภทนี้มุ่งสนองความต้องการสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เช่น ศักดิ์ศรีและความสามารถของตน เป็นต้น

แนวคิด เรื่องค่านิยมของมาสโลว์ นั้น มีความหมายตรงกับแนวความคิดความต้องการ (Needs) มาก และไม่ได้แยกให้เห็นความแตกต่างในธรรมชาติของค่านิยมบางอัน ที่สนองต่อหน้าที่วิถีปฏิบัติ (Instrumental Function) มากกว่าค่านิยมอื่น และด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่า ค่านิยมของมาสโลว์นั้น ตรงกับค่านิยมประเภทจุดหมายปลายทางของชีวิตเสียเป็นส่วนใหญ่ และไม่ได้แสดงให้เห็นค่านิยมด้านจริยธรรมของสังคม (Social-moral Values) มากนัก^{๑๓}

^{๑๓} สุนทรী โคมิน และสนิม สัมครการ, อังโน สุพิชชา ตรีเดชา, "พฤติกรรมการณ์บริโภคของหญิงบริการอาบอบนวด ย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑-๑๕.

๒.๒.๓ พัฒนาการของค่านิยม

ก่อนที่จะกล่าวถึงพัฒนาการของค่านิยม จะกล่าวถึงการเกิดของค่านิยมก่อนการเกิดค่านิยมได้ มีนักวิชาการเสนอแนวทางธรรมชาติและกระบวนการเกิดค่านิยมไว้ดังนี้

พรรณี ชูทัย ได้เสนอแนวทางความคิดของการเกิดค่านิยมไว้ดังนี้

๑. คนได้รับการอบรมมาตั้งแต่เกิดเช่นการที่เด็กทำสิ่งอันดีงามจะได้รับการชมเชยหรือการชื่นชมจากผู้ใหญ่หรือการที่เด็กทำผิดจะถูกลงโทษหรือว่ากล่าว

๒. คนรับค่านิยมจากในสังคมมาเป็นของตนเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสังคมจะยอมรับ

กระบวนการเกิดค่านิยมมี ๕ ลำดับดังนี้

๑. ความรู้สึกจากสิ่งที่ตนกระทำอยู่หรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน

๒. ความคิดเห็นแบ่งได้หลายประเภทได้แก่เป็นความคิดเห็นต่างระดับซึ่งแบ่งออกเป็น ๗ ระดับคือระดับความจำการแปลความการประยุกต์การตีความการวิเคราะห์การสังเคราะห์และการประเมินผลแยกเป็นความคิดเห็นแบบวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งแยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็นส่วนตัวที่มีอคติแยกเอาการเลือกที่รักมักที่ชังและข้อขัดแย้งจากสิ่งที่เป็นสัจจะหรือข้อเท็จจริงรวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์การโฆษณาชวนเชื่อและพฤติกรรมที่ตามมาเป็นความคิดเห็นตามหลักตรรกวิทยาความคิดแบบสร้างสรรค์ความคิดจากพระพุทธศาสนาเช่นการใช้ภาษาการคำนวณและการวิจัย เป็นต้น

๓. การติดต่อสื่อสารและถ่ายทอดสามารถทำได้ทั้งคำพูดหรือทางอื่นเช่นการเขียนการฟังการวาดรูป เป็นต้น

๔. การเลือกเชื่อและเกิดศรัทธาเป็นการพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปจากทางเลือกต่าง ๆ มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องทั้งที่ชอบและไม่ชอบทำให้ตนเลือกเชื่อและเกิดศรัทธาในการฟังพาดตนเองว่าเป็นสิ่งที่ดีและยึดมั่นไว้ใจ

๕. การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ทำตามซ้ำกับที่เคยทำมาหรือจากที่เลือกใหม่ในขั้นนี้จะเกิดความเชื่อและมีศรัทธาในพฤติกรรมพยายามที่จะปฏิบัติเป็นพฤติกรรมที่สามารถเห็นได้^{๑๔}

สุนทรীโคมินและสนิหสมักรการ ได้กล่าวถึงหน้าที่ของค่านิยม ๗ ประการไว้ดังนี้

๑. ค่านิยมจูง (Lead) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลได้แสดงจุดยืนของตนในเรื่องต่างๆเกี่ยวกับสังคมออกมาอย่างชัดเจน

๒. ค่านิยมเป็นตัวช่วยกำหนด (Predispose) ให้บุคคลนิยมอุดมการณ์ทางการเมืองบางอุดมการณ์มากกว่าอุดมการณ์อื่น

^{๑๔} พรรณี ชูทัย, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร: วรุฒนิการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๔๐.

๓. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ช่วยนำ (Guide) การกระทำให้บุคคลประพฤติและแสดงตัวต่อผู้อื่นที่ประพฤติเป็นปกติอยู่ทุกวัน

๔. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ในการประเมิน (Evaluate) ตัดสินการขึ้นชмыกย่องการตำหนิติเตียนตัวเองและการกระทำของผู้อื่น

๕. ค่านิยมเป็นจุดกลางของการศึกษากระบวนการเปรียบเทียบกับผู้อื่น

๖. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้ในการชักชวน (Persuade) หรือสร้างประสิทธิผลต่อคนอื่น

๗. ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้เป็นฐาน (Base) สำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของตน^{๑๕}

นอกจากค่านิยมจะเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลเองแล้วปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและทางสังคมกลุ่มทางสังคมบรรทัดฐานของกลุ่มและของสังคมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมสถาบันทางสังคมสถาบันการเมืองลักษณะทางประชากรอันได้แก่เพศอายุชนชั้นเชื้อชาติเป็นต้นล้วนเป็นที่มาและการเกิดค่านิยมของบุคคลและค่านิยมทางสังคม (social values) แต่ค่านิยมของสังคมซึ่งเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มอาจมีจำนวนลดลงด้วยความเหมือนกันทางวัฒนธรรมนั่นเอง

Rokeach ได้อธิบายไว้ว่าแนวคิดและค่านิยมของกรอบทฤษฎีนั้นตั้งอยู่บนฐานที่เกี่ยวกับธรรมชาติแห่งค่านิยมของมนุษย์๕ประการดังนี้

๑. จำนวนของค่านิยมแต่ละคนมีไม่มากนักและอยู่ในข่ายที่จะนับและศึกษาได้

๒. ความแตกต่างของค่านิยมจะแสดงออกในทางระดับ (Degree)

๓. ค่านิยมต่างๆจะสามารถจัดรวมกันได้เป็นระบบค่านิยม (Values system)

๔. ค่านิยมของมนุษย์สามารถสืบไปจนถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้

๕. ค่านิยมของมนุษย์จะแสดงออกทางเจตคติและพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้^{๑๖}

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมองว่า โดยทั่วไปแล้วค่านิยมจะเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลเองแล้วปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและทางสังคมกลุ่มทางสังคมบรรทัดฐานของกลุ่มและของสังคมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมสถาบันทางสังคมสถาบันการเมืองลักษณะทางประชากรสามารถแบ่งได้เป็น๒ประเภทคือค่านิยมส่วนบุคคล(individual values) เป็นการตัดสินใจเลือกให้คุณค่าในสิ่งที่ตนต้องการหรือพอใจและ

^{๑๕} สุนทรื โคมิน และสนิท สัมครการ, **ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจ**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๑๖} M. Rokeach, **The Nature of Human Values**, (New York: The Free, Press, 1973), pp. 45.

ค่านิยมทางสังคม (social values) ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับให้คุณค่าหรือยอมรับว่าสิ่งที่ดีงามหรือควรปฏิบัติในสถานการณ์นั้นๆ

ในส่วนของการพัฒนาค่านิยมนี้ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมที่แสดงว่าเกิดค่านิยมขึ้นได้แก่การเกิดแรงจูงใจไม่ได้เกิดจากความต้องการที่เชื่อฟังหรือปฏิบัติตามแต่เกิดจากความชอบที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้เกิดการปฏิบัติการต่างๆการเกิดค่านิยมมีพฤติกรรม๓อย่างคือ

๑) การยอมรับค่านิยมพฤติกรรมในขั้นแรกนี้เป็นการลงความคิดเห็นว่าเหตุการณ์สิ่งของการกระทำเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าบุคคลมีความเชื่อซึ่งมีมากน้อยแตกต่างกันไปความเชื่อนี้เป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งพร้อมที่จะวัดและประเมินสิ่งนั้น

๒) ความชอบในค่านิยมพฤติกรรมความชอบแทรกอยู่ระหว่างการยอมรับการเกิดค่านิยมและความรู้สึกถูกผูกมัดอยู่กับค่านิยมนั้นความชอบนี้ประเมินจากทั้งตนเองและจากบุคคลข้างเคียงด้วยว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

๓) การผูกมัดเป็นขั้นที่มีความเชื่อมั่นมั่นว่ายอมรับค่านิยมเช่นการเคารพผู้ใหญ่การแสดงความอ่อนน้อมซึ่งบ่งบอกว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

ค่านิยมในแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปบุคคลเดียวกันมีค่านิยมหลายๆอย่างเราสามารถจัดให้เป็นระบบโดยการเข้ากลุ่มกันสร้างแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและจัดระบบค่านิยมเป็นการเรียงลำดับโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของค่านิยมนั้นซึ่งเป็นที่มาของการกำหนดปรัชญาชีวิตของเราอาจเป็นเป้าหมายในอุดมการณ์ของชีวิตเป็นการแสดงลักษณะค่านิยมความยึดถือและพฤติกรรมต่อมาก็คือการปฏิบัติซึ่งสังเกตจากพฤติกรรมภายนอกในสถานการณ์หนึ่งบางครั้งเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่ได้นำไปปฏิบัติก็ได้

ค่านิยมที่ผู้นำควรนิยมนี้อาจเป็นค่านิยมที่นักปราชญ์หรือบัณฑิตและสังคมส่วนใหญ่นิยมยกย่องว่าดีหากนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วจะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเองและชาติบ้านเมืองตัวอย่างเช่น

๑. การพึ่งตนเองความขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
๒. การประหยัดและอดออม
๓. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
๔. การปฏิบัติตามศีล๕ (หรือข้อกำหนดในศาสนาที่ตนนับถือ)
๕. ความซื่อสัตย์สุจริต
๖. ความยุติธรรม
๗. การรักษาสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์
๘. ความนิยมไทย
๙. การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย
๑๐. การหมั่นศึกษาหาความรู้ในวิชาชีพและความรู้ทั่วไป
๑๑. ความสันโดษ

๑๒. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๑๓. ความสุภาพอ่อนน้อม
๑๔. การรักษาอุดมการณ์ในวิชาชีพ
๑๕. การยึดมั่นในคำสอนของศาสนา
๑๖. ความเสียสละ
๑๗. ความกตัญญูทวนเวทิต่อผู้มีพระคุณและสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์
๑๘. ความเมตตากรุณา
๑๙. ความกล้าหาญอย่างสมเหตุสมผล
๒๐. ความสามัคคี
๒๑. การยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^{๑๗}

จากค่านิยมทั้ง ๒๑ ประการข้างต้น ผู้วิจัยมองว่า การพัฒนาค่านิยมเกิดจากการสั่งสมค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติเกิดจากความชอบที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้เกิดการปฏิบัติการต่างๆการเกิดค่านิยมมีพฤติกรรม๓อย่าง คือการยอมรับค่านิยมความชอบในค่านิยมและการผูกมัดอันก่อให้เกิดเป็นแนวทางการประพฤติร่วมกัน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย

๒.๓.๑ ความหมายและขอบข่ายของค่านิยมไทย

ค่านิยม คือ ฐานความเชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะถูกยึดถือไว้เพียงส่วนบุคคลหรืออาจจะเป็นค่านิยมที่ยึดถือของสมาชิกในสังคม อันเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงจุดยืนที่ชัดเจนที่มีต่อสิ่งใดๆ ว่าดีหรือไม่ดีชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยและนำมาเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนซึ่งแน่นอนว่าค่านิยมของทุกคนที่เป็นปัจเจกบุคคลนั้นย่อมไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจและความปรารถนาส่วนบุคคล แต่หากว่าสิ่งที่ยึดถืออยู่นั้นถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือมีคุณประโยชน์ที่ยอมรับและนิยมกันโดยทั่วไป ก็จะกลายมาเป็นค่านิยมของสังคมได้ซึ่งทำให้คนทั่วไปนำมาปฏิบัติยึดถือ จนค่านิยมบางอย่างนั้นอาจได้กลายกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมได้เช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ผ่านช่วงเวลาต่างๆ ก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมบางอย่างได้อาจจะมีค่านิยมใหม่ๆ เข้ามา ส่วนค่านิยมเก่าที่มีมาแต่เดิมนั้นอาจเลือนหายไป อย่างไรก็ตามค่านิยมเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดได้ทั้งการขับเคลื่อนให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปรวมถึงสามารถทำให้สังคมถดถอยลงได้เช่นเดียวกัน

^{๑๗} ยนต์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, (กรุงเทพฯมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะกล่าวถึงค่านิยมในสังคมไทยจะเป็นการกล่าวถึงคุณธรรมและลักษณะพิเศษอื่นๆ ประจำนิสัยของคนไทยก่อนซึ่งโดยรวมมี ๙ ประการ ดังนี้

๑. ความภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สังคมไทยถูกผนึกยึดเหนี่ยวด้วยสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาแต่โบราณกาลเสมือนว่าสถาบันเหล่านี้เป็นศูนย์รวมแห่งพลังสามัคคีของคนไทย แต่โดยหลักแท้จริงนั้นเป็นปลายเหตุ เพราะเมื่อมองในมุมกลับ สถาบันทั้งสามมิได้เป็นโครงสร้างสังคมไทยมาแต่เดิม แต่เพราะคุณธรรมของคนไทยหนักแน่นในพวกพ้องและสามัคคี คือจับกลุ่มกันติดในหมู่ผู้รักอิสระความเป็นไทยด้วยกัน มีหัวหน้าปกครองเป็นผู้นำชะตาของกลุ่มจะเป็นไปในทางใดอยู่ที่ความเข้มแข็งของหัวหน้า โดยมีผู้ร่วมกลุ่มเป็นฐานรองรับ ความผูกพันระหว่างหัวหน้ากลุ่มกับผู้ร่วมกลุ่มจึงสนิทแน่นแฟ้น เป็นผู้ร่วมเป็นร่วมตายในชะตาของกลุ่มด้วยกัน เพราะถ้าปราศจากผู้นำกลุ่ม ผู้ร่วมกลุ่ม ก็กุมกันไม่ติด และหัวหน้ากลุ่มไม่มีคุณธรรมพอที่จะไม่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้ร่วมกลุ่ม ก็คุณธรรมอันนี้ไม่มีสิ่งใดจะประเสริฐกว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวระหว่างหัวหน้ากลุ่มกับผู้ร่วมกลุ่มคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนาจึงเด่นชัดขึ้น และเมื่อรวมกันเข้ากลุ่มนั้นก็แน่นแฟ้น ต่างถือนที่ถ้อยอาศัยกันจึงเป็นชาติขึ้นโดยชาติเป็นสภามันเกิดจากการผนึกกำลังในระหว่างหัวหน้าผู้นำกับผู้ร่วมกลุ่ม มีหลักพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องรองรับ คือผูกพันกันและกันจะกลายเป็นเอกลักษณ์อันหนึ่ง ซึ่งมีเอกลักษณ์ มีแบบแผนในตัวเอง เมื่อนานเข้าก็กลายเป็นสถาบันเด่นชัด และเมื่อถึงปัจจุบันเราเข้าใจว่าสถาบันทั้งสามเป็นโครงสร้างของสังคมไทย และพลังสามัคคีจะหยุดนิ่งที่จุดเดียวกัน โดยถือเป็นสถาบันสูงส่งที่จะต้องดำรงไว้ เมื่อต้องการจะดำรงความเป็นไทยของกลุ่มไว้ให้ได้เอกลักษณ์เหล่านี้เกิดด้วยการสั่งสมแห่งนิสัยสามัคคีมานาน เมื่อปรากฏขึ้นแล้วเราก็รักษาไว้ให้เป็นสถาบันที่รวมแห่งจิตใจของทุกคน อันเป็นลักษณะความภักดีไปในที่สุด เกิดเป็นความภักดีในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกลายเป็นโครงสร้างแห่งสังคมไทย ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้

๒. ความเป็นผู้รักอิสระและความเป็นไทย

มีคำกล่าวที่ว่า “ทำอะไรได้ตามใจคือไทยแท้” ซึ่งเป็นผลสะท้อนมาจากความเป็นผู้รักอิสระของคนไทยนั่นเอง เนื่องจากลักษณะนิสัยใจคออันนี้มีอยู่ในกมลสันดานมานาน จนเราไม่รู้สีกตัวและแยกไม่ออกว่า อะไรคือการบังคับและอะไรเป็นระเบียบสังคมที่ทุกคนพึงปฏิบัติตามร่วมกัน จึงมีผลให้คนไทยไม่ค่อยเอื้อเฟื้อในระเบียบปฏิบัติของสังคมต่างๆ เกิดความย่อหย่อนในระเบียบของสังคม ความเป็นอิสระและความเป็นไทยเป็นคุณธรรมสูงส่งในฐานะความสามัคคีเป็นปีกแผ่นของชาติ เพื่อจะให้ชาตินี้ดำรงอยู่ได้ เพราะถ้าเราถูกชาติอื่นครอบครอง อิสระและความเป็นไทยก็จะหมดสิ้นไป แต่ถ้าเราสับสนปนเปกันในเรื่องระเบียบของสังคม ว่าอาจเป็นการถิรอนอิสระส่วนบุคคลไป คนไทยจึงไม่ค่อยเอื้อเฟื้อ จึงปรากฏว่าหลายยุคหลายสมัยสังคมไทยถือกฎหมายเหนือกฎหมาย

ว่าโดยหลักความรักอิสระและความเป็นไทยเป็นของดี ถ้าจะแสดงออกในฐานะชาติโดยส่วนรวม อย่างบรรพบุรุษของเราในอดีต และความรักอิสระอันนี้เราจึงต้องทิ้งถันอพยพลงมาถึงดินแดน

แหลมทองในปัจจุบัน แต่บัดนี้เราหมดหนทางที่จะอพยพต่อไปที่ไหนอีกได้แล้วจึงต้องผนึกกำลังสามัคคีอยู่กับที่ เพื่อปกป้องชาติอันมีอิสระของเราไว้ และควรจะแยกให้ออกว่าการเคารพกฎและระเบียบของสังคมมิใช่เรื่องจำกัดอิสระหรือความเป็นไท เพราะถ้าถือว่าไม่เคารพในระเบียบของสังคมเป็นสัญลักษณ์ความเป็นอิสระและความเป็นไทแล้ว ชาติไทยเราก็จะไปไม่รอด และเมื่อนั้นเราจะไม่เหลืออิสระและความเป็นไทอีกต่อไป ก็คุณธรรมคือความเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีอยู่แล้วในสันดานของคนไทย แต่ถ้าเขาวางใจจนเกินไป บางทีกว่าเราจะได้เสียสละเพื่อชาติ อาจไม่มีชาติให้เราเสียสละแล้วก็ได้ คนไทยทุกคนภูมิใจในคุณธรรมคือความอิสระเป็นไทแก่ตัว ซึ่งสูงส่งมาก แต่เราต้องไม่จำกัดว่าอิสระตามชอบใจ ส่วนตนคือความเป็นอิสระของชาติ ต้องดำรงชาติไว้เพื่อให้ตนอยู่อย่างอิสระจึงจะถูกต้อง

๓. ความกตัญญูรู้คุณและเคารพผู้อาวุโส รวมทั้งการบูชาในบรรพบุรุษ

ข้อนี้เป็นคุณธรรมโดยทั่วไปของชาวเอเชีย ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงเห็นได้ว่าสังคมของชาวไทยให้ความสำคัญแก่ครอบครัวมาก และแต่ละครอบครัวมักเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่กันพร้อมหน้าตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และลูกหลาน เคารพและให้เกียรติกันตามลำดับอาวุโส ตลอดถึงผู้หลักผู้ใหญ่อื่น ๆ ด้วย เช่นการนับถือกันในระหว่างวงศ์ญาติ และครอบครัวไทยจึงมีโครงสร้างมั่นคงและอบอุ่นเป็นปึกแผ่น ความผูกพันเป็นไปอย่างแนบแน่นสนิท แม้ว่าในเมืองหลวงในปัจจุบัน ครอบครัวลูกหลานจะแยกย้ายกันอยู่ แต่ความสำนึกดั้งเดิม และความผูกพันในวงศ์ญาติพี่น้องก็ยังมั่นคงอยู่

อนึ่ง คุณธรรมพิเศษของคนไทยนั้นเป็นผู้กตัญญูรู้คุณบุคคลผู้มีอุปการะ เริ่มแต่ภายในครอบครัว มีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้าน้าอา ลงไปถึงพวกพ้อง และบุคคลอื่นๆ เมื่อมีผู้ใดทำสิ่งใดให้เราไม่ได้รู้สึกเพียงว่าเมื่อถึงคราวที่เขาทำตอบแทนแล้วก็หมดสิ้นกันเพียงนั้น แต่กลายเป็นความผูกพันสำนึกในพระคุณตลอดไป คุณธรรมอันนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุสองประการคือจากโครงสร้างของครอบครัวในสังคมเอเชียส่วนหนึ่ง และเพราะความกลม่อมเกลตาตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง จึงปรากฏเด่นชัดขึ้นกว่าสังคมชาติตะวันตกอื่น ๆ

๔. ความอ่อนโยนแต่ไม่ค้อยอ่อนน้อม

คนไทยโดยปกติเป็นคนมีเมตตากรุณา กลายเป็นคนมีความอ่อนโยนไปในที่สุด เพราะปราศจากการพยาบาลและอาฆาต กล่าวกันว่าคนไทยให้อภัยและลืมความชั่วที่ผู้อื่นทำได้ง่ายทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความอ่อนโยน เพราะคนไทยเกลียดการมุ่งร้ายหมายขวัญ และการใช้กำลังเข้าทำลายกันและกัน คือไม่ชอบความรุนแรง ดังที่เรารักอิสระจึงไม่ต้องการใช้กำลังกับผู้อื่นเกินความจำเป็น ถ้าเลี้ยงได้ก็เลี้ยงเสียหรือกระทำต่อแต่พอสั่งสอน และอาจเพราะเหตุนี้จึงทำให้คนไทยไม่ค้อยอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งดูซัดๆ กันอยู่ อ่อนโยนแต่มีอ่อนน้อมคือเราหยิ่งในตัวเองเกินไป คนไทยอ่อนโยนโดยเฉพาะต่อผู้เป็นแขก และพร้อมที่จะเป็นมิตรและให้ความช่วยเหลือ แต่ทุกฝ่ายต่อตัวมีน้ำใจด้วยกัน คือมีความอ่อนโยนเฉพาะในส่วนที่ตนเองรู้สึกไม่เป็นการลดเกียรติหรือศักดิ์ศรีของตนเอง เพราะเรื่องศักดิ์ศรีคนไทยถือมาก เข้าหลักที่ว่า

“หยิ่งในเกียรติแต่ไม่เหยียดผู้อื่น” คืออ่อนโยนแต่ไม่อ่อนน้อมค้อมศรัทธาให้แก่ผู้ใด ข้อนี้ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งก็จะเห็นตาม

๕. ความยิ้มแย้มแจ่มใสและร่าเริง

ข้อนี้เป็นคุณลักษณะพิเศษของคนไทยโดยแท้จริงไม่ว่าทุกข์หรือสุข คนไทยแจ่มใสร่าเริงเสมอ คนไทยเก็บอารมณ์ครุ่นเดียว อารมณ์เครียด มาตราภัยหมายขวัญ อะไรไม่ได้นานอาจเป็นเพราะคนไทยรักอิสระ ไม่ยึดถืออะไรจริงจังนัก จึงไม่หมกมุ่นอยู่กับอารมณ์ทุกข์โศกเศร้าเครียดได้นาน และค่าที่คนไทยพร้อมที่จะเป็นมิตรกับผู้อื่น ให้อภัยผู้อื่นเสมอประกอบกับความอ่อนโยนในนิสัยสันดานเดิม คนไทยจึงร่าเริง ยิ้มแย้มแจ่มใส และเหตุผลประการหนึ่งคง เนื่องด้วยสิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคม โดยเฉพาะสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างสบายของคนไทยแต่บรรพกาล คนไทยไม่ต้องห่วงกังวลในเรื่องการทำมาหากินมากนัก เชื่อว่าเมืองไทยไม่อดตาย และประกอบกับอัยยาศัยคนไทยโดยทั่วไปมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พร้อมจะสงเคราะห์ผู้ทุกข์ยาก เราจึงไม่ห่วงกับการครองชีพนี้มากนัก ทุกคนจึงพร้อมที่จะเป็นมิตรและยิ้มแย้มเข้าหากัน และอีกอย่างหนึ่งคนไทยชอบความสนุกสนานโดยเฉพาะในหมู่คณะจึงมีความร่าเริงอยู่ในใจตน ประการสุดท้ายอาจเพราะหลักพระพุทธศาสนาที่สอนให้งดเว้นจากการทำชั่ว บำเพ็ญแต่ความดีมีคุณประโยชน์และทำให้ผ่องใส ไม่ชุ่มมัวปรากฏออกมาเป็นความสุข ความอึดเอิบ ความยิ้มแย้มแจ่มใส และความร่าเริงอยู่เป็นนิจ กลายเป็นเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะชาติไป

๖. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอาเปรียบส่วนบุคคล แต่ตตินิสัยเบียดบังทุจริตส่วนรวม

ว่าโดยส่วนบุคคล คนไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ดีมาก ทั้งพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นและไม่ยินดีที่จะได้รับเอาเปรียบใครด้วย แต่ในขณะเดียวกัน คนไทยก็ชอบเบียดบังของส่วนรวมมาเป็นของตนเมื่อมีโอกาส อย่างที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “การฉ้อราษฎร์บังหลวง” ซึ่งไม่เชื่อว่าเป็นของไทย หรือไม่มีในจิตใจมาแต่เดิม แต่เป็นสิ่งที่ปลูกฝังในจิตใจของคนไทยมานานแล้ว อย่างน้อยก็ในสมัยอยุธยาลงมา ดังมีคำโบราณว่าไว้ว่า “แข็งสุดแข็งเงินง้าง เหล็กได้ตั้งใจ” ในวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์สะท้อนให้เห็นนิสัยเห็นแก่ได้ของคนไทยในเรื่องนี้

แต่เดิมนั้นคนไทยเป็นคนอ่อนโยน มีเมตตากรุณา และถึงพร้อมด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นผลจากการกล่อมเกลามาตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา ครั้นต่อมาสภาพของสังคมบีบบังคับจึงกลายเป็นคนเห็นแก่ได้ ฉวยโอกาสเบียดบังของส่วนรวม หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงขึ้น

เรื่องฉ้อราษฎร์บังหลวงนี้นับแต่สมัยสุโขทัยขึ้นไปไม่มี นอกจากที่เกิดเพราะความโลภอันเป็นอกุศลมูลสำคัญตัวหนึ่งอันหนึ่งอันเกิดขึ้นในสันดานของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาแต่ไม่ได้เป็นไปในรูปแบบกระบวนกร คือเป็นความตั้งใจหรือฉวยโอกาสอย่างสมัยอยุธยาลงมาถึงปัจจุบัน เพราะโครงสร้างสังคมไม่เอื้ออำนวย และประมุขของประเทศอยู่ในฐานะพ่อบ้าน ราษฎรเป็นลูกบ้านแบบมีอะไรก็อนุเคราะห์อุปถัมภ์กันและกัน เมื่อมาถึงสมัยอยุธยาลงมา สถานะของพระมหากษัตริย์สูงส่งเกินไปที่ราษฎรทั่วไปจะเข้าถึงความผูกพันว่าเป็นพ่อบ้านก็ลดถอยลง มีมหาอำมาตย์เสนาบดีได้ปกครองดูแลราษฎรลดหลั่นกันมาสมบัติต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นของหลวง มีโอกาสก็ฉวยเอาเป็นของคนเท่าที่จะเบียดบังได้ ประกอบกับระบบ

ทาสเด่นชัดขึ้น เจ้าขุนมูลนายอาจมีอคติลำเอียงและทารุณกับไพร่ทาสทุกคนที่เป็นผู้น้อยตกอยู่ในอำนาจพระเดชมากกว่าพระคุณขาดความซื่อสัตย์และภักดีอย่างจริงจัง เมื่อนายพลก็จะฉวยฉกเอาสมบัตินั้นมาเป็นของตน กลายเป็นระบบลูกโซ่เกิดขึ้นในทุกระบบของสังคม แม้เสนาอำมาตย์ราชบริพารเมื่อมีโอกาสก็ฉกฉวยโอกาสนั้น ๆ เช่นกัน เป็นการเห็นตัวอย่างกันและกันไม่มีการใส่ใจกันระแกว่าเป็นของหลวง ไม่ใช่ของ ๆ ตน เมื่อต่างคนต่างเป็น ทุกคนก็เอาแต่ตัวรอด กลายเป็นนิสัยชั่วร้ายติดตัวมาแต่บัดนั้น ตกมาถึงปัจจุบัน สมบัติแผ่นดินไม่มีผู้รับผิดชอบแสดงความเป็นเจ้าของโดยตรง “ใครมีเอี่ยวสาวได้สาวเอา” และถือคติ “กินแบ่งถูกกฎหมาย กินรวบผิดกฎหมาย” การมาเป็นกรรมกรรวมฉ้อราษฎ์บังหลวงเป็นหมู่คณะ ไม่กระทำคนเดียว เพราะถูกเพ่งเล็งได้ง่าย และเมื่อเกิดเรื่องขึ้นแล้ว ไม่มีผู้ปกครองช่วยเหลือ

ตัวอย่างในเรื่องที่คนไทยเอื้อเพื่อไม่เอาเปรียบส่วนบุคคล แต่อาจฉวยโอกาสฉวยเอาของส่วนรวมมาเป็นของตน ในปัจจุบันนี้เห็นได้ง่ายคนไทยอาจเบียดบังผลประโยชน์ของหลวงมาเป็นของตน สองร้อยบาทและเลี้ยงเพื่อนฝูงจนหมดสิ้นทีเดียวก็ได้ ถือว่าเป็นลาภลอยที่ได้มา ไม่เห็นว่าเสียหายหรือหน้ารังเกียจ ทั้งไม่มีผู้ตำหนิ และเมื่อเศรษฐกิจส่วนบุคคลยังฝืดเคืองเพียงใด คนก็จะต้องเห็นว่าการฉ้อราษฎ์บังหลวงเป็นของควรทำเมื่อมีโอกาสเพียงนั้น และผู้เขียนไม่เชื่อว่าเพราะรายได้หรือเงินเดือนไม่พอ แต่อยู่ที่คนไทยเราส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักประมาณตัวเอง

๗. คนไทยมีนิสัยสุรุ่ยสุร่ายและฟุ่มเฟือย

ลักษณะอันนี้มีอยู่ทุกยุคทุกสมัย คราวใดที่เรายังต้องการอดอ้าแข้งวาสนาบารมกันในทางสมบัติและความสะดวกสบาย ทุกคนลืมนฐานะของตนเอง เห็นเขามีก้อยกามีตามบ้างลืมนึกถึงว่าฐานะของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน อีกอย่างหนึ่งเรายังถือเรื่องเงินเป็นเรื่องสำคัญทุกคนจึงมุ่งแสวงหาแต่เงิน ไม่ได้ทางสุจริตจะเป็นทางทุจริตก็เอาถ้าโอกาสอำนวย เพราะเชื่อว่าเงินสามารถบันดาลให้คนซื้อหาสิ่งที่ปรารถนาได้ คนไทยเองยังติดอยู่ในยุคบาปบรรดาคัดค้านิยมใช้ตำแหน่งหน้าที่เป็นเครื่องวัดฐานะของคน ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นข้าราชการระดับชั้นพิเศษ ถ้าไม่มีบ้านเป็นของตัวเอง ไม่มีรถส่วนตัวใช้ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรูหราโอ้อ่างภายในบ้านก็เป็นที่น่าแปลกแก่บุคคลอื่น เมื่อสังคมวัดด้วยฐานะเช่นนี้ ข้าราชการผู้นั้นก็ต้องดิ้นรนมากขึ้น ถ้าเป็นผู้มีพ่อแม่มีสมบัติแบ่งปันให้อยู่ก่อนก็หมดปัญหาไป แต่ผู้ไม่มีสมบัติตกทอด และต้องดิ้นรนตามตัวอย่างผู้อื่น ก็จะพยายามหาเงินมาใช้สอย เพราะฉะนั้นจึงเป็นการยากที่จะเพิ่มค่าครองชีพ หรือเงินเดือนให้เพียงพอแก่ข้าราชการหรือพนักงานไทย นอกจากเราจะสามารถแก้ที่ต้นเหตุ คือปลูกฝังค่านิยมในเรื่องฐานะของบุคคลให้รู้จักประมาณตัว และเลิกแข่งขันกันในด้านความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย ตลอดถึงสิ่งที่ตนไม่ชอบ “ลดช่องว่างในสังคม” แต่ตัวเองกลับเป็นผู้ทำเสียเองด้วย

๘. คนไทยละเลยดูดาหน้าทีในยามปกติ แต่แข็งขันและพร้อมเพียงในยามคับขัน

ค่าที่คนไทยเป็นคนง่าย ๆ อะไร ๆ ก็ได้ตามใจ เราจึงมักปล่อยระบบการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามวิถีทางของมัน ทุกคนดูดาและละเลย ขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง จนเห็นว่าสถานการณ์ต่าง ๆ เลวร้ายเกือบจะแก้ไขไม่ไหวอยู่แล้ว ก็จะลุกขึ้นมาอย่างพร้อมเพียงกันเกือบจะไม่ต้องนัดหมาย และช่วยเหลือกันขจัดสิ่งเลวร้ายให้หมดสิ้นไป คือชอบบ้ำเพ็ดตนเป็นคน “นอนหลับทับสิทธิ์” หรือ “สิ่งหลับ” ปลูกก็ไม่ค่อยอยากจะตื่น แต่เมื่อถึงคราวก็จะตื่นขึ้นมาเองโดยไม่มีใครมาปลุกครั้นทุกอย่างสงบเรียบร้อยก็จะหลับ

ต่อไป กลายเป็นวัฏจักรหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ ผู้ที่ไม่เข้าใจนิสัยคนไทยต้องแก้จิ้งประเมนพลังเงิบและพลังเข้มของไทยไม่ถูก ซึ่งก็มีทั้งส่วนดีและส่วนเสียส่วนดีคือคนไทยไม่ต้องเก็บเอาเรื่องหมุมหมิมเล็กน้อยมาใส่ใจให้เป็นทุกข์ ใครอยากทำอะไรก็ช่างใคร เราอย่าไปยุ่งกะเขาก็กแล้วกัน และเขาอย่ามายุ่งกับเราเป็นการส่วนตัวก็พอ ในส่วนเสียนั้นทำให้กลุ่มผู้เห็นแก่ตัวต่าง ๆ ฉวยโอกาส “สิ่งหัลบ” อันนี้ขึ้นปฏิบัติการ และทำท่าว่าจะสำเร็จแทบทุกครั้ง แต่เมื่อ “สิ่งหัติน” สำแดงพลังเงิบ ทุกอย่างก็สลายลงเหลือเป็นสิ่งดีตกค้างพอจะนอนหลับกันต่อไปได้ และเปิดช่องโอกาสให้คนผิดเริ่มปฏิบัติการได้ต่อไปนี้ ตัวอย่างนี้จะเห็นได้ในกระบวนการต่าง ๆ ทั่วไป ซึ่งเกือบที่บ้านเมืองให้ฉิบหายมาหลายครั้งหลายหนแล้ว อีกอย่างหนึ่งเมื่อถึงเวลาจำเป็นคนไทยพร้อมเพียงกันดีมากไม่ว่าจะเป็นการเสียสละและพลังกาย พลังความคิดและพลังทรัพย์ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม กิจการสาธารณประโยชน์ในเมืองไทยตั้งอยู่ได้เพราะความเสียสละอันนี้

๙. คนไทยมีความสามารถพิเศษในการลอกเลียนแบบอย่างวัฒนธรรมของชาติอื่นมาให้เหมาะสมกับอัธยาศัยของตน

คุณสมบัติอันนี้ทำให้เราได้รับความยกย่อง เพราะเราสามารถจดจำสิ่งดีงามของชาติอื่นมาปรับปรุงดัดแปลงให้เข้ากับจิตใจ และวิถีชีวิตของเราได้ สร้างเอกลักษณ์เอกลักษณ์แบบไทยแท้ๆ ขึ้นมา ซึ่งได้อธิบายมาพอสมควรแล้ว ในตอนที่ว่าด้วยลักษณะการลอกเลียนแบบชาติอื่นของคนไทย และหัวข้อเรื่องเอกลักษณ์ไทยตอนอื่นๆ

โดยสรุป คนไทยมีนิสัยใจคออ่อนโยน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณาพร้อมที่จะเป็นมิตร ละช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคนใจบุญสุนทาน มีความเสียสละ รักหมู่คณะและพวกพ้องมีความรักดีในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างสูงส่ง ทั้งมีความสามัคคีปรองดองเป็นเยี่ยมในฐานะรวมๆ แต่ในขณะเดียวกันเราก็มีนิสัยหลายอย่างที่ควรจะได้ช่วยกันแก้ และปรับค่านิยมของเราเสียใหม่ เช่น ในเรื่องความไม่รู้จักประมาณตนในการจับจ่ายใช้สอย การแข่งขันชิงดีชิงเด่นกันในเรื่องอำนาจวาสนาและบารมี และความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย สิ้นนึกถึงฐานะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะให้เหมือนหรือทัดเทียมกันทุกคนไม่ได้ มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนให้มากกว่านี้ เลิกบำเพ็ญตนแบบตัวใครตัวมันในยามปกติ รู้จักปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของชาติและส่วนรวม ไม่หมุมหมิมแตกแยกกันในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ และประการสุดท้ายเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ช่วยกันรักษาระเบียบแบบแผนของสังคม มีความสำนึกในเรื่องชาตินิยมให้มากกว่านี้ เมื่อนั้นชาติไทยก็จะรุ่งเรืองวัฒนาพรสไปชั่วกาลนาน ให้ลูกหลานปหลนโหลนได้ชื่นชมในความเป็นคนไทย และหยิ่งในตนเองไม่รู้เสื่อมคลาย^{๑๘}

ประเทศไทยอยู่ในเขตอินโดจีน คือกลุ่มประเทศที่ได้รับอิสรภาพทางวัฒนธรรมของอินเดีย และจีน รวบรวมกับวัฒนธรรมพื้นเมืองของต่างชาติพันธุ์ของตนเอง จิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ได้รับการหล่อหลอมโดยเห็นจากพระพุทธศาสนาแต่ก่อนสมัยสุโขทัย ดังนั้นเอกลักษณ์ไทย อุตลักษณ์ไทยและ

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน ทรวงวิทย์ แก้วศรี, *เอกลักษณ์ไทยความภาคภูมิใจร่วมกันที่เกิดจากการสั่งสมของบรรพบุรุษ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเมธีทิปส์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๖๗-๗๓.

ค่านิยมของสังคมไทยจึงยากที่จะแยกออกจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสิ่งหนึ่งที่ยอมรับกันคือ คนไทยมีความเมตตาเป็นปกติในการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของชาติอื่นมาเป็นของตนได้ห่างไกลอย่างจากการลอกเลียนแบบภาษาบาลีและสันสกฤตมาใช้ในภาษาไทย เป็นต้น

ค่านิยมของสังคมไทยเรานั้นมีอยู่ด้วยกันหลากหลายและยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม ปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสัมพันธ์กับนานาชาติการศึกษา กระแสโลกาภิวัตน์ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้น หรือถูกล้อมรวมและเสื่อมไป ทั้งนี้ค่านิยมต่างๆ ของสังคมไทยจากการรวบรวมงานค้นคว้าและงานวิจัยต่างๆ สามารถสรุปได้^{๑๙} ดังนี้

๑) ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

๒) เคารพเทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์สังคมไทยต่างกับสังคมชาติอื่น กษัตริย์ไทยเปรียบเสมือนสมมติเทพ คอยดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจพระองค์เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตคนไทย เป็นที่เคารพเทิดทูนของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง

๓) นิยมความร่ำรวยและมีเกียรติสังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญเรื่องความร่ำรวยและเงินทองเพราะมีความเชื่อที่ว่าเงินทองสามารถบันดาลความสุขตอบสนองความต้องการของคนได้

๔) นิยมอำนาจ สังคมไทยยกย่องผู้มีอำนาจ ให้ความสำคัญ และเกรงกลัวบารมีคนไม่มีอำนาจ คนในสังคมจะไม่เกรงใจ ดังนั้นคนไทยอยากจะเป็นคนที่มีอำนาจ เพื่อให้ได้รับการยกย่อง และเกรงกลัวจากคนในสังคม ซึ่งการแสวงหาอำนาจอาจจะทำในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น การใช้เงินซื้อเสียง และตำแหน่งต่างๆ เป็นต้น

๕) เคารพผู้อาวุโส ผู้อาวุโสหมายถึง ความอาวุโสด้านอายุตำแหน่งหน้าที่การงาน คุณวุฒิชาติสกุลการเคารพผู้อาวุโสได้รับการปลูกฝังสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิตที่พึงปฏิบัติในสังคมไทย เช่น สถาบันครอบครัวจะอบรมสั่งสอนให้เคารพพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย สถาบันการศึกษาจะอบรมให้เคารพครู อาจารย์รุ่นน้องเคารพรุ่นพี่ เป็นต้น

๖) รักสนุก กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของสังคมไทย มักสอดแทรกความสนุกสนานแฝงไว้เช่น ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีโกนจุก ประเพณีรับน้องใหม่ งานฉลองวันเกิด เป็นต้น

^{๑๙} ชฎานิศวรร กุลรัตน์มณีพร และคณะ, เต็มใจกลับหรือถูกบังคับ: เหตุผลการย้ายถิ่นกลับของแรงงานไทยจากญี่ปุ่น, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑-๒๒.

๗) นิยมความหรูหรา คนไทยนิยมแสดงออกที่ความหรูหรา มีหน้ามีตาในสังคม เพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีสถานภาพทางสังคมสูง เช่น จัดงานใหญ่แต่งกายด้วยของมีค่า มีเครื่องใช้ที่ทันสมัยและราคาแพง เป็นต้น

๘) นิยมเครื่องรางและโชคลาง เป็นค่านิยมเรื่องความเชื่อ และการนับถือผีบางเทวดามาก นิยมทำเครื่องราง ปะพรมน้ำมันต์เพื่อขจัดภัยต่างๆ เพื่อความสบายใจ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เมื่อประสบภัยจะมีการสะเดาะเคราะห์และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยการดูฤกษ์ยาม เช่น การเดินทาง การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

๙) นิยมการทำบุญสร้างวัด ปิดทองฝังลูกนิมิต คนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีให้ตนทั้งชาตินี้และชาติหน้า ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไป คนทำบุญลดน้อยลง และการทำบุญเริ่มนิยมทำกันหลายรูปแบบ เช่น การเลี้ยงเด็กพิการ การสงเคราะห์เด็กกำพร้า การสร้างโรงเรียน เป็นต้น

๑๐) นิยมพูดหรือบอกเล่าเกินความเป็นจริง เป็นการสร้างบรรยากาศให้ตื่นตื้นมีรสชาติ สนุกสนานและยกตนเองให้มีค่าขึ้นเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียหาย ดังนั้น สุภาจิตไทยจึงกล่าวไว้ว่า ลิบปากว่าไม่เท่าตาเห็นฟังหูไว้หูเพื่อเตือนใจให้เห็นข้อเท็จจริงด้วยตนเอง

๑๑) มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เพื่อปลุกฝังให้เยาวชนไทยทุกคนกล้าตัดสินใจและกล้าแสดงออกทางความคิดและการกระทำ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้

๑๒) ชอบแค้นแค้นชิงดีชิงเด่น ลักษณะกลัวการเสียเปรียบ กลัวสู้เพื่อนไม่ได้เพื่อการอยู่รอด จึงต้องทำการแค้นชิงแค้นแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง

๑๓) นิยมการบริโภค นิยมบริโภคของแพง เลียบแบบอย่างตะวันตก รักความสะดวกสบาย ใช้จ่ายเกินตัวเป็นการนำไปสู่การมีหนี้สินมากขึ้น

๑๔) ชอบอิสระไม่ชอบอยู่ภายใต้อำนาจของใคร ไม่ชอบการมีเจ้านายหลายคน ในการทำงานมักประกอบอาชีพอิสระ เปิดกิจการเป็นของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้บัญญัติค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและพัฒนาประเทศ คือ

๑) การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ การพึ่งตนเองคือการรู้จักหารายได้หาทรัพย์สินไว้เลี้ยงตัวเองได้โดยไม่เป็นภาระแก่คนอื่น ไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรคต่อความยากลำบาก ซึ่งจะทำให้เกิดการขยันหมั่นเพียรมีมานะอดทนสามารถฝ่าฟันอุปสรรคที่ขวางกั้น อันเป็นบ่อเกิดของความสำเร็จหรือปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งก็เท่ากับสร้างคนให้มีความรับผิดชอบคือรู้จักหน้าที่ที่ตนเอง

ต้องกระทำ ต้องปฏิบัติเช่นเป็นครูความรับผิดชอบคือ การสอนนักเรียนให้มีความรู้และดูแลนักเรียนให้ดีที่สุด ความรับผิดชอบนี้รวมถึงการเคารพในกฎเกณฑ์มีใจเป็นนักกีฬา กล้ารับผิดชอบ

๒) การประหยัดและการออม การประหยัดคือ การรู้จักใช้จ่ายในทางที่ถูกต้องควร การประหยัด เป็นการสอนคนให้มีความละเอียดรอบคอบ มีระเบียบวินัย มีความระมัดระวัง เช่นเสื้อผ้าเก่าขาดก็รู้จักนำมาปะชุนกินอาหารไม่หมดก็รู้จักอุ่นเก็บไว้กินในมื้อต่อไป เป็นต้น การประหยัดจึงเป็นการรู้จักใช้เงินและสิ่งของให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้การประหยัดจึงช่วยให้รู้จักวางแผนในการใช้เงินและสิ่งของให้คุ้มค่าและเหมาะสม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการออม คือการรู้จักถนอม สงวน เก็บงำ เพื่อจะได้มีโอกาสเก็บสะสมให้มากยิ่งขึ้น

๓) การมีระเบียบวินัยและการเคารพกฎหมาย “การมีระเบียบวินัย” ได้แก่การรู้จักทำตามกฎเกณฑ์ไม่ฝ่าฝืนไม่เห็นแก่ความสบายเล็กๆ น้อยๆ หรือผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลักจนขาดระเบียบ เช่น ทิ้งสิ่งของลงบนท้องถนนข้ามถนนในทางที่เขาไม่ให้ข้าม เป็นต้น ระเบียบวินัยจึงสร้างคนให้มีความประพฤติปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมต้องการ ซึ่งกฎเกณฑ์นี้ในสังคมใหญ่เรียกว่า “กฎหมาย” ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับในสังคมที่มีคนอยู่เป็นจำนวนมากและมาจากที่ต่างๆ กัน

๔) การปฏิบัติตามคุณธรรมของทางศาสนา ทุกศาสนาสอนคนให้มีเมตตากรุณาต่อกันและทำความดีมีจิตใจที่งดงาม พฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรมสุจริตทั้งกายวาจาและใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธสอนให้บุคคลละเว้นความชั่ว ประพฤติดีทำให้บริสุทธิ์ไม่ประมาท สอนในเรื่องชีวิตที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลง และความแตกดับของสังขาร ซึ่งช่วยให้คนเราเกิดความเข้าใจเรื่องของชีวิต การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนานอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของแต่ละบุคคลแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

๕) ความรักชาติศาสน์กษัตริย์ชาติหมายถึงกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติศาสนา วัฒนธรรมและความเป็นมาในประวัติศาสตร์อย่างเดียวกันชาติจึงเป็นสมบัติของส่วนรวม เราจึงต้องรักและยกย่องเทิดทูน เพราะความเสื่อมสลายของชาติหมายถึงความเสื่อมสลายของคนไทยทุกคน ความเจริญก้าวหน้าของชาติหมายถึงความเจริญก้าวหน้าของทุกคน ศาสนา เป็นสถาบันที่สอนคนให้เป็นคนดีโดยเฉพาะในสังคมไทยนี้เปิดโอกาสให้คนไทยเลือกนับถือศาสนาได้ตามความศรัทธาของตน มิได้มีความรังเกียจเด็ดฉันทพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุดที่ทำให้คนไทยมีที่ยึดเหนี่ยวทางใจ เป็นที่เคารพเทิดทูนของคนไทยเป็น

อย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ไทยจึงทรงเป็นมิ่งขวัญและที่รักเคารพเทิดทูนของคนทั้งชาติฉะนั้นเราจึงควรจะรักเคารพยกย่องเทิดทูนปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใครมาทำลาย^{๒๐}

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช) มีนโยบายสร้างสรรค์ประเทศให้เข้มแข็งโดยสร้างคนไทยให้มีค่านิยม ๑๒ประการ ได้แก่

- ๑) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ๒) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
- ๓) กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
- ๔) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
- ๕) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
- ๖) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
- ๗) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
- ๘) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
- ๙) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ๑๐) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี

๑๑) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

๑๒) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง^{๒๑}

โดยล่าสุด นายกรัฐมนตรีได้ประกาศให้เยาวชนและประชาชนใส่ใจต่อการทำตามหลักค่านิยมไทย ๑๒ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์

^{๒๐} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, อ่างในชญาณิศวร์ กุลรัตนมณีพร และคณะ, **เต็มใจกลับหรือถูกบังคับ: เหตุผลการย้ายถิ่นกลับของแรงงานไทยจากญี่ปุ่น**, (คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๒๑} **คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: (<http://www.thaigov.go.th/index.php/news1/item/84708-id84708>).

๔. ใฝ่หาความรู้
๕. รักษาวัฒนธรรมอันดีงาม
๖. มีศีลธรรมเพื่อแม่ แ่่งป็น
๗. เป็นประชาธิปไตย
๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย
๙. มีสติ
๑๐. ดำรงตนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๑. เข้มแข็งภายใน เกรงกลัวบาป

๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติและส่วนรวม

หลักค่านิยมของสังคมไทยข้างต้นสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น หลักธรรมทศ ๖ หลักธรรมความกตัญญูกตเวที หลักมงคล ๓๘ ประการ หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักธรรมทริโอตัมปะ

จึงกล่าวได้ว่า สังคมไทยมีพัฒนาการของค่านิยมมาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องซึ่งผู้นำประเทศทุกคนก็เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของค่านิยมตลอดมา สังคมไทยมีชุดของความคิดเกี่ยวกับค่านิยมของสังคมไทยว่า

๑. เป็นชุดความเชื่อของคนและสังคม
๒. เป็นสิ่งดีที่ทุกคน หรือคนส่วนใหญ่นิยมว่าเป็นสิ่งดี
๓. ค่านิยมเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม หรือการกระตุ้นให้เกิดการกระทำ
๔. ค่านิยมกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลให้แสดงออกหรือไม่แสดงออกในสังคม

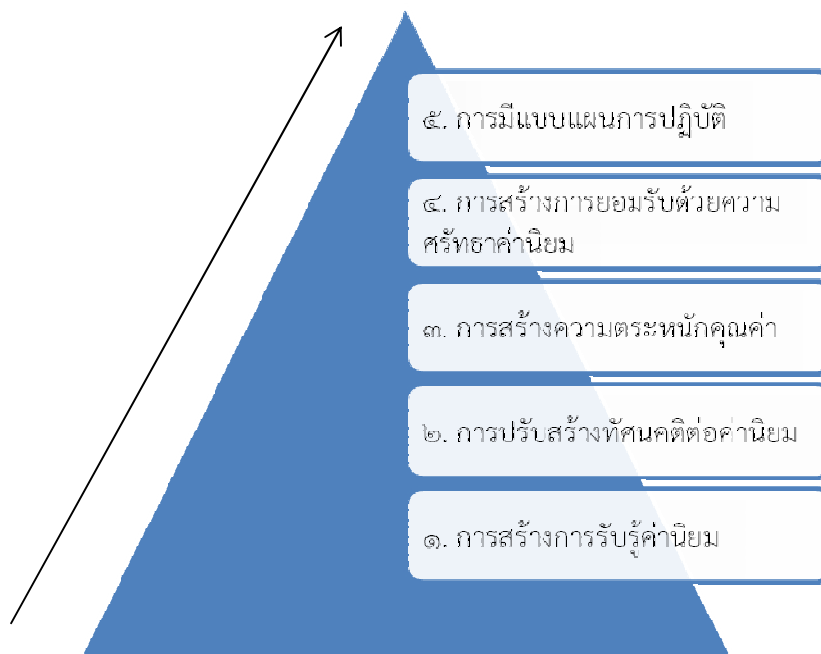
ที่เห็นว่า เหมาะสมซึ่งสังคมไทยให้ความสำคัญค่านิยม คือ

- ๑) เป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติในสังคม
- ๒) เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม
- ๓) มีผลกระทบต่อความเจริญและความเสื่อมถอยของสังคมได้
- ๔) มีผลกระทบเกี่ยวข้องกับความมั่นคง ความมีเสถียรภาพของชาติ
- ๕) ค่านิยมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยอย่างใกล้ชิด
- ๖) ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม

ค่านิยมในสังคมไทย ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับแบบแผนการทำงาน การดำเนินชีวิตของคนในสังคม คือ

- ๑) มีผลต่อการปรับตัวของคนในสังคมไทย
- ๒) การปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ การคล้อยตามความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต
- ๓) การพัฒนาตนเองตามกรอบแห่งความสำเร็จของสังคม
- ๔) การมองเห็นและเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นด้วยความเมตตา

เมื่อมีค่านิยมที่เข้มแข็งในองค์กรในสังคม หรือในชาติบุคคลจะมีชีวิตที่สะดวกสบาย ตื่นตัว ปลอดภัย สันติสุข มองโลกสวยงาม มีความเสมอภาค รู้สึกมั่นคง มีความสุข และเสรีภาพ โดยมีแบบแผน การสร้างระบบค่านิยม ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

จากแผนภูมิข้างต้น อธิบายได้ว่าเพื่อต้องการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยมีกระบวนการ ดังนี้

๑. สร้างการรับรู้ของสังคมด้วยค่านิยมไทยที่เหมาะสม
๒. สร้างทัศนคติที่ดีต่อระบบค่านิยมในสังคมไทย
๓. สร้างความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของค่านิยม
๔. สร้างการยอมรับค่านิยมในสังคมไทยด้วยความศรัทธา
๕. สร้างแรงจูงใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามค่านิยมที่ดี

การสร้างค่านิยม (Value) ของสังคมไทยนั้น ราตรี พัฒนรังสรรค์ ได้ให้ความหมายในการสร้าง ค่านิยมไว้ว่า สิ่งที่คุณสนใจสิ่งที่คุณปรารถนาจะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็นสิ่งที่คุณถือว่าต้อง ปฏิบัติเป็นสิ่งที่น่าบูชายกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี สมควรที่สมาชิกในสังคมจะต้องกระทำ และมีความสุขที่จะเห็น ได้ฟังได้เป็นเจ้าของเป็นเป้าหมายที่สังคมอยากให้มี อยากให้เป็นค่านิยม คือรูปแบบความคิดของคนสังคม ที่จะพิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดมีคุณค่ามีประโยชน์ถูกต้องหรือเหมาะสมซึ่งสมาชิกในสังคมควรจะมียึดถือเพื่อ เป็นแนวประพฤติปฏิบัติค่านิยมของสังคมถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เพราะมีการเรียนรู้ ปลูกฝัง

และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งค่านิยมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยค่านิยมจึงเป็นวิธีของการจัดรูปความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคลจะเป็นแบบฉบับความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือและปฏิบัติตนในสังคม และชีวิตหรือเลือกปฏิบัติเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ และสถานการณ์นั้นค่านิยมถึงรวมถึงจุดหมายหรือความต้องการในชีวิต และสิ่งที่บุคคลชอบจากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสรุปได้ว่าค่านิยมหมายถึง ความเชื่อต่อสิ่งต่าง ๆ ของบุคคลในสังคมที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเองและสังคมโดยค่านิยมของบุคคลจะแฝงอยู่ภายในความคิดอารมณ์ความรู้สึก และเจตคติสามารถช่วยให้การดำเนินชีวิตระหว่างสมาชิกในสังคมมีความสอดคล้องสัมพันธ์ต่อกันลดความขัดแย้ง และความตึงเครียดของสมาชิกในสังคมค่านิยมเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อม และความเหมาะสมในแต่ละยุคสมัยเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้สังคมนั้นเกิดมีค่านิยมใหม่มาทดแทนค่านิยมเดิม^{๒๒}

ค่านิยม คือ ความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร เชื่อว่าวิถีปฏิบัติบางอย่างหรือเป้าหมายของชีวิตบางอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ตัวเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบสมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติมากกว่าวิถีปฏิบัติหรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น ค่านิยมคือ สิ่งที่สังคมหนึ่งๆ เห็นว่าเป็นสิ่งมีค่า น่ายกย่อง น่ากระทำหรือเห็นว่าถูกต้องและเป็นแนวทางที่คนในสังคมยึดถือไว้เพื่อประพฤติปฏิบัติ^{๒๓}

จากนิยามของการสร้างค่านิยมข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า ค่านิยมที่แท้นั้น เป็นค่านิยมที่ผ่านการเลือกมาอย่างดีและเมื่อเลือกแล้วก็ถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ นำไปสู่คุณลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ

- ๑) ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ
- ๒) ค่านิยมมีลักษณะเป็นความระลึกรู้ในความหมายที่ว่าบุคคลหนึ่งรู้ในทางที่ถูกของการประพฤติกงานหรือรู้ในเป้าหมายที่ถูกในชีวิตของเขาพยายามจะไฝหา
- ๓) ค่านิยมมีลักษณะเป็นความรู้สึกสัมพันธ์ ในความหมายที่ว่าบุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวข้องกับค่านิยมนั้น คือ ชอบค่านิยมนั้นหรือเกลียดไปเลย เห็นด้วยหรือสนับสนุนหรือไม่เห็นด้วยและคัดค้านค่านิยมนั้น
- ๔) ค่านิยมเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม โดยเป็นสิ่งที่นำไปสู่พฤติกรรม ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มีการกระทำเกิดขึ้น^{๒๔}

^{๒๒} ราตรี พัฒนรังสรรค์, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๔), หน้า ๕๐-๕๒.

^{๒๓} สนิท สมัครการ, มีเงินก็นับว่านอง มีทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๓๔.

^{๒๔} สุทธิ โคมิน และสนิท สมัครการ, ค่านิยมและระบบค่านิยมในสังคมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด, (กรุงเทพมหานคร, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๗๔.

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วค่านิยมจึงมีหน้าที่และความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก อันได้แก่

- ๑) ค่านิยมนั้นเป็นเหมือนเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานซึ่งเป็นตัวนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ อันทำหน้าที่เปรียบเสมือนเป็นทั้งบรรทัดฐาน สิ่งชี้้นำคนในสังคม
- ๒) ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม
- ๓) ค่านิยมมีผลกระทบต่อความเจริญและความเสื่อมของสังคม ตลอดจนความมั่นคงของชาติ
- ๔) ค่านิยมมีความเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด โดยค่านิยมบางอย่างเป็นแกนของวัฒนธรรม
- ๕) ค่านิยมบางอย่างมีผลมาจากสภาพแวดล้อมของสังคม ค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม^{๒๕}

เมื่อเราได้ศึกษาถึง “ค่านิยม” ย่อมทำให้เราเข้าใจได้ว่าค่านิยมนั้น คือ ฐานความเชื่ออย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะถูกยึดถือไว้เพียงส่วนบุคคลหรืออาจจะเป็นค่านิยมที่ยึดถือของสมาชิกในสังคม อันเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงจุดยืนที่ชัดเจนที่มีต่อสิ่งใดๆ ว่าดีหรือไม่ดี ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และนำเอามาเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งแน่นอนว่าค่านิยมของทุกคนที่เป็นปัจเจกบุคคลนั้นย่อมไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและความปรารถนาส่วนบุคคล แต่หากว่าสิ่งที่ยึดถืออันนั้นถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือมีคุณประโยชน์ยอมรับและนิยมกันโดยทั่วไป ก็จะกลายมาเป็นค่านิยมของสังคมได้ ซึ่งทำให้คนทั่วไปมาปฏิบัติยึดถือ จนค่านิยมบางอย่างนั้นอาจได้กลายกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมได้เช่นกัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ผ่านช่วงเวลาต่างๆ ก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อค่านิยมบางอย่างได้ อาจจะมีค่านิยมใหม่ๆ เข้ามา ส่วนค่านิยมเก่าที่มีมาแต่เดิมนั้นอาจเลือนหายไป อย่างไรก็ตาม ค่านิยมเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดได้ทั้งการขับเคลื่อนให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปรวมไปถึงสามารถทำให้สังคมถดถอยลงได้เช่นเดียวกัน

ผู้วิจัยมองว่า ค่านิยม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการเลือกมาอย่างดีและเมื่อเลือกแล้วก็ถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ มีคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ เป็นความเชื่อ เป็นความระลึกรู้ในความหมายที่ว่าบุคคลหนึ่งรู้ในทางที่ถูกของการประพฤติงานหรือรู้ในเป้าหมายที่ถูกในชีวิตของเขาพยายามจะไฝหา เป็นความรู้สึกสัมพันธ์ ในความหมายที่ว่าบุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวข้องกับค่านิยมนั้น คือ ชอบค่านิยม

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **วัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒.

นั้นหรือเกลียดไปเลย เห็นด้วยหรือสนับสนุนหรือไม่เห็นด้วยและคัดค้านค่านิยมนั้น และเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม โดยเป็นสิ่งที่นำไปสู่พฤติกรรม ดังนั้นค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มีการกระทำเกิดขึ้น

ด้านนักวิชาการไทยได้มีการจำแนกค่านิยมออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่นกัน โดยค่านิยมเป็น “ระบบความชอบพิเศษ” เพราะสิ่งที่เราชอบมาก เราจะให้คุณค่ามากกว่าสิ่งที่เราไม่ชอบ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ค่านิยมเฉพาะตัว (Individual Value) คือ ค่านิยมส่วนบุคคลเป็นการตัดสินใจเลือกในสิ่งหรือสถานการณ์ที่ตนต้องการหรือพอใจนั้นถือว่าเป็นค่านิยม (Value) ของบุคคล

๒) ค่านิยมของสังคม (Social Value) มีนักวิชาการได้แสดงทัศนะไว้แตกต่างกันดังนี้ ค่านิยมของสังคม คือ การรวมค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคม กล่าวคือ สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่นิยมหรืออยากจะทำปฏิบัติตนในสถานการณ์นั้นๆ อย่างไร สิ่งหรือสถานการณ์นั้นๆ ก็กลายเป็นค่านิยมของสังคม ของสังคมนั้น ยกตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์ที่ผิวเมียดตึงกัน สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมอยากสอดรู้สอดเห็นถึงความเดือดร้อนของคนอื่นจึงได้ไปมุงดู การมุงดูก็เป็นค่านิยมของสังคมนั้น ไม่เพียงเท่านี้ “ค่านิยม” สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ดังนี้คือ

๑) ค่านิยมในทางปฏิบัติ (Pragmatic values) เป็นหลักของศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่าตนในสังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นค่านิยมจึงประณาม สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เช่น การคดโกง การทาร้ายกัน และยกย่องพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์

๒) ค่านิยมอุดมคติ (Ideal values) ซึ่งมีความลึกซึ้งกว่าค่านิยมในทางปฏิบัติ เช่นศาสนาคริสต์สอนว่าให้คนรักเพื่อนบ้านเหมือนกับรักตนเอง ซึ่งน้อยคนที่จะปฏิบัติตามได้ แต่ค่านิยมระดับนี้ก็มี ความสำคัญในการทำให้คนเห็นแก่ตัวน้อยลง^{๒๖}

สำหรับศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลในด้านการศึกษาของไทยได้จำแนกค่านิยมออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ค่านิยมพื้นฐานกับค่านิยมวิชาชีพ

๑) ค่านิยมพื้นฐาน เป็นค่านิยมที่ทุกคนในสังคมนั้นๆ ต้องยึดถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความผาสุกเกิดความเจริญมั่นคง สังคมได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เช่น ทุกคนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบ เคารพกฎหมาย มีมารยาทดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนกันด้วยคำพูดหรือการกระทำใดๆ สังคมก็จะสงบสุข บ้านเมืองก็จะพัฒนาอย่างรวดเร็ว ค่านิยมประเภทนี้ ประกอบด้วย ศีลธรรม คุณธรรม ธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมายต่างๆ สำหรับปกครองบ้านเมือง

๒) ค่านิยมวิชาชีพ คือ ค่านิยมที่บุคคลในอาชีพหรือวิชาชีพนั้นจะต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติงาน ทำให้งานวิชาชีพมีความเจริญก้าวหน้า สังคมให้ความศรัทธาเลื่อมใส ขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติงานนั้นๆ ก็ได้รับการพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

^{๒๖} สมบัติ มหารศ และคณะ, ค่านิยมที่ควรคงไว้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (มหาสารคาม: ฝ่ายวิชาการ ศูนย์เอกสารและตำรา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

ค่านิยมประเพณีนี้ประกอบด้วยอุดมการณ์วิชาชีพ วินัยวิชาชีพ มารยาททางวิชาชีพ และพระราชาบัญญัติวิชาชีพ^{๒๗}

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้วางแนวทางปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานไว้ ดังนี้

๑. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบที่เอาค่านิยมสามประการมาอยู่ในประเพณีเดียวกัน เพราะมีพฤติกรรมการแสดงออกและความรู้สึกเชื่อศรัทธา แนวเดียวกัน แบ่งเป็นลักษณะย่อยได้ดังนี้

- ๑.๑ ศึกษาหาความรู้อยู่เป็นเนืองนิตย์
- ๑.๒ ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและความชำนาญ
- ๑.๓ ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ก่อนขอความช่วยเหลือจากคนอื่น
- ๑.๔ มีความเข้มแข็งอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาที่บัง
- ๑.๕ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ๑.๖ คิดชอบ ทำชอบ และแก้ปัญหาได้
- ๑.๗ ขวนขวายประกอบอาชีพสุจริตไม่เลิ่กงาน
- ๑.๘ รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อส่วนรวม ต่อหน้าที่และการกระทำ
- ๑.๙ ปฏิบัติงานให้สำเร็จเรียบร้อย

๒. การประหยัดและออม เป็นการรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากรทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า รู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ของตนและสังคม แบ่งลักษณะย่อยได้ดังนี้

- ๒.๑ ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
- ๒.๒ มีความพอดีในการบริโภค
- ๒.๓ ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
- ๒.๔ คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนที่จะจ่าย ใช้เท่าที่จำเป็น
- ๒.๕ ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป
- ๒.๖ จัดงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น
- ๒.๗ เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปทำให้เกิดประโยชน์
- ๒.๘ รู้จักใช้ ดูแลรักษาและบูรณะทรัพย์ทั้งของตนและส่วนรวม
- ๒.๙ วางแผนการใช้จ่ายให้รอบคอบ มีสัดส่วนการออมไว้พอสมควร

^{๒๗} สาโรช บัวศรี, **จริยธรรมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๗), หน้า ๓๒.

๓. มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ค่านิยมข้อนี้ชัดเจนอยู่แล้วว่าเป็นการควบคุมตนเอง ให้ปฏิบัติต่อกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุข แก่ตนเองและส่วนรวม แบ่งลักษณะย่อยได้ดังนี้

- ๓.๑ รักษาความสะอาดของบ้านเมือง ที่อยู่อาศัยและสาธารณะสถาน
- ๓.๒ ช่วยกันรักษาและไม่ทำลายสาธารณะสมบัติและสิ่งแวดล้อม
- ๓.๓ รู้จักสิทธิหน้าที่และละเว้นการใช้สิทธิ
- ๓.๔ รับบริการและให้บริการตามลำดับก่อนหลัง
- ๓.๕ สนับสนุนและส่งเสริมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย
- ๓.๖ ไม่แก้ปัญหาโดยวิธีรุนแรงหรือไม่ชอบด้วยระเบียบวินัยและกฎหมาย
- ๓.๗ มีมารยาทในการขับขี่ยานพาหนะ ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร และช่วยดูแลรักษาทาง

สัญจรไปมา

- ๓.๘ ทำหน้าที่พลเมืองดีโดยแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ เมื่อรู้เห็นการกระทำผิดระเบียบวินัยและ

กฎหมาย

- ๓.๙ รับผิดชอบและปฏิบัติตามระเบียบวินัยและกฎหมายในฐานะเจ้าหน้าที่

๔. ปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา หมายถึง ความมีศรัทธาและยึดถือปฏิบัติตามแบบแผนการประพฤติ ซึ่งตั้งอยู่ในความดีงามตามหลักธรรมของศาสนา แบ่งลักษณะย่อยได้ดังนี้

- ๔.๑ ไม่เบียดเบียนประทุษร้ายต่อคนและสัตว์
- ๔.๒ มีความเมตตากรุณา
- ๔.๓ ไม่เห็นแก่ได้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์

ส่วนตัว

- ๔.๔ ไม่พูดปด ไม่พูดยุยงให้แตกร้าง ไม่พูดหยาบค้าย ไม่พูดเหลวไหล
- ๔.๕ มีความประพฤติดีในความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเพศ
- ๔.๖ เว้นสิ่งเสพติด มีสติสัมปชัญญะ
- ๔.๗ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
- ๔.๘ มีความอดทน อดกลั้น
- ๔.๙ มีความกตัญญูกตเวที
- ๔.๑๐ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง
- ๔.๑๑ ละชั่ว ประพฤติดีทำจิตใจให้ผ่องใส
- ๔.๑๒ เชื้อกฏแห่งกรรม เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๕. มีความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ประกอบด้วยลักษณะย่อยดังนี้

- ๕.๑ สถาบันชาติ
 - ๕.๑.๑ ศึกษาให้เข้าใจประวัติและการดำรงอยู่ของชาติ

- ของชาติ
- ๕.๑.๒ สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือนความมั่นคง
- ๕.๑.๓ ป้องกันและรักษาผลประโยชน์ของชาติ
- ๕.๑.๔ ส่งเสริมและรักษาเกียรติของชาติ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย และนิยมไทย
- ๕.๑.๕ สร้างเสริมความสามัคคีแห่งชาติ
- ๕.๑.๖ เสียสละประโยชน์สุขแห่งตนและแม่ชีวิตเพื่อประเทศชาติ
- ๕.๑.๗ ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดีโดยการรับราชการทหารประกอบอาชีพสุจริตและ
- เสียภาษีอากรเพื่อพัฒนาประเทศ
- ๕.๑.๘ ยกย่องให้เกียรติผู้ทำหน้าที่ป้องกันและเสียสละเพื่อประเทศชาติ
- ๕.๑.๙ ปฏิบัติตามคติพจน์ที่ว่า “การรักษาวินัยธรรมคือการรักษาชาติ”
- ๕.๒ สถาบันศาสนา ประกอบด้วยลักษณะย่อย ดังนี้
- ๕.๒.๑ ศีลภาวนาให้มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง
- ๕.๒.๒ ปลุกฝังความเชื่อความเลื่อมใสในศาสนาด้วยปัญญา
- ๕.๒.๓ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาในชีวิตประจำวัน
- ๕.๒.๔ สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือนความมั่นคง
- ของสถาบันศาสนา
- ๕.๒.๕ ช่วยส่งเสริมทะนุบำรุงศาสนา
- ๕.๒.๖ ไม่ทำลายปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุและศิลปกรรมทางศาสนา
- ๕.๒.๗ เผยแพร่ความรู้และการบัญญัติตามหลักศาสนา
- ๕.๒.๘ เคารพเทิดทูนศาสนาและไม่กระทำการใด ๆ ในทางดูหมิ่น
- ๕.๒.๙ สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ
- ๕.๓ สถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วยลักษณะย่อย ดังนี้
- ๕.๓.๑ ศึกษาความรู้ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์
- ๕.๓.๒ รักษาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- ๕.๓.๓ สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหายที่กระทบกระเทือนความมั่นคง
- ของสถาบันพระมหากษัตริย์
- ๕.๓.๔ แสดงความจงรักภักดีเทิดทูนพระเกียรติและเผยแพร่พระราชกรณียกิจ
- ๕.๓.๕ ร่วมกันประกอบความดี เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล^{๒๘}

^{๒๘} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วารสารวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๙-๑๐, ๒๕-๑๐๓.

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยมองว่า ค่านิยมของสังคมไทยเรานั้นมีอยู่ด้วยกันหลากหลายและยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและสภาพแวดล้อมปัจจัยต่างๆไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสัมพันธ์กับนานาชาติการศึกษากระแสโลกาภิวัตน์ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุที่ทำให้ค่านิยมเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหรือถูกหลอมรวมและเสื่อมไปทั้งนี้ค่านิยมต่างๆของสังคมไทยจากการรวบรวมงานค้นคว้าและงานวิจัยต่างๆสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑) ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

๒) เคารพเทิดทูลสถาบันพระมหากษัตริย์สังคมไทยต่างกับสังคมชาติอื่นกษัตริย์ไทยเปรียบเสมือนสมมติเทพคอยดูแลทุกข์สุขของประชาชนทานุบำรุงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้านจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจพระองค์เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตคนไทยเป็นที่เคารพเทิดทูนของคนไทยเป็นอย่างยิ่ง

๓) นิยมความร่ำรวยและมีเกียรติสังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญเรื่องความร่ำรวยและเงินทองเพราะมีความเชื่อที่ว่าเงินทองสามารถบันดาลความสุขตอบสนองความต้องการของคนได้

๔) นิยมอำนาจสังคมไทยยกย่องผู้มีอำนาจให้ความเคารพและเกรงกลัววาระมีอำนาจคนในสังคมจะไม่เกรงใจดังนั้นคนไทยอยากจะเป็นคนที่มีอำนาจเพื่อให้ได้รับการยกย่องและเกรงกลัวจากคนในสังคมซึ่งการแสวงหาอำนาจอาจจะทำในทางที่ไม่ถูกต้องเช่นการใช้เงินซื้อเสียงและตำแหน่งต่างๆ เป็นต้น

๕) เคารพผู้อาวุโส ผู้อาวุโสหมายถึงความอาวุโสด้านอายุตำแหน่งหน้าที่การงานคุณวุฒิชาติสกุลการเคารพผู้อาวุโสได้รับการปลูกฝังสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิตที่พึงปฏิบัติในสังคมไทยเช่นสถาบันครอบครัวจะอบรมสั่งสอนให้เคารพพ่อแม่ปู่ย่าตายายสถาบันการศึกษาจะอบรมให้เคารพครูอาจารย์รุ่นน้องเคารพรุ่นพี่ เป็นต้น

๖) รักสนุกกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของสังคมไทยมักสอดแทรกความสนุกสนานแฝงไว้เช่นประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวประเพณีสงกรานต์ประเพณีโกนจุกประเพณีรับน้องใหม่งานฉลองวันเกิด เป็นต้น

๗) นิยมความหรูหราคนไทยนิยมแสดงออกที่ความหรูหรามีหน้ามีตาในสังคมเพื่อแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีสถานภาพทางสังคมสูงเช่นจัดงานใหญ่แต่งกายด้วยของมีค่ามีเครื่องใช้ที่ทันสมัยและราคาแพง เป็นต้น

๘) นิยมเครื่องรางและโชคลางเป็นค่านิยมเรื่องความเชื่อและการนับถือผีสางเทวดามักนิยมหาเครื่องรางปะพรมน้ำมันต์เพื่อขจัดภัยต่างๆเพื่อความสบายใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อประสบภัยจะมีการสะเดาะเคราะห์และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการทำกิจกรรมต่างๆโดยการดูฤกษ์ยามเช่นการเดินทางการขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

๙) นิยมการทำบุญสร้างวัดปิดทองฝังลูกนิมิตคนไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีให้ตนทั้งชาตินี้และชาติหน้าปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนไปคนทำบุญลดน้อยลงและการทำบุญเริ่มนิยมทำกันหลายรูปแบบเช่นการเลี้ยงเด็กพิการการสงเคราะห์เด็กกำพร้าการสร้างโรงเรียน เป็นต้น

๑๐) นิยมพูดหรือบอกเล่าเกินความเป็นจริงเป็นการสร้างบรรยากาศให้ตื่นตัวมีรสชาติ สนุกสนานและยกตนเองให้มีค่าขึ้นเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียหายดังนั้นสุภาวचितไทยจึงกล่าวไว้ว่าสิบปากว่าไม่เท่าตาเห็นฟังหูไว้หูเพื่อเตือนใจให้เห็นข้อเท็จจริงด้วยตนเอง

๑๑) มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงเพื่อปลุกฝังให้เยาวชนไทยทุกคนกล้าตัดสินใจและกล้า แสดงออกทางความคิดและการกระทำมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้

๑๒) ชอบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นลักษณะกลัวการเสียเปรียบกลัวสู้เพื่อนไม่ได้เพื่อการอยู่รอดจึง ต้องทำการแย่งชิงแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง

๑๓) นิยมการบริโภคนิยมบริโภคของแพงเลียนแบบอย่างตะวันตกรักความสะดวกสบายใช้ ง่ายเกินตัวเป็นการนำไปสู่การมีหนี้สินมากขึ้น

๑๔) ชอบอิสระไม่ชอบอยู่ภายใต้อำนาจของใครไม่ชอบการมีเจ้านายหลายคนในการทำงาน มักประกอบอาชีพอิสระเปิดกิจการเป็นของตนเอง

๒.๓.๒ ลักษณะของค่านิยมในสังคมไทย

ประนอม เดชชัย ได้กล่าวสรุปว่า ค่านิยมไทยที่สำคัญและควรปลูกฝังขึ้นให้เกิดในสังคมไทย ทุกคนเพื่อให้พลเมืองเกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ตนเองและประเทศชาติสรุปได้ดังนี้

๑. ความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ซึ่งสถาบันทั้งสามนี้มีความสำคัญยิ่งที่ทำให้คนไทยมี สถานที่อยู่อาศัยมีศาสนาเป็นสถาบันที่ก่อให้เกิดความสงบสุขและมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของ คนในชาติดังนั้นควรปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญและร่วมกันรักษาสถาบันทั้งสามตลอดไป

๒. ความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขและพัฒนาไปได้อย่างมั่นคงนั้นสมาชิก ทุกคนต้องซื่อสัตย์สุจริตต่อกันเพราะความซื่อสัตย์สุจริตนั้นเป็นค่านิยมที่ดีที่สุดในการดำเนินการทุกอย่าง ชาวไทยทุกคนจึงควรปฏิบัติตนและยึดมั่นในค่านิยมนี้ตลอดไป

๓. ความมีระเบียบวินัยระเบียบวินัยคือข้อปฏิบัติที่มีหลักเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุ สำเร็จโดยดีฉะนั้นการสร้างนิสัยให้เป็นคนมีระเบียบวินัยจึงจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ความมั่นคงก้าวหน้า ของประเทศระเบียบวินัยที่สำคัญๆได้แก่รักและรักษาสมบัติของชาติการตรงต่อเวลาความสะอาดเป็นต้น

๔. ความสุภาพเรียบร้อยการมีกิจกรรมการยาทเรียบร้อยอ่อนโยนนุ่มนวลทำให้บุคคลที่สัมพันธ์ ด้วยเกิดความเมตตารักใคร่อยากช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนให้ก้าวหน้า

๕. ความกตัญญูกตเวทีความกตัญญูกตเวทีเป็นสิ่งที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมรักใคร่เมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้บุคคลนั้นมีความก้าวหน้าในการงานหากสังคมไทยมีบุคคลเช่นนี้มาก ๆ คนส่วน ใหญ่ก็จะเจริญก้าวหน้าและเป็นผลให้ชาติเจริญก้าวหน้าไปด้วย

๖. การรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อและการให้อภัยการที่บุคคลอยู่ร่วมกันช่วยเหลือสงเคราะห์กัน แบ่งปันทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้ตกยากลำบากหรือสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้วสังคมนั้นก็ จะทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคีและนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะด้วย

๗. ความขยันขันแข็งความขยันขันแข็งเอาใจใส่ปฏิบัติงานย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตได้ และสามารถช่วยให้ประเทศชาติเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะจะช่วยจัดความยากจนของสังคมได้ สำหรับประเทศไทยโชคดีที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอยู่ช้ำอู่น้ำถ้าปลูกฝังค่านิยมความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพสม่าเสมอให้แก่ประชาชนแล้วเชื่อแน่ว่าประเทศไทยจะมีความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศในอนาคตอันใกล้

๘. การเป็นผู้มีความรับผิดชอบค่านิยมที่ปลูกฝังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในตนเองและส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จและความรับผิดชอบทำงานร่วมกันในหมู่คณะให้ดำเนินไปด้วยดีแล้วย่อมหมายถึงความเจริญของประเทศชาติด้วยเช่นกัน

๙. การนิยมประเพณีไทยค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทยเป็นสิ่งที่งามซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสมขึ้นอย่างเหมาะสมกับสังคมไทยเป็นการแสดงว่าชาติไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วในอดีตมีขนบประเพณีวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของตนเองมาช้านานจำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวนี้ให้ประชาชนคนไทยต้องผดุงรักษาไว้ตลอดไป

๑๐. การประหยัดการประหยัดเป็นค่านิยมที่ช่วยให้บุคคลสามารถเก็บหอมรอมริบรู้จักใช้เงินทองในทางที่ถูกต้องที่ควรบุคคลที่รู้จักประหยัดย่อมสร้างอนาคตให้เป็นปึกแผ่นได้และนั่นหมายถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติด้วยดังนั้นประชาชนทุกคนจึงควรได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้ขึ้นโดยระลึกอยู่เสมอว่าไม่มีใครสร้างอนาคตที่ดีได้โดยไม่รู้จักประหยัด

๑๑. การยกย่องคุณค่าคุณความดี หมายถึงการกระทำใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมโดยเหมาะสมและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่คนส่วนใหญ่^{๒๙}

สุพัตรา สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่าค่านิยมทั่ว ๆ ไปมีทั้งดีและไม่ดีซึ่งก็แล้วแต่ทัศนคติของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนตามโอกาสหรือวาระต่าง ๆ หากสิ่งใดที่เราเห็นว่าไม่ดีเราก็ควรหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติสิ่งใดที่เราเห็นว่าดีเป็นประโยชน์แก่สังคมเราก็ควรจะปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างสังคมให้ดีขึ้นความเห็นของนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้กล่าวถึงค่านิยมในสังคมไทยที่ควรยกย่องดังต่อไปนี้

๑. รักพระมหากษัตริย์
๒. นับถือศาสนา
๓. ความเป็นไทย
๔. ความประหยัด
๕. ความมีระเบียบวินัย
๖. มีความรับผิดชอบคือรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำต้องปฏิบัติ
๗. ความซื่อสัตย์สุจริต

^{๒๙} ประพนอม เดชชัย, เสริมทักษะการเรียนรู้การสอนวิชาสังคมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (เชียงใหม่: ภาควิชามัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๗-๒๐๙.

๘. ความขยันขันแข็งมาจนอดทน
๙. การยกย่องผู้ทำความดี
๑๐. การรักพวกรักพ้อง
๑๑. มีเหตุผล
๑๒. ความยึดมั่นในอุดมการณ์มากกว่าบุคคล
๑๓. ควณนิยมของไทย
๑๔. รักของส่วนรวม
๑๕. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๑๖. เคารพผู้อาวุโส
๑๗. กตัญญูรู้คุณ
๑๘. ความรู้จักเสียสละในทางที่ถูกที่ควร
๑๙. ความสะอาดสุภาพเรียบร้อย
๒๐. การตรงต่อเวลา^{๓๐}

โดยรวมแล้วค่านิยมของสังคมไทยเป็นสิ่งที่คนไทยสนใจปรารถนาจะได้ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายมาเป็นมีความสุขที่ได้เห็นได้ฟังได้เป็นเจ้าของดังนั้นค่านิยมในสังคมจึงเป็น “วิถีของการจัดรูปแบบความประพฤติ” ที่มีความหมายต่อบุคคลเป็นแบบฉบับของความความคิดที่มีคุณค่าสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ดังนั้น ค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ค่านิยมบางอย่างได้สร้างแก่นของวัฒนธรรมนั่นเอง เช่นค่านิยมเรื่องรักอิสรเสรีของสังคมไทย ทำให้คนไทยมีพฤติกรรมที่ว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” เพราะฉะนั้น ค่านิยมจึงมีความสำคัญมากและมีผลกระทบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมกล่าวคือสังคมที่มีค่านิยมที่เหมาะสมและถูกต้องเช่นถ้าสังคมใดยึดถือค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ความขยันหมั่นเพียรความเสียสละหรือความสามัคคีสังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้า

๒.๓.๓ การส่งเสริมค่านิยมไทย

ด้วยเหตุผลที่ค่านิยมมีความสำคัญและเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมดังนั้นหากสังคมใดมีคนในสังคมที่มีค่านิยมที่ดีเหมาะสมย่อมก่อให้เกิดการกระทำการประพฤติปฏิบัติต่างๆเหมาะสมตามไปด้วย

ปัจจุบันหลายหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานทางด้านสังคมวัฒนธรรมต่างมีความกังวลเกี่ยวกับค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของคนไทยรวมไปถึงการรับเอาค่านิยมที่ไม่เหมาะสมมาใช้ในสังคมดังนั้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมไปในทางที่ดีและเหมาะสมจึงเป็นที่มาของการเสริมค่านิยมเดิมที่ดีที่

^{๓๐} สุภัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑-๒๕.

เหมาะสมให้มากขึ้นและสร้างค่านิยมใหม่ที่ที่ดีที่เหมาะสมรวมไปถึงปรับเปลี่ยนค่านิยมที่ไม่ดีไม่เหมาะสมให้กลับกลายเป็นค่านิยมที่ดี

สุรางค์ ไคว์ตระกูล ได้กล่าวถึงลักษณะค่านิยมไว้ดังต่อไปนี้

๑. ค่านิยมเป็นสิ่งที่เรารู้
 ๒. ค่านิยมเป็นแรงจูงใจที่ผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ๓. ค่านิยมมักจะเป็นค่านิยมที่กลุ่มคนในสังคมยึดถือว่าสำคัญดังนั้นจึงมีผู้แบ่งค่านิยมเป็นประเภทได้ ๖ ประเภทคือ (๑) ค่านิยมทางทฤษฎีหมายถึงหลักการและความจริงซึ่งมักจะยึดถือโดยนักวิทยาศาสตร์ (๒) ค่านิยมทางเศรษฐกิจหรือความมั่นคงมักจะยึดถือโดยผู้เสียโชคที่หวังจะร่ำรวย (๓) ค่านิยมทางสุนทรียภาพเป็นค่านิยมของผู้ที่แสวงหาความงามตามธรรมชาติเช่นพวกศิลปินนักแต่งเพลง (๔) ค่านิยมทางการเมืองหรืออำนาจนิยมซึ่งเป็นค่านิยมของบุคคลที่ต้องการอำนาจควบคุมผู้อื่น (๕) ค่านิยมทางสังคมหรือสวัสดิการเพื่อคนอื่นซึ่งเป็นค่านิยมของนักมนุษยธรรมและนักสังคมสงเคราะห์ (๖) ค่านิยมทางศาสนาเป็นค่านิยมของบุคคลที่แสวงหาหลักการที่จะทำให้มนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

๔. ค่านิยมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่างคือองค์ประกอบเชิงอารมณ์ความรู้สึก องค์ประกอบเชิงพุทธิปัญญาหรือการรู้คิดและองค์ประกอบเชิงพฤติกรรม

๕. ค่านิยมเปลี่ยนแปลงได้แต่ยากกว่าการเปลี่ยนทัศนคติเพราะค่านิยมค่อนข้างรุนแรง ซ้ำซ้อนและมักจะมีการให้คำมั่นผูกมัดตนเองและพยายามที่จะแสดงให้ผู้อื่นทราบ

๖. ค่านิยมเปลี่ยนแปลงตามชุมชนสังคมและวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกเช่นค่านิยม การเกรงใจเป็นค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยแต่ค่านิยมอื่นๆเช่นการเคารพผู้มีอาวุโสเป็นค่านิยมที่ร่วมกับบุคคลที่อยู่ในประเทศที่มีวัฒนธรรมทางตะวันออกเช่นประเทศญี่ปุ่น^{๓๑} เป็นต้น

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้กล่าวถึงค่านิยมหรือคุณค่า (Value) และรูปแบบการดำรงชีวิต (Lifestyle) ว่าค่านิยมหรือคุณค่าหมายถึงความนิยมในสิ่งของหรือบุคคลหรือความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งประกอบกับรูปแบบการดำรงชีวิต (Lifestyle) คือรูปแบบของการดำรงชีวิตโดยแสดงออกในรูปแบบของกิจกรรม (Activities) ความสนใจ (Interests) ความคิดเห็น (Opinions) ซึ่งรูปแบบการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของสังคมหรือกลุ่มอาชีพของแต่ละบุคคลซึ่งจะแตกต่างกันนักการตลาดเชื่อว่าการเลือกผลิตภัณฑ์ของบุคคลขึ้นอยู่กับค่านิยมและรูปแบบการดำรงชีวิตนักการตลาดจะต้องค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าของบริษัทกับกลุ่มรูปแบบการดำรงชีวิตต่างๆเพื่อจะได้นำเสนอสินค้าและบริการที่สามารถตอบสนองต่อกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมค่านิยม (Values) อาจแบ่งตามลักษณะได้

^{๓๑} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖๘-๓๖๙.

เป็น๒กลุ่มคือ (๑) ค่านิยมในจุดหมายปลายทางของชีวิต (Terminal Values) (๒) ค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องมือให้เกิดพฤติกรรม (Instrumental Values)^{๓๒}

สุนทรียโคมินและสนิทสมักรการได้แบ่งประเภทของค่านิยมไว้คือค่านิยมวิถีปฏิบัติ (Instrumental values) และค่านิยมจุดหมายปลายทาง (Terminal Values)

๑. ค่านิยมวิถีปฏิบัติคือค่านิยมต่างๆที่เป็นกรกระทำ (Means) ที่นำไปสู่เป้าหมาย(Goals) ซึ่งวิถีปฏิบัตินี้เป็นเกณฑ์ของบุคคลในสังคมยึดถือปฏิบัติหากต้องการความก้าวหน้าประสบความสำเร็จในชีวิตค่านิยมวิถีปฏิบัติแบ่งออกเป็น๒ประเภทคือ

๑.๑ ค่านิยมทางศีลธรรมในความหมายที่ว่ากรฝ่าฝืนแบบอย่างความประพฤติดังกล่าว จะนำไปสู่ความสำนึกความรู้สึกผิด

๑.๒ ค่านิยมส่วนบุคคลเช่นกรเป็นตัวของตัวเองกรมีความสามารถกรศึกษาที่สูง ค่านิยมเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในความหมายที่ว่ากรฝ่าฝืนแบบอย่างความประพฤติ ดังกล่าวจะนำไปสู่ความอับอายผิดหวังกับตนเองแล้วนำไปสู่ความสำนึกผิด

๒. ค่านิยมจุดหมายปลายทางคือค่านิยมที่เป็นเป้าหมายในชีวิตซึ่งสำคัญมากในชีวิตแบ่ง ออกเป็น๒ประเภทคือ

๒.๑ ค่านิยมที่ทำเพื่อชีวิตส่วนตัวเช่นความมั่งมีความมีความสุขในชีวิตครอบครัความ ภาควุฒิจในตนเอง เป็นต้น

๒.๒ ค่านิยมที่ทำเพื่อสังคมเช่นความมั่นคงของชาติกรช่วยเหลือผู้อื่น^{๓๓} เป็นต้น

ในงานวิจัยเรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทยของสุนทรียโคมินและสนิทสมักรการได้ทำกรวิจัย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่๑๕ปีขึ้นไปจนถึงอายุ๘๐ปีปรากฏผลกรวิจัยดังต่อไปนี้คือ

๑. ค่านิยมกับถิ่นฐานที่อยู่ในด้านค่านิยมจุดหมายปลายทางมี๑๕ค่านิยมที่ชาวเมืองและชาว ชนบทมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่แตกต่างกันมากที่สุดคือค่านิยมมีหลักธรรมและ ศาสนาเป็นที่พึ่งซึ่งชาวชนบทให้ความสำคัญเป็นอันดับ๒ในขณะที่ชาวเมืองให้ความสำคัญเป็นอันดับที่๑๓

๒. ค่านิยมระดับการศึกษาในด้านค่านิยมวิถีปฏิบัติพบว่าผู้มีการศึกษาระดับต่างกันมีความ แตกต่างกันทางค่านิยมวิถีปฏิบัติในสังคมอย่างมากคือมีค่านิยมแตกต่างกันถึง๒๐ด้านจากค่านิยมทั้งหมด ๒๓ด้านค่านิยมที่ผู้มีการศึกษาต่ำให้ความสำคัญมากกว่าผู้มีการศึกษาสูงคือด้านความกตัญญูกรรักษา น้ำใจกรให้อภัยกรพึ่งพาอาศัยกันและความอ่อนน้อมเชื่อฟังส่วนค่านิยมที่ผู้มีการศึกษาสูงให้ความสำคัญ

^{๓๒} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **การบริหารการตลาดยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: โดมอนอินบิสสิ เน็ตเวิร์ล, ๒๕๕๖), หน้า๒๐๕-๒๐๙.

^{๓๓} สุนทรีย โคมิน และสนิท สมักรการ, **ระบบค่านิยมของไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๗.

มากกว่ามีการศึกษาด้านนี้ได้แก่การศึกษาสูงการเป็นตัวของตัวเองความรับผิดชอบการมีความสามารถสูง การมีแนวคิดกว้างและความคิดสร้างสรรค์

๓. ค่านิยมกับอาชีพพบความแตกต่างกันอย่างมากในระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆเกือบทุก ค่านิยมค่านิยมที่มีจุดหมายปลายทางที่ไม่แตกต่างกันคือความกว้างขวางในสังคมและความมั่งมีเงินทอง วัตถุประสงค์ค่านิยมวิธีปฏิบัติที่ไม่แตกต่างกันตามอาชีพคือค่านิยมหารปรับตัวเข้ากับโอกาสจังหวะและ สิ่งแวดล้อมความกล้าและความสะอาด

๔. ค่านิยมกับเพศผลวิจัยพบว่าเพศชายและเพศหญิงมีจุดหมายปลายทาง๑๒ค่านิยมที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่แตกต่างกันมากคือความเสมอภาคซึ่งเพศชายให้เป็นอันดับที่๒ส่วน เพศหญิงให้เป็นอันดับที่๑

จากเอกสารและงานวิจัยข้างต้นสรุปได้ว่า ค่านิยมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ ซึ่งอยู่กับภูมิหลังของบุคคลเป็นต้นว่าตัวแปรด้านถิ่นที่อยู่อาศัยมีผลทำให้ค่านิยมของบุคคลแตกต่างกัน ออกไปแม้แต่เพศหรือระดับการศึกษาก็สามารถทำให้มีค่านิยมที่แตกต่างกันไปด้วยซึ่งในการที่จะพิจารณา ว่าคุณลักษณะใดเป็นค่านิยมหรือไม่นั้นความพิจารณาตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้คือ

๑. ค่านิยมนั้นเกิดจากการเลือกอย่างเสรีของบุคคลผู้นั้นหรือไม่หากมีการบังคับให้บุคคล เลือกค่านิยมใดค่านิยมหนึ่งแล้วจะเรียกว่าเป็นค่านิยมที่แท้จริงไม่ได้เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจาก ภายนอกไม่ได้เกิดขึ้นจากการยินยอมพร้อมใจเห็นคุณค่าของสิ่งนั้นอย่างแท้จริงและสิ่งที่มีลักษณะนอกจาก ข้างนอกเช่นนี้ในระยะเวลาไม่นานนักก็จะสูญสิ้นไปไม่ได้คงอยู่เป็นคุณสมบัติประจำตัวของบุคคล

๒. บุคคลมีทางเลือกค่านิยมอื่นอีกหรือไม่ (Choice among Alternatives) ถ้ามีค่านิยมให้ บุคคลพิจารณาเพียงอย่างเดียวก็หมายความว่าบุคคลไม่มีทางเลือกหรือโอกาสที่จะเลือกคุณค่าด้วยดังนั้นการ เปรียบเทียบและการตัดสินใจว่าจะรับหรือไม่รับเท่านั้นจะต้องพิจารณาถึงข้อดีหรือข้อเสียหรือความ เหมาะสมหรือไม่ทั้งหมดไปดังนั้นค่านิยมที่บุคคลจะยึดถือนั้นจะต้องได้มาจากการเลือกจากค่านิยมหลาย อย่างที่มีอยู่เพื่อที่จะได้มีโอกาสเปรียบเทียบคุณสมบัติในแง่มุมต่างๆได้

๓. การเลือกค่านิยมนั้นกระทำหลังจากที่บุคคลได้พิจารณาถึงข้อดีข้อเสียและผลที่จะตามมา จากการรับนับถือค่านิยมต่างๆที่มีให้บุคคลเลือกหรือไม่การถูกบังคับให้เลือกหรือเลือกโดยไม่ได้คิดให้ รอบคอบและถ่วงแท้แล้วนั้นจะถือว่าไม่ได้เป็นค่านิยมการเลือกค่านิยมต้องไม่กระทำด้วยอารมณ์แต่ จะต้องเป็นไปด้วยการใช้สติปัญญาไตร่ตรองโดยละเอียดเช่นด้วยการใช้กระบวนการคิดเชิงปรัชญาเป็นต้น

๔. บุคคลเทิดทูนและรักษาค่านิยมที่บุคคลเลือกไว้แล้วนั้นอย่างมั่นคงหรือไม่ถึงแม้ว่าในตอน แรกบุคคลอาจจะไม่สบายใจนักที่จะทำแต่บุคคลก็พยายามทำด้วยความสำนึกในคุณค่าและมีความ ภาคภูมิใจที่ได้ทำเช่นการตัดสินใจที่จะทำการปราบเสี้ยนหนามของแผ่นดินถึงแม้ว่าจะต้องเสี่ยงชีวิตแต่ บุคคลก็จะภูมิใจมากกว่าที่จะอยู่อย่างเป็นทาส

๕. บุคคลยึดมั่นในค่านิยมที่บุคคลเลือกไว้แล้วอย่างเด็ดเดี่ยวและเหนียวแน่นถ้าบุคคลยังไม่ แน่ใจในค่านิยมที่บุคคลยึดถือบุคคลก็อาจจะละอายต่อการแสดงว่าบุคคลยอมรับนับถือในค่านิยมนั้นและ

ไม่กล้าที่จะยืนยันถึงความดีแห่งค่านิยมนั้นต่อบุคคลอื่นโดยเฉพาะที่จะยืนยันต่อการโจมตีจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในค่านิยมนั้น

๖. บุคคลสามารถแสดงออกด้วยการกระทำเพื่อชี้ให้เห็นว่าบุคคลยอมรับนับถือในค่านิยมนั้นหรือไม่เช่นบุคคลยีนดีที่จะเสียสละกำลังกายกำลังทรัพย์หรือเวลาเพื่อที่จะปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามค่านิยมที่บุคคลยกย่องนับถือทั้งนี้เพราะสิ่งที่บุคคลเรียกว่าค่านิยมนั้นจะเป็นสิ่งที่นำทางในการดำเนินชีวิตตามปกติของบุคคลหากว่าบุคคลแสดงความนิยมนับถือในค่านิยมซัดๆแต่ละปฏิบัติเสที่ปฏิบัติตามค่านิยมนั้นแล้วเห็นจะเรียกว่าเป็นค่านิยมของบุคคลไม่ได้

๗. มีการกระทำซ้ำในสิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นค่านิยมหรือไม่อาจจะมีการกระทำซ้ำๆจนเป็นกิจวัตรประจำวันก็ได้ค่านิยมเหล่านี้จะแสดงออกในการกระทำต่างๆภายใต้สภาวะและเวลาที่แตกต่างกันออกไปสิ่งที่ปรากฏขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วหายไปนั้นเรียกว่าค่านิยมไม่ได้ค่านิยมจะต้องมีความคงทนและเป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างก็ต้องมีช่วงเวลาที่นานพอสมควรแนวคิดอุดมคติหรือคุณลักษณะใดหากขาดคุณสมบัติทั้ง๗ประการนี้ไม่ว่าจะขาดคุณสมบัติใดคุณสมบัติหนึ่งย่อมนำเสนอสงสัยว่าจะเป็นค่านิยมหรือไม่อย่างไรก็ตามอาจจะมีค่านิยมบางอย่างที่เป็นที่ยอมรับนับถือและถ่ายทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจนถือได้ว่าเป็นค่านิยมที่มีลักษณะคงตัวเป็นค่านิยมหรือลักษณะนิสัยประจำชาติค่านิยมเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะต้องปลูกฝังให้แก่คนในชาติโดยไม่ข้อยกเว้นไม่มีทางเลือกและเร่งรีบเพื่อให้เกิดผลเป็นค่านิยมประจำตัวของคนในชาติเช่นค่านิยมเรื่องความรักชาติความเป็นชาตินิยมความนิยมไทยความสำนึกในหน้าที่ความกตัญญูตเวทีและความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์^{๓๔} เป็นต้น

ประกอบกับในแต่ละสังคมมีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดความเชื่อ ลักษณะนิสัยแบบแผนในการดำเนินชีวิตตลอดจนค่านิยมที่สังคมภายในยึดถือในขณะเดียวกันเมื่อสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงก็มีผลทำให้ค่านิยมของบุคคลนั้นๆเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นเดียวกันสังคมไทยดั้งเดิมเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมคนในสังคมส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธบรรพชิตฐานทางสังคมและค่านิยมส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากศาสนาพุทธนอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมมาจากศาสนาพราหมณ์ระบบศักดินาระบบเกษตรกรรมความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความกลัวที่ไร้เหตุผลและจากการศึกษาของกิริตริวิเชียรพบว่าเอกสารและวรรณกรรมต่างๆ ของประเทศไทยซึ่งได้สะท้อนออกถึงความเป็นค่านิยมของคนไทยและสรุปได้ว่าคนไทยสมัยก่อนมีค่านิยมที่เด่นชัดคือ

๑. การทำความดีความดีที่คนไทยนิยมยกย่องได้แก่ความกตัญญูตเวทีความเชื่อสัตย์สุจริต ความซนความเมตตากรุณาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

^{๓๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *วารสารวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๕.

๒. การเคารพผู้อาวุโสคนไทยมีความเคารพนับถือผู้อาวุโสกว่าเห็นได้จากประเพณีขนบธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาผู้อาวุโสต้องเคารพนับถือและแสดงกริยามารยาทอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีอาวุโสกว่า

๓. ยกย่องผู้มีความรู้คนยกย่องผู้มีความรู้หรือผู้ที่มีการศึกษาสูงทั้งนี้เพราะเห็นว่าเมื่อมีความรู้แล้วจะเป็นที่เชื่อถือและยกย่องในสังคมงานที่สบายๆทำได้ก็ทั้งยังอาจได้เป็นใหญ่เป็นโตมีคนนับหน้าถือตาหรือที่เรียกว่า”เป็นเจ้าคนนายคน” อีกด้วย

๔. การรักษาหน้าคนไทยมักจะทำอะไรโดยคำนึงถือศักดิ์ศรีและหน้าตาของตนเองตลอดจนครอบครัวและวงศ์ตระกูลต่อมาเมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปความคิดความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตสังคมและการศึกษาของคนไทยก็ได้เปลี่ยนแปลงตามไปบางส่วนโดยมีค่านิยมที่สรุปได้ดังต่อไปนี้^{๓๔}

ดร.พงษ์ศานต์ พันธุลาภ กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคมชุมชนระหว่างประเทศ” ความว่า การที่ประเทศญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ เพราะมีค่านิยม คือลักษณะประจำชาติ ๙ ประการ คือ

๑. ความขยันขันแข็ง ความอดทน ความตั้งใจจริงในการทำงานและความมัธยัสถ์ในการใช้จ่ายและการดำรงชีวิต

๒. ความมีเสถียรภาพของสังคม ซึ่งเกิดจากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเชื้อชาติและประชาชนในชาติ

๓. มรดกทางวัฒนธรรมที่เน้นถึงเรื่องการรวมกลุ่ม การทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าการอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือการทำงานอย่างอิสระแต่เพียงคนเดียว ซึ่งต่างจากแนวความคิดแบบตะวันตกที่เน้นถึงความ เป็นเอกัตบุคคล

๔. มีการวางแผนและการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ถูกต้องและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ภายในประเทศและระหว่างประเทศ

๕. ความมีระเบียบวินัยและเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับเวลา

๖. ยึดถือระบบอาวุโส แต่ไม่ใช่ในลักษณะเผด็จการ ผู้นำหรือหัวหน้าในฐานะที่เป็นลูกพี่จะทำหน้าที่ดูแลและสงเคราะห์ผู้ใต้บังคับบัญชาในด้านสวัสดิการต่าง ๆ ในรูปแบบเครือญาติ

๗. ความรู้สึกที่ญี่ปุ่นเป็นรัฐที่ยากจนทางทรัพยากรธรรมชาติและเป็นรัฐเล็ก จากความรู้สึกดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นพลังผลักดัน ให้เกิดการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตทางด้านต่าง ๆ จนก้าวนำโลก

^{๓๔} กิรติ ศรีวิเชียร, การศึกษาเพื่อสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๓), หน้า ๕๙-๖๑.

ตะวันตก ซึ่งมีผลนำไปสู่นโยบายการแผ่ขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนององความขาดแคลนของ ญีปุ่นทางทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบ

๘. ความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการยกระดับสถานภาพของญีปุ่น ในสายตาของชาวโลก

๙. ความรู้สึกชาตินิยมเป็นลักษณะเด่นชัดของวัฒนธรรมญีปุ่น โดยเฉพาะในสมัยสงครามโลก ครั้งที่สองแต่หลังจากนั้น ลัทธิชาตินิยมที่แฝงไปด้วยการใช้กำลังได้อ่อนตัวลงและเปลี่ยนเป็นลัทธิชาตินิยม ใฝ่สันติ พร้อมทั้งเริ่มมีความรู้สึกนานาชาตินิยมเพิ่มสูงขึ้น จนสามารถกล่าวได้ว่าความรู้สึกชาตินิยมนี้ เป็น พลังกระตุ้นที่สำคัญพลังหนึ่งที่ทำให้ญีปุ่น ทะยานขึ้นมาสู่ความเป็นอภิมหาอำนาจทางเศรษฐกิจพร้อมกับ รักษาความเป็นญีปุ่นไว้ได้^{๓๖}

จากเอกสารที่ได้ทบทวนมาข้างต้นนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม และคตินิยมนำชีวิต ซึ่งถือ เสมือนหนึ่งค่านิยมของสังคมไทย แต่สมัยโบราณจนกลายเป็นพฤติกรรมหรืออุปนิสัยของคนไทยใน ภาพรวม ค่านิยมนั้นเป็นเรื่องของวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นเอกสารที่ทบทวนส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ได้ยกมาแสดงถึงส่วนที่เกี่ยวกับสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งสามารถจำแนกวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ คตินิยม เนติธรรม วัตถุธรรม และสหรธรรม

๒.๓.๔ การเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย

โดยรวมแล้วค่านิยมของสังคมไทยเป็นสิ่งที่คนไทยสนใจปรารถนาจะได้ปรารถนาจะเป็นหรือ กลับกลายมาเป็นมีความสุขที่ได้เห็นได้ฟังได้เป็นเจ้าของดังนั้นค่านิยมในสังคมจึงเป็น “วิถีของการ จัดรูปแบบความประพฤติ” ที่มีความหมายต่อบุคคลเป็นแบบฉบับของความความคิดที่มีคุณค่าสำหรับ ยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคมอาจกล่าวได้ว่าค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมค่านิยม บางอย่างได้สร้างแก่นของวัฒนธรรมนั่นเองเช่นค่านิยมเรื่องรักอิสระเสรีของสังคมไทยทำให้คนไทยมี พฤติกรรมที่ “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” เพราะฉะนั้นค่านิยมจึงมีความสำคัญมากและมีผลกระทบถึง ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมกล่าวคือสังคมที่มีค่านิยมที่เหมาะสมและถูกต้องเช่นถ้าสังคมใดยึดถือ ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ความขยันหมั่นเพียรความเสียสละหรือความสามัคคีสังคมนั้นย่อมจะ เจริญก้าวหน้า

๑. ความหมายการเสริมสร้างค่านิยม

^{๓๖} ดร.พงษ์ศานต์ พันธุลาภ, สังคมชุมชนระหว่างประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชัม ชิสเท็ม จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๐-๒๕๑.

การสร้างค่านิยมร่วม (Shared หรือ Common Value) ค่านิยมร่วมตามความหมายของนักวิชาการหลายคนได้ใช้เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติงานเป็นประจักษ์กลายเป็นธรรมเนียมหรือเอกลักษณ์ของกลุ่มค่านิยมร่วมที่สำคัญประกอบด้วย

- ๑) ค่านิยมทางอุดมการณ์หรือความคิด
- ๒) ค่านิยมทางด้านประเพณีหรือธรรมเนียมปฏิบัติ
- ๓) ค่านิยมทางด้านระบบหรือความต่อเนื่องขององค์ประกอบย่อย
- ๔) ค่านิยมทางด้านเครื่องมือหรือวัตถุที่ใช้ค่านิยมที่จะจูงใจให้คนทำงานและมีพลังขับให้

สมาชิกทุกคนในการทำงานต้องเสริมสร้างให้ได้ครบทั้ง๔องค์ประกอบเช่น

๔.๑ อุดมการณ์ : คนทำงานคือคนที่มีคุณค่าต่อสังคม

๔.๒ ธรรมเนียม: คนในองค์กรมีการทำงานเป็นประจำจนเป็นพฤติกรรมปกติของคนในองค์กรผู้ใดไม่ทำงานถือว่าเป็นพฤติกรรมไม่ปกติและไม่มีคุณค่า

๔.๓ ระบบ: คนทุกคนที่เป็นสมาชิกขององค์การต่างทำงานตามบทบาทหน้าที่กันทุกคน

๔.๔ ปราบกฎการณ์ (วัตถุ/ เครื่องมือ): พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกขององค์การต่างทำงานตามบทบาทหน้าที่กันทุกคนการสร้างค่านิยมร่วมจึงถือเป็นวิธีการที่สำคัญในการเสริมแรงหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติของบุคคลซึ่งตามปกติการเปลี่ยนแปลงเจตคติในทิศทางเดียวกันจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าการเปลี่ยนแปลงเจตคติในทิศทางที่สวนทางกันเช่นถ้ายอมรับค่านิยมร่วมว่าการทำงานเป็นสิ่งมีคุณค่ายิ่งเห็นสมาชิกในองค์กรยึดมั่นในค่านิยมและมุ่งมั่นทำงานเป็นประจำก็จะยิ่งเพิ่มเจตคติในเชิงบวกต่อค่านิยมการทำงานมากขึ้นการเพิ่มค่านิยมให้มีปริมาณมากๆจะทำให้คนเกิดความทะยานอยากที่จะมีพฤติกรรมไปในทิศทางเดียวกันกับค่านิยมร่วมมากขึ้นตามไป

ความต้องการของบุคคลเป็นบ่อเกิดของแรงจูงใจจะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมการทำงานไปในทิศทางบวกหรือลบก็ได้ตามปกติแรงจูงใจจะมีอยู่๓ประเภทคือทางสรีระทางสังคมทางจิตวิทยา (รวมจิตใต้สำนึกด้วย) การวัดแรงจูงใจเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกเพื่อทราบว่ามึระดับแรงจูงใจอยู่ในระดับใดและสามารถเชื่อมโยงไปถึงความต้องการของบุคคลดังนั้นการสร้างแรงจูงใจของบุคคลจึงมีขั้นตอนที่สำคัญ๖ ขั้นตอนคือ

- ๑) รู้ความต้องการของบุคคล
- ๒) สร้างความพึงพอใจในงาน
- ๓) สร้างขวัญในการทำงาน
- ๔) การสร้างค่านิยมร่วม
- ๕) การสนองความต้องการทางด้านสรีระ
- ๖) การเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่บุคคลในองค์กร^{๓๗)}

^{๓๗)} เสาวภา ไพทยวัฒน์, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓.

๒. การพัฒนาค่านิยม

ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมที่แสดงว่าเกิดค่านิยมขึ้นได้แก่การเกิดแรงจูงใจไม่ได้เกิดจากความต้องการที่เชื่อฟังหรือปฏิบัติตามแต่เกิดจากความชอบที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้เกิดการปฏิบัติต่าง ๆ การเกิดค่านิยมมีพฤติกรรม ๓ อย่างคือ

๑) การยอมรับค่านิยมพฤติกรรมในขั้นแรกนี้เป็นการลงความคิดเห็นว่าเหตุการณ์สิ่งของการกระทำเป็นสิ่งที่มีความค่าบุคคลมีความเชื่อซึ่งมีอย่างน้อยแตกต่างกันไปความเชื่อนี้เป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งพร้อมที่จะวัดและประเมินสิ่งนั้น

๒) ความชอบในค่านิยมพฤติกรรมความชอบแทรกอยู่ระหว่างการยอมรับการเกิดค่านิยมและความรู้สึกถูกผูกมัดอยู่กับค่านิยมนั้นความชอบนี้ประเมินจากทั้งตนเองและจากบุคคลข้างเคียงด้วยว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

๓) การผูกมัดเป็นขั้นที่มีความเชื่อมั่นว่ายอมรับค่านิยมเช่นการเคารพผู้ใหญ่การแสดงความอ่อนน้อมซึ่งบ่งบอกว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

ค่านิยมในแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปบุคคลเดียวกันมีค่านิยมหลายอย่างเราสามารถจัดให้เป็นระบบโดยการเข้ากลุ่มกันสร้างแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมและจัดระบบค่านิยมเป็นการเรียงลำดับโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของค่านิยมนั้นซึ่งเป็นที่มาของการกำหนดปรัชญาชีวิตของเราอาจเป็นเป้าหมายในอุดมการณ์ของชีวิตเป็นการแสดงลักษณะค่านิยมความยึดถือและพฤติกรรมต่อมาก็คือการปฏิบัติซึ่งสังเกตจากพฤติกรรมภายนอกในสถานการณ์หนึ่งบางครั้งเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่ได้นำไปปฏิบัติก็ได้

ค่านิยมที่ผู้นำควรนิยามคือค่านิยมที่นักปราชญ์หรือบัณฑิตและสังคมส่วนใหญ่นิยมยกย่องว่าดี หากนำมาประพฤติปฏิบัติแล้วจะนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ตนเองและชาติบ้านเมือง^{๓๘} ตัวอย่างเช่น

๑. การพึ่งตนเองความขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
๒. การประหยัดและอดออม
๓. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
๔. การปฏิบัติตามศีล๕ (หรือข้อกำหนดในศาสนาที่ตนนับถือ)
๕. ความซื่อสัตย์สุจริต
๖. ความยุติธรรม
๗. การรักษาสุขภาพอนามัยให้สมบูรณ์
๘. ความนิยมไทย

^{๓๘} ยนต์ ชุ่มจิต, **ความเป็นครู**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

๙. การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย
๑๐. การหมั่นศึกษาหาความรู้ในวิชาชีพและความรู้ทั่วไป
๑๑. ความสันโดษ
๑๒. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
๑๓. ความสุภาพอ่อนน้อม
๑๔. การรักษาอุดมการณ์ในวิชาชีพ
๑๕. การยึดมั่นในคำสอนของศาสนา
๑๖. ความเสียสละ
๑๗. ความกตัญญูทวาทิตต่อผู้มีพระคุณและสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์
๑๘. ความเมตตากรุณา
๑๙. ความกล้าหาญอย่างสมเหตุสมผล
๒๐. ความสามัคคี
๒๑. การยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข

การสร้างค่านิยมให้กับสังคมไทยโดยให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้ที่มีคุณค่ามีปัญญาเป็นผู้มีคุณธรรมและสติปัญญาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมนั้นสังคมไทยจะได้ผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญที่สุดในการแต่งแต้มคุณธรรมความดีหรือสิ่งที่เลวร้ายให้กับเด็กได้ตั้งนั้นการอบรมเยาวชนให้เป็นคนดีสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

- ๑) สถาบันครอบครัวสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เยาวชนได้โดยพ่อแม่ผู้อบรมเลี้ยงดูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกเพื่อให้เขาเติบโตมาอย่างมีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ
- ๒) สถาบันการศึกษาให้การอบรมสั่งสอนในด้านความรู้คิดเป็นทำเป็นมีคุณธรรมจริยธรรมโดยครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์เพื่อสร้างเขาให้เป็นคนดี
- ๓) การปลูกฝังทั้ง๒สถาบันนอกจากจะอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีแล้วควรปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผลแห่งความถูกต้องเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติว่าสิ่งที่ตนได้ปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

การที่จะศึกษาเรื่องค่านิยมให้เข้าใจท่องแท้ได้นั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานก่อน เพราะวัฒนธรรมเป็นที่มาของค่านิยมในสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยมีรากฐานมาจากความคิดความเชื่อของชาติพันธุ์ที่ถูกหล่อหลอมด้วยพระพุทธศาสนาผสมผสานกับวัฒนธรรมของอินเดียและจีนตามแบบของกลุ่มประเทศในแถบอินโดจีน

๒.๔ ประเภทของค่านิยมในสังคมไทย

จากที่ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมข้างดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่า วัฒนธรรมของไทยกับค่านิยมในสังคมไทยมีนิยามและขอบข่ายความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก เพราะเป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมแสดงออกมาเป็นอุปนิสัย ทักษะคติมีการสืบทอดถ่ายทอดเป็นธรรมเนียมการประพฤติปฏิบัติจาก ๔ แนวทาง คือ แบบแผนศีลธรรม (Morale Culture) แบบแผนนิติธรรม (Legal Culture) แบบแผนวัตถุธรรม (Material Culture) และแบบแผนสหธรรม (Social Culture)^{๓๙} พุทธวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นที่มาของระบบค่านิยมในสังคมไทยอย่างชัดเจนจนกล่าวได้ว่า ค่านิยมในสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยเช่นเดียวกับค่านิยมขององค์กรทุกหน่วยงานก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร^{๔๐} (Corporate Culture) ซึ่ง Schein ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นแบบแผนความเชื่อเป็นค่านิยมของพนักงาน ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ขององค์กร สร้างความผูกพันในองค์กรวัฒนธรรมองค์กรจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้คนทำงานพร้อมกัน อยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์กร เช่นเดียวกับค่านิยมขององค์กร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับค่านิยมของสังคมไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของประเทศชาติได้แก่เช่นเดียวกัน

ในเมื่อค่านิยมเป็นวิถีปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ทำให้มีความก้าวหน้ามีความสำคัญบ่งบอกถึงความเป็นผู้มีศีลธรรม ผู้มีการศึกษาดีจะมีจิตสำนึกดี ทำความดี ทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข มีความภาคภูมิใจ ส่งผลต่อการสร้างสรรค์คุณภาพของสังคมที่ดี สังคมที่มีการหล่อหลอมคนในสังคมให้มีค่านิยมที่ดี คนมีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู มีความคิดดีประกอบสัมมาอาชีวะพัฒนาเป็นค่านิยมประชาชาติ มีความเป็นชาตินิยมซึ่งสังคมมีความแตกต่างกัน เพราะคนในสังคมมีระบบค่านิยมที่แตกต่างกัน คุณภาพของค่านิยมจึงสัมพันธ์กับคุณภาพของสังคมอย่างแยกไม่ออกดังนั้น การที่สังคมไทยจะมีแนวทางการพัฒนาส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยที่ดีด้วยพุทธวิธีที่เป็นระบบ จึงเป็นวิถีทางแห่งการสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็งพัฒนาประเทศชาติได้มั่นคงนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เรื่องค่านิยมในสังคมไทยจะมีความหลากหลายตามกรอบแนวคิดของแม่บทวัฒนธรรมไทย แต่เพราะถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจึงสามารถสรุปประเด็นสำคัญต่างๆ มาสังเคราะห์ลงในประเภทของวัฒนธรรม ๔ ประเภท ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๓ กับฉบับปีที่ ๒ เมื่อ พุทธศักราช ๒๔๘๕ และเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มีดังนี้

^{๓๙} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, วัฒนธรรมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๔๐} E. H. Schein, The role of the founder in creating organizational culture, (Organizational Dynamics, 1983), 12(1), pp. 13-28.

๑. คติธรรม ธรรมที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เช่น อุ อา ก ส เป็นหัวใจเศรษฐี พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น

๒. เนติธรรม ธรรมที่เป็นแบบแผน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบและกฎระเบียบของสังคม เช่น ศีล ๕ และอภิธานียธรรม เป็นต้น

๓. วัตถุธรรม ธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้มีที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น

๔. สหธรรม ธรรมอันเดียวกัน ธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมกัน ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น บุคคลที่หาได้ยาก ๒ ประการและสังคหวัตถุ ๔ และทิส ๖ เป็นต้น

๒.๔.๑ คติธรรม

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า คติธรรม คือธรรมที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต คำว่า “คติ” ตามศัพท์ แปลว่า การไป ความเป็นไป แต่ในที่นี้หมายถึงแบบอย่าง วิธี แนวทาง เมื่อรวมกับคำว่า “ธรรม” เป็น คติธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นแบบอย่าง^{๔๑} คติธรรมก็คือหลักธรรมที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แท้จริงแล้วพระพุทธพจน์ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ จำแนกเป็นพระพุทธพจน์ในพระวินัยปิฎก ๒๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์, พระสุตตันตปิฎก ๒๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรม ๔๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่ละพระธรรมขันธ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตได้ทั้งสิ้นแต่ส่วนใหญ่แล้วบุคคลจะนำมาขยายตามหลักฐานที่ปรากฏ ในพระสุตตันตปิฎกหรือพระสูตรเท่านั้น จำนวนพระภิกษุที่มาในพระสุตตันตปิฎกที่มีชื่อปรากฏและไม่ปรากฏชื่อมีประมาณ ๑๙,๘๒๕^{๔๒} หลักธรรมในแต่ละอย่างก็เหมาะแก่บุคคลที่นิยมนำไปประพฤติปฏิบัติได้ทั้งสิ้น

๒.๔.๒ เนติธรรม

คำว่า “เนติธรรม” แยกเป็นคำว่า เนติ หรือ นีติ แปลว่า แบบอย่าง แบบแผน ระเบียบ กฎเกณฑ์ วินัย กฎหมาย เนติธรรม จึงหมายถึงหลักธรรมที่เป็นระเบียบแบบแผน วินัยกฎหมายของบ้านเมือง^{๔๓} ความสำคัญที่ว่า บุคคลในสังคมต้องมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและข้อบังคับของบ้านเมือง ถ้ามองในแง่มุมของบ้านเมือง ประเทศชาติ ก็ต้องเป็น “นิติรัฐ” คือมีกฎหมายบังคับและทุกคนต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ก็ที่หนังไทยวุ่นวายไม่สงบ สังคมไร้ระเบียบวินัยทั้งที่มีกฎหมายบังคับแต่เพราะคนไทยไม่เคารพ ไม่ยอมรับ หรือคุกคามกฎหมาย หรือไม่ก็ใช้กฎหมายอยู่เนื่อง ๆ

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๒๑๕-๒๑๖.

^{๔๒} สุเทพ พรหมเลิศ, ผศ.ดร., นามานุกรมพระสูตร, (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์, ๒๕๕๐), หน้า ความ
นำ (๙).

^{๔๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๒๑๗.

กฎหมายจึงเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต แต่คนไทยขาดระเบียบวินัย ดังนั้น เนติธรรมก็คือธรรมที่เป็นแบบแผน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบและกฎระเบียบของสังคม

๒.๔.๓ วัตถุธรรม

คำว่า “วัตถุธรรม” แยกเป็นคำว่า วัตถุ หมายถึง ทุกอย่างในโลกนี้ในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือมองเห็นเป็นรูปร่าง^{๔๔} ตรงข้ามกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น วัตถุธรรม.... เกิดมีปรากฏตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ใบหญ้า แม่น้ำ ลำธาร ภูเขา เป็นต้น ซึ่งอาจสังเคราะห์รวมเป็นธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อันมีเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมต่อเรา คือ มนุษย์และสัตว์มีชีวิตบนพื้นโลกนี้ เมื่อมองในมุมนี้ วัตถุธรรมในฐานะมีคุณค่าต่อมนุษย์ ทำให้สิ่งที่เกิดมีตามธรรมชาติที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม กิจกรรม และศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่ล้วนเป็นวัตถุธรรม อันสามารถมองเห็นและจับต้องได้ ดังนั้น วัตถุธรรม ก็คือธรรมที่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นวัตถุนั้นเอง

๒.๔.๔ สหธรรม

สหธรรมคือ ธรรมที่บุคคลควรประพฤติร่วมกันบุคคลอื่น ๆ ในสังคม มีธรรมมากมายที่ก่อให้เกิดความสงบสุขความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นธรรมของทุกฝ่ายในสังคม ทุกคนต้องมีหน้าที่และประเทศชาติโดยส่วนรวมควรปลูกฝังให้เป็นค่านิยมในด้านสหธรรม^{๔๕} ดังนั้น สหธรรม คือธรรมอันเดียวกัน ธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมกัน ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น บุคคลที่ทำได้ยาก ๒ ประการและสังคหวัตถุ ๔ และทศ ๖ เป็นต้น

๒.๕ สรุป

การพัฒนาค่านิยมนั้นเกิดจากค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติความชอบที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้เกิดการปฏิบัติต่าง ๆ การเกิดค่านิยมมีพฤติกรรม ๓ อย่าง คือ (๑) การยอมรับค่านิยมพฤติกรรมในขั้นแรกนี้เป็นการลงความคิดเห็นว่าเหตุการณ์สิ่งของการกระทำเป็นสิ่งที่มีความค่าบุคคลมีความเชื่อซึ่งมีมาน้อยแตกต่างกันไปความเชื่อนี้เป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งพร้อมที่จะวัดและประเมินสิ่งนั้น(๒) ความชอบในค่านิยมพฤติกรรมความชอบแทรกอยู่ระหว่างการยอมรับการเกิดค่านิยมและความรู้สึกถูกผูกมัดอยู่กับค่านิยมนั้นความชอบนี้ประเมินจากทั้งตนเองและจากบุคคลข้างเคียงด้วยว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้นและ (๓) การผูกมัดเป็นขั้นที่มีความเชื่อมั่นว่ายอมรับค่านิยมเช่นการเคารพผู้ใหญ่การแสดงความอ่อนน้อมซึ่งบ่งบอกว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น

^{๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, หน้า ๑๑๗๗.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑๗.

วัฒนธรรมของไทยกับค่านิยมในสังคมไทยมีนิยามและขอบข่ายความหมายที่ใกล้เคียงกันมาก เพราะเป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมแสดงออกมาเป็นอุปนิสัย ทักษะคติมีการสืบทอดถ่ายทอด เป็นธรรมเนียมการประพฤติปฏิบัติจาก ๔ แนวทาง คือ แบบแผนคติธรรม (Morale Culture) แบบแผน เนติธรรม (Legal Culture) แบบแผนวัตถุธรรม (Material Culture) และแบบแผนสหธรรม (Social Culture) พุทธวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นที่มาของระบบค่านิยมในสังคมไทยอย่างชัดเจนจนกล่าวได้ว่า ค่านิยมในสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยเช่นเดียวกับค่านิยมขององค์กรทุกหน่วยงานก็เป็น ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) ซึ่ง Schein ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็น แบบแผนความเชื่อเป็นค่านิยมของพนักงาน ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ขององค์กร สร้างความผูกพันในองค์กร วัฒนธรรมองค์กรจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้คนทำงานพร้อมกัน อยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้เกิด ความสำเร็จขององค์ เช่นเดียวกับค่านิยมขององค์กร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำ ให้องค์กรประสบผลสำเร็จด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับค่านิยมของสังคมไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ไทยที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของประเทศชาติได้เฉกเช่นเดียวกัน

ค่านิยมเป็นวิถีปฏิบัติของบุคคลในสังคมที่ทำให้มีความก้าวหน้ามีความสำคัญบ่งบอกถึงความ เป็นผู้มีศีลธรรม ผู้มีการศึกษาดีจะมีจิตสำนึกดี ทำความดี ทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุข มีความ ภาคภูมิใจ ส่งผลต่อการสร้างสรรค์คุณภาพของสังคมที่ดี สังคมที่มีการหล่อหลอมคนในสังคมให้มีค่านิยมที่ ดี คนมีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู มีความคิดดีประกอบสัมมาอาชีพพัฒนาเป็นค่านิยมประชาชาติ มี ความเป็นชาตินิยมซึ่งสังคมมีความแตกต่างกัน เพราะคนในสังคมมีระบบค่านิยมที่แตกต่างกัน คุณภาพ ของค่านิยมจึงสัมพันธ์กับคุณภาพของสังคมอย่างแยกไม่ออกดังนั้น การที่สังคมไทยจะมีแนวทางการ พัฒนาส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยที่ดีด้วยพุทธวิธีที่เป็นระบบ จึงเป็นวิถีทางแห่งการสร้างสังคมไทยให้ เข้มแข็งพัฒนาประเทศชาติได้มั่นคงนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เรื่องค่านิยมในสังคมไทยจะมีความหลากหลายตาม กรอบแนวคิดของแม่บทวัฒนธรรมไทย แต่เพราะถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาจึงสามารถสรุปประเด็นสำคัญต่างๆ มาสังเคราะห์ลงในประเทศของวัฒนธรรม ๔ ประเภท ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๓ กับฉบับปีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๕ และเพื่อความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงประกาศให้พระพุทธศาสนาวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ มีดังนี้ (๑) คติธรรม ธรรมที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เช่น อุ อาก ส เป็นหัวใจเศรษฐกิจ พรหมวิหาร ๔ เป็นต้น (๒) เนติธรรม ธรรมที่เป็นแบบแผน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบและ กฎระเบียบของสังคม เช่น ศีล ๕ และอปปริทานิยธรรม เป็นต้น (๓) วัตถุธรรม ธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัย เครื่องอาศัยให้ดำรงชีวิตอยู่ได้มีที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น (๔) สหธรรม ธรรม อันเดียวกัน ธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมกัน ธรรมที่พึงประพฤติปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น บุคคลที่ทำได้ ยาก ๒ ประการและสังคหวัตถุ ๔ และทศ ๖ เป็นต้น

เฉพาะฉะนั้น ในบทต่อไป ผู้วิจัยจะได้ให้กรอบแนวคิดทางวัฒนธรรม ๔ ประการนี้ เป็นตัว ตั้งเพื่อศึกษาสังเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นค่านิยมทางพระพุทธศาสนา เพื่อ จะนำไปสังเคราะห์ลงเป็นพุทธวิธีการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๓

หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

ในบทที่ผ่านมาได้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยแล้วพอสมควร บทนี้ผู้วิจัยมองว่า ในสังคมไทยมีค่านิยมที่มีความหลากหลาย จึงขอเสนอหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย โดยให้คนในสังคมสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์แบบ พุทธธรรมว่าด้วยการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย ประชาชนชาวไทยกว่า ๙๐% นับถือพระพุทธศาสนา อาจจะกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เพราะค่านิยมมาจากวัฒนธรรม และวัฒนธรรมก็เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ดังนั้น ค่านิยมของสังคมไทยจึงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังนั้น เพื่อตอบประเด็นการวิจัยที่ว่า “หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร” จึงกำหนดประเด็นการวิจัยดังนี้

๓.๑ ความนำ

๓.๒ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรม

๓.๓ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม

๓.๔ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตรธรรม

๓.๕ พุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านสหธรรม

๓.๑ ความนำ

หากกล่าวถึงมนุษย์ เราอาจมองว่า มนุษย์คือประดิษฐ์กรรมของธรรมชาติที่วิเศษสุด เนื่องด้วยในแต่ละร่างของมนุษย์นั้น มีทั้งส่วนที่เป็นรูปกับนาม ส่วนที่เป็นรูปนั้นมีอวัยวะโครงสร้างแต่ละส่วนผสมประสานกันพอเหมาะและสมดุลสามารถทำหน้าที่เคลื่อนไหวดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและเติบโต ส่วนที่เป็นนามนั้นเล่า ก็เป็นสภาวะที่ประสานสัมพันธ์กันสนิท ทั้งในด้านความรู้สึก การกำหนดได้หมายรู้ การกระทำของจิตหรือการคิดและการรู้แจ้งในความจริงของสิ่งนั้น ๆ ทั้งรูปและนามดังกล่าวนี้ยังมีสัมพันธ์สัมผัสปฏิบัติ การรับรู้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัสเย็นร้อนอ่อนแข็ง และได้ตระหนักรู้ในอารมณ์ นำเสียดายที่มนุษย์สนใจพัฒนาแต่ รูป และทั้งการพัฒนา นาม กล่าวคือ เขาจะแต่งรูปสงฆ์ให้ดูดี เอาใจใส่อวัยวะทุกส่วนให้ทำหน้าที่เป็นปรกติ บำรุงกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ หากมีส่วนใดบกพร่องอ่อนแอ ก็รีบรักษาซ่อมแซมถ้ามีเนื้อร้ายก็ตัดทิ้งมิให้ก่อความวิบัติแก่ตน ส่วนที่เป็นนามธรรมนั้น มนุษย์เกือบทั้งโลกได้ทอดทิ้งปล่อยให้จิตพัฒนาไปตามบุญตามกรรม คนจึงมองเห็นผิด คิดผิด และรู้ผิดๆ ที่ร้ายกว่านั้นคือมักเอาความรู้สึกเข้าข้างตนเอง ตนเองถูกเสมอยิ่งใหญ่เสมอ ทุกอย่างเป็นของตน

คนส่วนใหญ่จึงต่างก็อยากได้ อยากมี อยากเป็น เมื่อไม่ได้ ไม่มี ไม่เป็นอย่างที่ปรารถนาจึงเกิดความขัดแย้ง ขึ้นในใจของเขาความขัดแย้งนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของสงคราม สงครามในหัวใจของคนมันทำให้ร้อนรุ่ม โกรธแค้น ขมขื่น ชิงชัง ปรักปรายของความขัดแย้งในระบอบรวดเร็วจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนนับหมื่นแสน ในที่สุด โลก ชนชาติ สังคมจึงแตกสลาย แยกกันเป็นก๊กเป็นเหล่า ทำหันประทัดประหารกันเพื่อจะได้มามีอยู่ และเป็นใหญ่ ไม่มีอะไรที่จะดับความขัดแย้งในหัวใจคนได้ นอกจากวิชา (ความรู้จริงรู้แจ้ง) และปัญญา (การรู้คิดอย่างถูกต้อง) ด้วยเหตุนี้ในวิถีชีวิตของคนจึงต้องมีศาสนา เพื่อฝึกหัดอบรมและขัดเกลาจิตใจให้ลดความขัดแย้งเมื่อจิตใจสงบลงได้สันติภาพก็ก่อให้เกิดทั้งในใจของแต่ละคน ในหมู่ชนและในโลก

คำถามมากมายได้เกิดขึ้นในการประชุมเสวนาเกี่ยวกับสันติภาพหลายแห่งว่า ทำอย่างไร คนเราจะรักและให้อภัยแก่กันและกัน ความเกลียดชังและอคติเป็นสภาวะที่ลบจากหัวใจคน ไม่ได้จริงหรือ สันติภาพคืออะไร เหตุใดมันจึงถูกทำลายลงด้วยน้ำมือของคนที่เรียกร้องหาสันติภาพ การแสวงหาคำตอบ ได้กลายเป็นการสร้างคำถามปลีกย่อยอีกนับไม่ถ้วน ด้วยเหตุนี้สันติภาพจึงเป็นเพียงความใฝ่หา สันติภาพ ยังมีได้เกิดขึ้นในใจของมนุษย์ ความสงบที่แท้จริงมีได้อยู่ในสังคมไทย ประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ผ่านสงครามร้อนและสงครามเย็นมามากมาย เช่น การต่อต้านกับคอมมิวนิสต์ และสงครามอินโดจีน แต่ดูเหมือนว่าในปัจจุบันชีวิตและสังคมไทยหาได้รอดพ้นจากสงครามไม่ การต่อสู้เช่นฆ่าด้วยศาสตราวุธจนเลือดนองแผ่นดินได้ล้าสมัยและดูป่าเถื่อนไปแล้ว ประเทศไทยและคนไทยกำลังเผชิญกับการก้าวรุกทางเศรษฐกิจ การบุกรุกทำลายทางสังคมและวัฒนธรรม เกิดความขัดแย้งรุนแรงในการแย่งชิงทรัพยากร ภัยธรรมชาติ จนคนไทยด้วยกันแท้ๆ แบ่งแยกกันเป็นฝักเป็นฝ่าย ยกพวกเผชิญหน้าค่าทอกัน โดยทุกฝ่าย ตะโกนว่าอีกฝ่ายหนึ่งเลวร้าย คนไทยและสังคมไทยถูกรอบงำและถูกรอบครองความคิด ขาดฐานทางปัญญาไทยซึ่งแท้จริงเป็นชุมชนทรัพย์สินมหาศาลที่ใครเรายังมีอยู่แล้ว แต่รุ่นลูกหลานไม่รู้จักใช้ ซ้ำยังดูหมิ่นถิ่นแคลน ในวิถีการเมื่อนั้นแล้ว เงินเป็นอาวุธอันวิเศษที่มีผลต่อการตัดสินใจในทางการเมือง เมื่อความโลภในใจมากขึ้นความชอบธรรมก็ลดลง ตัวอย่างดังกล่าวนี้ยืนยันได้หรือไม่ว่า เมืองไทยเรากำลังอยู่ในสภาวะสงครามเย็น ความพ่ายแพ้ค่อยๆแทรกซึมลึกกลงไปถึงเลือดเนื้อหากเราไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันทาง วิชานานาก็คงล้มตายอยู่ได้แต่ตายทั้งเป็น

ด้วยเหตุนี้ ขบวนการศึกษาซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์ จึงเริ่มคิดย้อนไปถึงวิธีการสั่งสอนแบบไทยที่เน้นการบ่มเพาะลักษณะนิสัยและการฝึกหัดอบรมจิตใจให้รู้จักรับผิดชอบชีวิต การปลูกฝังค่านิยม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นแล้วในสังคมไทย ค่านิยมเป็นพลังความคิดพื้นฐานที่เป็นตัวนำ ตัวกำหนดและผลักดันให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ โดยเห็นว่าถูกต้องสมควร ค่านิยมจากจริยธรรมในแง่ที่ว่า ค่านิยมเป็น กระบวนการทางความคิดที่จะนำไปสู่ความประพฤติที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ ส่วนจริยธรรมนั้นมีความหมายเฉพาะ ถึงการประพฤติที่ดีงาม ถูกต้องเหมาะสม โดยอ้างอิงคุณธรรม ค่านิยมที่สอดคล้องกับคุณธรรมและนำไปสู่ การปฏิบัติที่ดีงามนั้นมีอยู่มากในสังคมไทย คนไทยนับถืออาวุโส ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นิยมให้หญิงสาวเป็น แม่บ้านแม่เรือน รักนวลสงวนตัว ส่วนชายหนุ่มนั้นต้องให้บทเรียนและขยันทำงานเลี้ยงชีพ อีกครั้งต้องกล้าหาญจึงจะนับว่าเป็นชายชาติตรี ผู้นำของชุมชนต้องมีประสบการณ์ สังสุมบารมี เป็นคนดี และช่วยเหลือ ชุมชน ลูกต้องตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เป็นผู้น้อยคอยก้มประนมกรเป็นต้น สรุปได้ว่า ค่านิยมของ

สังคมไทยยังยึดมั่นอยู่กับความสามารถ ความบริสุทธิ์สะอาด ความรัก ความดีงาม ความสามัคคี และอ่อนน้อมถ่อมตน คนไทยจึงมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลและรักสงบ

ค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันวิปริตผิดแยกไปจากอดีต เพราะบางคนหันไปให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัตถุมากกว่าจิตใจ หลงใหลในอารยธรรมตะวันตกมากกว่าวัฒนธรรมไทยแต่ดั้งเดิม มีสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไป ค่านิยมเปลี่ยนแปลงผันแปรไปตามกระแสโลก โลกาภิวัตน์ สันติภาพคือ ความสุขภายในจิตใจของทุกคนลดน้อยลง ความไม่สงบสุขก่อตัวมากขึ้น จนเป็นความวิวาทบาดหมาง แกร่งแย่งชิงดี ใสร้ายป้ายสี ใช้วิธีโดยการโจมตีกันด้วยวาจากรรม เผด็จรื้อรุนแรง อย่างไรก็ตามก็เห็นพ้องต้องกันว่า ศีลธรรมคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ต้องนำประยุกต์บูรณาการอย่างเข้มข้น เพื่อให้ค่านิยมแบบไทย ๆ ที่ดีงามกับคืนมา ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งจะหยิบยกมาสังเคราะห์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบไทยๆ โดยวิเคราะห์หมวดหมู่ของพุทธธรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมตามกรอบวัฒนธรรม ๔ ประการ ด้านคติธรรม เนติธรรม วัตถุประสงค์ธรรม และสัทธรรม ตามลำดับในข้อต่อไป

๓.๒ หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม

สำหรับหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม ได้แก่ ธิกฎธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม หรือธิกฎธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ และพรหมวิหาร ๔ ซึ่งจะครอบคลุมสาระสำคัญของค่านิยมไทยไว้ทั้งหมด

๓.๒.๑ คติธรรม: ธิกฎธัมมิกัตถะ หรือธิกฎธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม

หลักธรรมที่ชื่อว่า “ธิกฎธัมมิกัตถะ” นี้ หมายถึงจุดหมายขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน ที่สำคัญ ประกอบด้วย

- ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน
- ข) มีเงิน มีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
- ค) มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
- ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ

ทั้งหมดนี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบทั้งแก่ตนและผู้อื่น^๑

^๑ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมบัญญัติชีวิต [A Constitution for Fiving], พิมพ์ครั้งที่ ๑๑๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑.

ส่วนที่ชื่อว่า “ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม” เพราะเป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักธรรมที่อำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น มีอยู่ ๔ ประการ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) อธิบายไว้ดังนี้^๒

๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน และประกอบอาชีพที่สุจริต ผักฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักสอดส่อง ตรวจสอบหาวิธีที่เหมาะสมที่ดี จัดการและดำเนินการที่ได้ผลดี

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษา โภคทรัพย์ และผลงาที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

๓) กัลยาณมิตตตา คบหาคนดีเป็นมิตร คือรู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ซุกจุกไปในทางที่เสื่อมเสีย เลี่ยงเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถผู้นำเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

๔) สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

ขั้นที่ ๑ ทฤษฎีธัมมิกัตถะ จุดหมายขั้นตาเห็นหรือประโยชน์ปัจจุบันจะนำไปสู่ขั้นที่ ๒ สัมปรายิกัตถะ หมายถึงจุดหมายขั้นเลยตาเห็น หรือประโยชน์เบื้องหน้า คือ

ก) มีความอบอุ่นซาบซึ่งสุขใจไม่อ้างว้างเลือนลอมมีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็ง ด้วยศรัทธา

ข) มีความภูมิใจในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติดแต่การอันดีงาม ด้วยความเคารพสุจริต

ค) มีความอิมใจในชีวิตมีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์ตลอดมาด้วยน้ำในเสียสละ

ง) มีความแก่วางใจมั่น ที่จะแก้ไขปัญหานำชีวิตและภารกิจไปได้ด้วยปัญญา

จ) มีความโล่งจิตมั่นใจ มีทุนประกันภาพใหม่ด้วยได้ทำไว้แต่กรรมที่ดี^๓

ขั้นที่ ๒ สัมปรายิกัตถะจะนำไปสู่ขั้นที่ ๓ ปรมัตถะ หมายถึงจุดหมายสูงสุดประโยชน์อย่างยิ่ง

ก) ถึงถูกโลกธรรมกระทบ ถึงจะพบความผันผวนปรวนแปรก็ไม่หวั่นไหวมีเกษมศานต์

มั่นคง

ข) ไม่ถูกความยึดติดถ้อมันบีบคั้นจิตให้ผิดหวังโศกเศร้า มีจิตโล่งโปร่งเบาเป็นอิสระ

ค) สดชื่น เบิกบานใจ ไม่ขุ่นมัวหมอง ผ่องใส ไร้ทุกข์ มีความสุขที่แท้จริง

ง) รู้เท่าทันและทำการตรงตามเหตุปัจจัยชีวิตหมดจดสดใสเป็นอยู่ด้วยปัญญา^๔

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต [A Constitution for Fiving], หน้า ๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

หรืออาจกล่าวได้ว่าทั้ง ๓ ลำดับขั้นนี้เป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ร่วมกันทั้ง ๒ ฝ่ายใน ๓ ด้าน^๕ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) อธิบายไว้ดังนี้ คือ

ด้านที่ ๑ อัตตัตถะ เป็นจุดหมายเพื่อตน หรือประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปให้ได้ให้ถึง

ด้านที่ ๒ ปรีตถะ จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือประโยชน์ ๓ ชั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ให้ถึงด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปตามลำดับ

ด้านที่ ๓ อุภยัตถะ จุดหมายร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือ สังคมรวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ทั้งตนเอง และผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ชั้นข้างต้น^๖

ทฤษฎีนี้มีกัตถะ หรือทฤษฎีนี้มีสตถิสัตถนิทธรรม จัดว่า เป็นคติธรรมก็เพราะเหตุว่าเป็นหลักพุทธธรรมที่จะนำไปสู่จุดหมายชั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน จุดหมายเพื่อตนหรือประโยชน์ตน จุดหมายเพื่อผู้อื่นหรือประโยชน์ผู้อื่น และจุดหมายร่วมกันหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และจุดหมายชั้นเลยตาเห็นหรือประโยชน์เบื้องหน้า รวมถึงจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

๓.๒.๒ คติธรรม: พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร คือธรรมหลักธรรมสำหรับบุคคลผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ แปลว่าธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หมายความว่า เป็นธรรมประจำใจอันประเสริฐ หรือเป็นหลักธรรมของผู้มีจิตใจที่ยิ่งใหญ่ กว้างขวาง ดุจพระพรหม คือธรรมที่ต้องมีไว้สำหรับเป็นหลักของจิตใจและหลักกำกับความประพฤติเพื่อการดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์อย่างดีงามและมีความสุข มีอยู่ ๔ ประการ^๗ ประกอบด้วย

๑) เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒) กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดิโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๐.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *ธรรมบัญญัติ [A Constitution for Fiving]*, หน้า ๓๒.

^๗ ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๗/๒๕๖-๒๕๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑/๔๙, อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๓๑๖-๓๑๙, คำแปลและอธิบายในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *ธรรมบัญญัติ [A Constitution for Fiving]*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๒๐.

๓) มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแจ่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจดาวซึ่งไม่เอนเอียง ไม่เป็นฝักฝ่าย โดยมองตามความจริงว่าบุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว ตามสมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ และพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม”

หลักพรหมวิหาร จัดว่า เป็นศีลธรรม เพราะเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักธรรมสำคัญในหมวดพรหมวิหารอยู่ที่ข้อเมตตากรุณา หากบุคคลมีเมตตาธรรม จะไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น และไม่คิดถึงโทษโกรธเคืองมาดร้าย ในขณะเดียวกันเมื่อมีจิตเมตตาความกรุณาคือคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นก็ตามมา จิตมุทิตาพลอยยินดี และวางอุเบกขาเมื่อใช้ทั้งเมตตากรุณาเมตตาแล้ว ซึ่งจะเป็นค่านิยมที่มีอยู่ประจำในสังคมไทยในส่วนของศีลธรรมนำผู้คนและสังคม ถือเป็นมาตรฐานของการสงเคราะห์ผู้อื่นด้วย

๓.๓ หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม

หลักพุทธธรรม ที่จะช่วยในการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม คือ อปริหานิยธรรม ๗ และสัปปุริสบัญญัติ ๓ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๑ เนติธรรม: อปริหานิยธรรม ๗

อปริหานิยธรรม คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม จุดมุ่งหมายคือความเจริญของหมู่ชน ไม่ว่าจะเป็นประชาคมแต่หน่วยย่อยถึงหน่วยใหญ่ คือรัฐชาติได้แก่ ประเทศชาติ เป็นลักษณะการปกครองแบบสามัคคีธรรม ใช้ได้ทั้งระบบแบบการปกครองบ้านเมืองและการปกครองของคณะสงฆ์ วันที่เป็นของชาวโลกเรียกว่า “วัชชืออปริหานิยธรรม” ในส่วนที่เป็นของสงฆ์เรียกว่า “ภิกษุอปริหานิยธรรม” มี ๗ ประการเท่ากัน ห่างกันแค่ข้อปลีกย่อย แต่ในที่นี้จะยกมาเพียงแบบอย่างของชาวโลก คือวัชชืออปริหานิยธรรม เรื่องพวกเจ้าวัชชีแห่งแคว้นวัชชีเคยถือเป็นหลักการปฏิบัติในการบริหารประเทศจะเรียกการปกครองแบบสามัคคีธรรมก็ได้ มีดังนี้

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์

๒. พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันว่าประชุมพร้อมเพื่อกัน... อีกนัยหนึ่งหมายถึง พร้อมเพื่อกันลุกขึ้นป้องกันชาติบ้านเมือง พร้อมเพื่อกันทำสิ่งทั้งหลาย

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม)

๔. ท่านเหล่านั้นเคารพนับถือ...เหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง

๕. บรรดาสตรีกุมารีทั้งหลาย อยู่ดีมีลูกข่มเหงหรือตั้งอุดฆ่าข่มขืน

๖. เคารพการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและรูปปูชนีย..ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก) ปล่อยให้ธรรมิกพลีเคย...แก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลัก.....ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีได้มา จึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก^๕

อุปทานิยธรรม ๗ ประการนี้ จัดเป็นหลักธรรมที่จะส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม เพื่อให้การปกครองของรัฐมีสามัคคีธรรม (Republic) หลักธรรมเป็นแนวทางหรือข้อปฏิบัติหรือให้เหมาะกับสภาพสังคมในปัจจุบันซึ่งมีการขัดแย้ง แยกแยก ทะเลาะวิวาทบาดหมางกันในทางการเมือง จนทำให้สังคมไม่สงบสุข หลักธรรมหมวดนี้ จะช่วยส่งเสริมค่านิยมเรื่องความสามัคคีปรองดองกันของชนในชาติได้

๓.๓.๒ เนติธรรม: สัปปริสบัญญัติ ๓

สัปปริสบัญญัติ คือ บัญญัติของสัตถบุรุษ กล่าวคือ แบบอย่างการปฏิบัติของคนดี สัปปริสหรือสัตถบุรุษ แปลว่า คนดี ผู้มีคุณธรรมความดี เป็นที่ชื่นชมยกย่องสรรเสริญ เรียกว่าเป็นหลักปฏิบัติของบัณฑิตมี ๓ ประการ คือ (๑) ทาน การให้ (๒) ปัพพัชชะ การถือบวช (๓) มาตาปิตุอุปัฏฐาน การบำรุงมารดาบิดา หลักธรรมทั้ง ๓ นี้ เป็นพื้นฐานของคนดี^๕

สัปปริสบัญญัติ เป็นหลักธรรมส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม คือแบบอย่างการเสริมสร้างค่านิยมไทยเป็นอย่างดี เพราะอริยาคัยใจคอของคนไทยมีความโอบอ้อมอารี รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน ซึ่งตรงกับข้อทาน ประการต่อมาคือปัพพัชชะ การถือบวช เป็นธรรมเนียมชายไทยมีการถือบวชเป็นสามเณร เป็นภิกษุ แม่ฝ่ายหญิงก็อาจมาสมาทานถือศีล ๘ ศีล ๑๐ เป็นศีลจารณี หรือที่นิยมในปัจจุบันคือบวชเนกขัมมะ เป็นการฝึกฝนควบคุมข่มวัดใจของตัวเองเป็นลักษณะของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาอย่างหนึ่ง ประการสุดท้ายมีความสำคัญต่อสังคม ครอบครัว ของคนไทยมาก คือการบำรุงมารดาบิดา ซึ่งเป็นลักษณะเครื่องหมายของคนดี

๓.๔ หลักพุทธธรรมในส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุธรรม

เนื่องจากค่านิยมในปัจจุบันเน้นเรื่องวัตถุ ทุกอย่างในโลกนี้สัมผัสถูกต้องได้ในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ มองเห็นเป็นรูปร่าง ตรงข้ามกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น วัตถุธรรมเกิดมีปรากฏตามธรรมชาติ เช่นต้นไม้ ใบหญ้า แม่น้ำ ลำธาร ภูเขา เป็นต้น ซึ่งอาจสังเคราะห์รวมเป็นธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อันมีเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมต่อเรา คือ มนุษย์และสัตว์มีชีวิตบนพื้นโลกนี้ เมื่อมองในมุมนี้ วัตถุธรรม ในฐานะมีคุณค่าต่อมนุษย์ ทำให้สิ่งที่เกิดมีตามธรรมชาติที่มนุษย์สร้างสรรค์

^๕ ที.ม. (ไทย) ๑๑/๓๔/๗๘-๘๐.

^๕ อัง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕/๒๐๗-๒๐๘.

ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็ยสถาปัตยกรรมประติมากรรม กิจกรรม และศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่ล้วนเป็ยวัตถุธรรม อันสามารถมองเห็นและจับต้องได้ หากมองสรรพสิ่งที่เป็นโดยธรรมชาติ ก็ควรที่มนุษย์จะพึงสงวนรักษาไว้ ไม่ควรไปทำลายหรือหากต้องบริโภค ใช้สอยก็ควรใช้สอยอย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์ค่ຸมค่าที่สูงสุดในส่วนที่เป็นสิ่งที่มีมนุษย์ปลูกสร้าง หรือสร้างสรรค์ปรุงแต่งขึ้น ก็ควรที่จะรักษาอนุรักษ์ไว้ให้มันคงยืนยาวที่สุด เพื่ออนุชนคนรุ่นหลัง เมื่อพิจารณาในแง่การส่งเสริมสร้างค่านิยมด้านวัตถุธรรมในสังคมไทยมีหลักธรรมต่อไปนี้

๓.๔.๑ วัตถุธรรม: หลักสันโดษ ๓

เนื่องปัจจัย ๔ ถือว่า เป็ยวัตถุธรรมเครื่องบริโภคใช้สอยที่จำเป็นพื้นฐาน ๔ อย่าง คือ (๑) เครื่องนุ่งห่ม (๒) อาหาร (๓) ที่อยู่อาศัย (๔) ยารักษาโรค การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ เหล่านี้ ต้องเป็นไปอย่างประหยัดและค่ຸมค่า ต้องมีหลักสันโดษ ๓ ในการบริโภคใช้สอยปัจจัยดังนี้คือ

๑. ยถาลภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ตนได้สิ่งใดมา หรือเพียงหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือละเอียดเพียงไหนก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่อยากได้เกินไปกว่านั้น หรือเพ่งเล็งอยากได้ของที่คนอื่นหามาได้

๒. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลังคือตนเอง เท่าที่จะแสวงหาได้ โดยไม่ต้องเอาไปเปรียบเทียบกับของผู้อื่น หากมาได้เกินใช้สอย ก็เผื่อแผ่แบ่งปันให้แก่ผู้อื่น..... ที่จำเป็นเท่านั้น

๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีในสิ่งที่เหมาะสมกับตน ควรแก่ฐานะของตน ไม่ใช่ของมีค่าเกินตัว กล่าวคือ บริโภคใช้สอยเน้นของจำเป็นที่เหมาะสมกับภาวะและฐานะของตนเท่านั้น^{๑๐} สันโดษ ๓ นี้ เข้าไปกับปัจจัย ๔ ทุกปัจจัยจึงเรียกว่า สันโดษ ๑๒^{๑๑}

การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ อย่างประหยัดแบบค่ຸมค่า มีตัวอย่างให้เห็นมากในพระวินัยบัญญัติ ทั้งประเด็นการรักษาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และการดูแลรักษาสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อบริโภคใช้สอย เราจะเห็นได้ในพระวินัยบัญญัติมีสิกขาบท เช่น สังฆาทิเสสบทที่ ๖ และ ๗ ว่าด้วยการก่อสร้างกุฎิ อาการก่อสร้างวิหาร พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ภิกษุสร้างกุฎิหรือวิหารอยู่เอง จำกัดให้สร้างเพียงขนาดกว้าง ๗ คืบ ยาว ๑๒^{๑๒} และต้องขออนุญาตสงฆ์และให้สงฆ์กำหนดพื้นที่ให้^{๑๓} ปาจิตตีย์สิกขาบท เรื่องภิกษุใช้สอยเสนาสนะมีเตียง และตั้ง เป็นต้น หากปล่อยให้ถูกแดด ถูกฝน ธาตุ เสียหาย มีความผิดถูกทำ

^{๑๐} ที.ม.อ. (ไทย) ๑/๒๕๓, ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๑๘๘, อง.ต.ก.อ. (ไทย) ๑/๘๑.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^{๑๒} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๔๒-๓๖๓/๓๗๘-๔๐๑.

^{๑๓} ฎรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๕-๓๗๘/๔๐๒-๔๑๐.

โทษปรับอาบัติปาจิตตีย์^{๑๔} เป็นต้น อนึ่ง แม่เครื่องนอน เช่น ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน เป็นต้น มีการปรับอาบัติเช่นเดียวกัน^{๑๕}

๓.๔.๒ วัตถุประสงค์: อปถกฏปฏิบัติ ๓

นอกจากสันโดษ ๓ แล้วยังมีข้อปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติอีก ๓ คือ (๑) อินทรีย์สังวร การสำรวมอินทรีย์ (๒) โภชนามัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร และ (๓) ซาคริยานุโยค การหมั่นประกอบดี^{๑๖} ในการประพฤติและการบริโภคอาหาร พระพุทธเจ้าตรัสไว้มากเป็นพิเศษในเสขียวัตถหลายสิกขาบทที่ให้น้ำหนักให้ภิกษุรักษาความสะอาด เช่น ห้ามภิกษุถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ หรือ หรือบ้วนน้ำลายลงบนของเขียว (ต้นไม้ใหญ่)^{๑๗} นั่งถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ^{๑๘} เป็นต้นและบทบัญญัติแสดงให้เห็นถึงความระเบียบวินัย การดูแลรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อม การไม่ทำลายแต่ให้รู้จักดูแลรักษาให้ดีที่สุด มองในแง่ค่านิยมในสังคมไทย คำสอนในพระสูตรจะเป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมที่ควรนำมาปฏิบัติ ส่วนพระวินัยจะเน้นเรื่องระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมายบ้านเมือง โดยเน้นเสขียวัตถ ๗ ข้อนั้นเป็นเรื่องมารยาทสังคม หรือจะเรียก ธรรมบัญญัติก็ได้เมื่อว่าโดยสรุป วัตถุประสงค์ ได้แก่ การจัดการกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมเป็นทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาก่อนบนโลก การบริโภคใช้สอยจำกัดอยู่ในปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ต้องรู้จักประมาณในการใช้สอย โดยถือหลักสันโดษ ๓ เท่ากับ การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ นั้นต้องไม่ทำลายธรรมชาติ ทั้งต้องดูแลรักษาธรรมชาติให้ดีด้วย การบริโภคใช้สอยให้ทำด้วยความประหยัด คุ่มค่า อีกประการหนึ่งสิ่งที่สร้างสรรค์หรือหามาได้นั้น ต้องรู้จักดูแลรักษาอย่าให้ชำรุดเสียหาย ข้อสำคัญต้องช่วยกันดูแลรักษาสังคม ทรัพยากรของแผ่นดินเพื่ออนุชนรุ่นหลังต่อไปด้วย

๓.๕ หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมด้านหลักสทธรรม

สทธรรมคือ ธรรมที่บุคคลควรประพฤติร่วมกันบุคคลอื่น ๆ ในสังคม มีมากมายในพระไตรปิฎก แต่ในที่มีจะขอยกมากล่าวเพียง ๓ หมวดธรรม คือ ศีล ๕ สาราณียธรรม ๖ และ ทิศ ๖ ธรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความสงบสุขความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นธรรมของทุกฝ่ายในสังคม ทุกคนต้องมีหน้าที่ที่ต้องทำต่อประเทศชาติโดยส่วนรวมควรปลูกฝังให้เป็นค่านิยมในด้านสทธรรม

^{๑๔} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๘-๑๑๑/๒๕๑-๒๕๓.

^{๑๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๑๔-๑๑๖/๒๕๕-๒๕๖.

^{๑๖} อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๖/๑๕๙-๑๖๐.

^{๑๗} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๒/๗๓๒.

^{๑๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๓/๗๓๓.

๓.๕.๑ สหธรรม: คีล ๕

คีล ๕ ท่านจัดว่าเป็น “มนุสสธรรม” คือ ธรรมประจำใจของมนุษย์ มนุษย์แปลว่า ผู้มีจิตใจสูง แต่จะต้องมีศีลธรรมประจำใจ คีล ๕ เป็นทั้งศีลทั้งธรรมของสังคมมนุษย์ตั้งแต่มนุษย์เกิดขึ้นเป็นกลุ่มแรกของโลก มีความปรากฏในอัครคัมภีร์ที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่สามเณรว่าเสฏฐะ และสามเณรภราทลาชะว่า เมื่อมนุษย์พวกแรกแบ่งเขตที่นาปลูกข้าวทำกัน มีบางคนเกียจคร้าน ไปลักขโมยข้าวในแปลงของผู้อื่น เมื่อถูกจับได้ ถูกกล่าวหา อีกฝ่ายก็กล่าวเท็จปฏิเสธ จึงเกิดการทะเลาะวิวาท ที่การประทุษร้ายกันด้วยอาวุธ ต่อมาจึงมีการแก้ปัญหาด้วยการชุมนุมกัน สรรหาบุคคลผู้เป็นที่เคารพนับถือ และเที่ยงธรรมมาเป็นผู้ปกครอง ในขั้นแรกนี้พระสูตรกล่าวว่า มีการละเมิดศีล ๕ เกิดขึ้นแล้ว โดยมีการผิดศีลข้อ ๒ ก่อน ต่อมาจึงเกิดการละเมิดศีลข้อ ๔ คือเมื่อถูกกล่าวหาจับกุมได้ก็ปฏิเสธกล่าวเท็จว่ามีได้ทำผิดก่อให้เกิดการโต้เถียงทะเลาะกัน การต่อสู้ประหัตประหาร^{๑๙} ในที่สุด ซึ่งเป็นการละเมิดศีลข้อที่ ๑ คือปาณาติบาต การสรรหาผู้เที่ยงธรรมมาเป็นผู้ปกครองบุคคลแรกเรียก “พระเจ้ามหาสมมต” อันเป็นบรมราชา ส่วนคีล ๕ ข้อที่ ๓ คือ กามสุมิจฉาจาร และข้อที่ ๕ คือ สุราเมรัยเกิดขึ้นภายหลัง

เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนใหญ่จึงเกิดการล่วงละเมิดทางเพศ และดื่มสุราเมรัยอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง จากอัครคัมภีร์ทำให้เห็นได้ว่า มนุษย์กลุ่มแรกของโลกควบคุมปกครองกันด้วยหลักศีล ๕ โดยมีได้ปกครองที่ยุติธรรม ได้รับการสมมติให้เป็นผู้ปกครอง ซึ่งภายหลังเรียกว่า “พระราชา” เพราะทำให้ทุกคนยินดีเป็นที่พึ่งของกลุ่มชนในสังคีสสูตร สังคีสหมวด ๕ กล่าวถึงคีล ๕ ซึ่งท่านเรียกว่า “สิกขาบท ๕” ดังนี้ ๑. ปาณาติปาตาเวรมณีสิกขาบท ๒. อทินนาทานาเวรมณีสิกขาบท ๓. กามสุมิจฉาจาราเวรมณีสิกขาบท ๔. มุสาวาทาเวรมณีสิกขาบท ๕. สุราเมรัยมัชชปมาทัญฐานาเวรมณีสิกขาบท

คีล ๕ ประการนี้ จัดเป็นทั้งภัยและเวร ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่ท่านอนาถปิณฑิกคหบดีไว้ในเวรสูตรว่า "ท่านคหบดี บุคคลไม่เล็ก ภัยและเวร ๕ ท่านกล่าวว่าเป็นคนทุศีลและเข้าถึงนรก ภัยและเวร ๕ คืออะไรบ้าง คือ

๑. ปาณาติบาต การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. อทินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กามสุมิจฉาจาร การประพฤติดีกในกามทั้งหลาย
๔. มุสาวาท การพูดคำเท็จ
๕. สุราเมรัยมัชชปมาทัญฐาน เหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะสุราเมรัยและของ

มีนเมา^{๒๐}

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๘-๑๓๐/๙๔-๙๖.

^{๒๐} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๒๙๐-๒๙๑.

สรุป ความเป็นมาของศีล ๕ จากที่กล่าวมาข้างต้นได้ว่า ในยุคเริ่มแรกมนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ตามธรรมชาติ ประชากรมีน้อยปัญหาไม่ค่อยมี หรือมีก็เป็นเรื่องไม่ร้ายแรง แต่เมื่อมีคนมากขึ้นๆ ทรัพยากรตามธรรมชาติมีจำกัด จึงมีคนกลุ่มหนึ่งคิดเอาเปรียบคนอื่นโดยการฆ่ากันบ้าง ลักขโมยบ้าง ผิดลูกเมียคนอื่นบ้าง พุดเท้จบ้างเสพของมีนเมาบ้าง สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น จึงมีการบัญญัติกฎขึ้นมาโดยผู้นำที่พวกเขาพากันสมมติขึ้นในขณะนั้น กฎเหล่านี้จึงกลายมาเป็นกฎทางศีลธรรมโดยธรรมชาติ

ส่วนความสำคัญของศีล ๕ นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย ได้กล่าวถึงศีลและปัญญาว่า เป็นของคู่กัน สัมพันธ์กันเป็นยอดเป็นสิ่งสูงสุดในโลกเหมือนบุคคลล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า ดังข้อความว่า “ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ศีลมีในบุคคลใด ปัญญาก็มีในบุคคลนั้น ปัญญาไม่มีในบุคคลใด ศีลก็มีในบุคคลนั้น ปัญญาเป็นของบุคคลผู้มีศีล ศีลก็เป็นของบุคคลผู้มีปัญญา”^{๒๑}

แม้แต่เข้าถึงสวรรค์ หรือการเข้าใกล้พระนิพพาน ก็ต้องมีศีลเป็นองค์ประกอบ ดังข้อความว่า “..บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ละมลทิน ๓ ประการเสีย ย่อมจะต้องได้ขึ้นสวรรค์เหมือนถูกเชิญไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือเป็นผู้มีศีลและมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ไม่ริษยา และละมลทินแห่งความริษยา ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่ และละมลทินแห่งความตระหนี่ ๑”^{๒๒} และข้อความว่า ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความเสื่อมรอบ ชื่อว่าย่อมประพฤติใกล้นิพพาน ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ๑ เป็นผู้คุ้มครองในอินทริยทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้ประกอบเนืองๆซึ่งความเพียรตั้งอยู่”^{๒๓}

การเสวนากับคนมีศีล การอยู่ใกล้ การนั่งใกล้ การคบค้าสมาคมกับผู้ที่มีศีล ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มิชื่อเสียงดงาม เป็นคนดี ดังข้อความว่า “... ภิกษุแม้ที่ยังใหม่เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม เรากล่าวเช่นนั้น เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงดี บุคคลเช่นนี้เรากล่าวว่ามีอุปมาเหมือนกับผ้าแคว้นกาสิมีสีสวยสดฉะนั้น และชนเหล่าใดคบหาเข้าไปนั่งใกล้ ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบเป็นต้นนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน”^{๒๔} แม้การครองคู่เป็นสามีภรรยาหากทั้งสองมีศีล ย่อมมีความเจริญ มีความผาสุก รักใคร่ปรองดองกัน มีจิตใจที่ดีงาม ย่อมมีความเพิลิตเพิลิน ดังข้อความว่า “ดูก่อนคฤหบดี และคฤหปตานีทั้งหลาย ก็ชายเทวดา อยู่ร่วมกับหญิงเทวดาอย่างไร สามเณรในโลกนี้เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่าและไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือน แม้ภรรยาของเขาก็เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ด่าและไม่บริภาษสมณพราหมณ์อยู่ครองเรือนดูก่อนคฤหบดีและคฤหปตานีทั้งหลาย สามเณรและภรรยาทั้งสองรู้ความประสงค์ของผู้ขอ มีความสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม ภรรยาและสามีทั้งสองนั้น

^{๒๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๑๓/๑๖๙.

^{๒๒} อัง.ติฎ. (ไทย) .๒๐/๑๐/๑๔๘.

^{๒๓} อัง.จตุกก. (ไทย)๒๑/๓๗/๖๐.

^{๒๔} อัง.ติฎ. (ไทย) ๒๐/๑๐๐/๓๓๕.

เจรจาถ้อยคำที่น่ารักแก่กันและกัน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก มีความผาสุก ทั้งสองฝ่ายมีศีลเหมือนกัน รักใคร่กันมากไม่มีใจร้ายต่อกัน ครั้นประพาศธรรม เป็นผู้ที่มีศีลและวัตรเสมอกันย่อมเป็นผู้เสวยกามารมณ์ เพลิดเพลินบันเทิงใจอยู่ในเทวโลก”^{๒๕} ธรรมคือศีลเท่านั้น เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกันเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นพวกเดียวกัน ดังข้อความว่า “ภิกษุผู้มีศีลไม่ขาด ไม่เป็นช่อง ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทอันท่านผู้รู้สรรเสริญ อันตณหาธรรมทั้งหลายไม่ครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ ถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกันในศีล เช่นนั้นกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ ธรรมแม้นี้ เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำความรักกัน ทำความเคารพกัน เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นพวกเดียวกัน”^{๒๖} การเกิดขึ้นหรือความถึงพร้อมแห่งคุณธรรมทั้งหลายจะสำเร็จผลได้ต้องมีศีลเป็นพื้นฐาน ดังข้อความว่า “ความบังเกิดแห่งอริยมรรค อันประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุ คือความถึงพร้อมแห่งศีล”^{๒๗} และข้อความว่า “สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง สำเร็จอริยาบถ ๔ คือบางคราวก็เดิน บางคราวก็ยืน บางคราวก็นั่ง บางคราวก็นอน สัตว์เหล่านั้นทั้งหมดอาศัยแผ่นดินดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงสำเร็จอริยาบถ ๔ นั้นอย่างนั้นแหละแม้ฉันทใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว ย่อมเจริญโพชฌงค์ ๗ ย่อมกระทำให้มากบ่อยๆ ซึ่งโพชฌงค์ ๗ ฉะนั้น เหมือนกัน”^{๒๘} อีกนัยหนึ่งว่า “เธอจงชำระเบื้องต้นในกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรมเล่า เบื้องต้นของกุศลธรรมคือ ศีลที่บริสุทธิ์ดี และความเห็นอันตรง เมื่อใดเธออาศัยศีล ตั้งมั่นอยู่ในศีลแล้วเจริญสติปัญญาที่มีความเพียร มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้ ...เมื่อนั้นเธอพึงหวังความเจริญในกุศลธรรมทั้งหมายได้ทีเดียว ตลอดราตรี หรือวันที่จักมาถึงไม่มีความเสื่อมเลย”^{๒๙} ศีลเป็นเบื้องต้นเป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งหลายเพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์”^{๓๐} ศีลเป็นกำลังหาสิ่งเปรียบปานมิได้ เป็นอาวุธชั้นเยี่ยม เป็นอาวุธอันประเสริฐ ศีลเป็นเกราะบังอย่างน่าอัศจรรย์”^{๓๑}

ความเป็นอริยะคือความประเสริฐก็เพราะมีศีล ดังข้อความว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสสรรเสริญชั้น ๓ และทรงยังประชุมชนนี้ให้สมาทานดำรงอยู่ในชั้น ๓ นี้ ชั้น ๓ เป็นไฉน คือ สीलชั้น ๓

^{๒๕} อัง.จตุกก (ไทย) ๒๑/๕๓/๗๗-๗๘.

^{๒๖} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๔๗-๕๔๘.

^{๒๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๐-๕๔/๔๔.

^{๒๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๙๒/๑๓๙.

^{๒๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๘๑/๒๕๗.

^{๓๐} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๖๑๓/๔๔๕.

^{๓๑} ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๖๑๔/๔๔๖.

สมาธิขั้น ปัญญาขั้น อันเป็นอริยะ”^{๓๒} “ธรรมอันหนึ่งมีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมอันหนึ่งเป็นไฉน คือความถึงพร้อมแห่งศีล”^{๓๓}

ศีล มีความสำคัญต่อการค้าจุนโลก มิให้ก้าวเข้าไปสู่ความหายนะ ศีลเป็นของเย็นดับยุคเข็ญของโลกได้โดยเด็ดขาด ศีลยังสามารถอุปถัมภ์ค้าจุนโลกไว้มิให้วันไหวเอนเอียงไปตามความชั่วทุจริต ศีลเป็นของประเสริฐสูงสุดในมนุษยโลกและเทวโลก ดังพุทธภาษิตว่า “ศีลเป็นเยี่ยมในโลก”^{๓๔}

ศีลเป็นมาตรฐานแห่งการอยู่ร่วมกัน ถ้าทุกคนในสังคม เพียงแต่มีศีลกันแล้วสังคมหรือชุมชนก็จะสงบ จะไม่มีสงคราม ไม่มีการฆ่าล้างผลาญกัน ไม่มีการขโมยแย่งชิงโกงกินกัน ไม่มีการประพฤติดีความกามที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายแตกแยกขึ้นในสังคมหรือชุมชน ไม่มีการโกหกหลอกลวงใส่ความกัน ไม่มีการเสพของมีนเมาให้โทษต่างๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาทและความหายนะต่างๆ ทุกคนในสังคมหรือชุมชนก็จะพบความสุขร่มเย็น อยู่ด้วยกันด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน ไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายกันเหมือนในสังคมปัจจุบัน ศีลจึงมีความสำคัญมากสำหรับทุกคน ทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของตนเองและสังคมโดยรวม อันเป็นรากฐานแห่งการอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดสันติภาพที่มั่นคงถาวรขึ้นในโลก ดังพุทธภาษิตว่า “ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชรา”^{๓๕}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของศีล ในพระไตรปิฎกที่กล่าวมาข้างต้น มีความสำคัญคือเป็นบ่อเกิดของกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นเหตุให้บังเกิดในสวรรค์ และสูงขึ้นไปกว่านี้ คือเข้าใกล้พระนิพพาน เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน รักกัน เคารพกันและเป็นที่ยึดถือของประชาชนทั่วไป เป็นเครื่องค้าจุนโลก และเป็นมาตรฐานในการอยู่ร่วมกัน เป็นเครื่องประดับ เป็นอาวุธ และเป็นเกาะอันยอดเยี่ยม เป็นของบุคคลผู้มีปัญญา ปัญญาเป็นของบุคคลผู้มีศีล เหมือนบุคคลล้างมือด้วยมือ หรือล้างเท้าด้วยเท้า

ความสำคัญของศีล ๕ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ ได้แสดงความสำคัญของศีลว่า บุคคลอาศัยศีลสมบัติแล้วจึงบรรลุวิชชา ๓ ได้ มิใช่อาศัยเหตุอื่นจากศีล การเว้นที่สุดโต่งคือ กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้พัวพันหมกมุ่นอยู่ในกามสุข) ก็ทรงประกาศไว้ด้วยศีล อุบายเครื่องก้าวล่วงพ้นอุบาย ก็ทรงประกาศด้วยศีล การละกิเลสด้วยอำนาจ ตังคปทานก็ทรงประกาศด้วยศีล ธรรมอันเป็นปฏิปักษ์ต่อวิติกมกิเลส ก็ทรงประกาศด้วยศีล การชำระสังกิเลสคือทุจริต ก็ทรงประกาศด้วยศีล เหตุแห่งความเป็นพระโสดาบัน และพระสกทาคามี ก็ทรงประกาศด้วยศีล^{๓๖}

^{๓๒} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๗๓๖/๒๓๓.

^{๓๓} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๔๐/๔๔.

^{๓๔} ขุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๘๖/๓๖.

^{๓๕} ขุ.ธ.(ไทย)๒๕/๓๓/๕๙.

^{๓๖} มลิตนปัญหา, ฉบับแปลในมหาภูมิภาควิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: มหาภูมิภาควิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗-๓๘.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความสำคัญของศีล จากคัมภีร์วิสุทธิธรรมรค ได้แสดงให้เห็นผลสำเร็จจากระดับต่ำไปสู่ระดับสูงคือความแก่กล้าแห่งอินทรี ๕ การบรรลุวิชชา ๓ การพ้นจากอภาย การละกิเลส การเป็นโสดาบัน เป็นต้น ก็เพราะอาศัยศีลเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น

ความสำคัญของศีล ๕ จากผลการปฏิบัติผู้วิชัยได้ สรุปผลที่เกิดจากปฏิบัติของพระอรหันต์สายวิปัสสนากรรมฐานผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของศีลไว้มากมายโดยสรุปไว้ดังนี้^{๓๗}

พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติที่สำคัญต่อชีวิตหลายอย่าง โดยเฉพาะศีลมีความสำคัญกว่าท่าน “แต่สู้บวชเป็นชาวเป็นชีรักษาศีลอุโบสถไม่ได้ มีอาณิสสงส์มากกว่าให้ท่านนั้นเสียอีก ถ้าใครอยากได้บุญมาก ขึ้นสวรรค์ไปนิพพานพันทุกซ์ ก็ควรบวชเป็นชาวเป็นชีรักษาศีลอุโบสถเสีย เพราะยากนักที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์คือต้องตั้งอยู่ในธรรมของมนุษย์คือศีล ๕ และกุศลกรรม ๑๐ จึงได้เกิดเป็นมนุษย์ การให้ท่านรักษาศีล ตลอดถึงกรรมฐานภาวนา ที่ไม่ได้ผลอาณิสสงส์มากขึ้น เพราะพวกเรายังมีความเห็นผิด มีความนับถือและเชื่อถือ จากธรรมที่พระพุทธองค์นำประพฤติปฏิบัติมาเมื่อเรามีศีล ๕ อย่างนี้

การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ไม่ต่าง ไม่พร้อม ไม่ขาด ไม่ทะลุและเป็นไทนั้น จัดได้ว่าเป็นข้อวัตรปฏิบัติ ชาวบ้านและชาววัด ที่เป็นสมณะประเพณี เป็นศีลวัตร เป็นอาจิณ เมื่อมีวัตรก็ชื่อว่าศีล ศีลเป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติ ต้นดีปลายก็ดี ครั้งผิดมาแต่ต้น ปลายก็ไม่ดี ให้พากันรักษาศีล ๕ ถ้ามีผู้ใดรักษาศีล ๕ ได้ตลอดชีวิต ผู้นั้นเลิศที่สุด ศีลจะบริสุทธิ์ได้จะต้องมีหิริและโอตตปะเป็นพื้นฐาน เนื่องจากได้เห็นจิต เห็นความนึก ความคิด ความปรุงแต่งจิตของตนก็กลัวบาปละอายบาป จึงไม่อาจทำความชั่วได้ ผลของการปฏิบัติศีลให้ความบริสุทธิ์ไม่เหมือนกัน คนเราจึงเกิดมาไม่เหมือนกัน และมีความประพฤติดี มีการรักษาศีล มีการให้ทาน มีการสวดรับฟังพระธรรม เขาจึงมีปัญญาดี มีการศึกษาเล่าเรียนดี ธรรม (ศีล) เจริญ ญ ที่ใด กิเลสย่อมเสื่อมคือที่ใจดวงนี้เท่านั้น การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ สมบูรณ์ แล้วทำสมาธิจะมีความสงบสงัด จิตรวมลงได้ง่าย เพราะมันเย็น มันราบรื่นดี ไม่มีลุ่มไม่มีดอน เมื่อจิตสงบสงัด จึงกล่าวได้ว่าเป็นจิตที่อยู่อย่างปราศจากโทษเป็นจิตที่มีเกราะกำบังป้องกันการกระทำชั่วทุกอย่าง จิตที่ส่งออกนอก เพื่อรับสนองอารมณ์ทั้งสี่เป็นสมุทัย ผลอันเกิดจากจิตที่ส่งออกนอกแล้วหวั่นไหว เป็นทุกซ์ จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรค ผลอันเกิดจากจิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นนิโรธจึงเกิดเป็นสมาธิที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรักษาศีล คือจิตที่มีความมั่นคง มีความสงบเป็นพลังที่จะส่งต่อไปถึงปัญญา ผู้รู้ คือ จิตที่ว่าง เหาสบาย รู้แจ้งแทงตลอดตามความเป็นจริง

ดังนั้น ความสำคัญของศีล ๕ มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติมาก เช่น ถ้าไม่ต้องการรับโทษ ๕ อย่างก็อย่าผิดศีล ๕ เมื่อศีล ๕ บริสุทธิ์ดีเยี่ยมรักษากาย วาจา ใจได้ดี ศีลจะดำรงคงมั่นต้องมีหิริและโอตตปะคุ้มครอง แม้การจะเกิดเป็นมนุษย์ ก็ต้องอาศัยศีล ๕ การจะมีปัญญาดี สุขภาพดี การศึกษาดี

^{๓๗} วงศกร เพิ่มพล, “ศีล ๕ มิติ อารยธรรมสากล”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒-๗๓.

เป็นต้น ศิล เป็นเกราะป้องกันความชั่วต่างๆ ของจิต ผลกรรมของชีวิตที่แตกต่างกันทั้งดีหรือชั่ว ก็เพราะ การรักษาศีล ดังปรากฏในสรัสสูตร ว่าด้วยศีล ความว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีศีลเพราะสมบุรณ์ด้วยศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้ อานิสงส์ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ ๑. บุคคลผู้มีศีล สมบุรณ์ด้วยศีลในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็น

อันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑

ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบุรณ์ด้วยศีล ๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบุรณ์ด้วยศีลย่อมขจรไป

นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะสมบุรณ์ด้วยศีล ๓. บุคคลผู้มีศีล สมบุรณ์ ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชาติตยา บริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัท ก็ตาม ย่อมแก่ล้าวก้า ไม่เก้อเงินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะ สมบุรณ์ด้วยศีล ๔. บุคคลผู้มีศีล สมบุรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ ของ บุคคลผู้มีศีลเพราะสมบุรณ์ด้วยศีล ๕. บุคคลผู้มีศีล สมบุรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ ของบุคคลผู้มีศีลเพราะ สมบุรณ์ด้วยศีล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มี ศีลเพราะสมบุรณ์ด้วยศีลมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล ^{๓๘}

ส่วนโทษของการทุศีล มีดังนี้ คือ ๑. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความ เสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นโทษประการที่ ๑.ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีล วิบัติ ๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีลย่อมกระฉ่อนไป นี้เป็นโทษประการที่ ๒ ของบุคคลผู้ทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติจะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชาติตยาบริษัทก็ตาม พรหมณ บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมไม่แก่ล้าวก้า เก้อเงินเข้าไป นี้เป็นโทษประการที่ ๓ ของบุคคล ผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ ๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี้เป็นโทษประการที่ ๔ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ ๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี้เป็นโทษประการที่ ๕ ของบุคคลผู้ทุศีลเพราะศีลวิบัติ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีลเพราะศีล วิบัติ มีโทษ ๕ ประการนี้แล

ในสังคมไทยพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเน้นการฝึกบำเพ็ญกุศลแทบทุกอย่าง มีการเริ่มต้น ด้วยเจ้าภาพรับศีล ๕ และในรอบทศวรรษที่ผ่านมาคณะสงฆ์มีการรณรงค์ในเรื่องการจัดตั้งหมู่บ้านศีล ๕ ซึ่งก็ได้รับผลดีพอสมควร ควรจะได้ทำเป็นการต่อเนื่อง เพราะเนื่องจากจะทำให้สังคมสงบสุขแล้ว ยังเป็น การสร้างค่านิยมในการสร้างความดีงานให้แก่สังคมด้วย

^{๓๘} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๓๕๕-๓๕๖.

๓.๕.๒ ทิศ ๖

ทิศ ๖ มีความเป็นมาในสังคาลกสูตร ที่ฌนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอน สังคาลกะ คหบดีสูตร ณ สวนเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ เป็นหลักธรรมที่บุคคลต่าง ๆ สัมพันธ์กันทางสังคม โดยพระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบ.....คือทิศเบื้องหน้า หรือทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดาคู่กับบุตรธิดาที่ต้องมีหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน ต่อไปเป็นทิศที่ ๒ ทักษิณทิศ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ คู่กับศิษย์ ที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน หลอดไฟติดที่ ๓ ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลังได้แก่ บุตร ภรรยา คู่กับสามี ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ต่อไปเป็น ทิศที่ ๔ คือ อุตตรทิศ ทิศเบื้องซ้ายได้แก่ มิตรสหายต้องปฏิบัติต่อกัน ต่อไปเป็นทิศที่ ๕ คือ เหมฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ และคนงาน คู่กับนายจ้าง ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน ต่อไปเป็นอุปริมทิศ ทิศเบื้องบนเป็นทิศที่ ๖ สุดท้าย ได้แก่ สมณพราหมณ์ มีพรหมจรรย์ เป็นต้น กับฆราวาสหรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ซึ่งต้องปฏิบัติต่อกัน

ต่อไปเป็นรายละเอียดของสังคาลกสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน สังคาลกะคหบดีบุตร มีดังนี้ คหบดีบุตร เธอพึงทราบทิศ ๖ นี้ คือ พึงทราบว่า มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า พึงทราบว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา พึงทราบว่า บุตรและภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง พึงทราบว่า มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย พึงทราบว่า ทาสและกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง พึงทราบว่า สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน คหบดีบุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ

๒. จักทำกิจของท่าน

๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล

๔. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม อนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. หาภรรยา(สามี) ที่สมควรให้

๕. มอบทรัพย์สมบัติไว้ในเวลาอันสมควร คหบดีบุตร มารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า บุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการ นี้แล ย่อมอนุเคราะห์บุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องหน้านั้นเป็นอันชื่อว่า กุลบุตรได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

คหบดีบุตร ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ลูกขึ้นยืนรับ

๒. เข้าไปคอยรับใช้

๓. เชื้อฟิง

๔. ดูแลปรนนิบัติ

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้ แล ย่อม อนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการคือ

๑. แนะนำให้เป็นคนดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย คหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ศิษย์บำรุง

โดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องขวานั้นเป็นอันชื่อว่า ศิษย์ได้ ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

คหบดีบุตร ประการ คือสามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลังโดยหน้าที่ ๕

๑. ให้เกียรติยกย่อง
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่ประพุดตินอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ให้
๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบารุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
๓. ไม่ประพุดตินอกใจ
๔. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง คหบดีบุตร ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง สามีบารุงโดยหน้าที่

๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องหลังนั้นเป็นอันชื่อว่าสามีได้ ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

คหบดีบุตร กุลบุตรพึงบำรุงมิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้ายโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. การให้ (การแบ่งปันสิ่งของให้)
๒. กล่าววาจาเป็นที่รัก
๓. ประพุดตินให้เป็นประโยชน์
๔. วางตนสม่ำเสมอ
๕. ไม่พุดจาหลอกหลวงกัน

มิตรสหายผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม อนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว

๒. ป้องกันทรัพย์สินของมิตรผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงนักได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามอันตราย

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ตระกูลของมิตร

คหบดีบุตร มิตรผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้นเป็นอันชื่อว่ากุลบุตร ได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

คหบดีบุตร นายพืงบำรุงทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่างโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

๒. ให้อาหารและค่าจ้าง

๓. ดูแลรักษายามเจ็บป่วย

๔. ให้อาหารมีรสแปลก

๕. ให้หยุดงานตามโอกาส

ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อม อนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. ตื่นขึ้นทำงานก่อนนาย

๒. เลิกงานเข้านอนที่หลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำงานให้ดีขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญ

คหบดีบุตร ทาสกรรมกรผู้เป็นทิศเบื้องล่าง นายบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการ

นี้แล ย่อมอนุเคราะห์นายด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องล่างนเจ นายได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการฉะนี้

คหบดีบุตร กุลบุตรพืงบำรุงสมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบนโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา

๒. จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา

๓. จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา

๔. เปิดประตูต้อนรับ

๕. ถวายปัจจัยเครื่องยังชีพ

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๖ ประการ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ให้

สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน กุลบุตรบำรุงโดยหน้าที่ ๕ ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้ ทิศเบื้องบนนั้น ๔. จับชื่อว่ากุลบุตรได้ปิดป้อง ทำให้เกษมปลอดภัยแล้ว ด้วยประการ^{๓๙} ผู้มีพระภาคผู้สูงสุด ศาสดา ครั้นตรัสเวียงการณภษิตินี้แล้วประการนี้แลย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรด้วยหน้าที่ พระผู้มีพระภาค ผู้สูงสุดศาสดา จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า
 อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา
 บุตรภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง
 มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย
 ทาสกรรมกรเป็นทิศเบื้องล่าง
 สมณพราหมณ์เป็นทิศเบื้องบน

คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถ จึงไหว้ทิศเหล่านี้^{๔๐}

เป็นที่หน้าสังเกตว่าทิศ ๖ ซึ่งเป็นหลักการปฏิสัมพันธ์ให้ปฏิบัติต่อกันและของกลุ่มชนในสังคม พระพุทธเจ้าสรุปลงในตอนท้าย ซึ่งเป็นการสังเคราะห์กันตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ดังพระพุทธพจน์ว่า

ทาน(การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา(การประพฤติเป็นประโยชน์) ในโลกนี้
 สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ในธรรมนั้นตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้ แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ้ม
 สลักเพลาคุมรด ที่แล่นไปได้

ถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้รับการนับถือ หรือการบูชาเทพบุตรเป็นเหตุ
 เหล่าบัณฑิตไม่เห็นความสำคัญของเหล่าสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น จึงมีความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำ
 สรรเสริญ^{๔๑}

บุคคลที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักเหล่านี้ ถือว่าเป็นบัณฑิต จะถึงความยิ่งใหญ่และเป็นบุคคลควรน่า
 สรรเสริญเป็นใจความสำคัญของหมวดนี้ จึงสรุปลงที่เป็นบุคคลรู้จัก..... มีความรับผิดชอบเห็นคุณค่าและ
 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่วนวิธีการปฏิบัตินั้นเน้นที่การให้ การเจรจาไพเราะ
 อ่อนหวาน ช่วยเหลือเกื้อกูล..... ทั้งยังเสมอต้นเสมอวัดปฏิบัติเหล่านี้ เป็นลักษณะของบัณฑิตโดยแท้

^{๓๙} ที.ปา.อ. (ไทย) ๒๗/๑๕๐.

^{๔๐} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๓/๒๑๒-๒๑๗.

^{๔๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๓/๒๑๘.

๓.๖ สรุป

ค่านิยมถือเป็นดัชนีชี้วัดคตินิยมของคนในชาติว่ายึดแนวและดำเนินชีวิตไปในทิศทางใดซึ่งมี ... ในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงอุดมคติในอนาคต ค่านิยม สัมสมและแพนอยู่ไหนความคิดคำนึง ค่านิยม จึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีคิด ซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเกิดจากความเชื่อ ซึ่งซึ่งส่วน ใหญ่มาจากขนบธรรมเนียมและประเพณีบรรพบุรุษถ่ายทอดสืบต่อกันมา ประกอบกับอิทธิพลของศาสนา ที่นอนร้อมกลมเกลียวจิตใจจนกลายเป็นอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรมนั้นไปได้หลายด้าน คือ คติธรรม เนติธรรม และสหธรรม โดยยึดกรอบวัฒนธรรม ๔ ด้าน จึงมีหลักพุทธธรรมที่จะใช้ดังนี้

๑) ค่านิยมด้านคติธรรม ใช้พุทธธรรม คือทิวฐธัมมิกัตถะ หรือทิวฐธัมมิกัตถสังวัตติกธรรรม และพรหมวิหาร ๔

๒) ค่านิยมด้านเนติธรรม ใช้พุทธธรรม คืออปริหานิยธรรม ๗ และสัพฺปิริสบัญญัติ ๓

๓) ค่านิยมด้านวัตถุธรรม ใช้ใช้พุทธธรรม คือสันโดษ ๓ และอุปถัมภกปฏิบัติ

๔) ค่านิยมด้านสหธรรม ใช้พุทธธรรม คือ ศีล ๕ และทศ ๖

บทที่ ๔

พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์และสังเคราะห์พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย โดยได้ตั้งประเด็นวิจัยไว้ว่า พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร เพื่อตอบโจทย์วิจัยดังกล่าว จึงนำเสนอเป็นประเด็นหัวข้อดังต่อไปนี้

- ๔.๑ ความนำ
- ๔.๒ หน่วยงานส่งเสริมค่านิยมไทย
- ๔.๓ หลักการเสริมสร้างค่านิยมไทย
- ๔.๕ การนำเสนอสาธิตค่านิยมไทย
- ๔.๖ องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาค่านิยมในพระพุทธศาสนาทั้งนี้ จักได้ บรรยายเป็นลำดับไป

๔.๑ ความนำ

ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ผ่านมาว่า ค่านิยมเกิดมาจากวัฒนธรรม หรือเป็นเรื่องของวัฒนธรรม ประเทศไทยสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมแต่บรรพกาล ในกระบวนการถ่ายทอด สืบทอด ปลูกฝัง ส่งเสริม เสริมสร้าง และอนุรักษ์จากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันกลายเป็นอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งมีคุณค่าและควรแก่ คนไทย ซึ่งมีแต่ความภาคภูมิใจนี้เราวัฒนธรรมส่วนค่านิยม เก่าแก่มาแต่เดิม ปัจจุบันจะถูกกระแสวัฒนธรรมตะวันตก กระแสเหนือ กระแสโลกวิวัตเข้ามาทำลายและเบียดบัง แต่ในก็ให้มีความเมตตา กรุณา เพื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันสังเคราะห์ ช่วยเหลือกันและกันตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้กำหนดนโยบายแห่งรัฐ ไว้ในหลายมาตรา ที่ต้องบำรุงส่งเสริม วัฒนธรรม เช่น มาตรา ๔ บุคคลย่อมมีสิทธิ์ ดังนี้

๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู หรือส่งเสริม ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีต ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ

๒) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลาย ทางชีวภาพอย่างสมดุล และยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

ในมาตรา ๕๗ รัฐต้องดำเนินการดังนี้

๑) อนุรักษ์ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี ของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีหน่วยเคลื่อนที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน ตามหลักปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิ์ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

๒) อนุรักษ์ ค้ำครองรักษาฟื้นฟู พร้อมจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นประโยชน์ อย่างสมดุล และยั่งยืนโดยต้องให้ประชาชน และชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมกิจกรรมการดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในมาตรา ๖๗ รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครอง พระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น

ในการอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนา อันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือมาช้านาน และพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา และการเผยแผ่ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อให้เกิดการพร้อมด้านจิตใจ และปัญญา ต้องมีมาตรา และกลไก ในการป้องกันมิให้การบ่อนทำลายพระพุทธศาสนา ไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พระพุทธศาสนามีส่วนร่วม ในการดำเนินมาตรการหรือกลไก ดังกล่าวด้วย

มาตรา ๗๐ รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้มีสิทธิดำรงในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจอย่างดีและไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้เท่าที่มีเป็นขีดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือสุขภาพอนามัย

มาตรา ๗๑ รัฐพึงเสริมสร้างความขัดแย้งของความรักอันเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สำคัญมากของสังคม รัฐพึงส่งเสริม และพัฒนาที่สูงขึ้น^๑

อนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา ๖๕๔ กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มียุทธศาสตร์ การพัฒนาชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งมี ๖ ด้าน

๑. ความมั่นคง
๒. การสร้างความสมานฉันท์ในการแบ่งปัน
๓. การพัฒนาการเสริมสร้าง ศักยภาพคน
๔. การสร้างโอกาสความเสมอภาค การเท่าเทียมกันของสังคม

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๗ ตอนที่ ๔๐ ก หน้า ๑ วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐.

๕. การสร้างความเติบโตของคุณภาพที่เป็นมิตร ต่อสิ่งแวดล้อม

๖. การปรับสมดุล และพัฒนาระบบการ^๒

ส่วนสำคัญของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี อยู่ใน ขอบรัฐบาล คือความมั่นคง ความมั่งคั่ง ความยั่งยืน เพราะฉะนั้น องค์กรของรัฐคือคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ จำต้องปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ให้สอดคล้องกับระยะ ๕ ปีแรกของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี คือ ปรับตาม มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ทั้ง ๖ ด้าน ตามเป้าหมายอนาคตประเทศไทย ปี ๒๕๗๙ (สิ้นสุดแผน ๒๐ ปี) ซึ่งมี ๔ ข้อ และข้อที่ ๑ ว่า แดนไทยในอนาคตมีศักยภาพในการร่วมกัน พัฒนาประเทศสามารถปรับตัวรองรับบริบทการพัฒนาในอนาคต มีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา มีทักษะในการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีการเรียนอยู่ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงมีจิตสำนึกมีวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่า ความนิยมใหม่ และมีการรับผิดชอบต่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของชุมชนสังคม รักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์^๓

จะเห็นได้ว่า ในส่วนนโยบายของรัฐก็มีการกำหนดไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และแผน สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔, มนุษย: สถาปัตน์, ๒๕๖๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ด้านนี้ จึงเป็นหลักของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเน้นการบริหารคน ต้องช่วยกัน ดูแลด้านความรับผิดชอบต่อร่วมกันในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ ให้มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นการส่งเสริมค่านิยมที่ถูกต้องโดยใช้กฎหมายบังคับอีกทางด้วย

๔.๒ หน่วยงานส่งเสริมค่านิยมไทย

การเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย ต้องคำนึงถึงความร่วมมือของหลายฝ่าย ดังกล่าวแล้ว อนึ่งการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมมิใช่เป็นเพียงการรณรงค์ชั่วคราว แต่ต้องมีผลงานเท่านั้นมีขั้นตอนโดยเหมือนการปลูกฝังนั้นต้องเริ่มแต่เด็กวัยเยาว์ และการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยการมองการส่งเสริมและเสริมสร้าง ในการนี้ควรระวังใช้ระบบประสาน ร่วมมือซึ่งหมายถึงต้องมีหน่วยงานเป็นแกนนำ ประกอบด้วย

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประเทศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๗ ตอนที่ ๔๐ ก หน้า ๑ วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ พลเอกวิลาศ อรุณศรี, การบรรยายเรื่องยุทธศาสตร์แห่งชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙), (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการการกจัดการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๕-๓๐.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร: สถาปัตน์, ๒๕๖๐).

บ = บ้าน (ครอบครัว)

ว = วัด (องค์กรศาสนา)

ร = โรงเรียน (สถาบันศึกษา) และหน่วยราชการ เช่นการทางวัฒนธรรมร่วมกัน)

๔.๒.๑ บ= บ้าน

บ้านหรือสถาบันครอบครัวพื้นฐานของสังคม โดยหลักทางสังคมไทยที่มีบ้านเป็นศูนย์กลางของบิดา มารดา ญาติพี่น้อง และลูกหลาน มีการอยู่ร่วมกัน ติดต่อกันแบบประจำ แม่เป็นผู้ดูแลการสั่งสอนอบรมกันในเรื่อง วัฒนธรรม จารีตประเพณีมารยาทของสังคม การปลูกฝังค่านิยม จึงควรดำเนินไปพร้อมกันตั้งแต่ลูกหลานแรกเกิดจนเข้าเรียน แต่เรียนในชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ เด็กเจริญเติบโต และเรียนรู้ด้านต่างๆ ประสบการณ์จะอยู่ที่มากที่สุด พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ต้องคอยสอดส่องดูแลลูกหลานให้อยู่ในกรอบ ความประพฤติอันดีงาม ตามค่านิยมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา มาตา บิดาเป็นพรหมของลูก เป็นอาจารย์คนแรกของลูก ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม โดยเน้นให้ลูกหลานต้องสืบสานความเป็นไทย ซึ่งหมายถึง เอกลักษณ์ไทย แบบค่านิยมไทย มีความขยันหมั่นเพียร ความสำนึกในหน้าที่ การเป็นพลเมือง เคารพกฎหมาย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยในสายตาประชาชนโลก

๔.๒.๒ ว = วัด

คนไทยที่นับถือพุทธศาสนา มีความผูกพันคุ้นเคยกับวัดเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย วัดก็เช่นเดียวกัน เป็นที่ให้เป็นที่ฝังทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านอย่างเดียว แต่เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นสถานที่บันเทิง ของชาวบ้านมาช้านาน วัดเป็นที่ฝังของชาวบ้าน เป็นสถานที่เล่นของเด็กๆ เป็นที่หนุ่มสาวได้พบปะกันในงานเทศกาลต่างๆ แต่ปัจจุบันสถานที่ของวัดได้ลดบทบาทความแข่งขันกับชาวบ้านลดลง แต่ส่วนใหญ่วัดยังเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนเทศบาลในกรุงเทพมหานคร และโรงเรียนชุมชนในต่างจังหวัดก็เช่นเดียวกัน พระสงฆ์ในปัจจุบันมีความรู้สูง ทั้งในทางโลกและทางธรรมมีการที่จะพยายามจัดการในด้านการศึกษาร่วมกับโรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนาซึ่งมีประมาณ ๕๐๐ แห่ง ทั่วประเทศซึ่งมีพระสงฆ์ เป็นผู้บริหารจัดการโดยตรง อย่างไรก็ตามแม้จะได้มีบทบาทดังกล่าวและเข้าถึงด้านการอบรมศีลธรรม จึงสอนประชาชนโดยทั่วไป พระสงฆ์ปกติมีความพยายามมากในปัจจุบันเช่น การศึกษา สอนศีลธรรมในโรงเรียนซึ่งปัจจุบันมีมาก กว่าสองพันรูปในประเทศ แม้ภายในวัดโดยพระสงฆ์ต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมในด้านการศึกษาเช่นเดียวกับของการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ในสังคม โครงการหนึ่งที่สาคัญคือผลคือ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” เป็นโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือศีล ๕ อันเป็นประการสำคัญของมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล ๕ สังคมนั้นๆ คือประชาชน อยู่ดีกินดี อยู่สุขสบาย มหา

สมาคมมองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้จึงให้ความสำคัญ ในการส่งเสริมประชาชนไทย ประพฤติตนตามแนวทางศีล ๕ อย่างเคร่งครัด^๔

วัดมีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน อย่างเป็นกันเองและเป็นศูนย์กลาง ในด้านการสั่งสอนอบรม จริยธรรม และ วัฒนธรรมต่างๆ จึงควรเพิ่มเติมโดยเน้นการปลูกฝังด้าน ค่านิยมเป็นพิเศษ โดยเน้นการเสริมสร้างค่านิยมตามกรอบวัฒนธรรม ๔ ด้านคือ ด้านคติธรรม, ด้าน นิติธรรม, ด้านวัตรธรรม, และด้านสหธรรม ซึ่งอยู่ในกรอบของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นเอง และจะต้องชี้แจงทำความเข้าใจ ให้ประชาชน ตระหนักว่า ศาสนาก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการ ปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมไทยก็คือ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา คู่กับวัดที่อยู่ในใจของประชาชน นั้นเอง โดยเน้นความถูกต้องไปที่เด็กและเยาวชน

๔.๒.๓ โรงเรียนและสถานการศึกษา

โรงเรียนและสถานการศึกษาต่างๆ มีหน้าที่จัดส่งให้ความรู้ตามหลักของกระทรวงศึกษาธิการ อยู่แล้วแม้ว่าการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ก็มีอยู่ในหลักสูตรอยู่แล้ว แต่ครู อาจารย์

(๔) คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” คู่มือแนวทางการกำหนดนโยบายทางโครงการสร้างความ ปรองดองโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ , ระยะยาว, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๕๗). ควรจะต้องให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นพิเศษ โดยเน้นการปลูกฝังค่านิยมไทย ครูอาจารย์ ควรคำนึงถึงและเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเน้นแก่นักเรียน เท่านั้น แต่เป็นแบบอย่างของสังคมด้วย สังคมไทยยกย่องเชิดชู ครู อาจารย์ มาแต่อดีตกาล แม้ใน ปัจจุบัน ครูดีมีศีลธรรมก็ยังเป็นที่เคารพนับถือ ของผู้คนอยู่ทางโรงเรียนควรพยายามศึกษาการเรียน เพิ่มเติมเฉพาะด้านนี้แล้ว ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านค่านิยมด้วย เช่น การจัดกิจกรรมการจัดอบรม ในด้านคุณธรรม จริยธรรม แม้แต่ความร่วมมือการจัดและชุมชนจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดบวชเนกขัมมะ ให้แก่นักเรียนหญิง ฯลฯ เป็นที่หน้าเสียดายว่า สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา ให้ความสำคัญเรื่องคุณธรรม จริยธรรมน้อยไปความจริงแล้ว การศึกษาที่ดีควรจัดการเรียนการสอนให้ ควบคู่กันไป ทั้งด้านความรู้และด้านศาสตร์ศึกษา ในเรื่องนี้ขอให้ดูสถานศึกษา ของศาสนาอิสลามทำได้ดี มากที่เยาว์ชน ตลอดผู้ใหญ่ มีความแนบแน่นถึงศาสนา จนแยกกันไม่ออก ควรที่ชาวพุทธจะเอาเป็น แบบอย่าง

คำว่า “ร” นอกจากหมายถึงโรงเรียนแล้ว ในปัจจุบันได้รวมเอา “ราชการ” เข้าไว้ด้วย เพราะบทบาทของ “ร” ไม่ได้มีเฉพาะ “โรงเรียน” เท่านั้น จึงร่วมสถานที่ราชการต่างๆ เช่น สำนัก

^๔ คณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านศีล ๕”, คู่มือแนวทางการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล๕” ระยะยาว, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๕๗).

เลขานุการ คณะรัฐมนตรี, สำนักนายกรัฐมนตรี, สำนักงานเอกลักษณ์ของชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อนุศาสนาจารย์ ๓ เหล่าทัพ ตลอดจน อบจ., อบต., องค์การการกุศลต่างๆ มีพุทธสมาคมและยุทวพุทธสมาคมเป็นต้น เรียกได้ว่าทั้งหมด เป็นหน่วยราชการ และเอกชน ควรปรับเข้ามามีส่วนร่วมประสานงานกันปลูกฝังเสริมสร้างและส่งเสริม ค่านิยมไทยให้สำคัญมากกว่านี้ เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในการนี้บ้าน (ครอบครัว) วัด (รวมมหาวิทยาลัยด้วย), โรงเรียนและหน่วยราชการต่างๆ จะต้องร่วมมือกันจัดทำมาตรการ และมีวิธีการที่จะร่วมกันกำหนดในการร่วมกันปลูกฝัง และเสริมสร้างค่านิยมไทย ให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลังสืบต่อ

๔.๓ หลักการเสริมสร้างค่านิยมไทย

ค่านิยมของแต่ละชาติ แต่ละเผ่าพันธุ์ ล้วนเกิดจากการสั่งสอน ถ่ายทอดสืบทอดกันมาช้านานจนเป็นจารีต ประเพณี ประจำชาติและเผ่าพันธุ์ เป็นธรรมชาติเกิดและตายได้ เหมือนสิ่งมีชีวิต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรม ที่เบี่ยงเบนของกลุ่มชนนั้น, ค่านิยมควรจำแนกได้เป็นค่านิยมฝ่ายบวกและฝ่ายลบ เมื่อกาลผ่านไปยุคสมัยเปลี่ยนแปลงอาจถูกอิทธิพลของค่านิยม ทางวัฒนธรรมตะวันตกครอบงำ ที่เคยคิดว่าเป็นบวก คือดีงามก็อาจเห็นว่าเป็นลบ คือต่ำด้วยแม้ที่เคยคิดว่าเป็นลบ ก็อาจคิดเหมือนเป็นบวก เช่นการแสดงออกเรื่องเพศ บางอย่างที่เคยเคร่งครัดตามประเพณี ก็กลายเป็นหรือไม่ได้คิดว่าเป็นเรื่องสำคัญเช่น ในเรื่องการอยู่กินกันก่อนแต่งงานของคู่ที่มีอายุน้อย ยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นต้น ผิดค่านิยม, รักหวงแหนสงวนตัว เท่ากับเป็น “ชิงสุกก่อนห่ามไป”

ดังกล่าวดังกล่าว ทุกอย่างมีเกิดแล้ว ก็มีตายไป หรือแม้ที่เคยเกิดและตายแล้ว อาจกลับฟื้นขึ้นมาใหม่ก็ได้ หลักการเสริมสร้างค่านิยมจึงขึ้นอยู่กับว่า สังคมปัจจุบันต้องการอะไร เมื่อพิเคราะห์แนวโน้มของสังคมไทย ซึ่งได้คิดว่าเป็นบวก และเป็นจารีตประเพณี อันดีงามก็ควรรักษาไว้แต่แรกถึงประวัติ และการพัฒนาการค่านิยมสังคมไทย จนได้ประมวลให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย ดังรัฐบาลปัจจุบันให้ไว้ ๑๒ ประการ จะเห็นได้ว่า คลอบคลุมลักษณะพฤติกรรมนิสัยของคนไทยไว้ทั้งหมด เมื่อพูดถึงหลักการจะมีลักษณะ ๓ ประการคือ

๑. การปลูกฝัง

ค่านิยมแทบทุกอย่างมีมาช้านานคนรุ่นเก่า สืบทอดและถ่ายทอดกันมาจนถึงรุ่นสู่รุ่น และเมื่อเกิดอนุชนคนรุ่นใหม่จำเป็นต้องปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ รับทราบว่าเป็นความสำคัญและคุณค่าจะได้ยึดเป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นมงคล แก่ชีวิตของงานที่ว่าเป็นมงคลแก่ชีวิตเพราะค่านิยมไทยทุกข้อเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม การไม่คิดเลิกล้มหรือลบล้างประเพณีนิยม ที่เคยมีมาก่อนเป็นเครื่องแสดงออกถึงจัดไว้อันดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นค่านิยมไทย เกือบทั้งหมดเกี่ยวเนื่องถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องความขยันหมั่นเพียร ความอดออม รู้จักใช้อย่างประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่าย ความนอบน้อมถ่อมตน ความเคารพยำเกรงผู้หลักผู้ใหญ่ การต้อนรับแขกผู้มาเยือนเหล่านี้

เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ควรจะติดตัวและปลูกฝังให้แก่ลูกหลาน เสียแต่ยังเยาว์โดยผ่านการประสานร่วมมือ ของ “บวร” ดังกล่าวแล้ว

๒. การเสริมสร้าง

ค่านิยมอันดีงาม มีอยู่แล้วในความคิดคำนึงของคนทั่วไป แต่อาจมองข้ามความสำคัญไป ควรจะได้จัดกิจกรรมเสริมสร้างขึ้นมาใหม่เช่นค่านิยม “กินของไทยใช้ของไทย” คนส่วนใหญ่มองข้ามไปหันไปกินไปใช้ของต่างชาติ เช่น อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่สั่งเข้าจากต่างประเทศ ควรจุดประกายความคิดให้หวนนึกถึง ตัวเราในอดีตของไทยที่เคยอยู่กินในอดีตแล้วคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่อย่างเช่นการทอผ้า หรือหัตถกรรมพื้นบ้าน สร้างศูนย์ศิลปะชีพพิเศษ การแสดงจัดจำหน่ายสินค้า โอท็อป เป็นต้น เพื่อเสริมสร้าง “ค่านิยมไทย” ในเรื่องนี้คนมองข้ามไปชุมชนก็ต้องช่วยกันให้เกิดดีขึ้น และเป็นไปอย่างรูปธรรมการเสริมสร้างเป็นการทำความมั่นคงแข็งแรง ให้แต่ละสิ่งยืนอยู่และให้ยั่งยืนต่อไป เช่น การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอหรือทรุดโทรมของอาคารบ้านเรือน เป็นต้น การเสริมสร้างจึงเป็นการบำรุงหรือจรรงให้สิ่งนั้นๆ ยืนยงอยู่ต่อไป เปลี่ยนถึงทรัพย์สินที่ขยับหมุนเพียรอดออมมาได้ก็ให้รู้ จะสงวนรักษาให้คงอยู่ไปได้นานเหมือนคนขยันประหยัดใช้สอยในเครื่องนุ่งห่ม

๓. การส่งเสริม

การส่งเสริมคล้ายกับการเสริมสร้าง แต่มีลักษณะแตกต่างกันการเสริมสร้างเป็นการรักษาที่มีอยู่แล้วให้บริบูรณ์ ดำรงอยู่ต่อไป ส่วนการส่งเสริมหมายถึงจัดกิจกรรมช่วยรณรงค์ให้แพร่หลาย ค่อยขยายออกไปเหมือนการฝึกสินค้าพื้นเมือง อันเป็นเอกลักษณ์ ของพื้นหมู่บ้านนั้นๆ เมื่อมีการฟื้นฟูเสริมสร้างขึ้นมาใหม่การประกอบการ ผลิตผลที่มีคุณภาพทั้งการใช้วัตถุดิบและออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มาใช้ นำบริโภค ขึ้นไปด้วยดี คือ ขึ้นค่าวัตถุดิบ คือการรณรงค์ส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ค่านิยมตามวัฒนธรรมไทยก็เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ค่านิยมการแต่งกายแบบไทยที่นำไปเผยแพร่ในต่างประเทศ ซึ่งก็ได้รับความนิยมไม่น้อย ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม อธิยาศัยไมตรีอันดีงาม บุคลิกภาพที่ยิ้มแย้มแจ่มใสของคนไทย เป็นที่ชื่นชมของชาติต่างชาติ เป็นที่ยอมรับว่าลักษณะพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย

ดังนั้นหลักการ ๓ ประการนี้ ต้องยึดเป็นแนวปฏิบัติในการปลูกฝังเสริมสร้างส่งเสริมในเรื่องค่านิยมในสังคมไทย เป็นกรอบแนวคิดของกระบวนการปฏิบัติมา “ทำให้มีที่ต้องรักษาและให้แพร่หลายยอมรับ” พุทธวิธีเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยต้องเป็นไปตามกระบวนการจึงจะเป็นที่การยอมรับ การปลูกฝัง เน้นไปที่เด็กและเยาวชน การเสริมสร้างมุ่งไปที่ผู้ใหญ่ในชุมชน ส่วนการส่งเสริมมุ่งไปที่ประชาคมทั้งในประเทศและนานาชาติ เมื่อค่านิยมไทยแพร่หลายแม้จะมีการเกิดขึ้นในชุมชนหนึ่ง ก็อาจเจริญรุ่งเรือง ในอีกชุมชนหนึ่ง หลักการนี้ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองต้องช่วยกันคิดช่วยกันทำ

๔.๔ วิธีการส่งเสริมค่านิยมไทย

กระบวนการปลูกฝังเสริมสร้างและส่งเสริมค่านิยมไทย ต้องใช้วิธีการอันเหมาะสมแก่บุคคล และสถานที่ตลอดจนเหตุการณ์นั้นๆ อย่างไรก็ตามวิธีการต่างๆ ได้พยายามรวบรวมมีดังนี้

๑. การพูด การบรรยาย การเรียนการสอน การผลิตเอกสาร ตำรับตำรา วิธีการเหล่านี้เป็นการปลูกฝังการสนใจของผู้คน ให้หันมาใส่ใจ สนใจ และคำนึงถึงความใส่ใจเหมือนกันในการปฏิบัติ สืบทอด เป็นลักษณะการเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นอย่างดี

๒. การจัดนิทรรศการ เป็นวิธีสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี กระทำได้ใน องค์กรณ์ต่างๆ เป็นวัด หรือโรงเรียน ไปจนถึงนานาชาติได้นอกจากการจัดนิทรรศการแล้ว อาจให้มีการ ผลิตสื่อต่างๆ เช่นภาพยนตร์, รายการวิทยุและโทรทัศน์, วิทยุโทรทัศน์ และมีการลงเว็บไซต์ แพร่หลาย มากในปัจจุบัน เช่น ยูทูป, ไลน์มีเดีย ฯลฯ เป็นการเผยแพร่อีกวิธีการหนึ่ง ที่ได้ผลดี

๓. หมู่บ้านตัวอย่างค่านิยมไทยหมายถึงการรณรงค์ ให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติกรรการ ส่งเสริมให้มีการจัดหมู่บ้านตัวอย่างที่เรียกว่านาร่องเป็นโมเดล โดยขอให้เปรียบเทียบกับชุมชนโอ ทอปหรือหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ความจริง คนไทยในท้องถิ่นชนบทต่างๆ มีความเป็นไทย และรักษา ความคิด ค่านิยมแบบไทยอยู่แล้ว การจัดหมู่บ้านถือศีล ๕ อย่างค่านิยมไทยจึงมิใช่ของญาติวงศ์กรที่ รับผิดชอบ ความร่วมมือ กับองค์กรปกครองท้องถิ่น เช่น อบต. อบจ. และสำนักงาน ส่งเสริม วัฒนธรรมของจังหวัดและอำเภอ และหากได้ความร่วมมือ สำนักงานกับสถานศึกษา ในท้องถิ่นนั้นๆ จะเกิดประสิทธิผลยิ่ง

๔. การประกายเกียรติคุณ ยกย่องคนดี ข้อนี้หมายถึงให้มีสื่อมวลชน หน่วยงานของรัฐ องค์กรมูลนิธิเอกชน ที่มองเห็นค่านิยมไทย ควรจะได้จัดให้มี การสรรหาบุคคล ผู้เป็นแบบอย่างค่านิยม ไทย เหมือนประกาศยกย่อง สดุดีให้เห็นปรากฏแก่มหาชนเพื่อเป็นกำลังใจให้ผู้นั้นธรรมารงค์ค่านิยมไทย สืบต่อไป ทั้งจะได้เป็นแบบอย่างของผู้อื่นจะได้ประพฤติปฏิบัติตามด้วย

วิธีการดังกล่าวทั้ง ๔ ข้อ ข้างต้นถือเป็นวิธีการในการเสริมสร้างค่านิยมไทยที่ได้ผล ซึ่งก็ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบุคคลและองค์กรที่จะนำไปปฏิบัติว่าควรจะได้ปรับเปลี่ยน ปรับปรุงประยุกต์ไปใช้ ให้เหมาะกับชุมชน และสถานการณ์ใด อาจใช้วิธีการเดียวหรือหลายวิธีการร่วมกันได้ความจริงใน ปัจจุบันนี้มีหลายหน่วยงานของรัฐและเอกชน หลายแห่งดำเนินการในเรื่องนี้อยู่แล้ว เช่น สำนักงาน คณะกรรมการ เอกลักษณ์ของชาติ แต่การทำงานอาจยังไม่เข้มแข็งเป็นไปอย่างต่อเนื่องและขาดจุดเน้น ในการดำเนินงาน กระทรวงวัฒนธรรม ก็มีหลายหน่วยงาน เช่นกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมการศาสนา และกรมศิลปกร ควรจะได้จัดทำ คู่มือเพื่อพัฒนาค่านิยมไทยให้แพร่หลายเรียนรู้ และนำมาปฏิบัติกัน มากยิ่งขึ้น

๔.๕ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

ในบทก่อนๆ และบทนี้ผู้จัดทำได้กล่าวถึงค่านิยมในสังคมไทยไว้ทั้งในรูปของหลักการ และ วิธีการโดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ได้ตีกรอบค่านิยมลงในกรอบของ

วัฒนธรรมไทย ๔ ด้าน คือด้านคติธรรม, เนติธรรม, วัตถุธรรม, สหธรรม ซึ่งในบทที่ ๓ ก็ได้แยกแจงเลือกสรร นำหลักธรรมใดควรนำมาประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรม หรือเป็นค่านิยมในด้านนั้นๆ อย่างไรก็ตามในบทที่ ๔ นี้ ได้บรรยายถึง หลักการและวิธีการต่างๆ ในการปลูกฝังเสริมสร้าง และส่งเสริมค่านิยมไทย ที่ควรจะเป็นไปตามกระบวนการอย่างไร ดังนั้นกระบวนการข้อสุดท้ายนี้จึงเป็นการนำเสนอสาระ ค่านิยมไทย คือส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ มีอะไรบ้าง ในการยกตัวอย่างหลักธรรม ไม่ได้ยกมาทั้งหมดแต่ยกมาเป็นเพียงบางข้อพอให้เห็นเป็นหลักการและตัวอย่างการนำเสนอ เช่น ด้านคติธรรมไม่ได้ยกมา อธิบายทั้งหมดตามที่กล่าวไว้ในบทที่ ๓ ซึ่งประกอบด้วย อริยมรรคมีองค์ ๘ ทิฏฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิธ ๔ พรหมวิหาร ๔ โลกपालธรรม ๒ และทูลลกบุคคล ๒ โดยใช้วิธีนำเสนอสาระเฉพาะ ทูลลกบุคคล คือบุคคลหาได้ยาก ๒ โดยเฉพาะกัตถัญญกตเวทีบุคคล คือผู้รู้บุญคุณท่าน และตอบแทนคุณดังนี้ เป็นตัวอย่าง

โดยธรรมชาติค่านิยมเป็นเรื่องที่เกิดมีในจิตใจของคนในสังคมทั่วไปอยู่แล้ว แต่บางเรื่องก็เป็นค่านิยมที่อุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งตนเองและประเทศชาติค่านิยมประเภทนี้จำเป็นจะต้องขจัดให้ลดน้อยลงและหมดสิ้นไปในที่สุด เช่น ความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย การถืออภิสิทธิ์ การนิยมชมชอบต่างชาติและการแข่งขันกันเป็นคนที่ทันสมัย เป็นต้น ในทางตรงข้ามค่านิยมที่สำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคนในชาติคือความมีระเบียบวินัย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนาการทำงานให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น เหล่านี้บางครั้งยังมีความขาดตกบกพร่องมีได้อยู่ในจิตใจของคนในชาติเท่าที่ควร จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ค่านิยมที่พึงประสงค์เกิดขึ้นอย่างมั่นคงในจิตใจของประชาชนทุกภาคส่วน เนื่องจากค่านิยมเป็นเรื่องของจิตใจ จึงนับว่าเป็นที่ลำบากยิ่งในการที่จะเปลี่ยนแปลงปลูกฝังและสร้างเสริมให้เกิดขึ้นในสังคม และจะต้องใช้กลวิธีหลายแนวทางประกอบกันคือการสั่งสอนอบรมเช่นระดับครอบครัว การศึกษาในทุกระดับและระดับสังคมนอกจากนั้นต้องปลูกฝังผ่านทางสื่อต่างๆ เช่นละครที่วิพากษ์ความเพลงเป็นต้นและที่ขาดไม่ได้ต้องปลูกฝังโดยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างและยึดมั่นในสิ่งที่เป็นคุณความดีของผู้ใหญ่และบุคคลที่เป็นผู้นำผู้บริหารประเทศซึ่งเป็นการส่งเสริมคุณธรรมและหลักธรรมเป็นเรื่องที่ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขความสามัคคีสามัคคีนำไปสู่ความสำเร็จของหมู่คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางในการปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยมที่พึงประสงค์ในสังคมไทยตามหลักพุทธวิธีไว้ดังนี้^๕

๔.๕.๑ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม

วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมการแสดงออกเป็นผลเมืองดีของชาติ อารังไว้ซึ่งความเป็นไทย ศรัทธา ยึดมั่น เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ตนเองนับถือและปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาที่ตนนับถือโดยการนำคติธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อลดละกิเลส ขำระจิตใจให้ผ่องใส เป็นแนวปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิสฺฐิ คือความเห็นถูกเห็นควร ซึ่งเป็นแนวทางการส่งเสริมค่านิยม

^๕ ค่านิยมหลักคนไทย ๑๒ ประการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.thairath.co.th/content/451024>, [๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘].

ที่ต้องอาศัยหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธในประเทศไทยที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับการใช้ชีวิตเพื่อส่งเสริมค่านิยมให้เป็นที่เคารพนับถือกันในสังคม โดยภาพรวมแล้ว คติธรรมอยู่ในชีวิตจิตใจตลอดเวลาและมีธรรมพิเศษ ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก คือการใช้สติความระลึกได้ ความรู้ตัวทั่วพร้อม เช่น ความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีคือบุคคลผู้ทำอุปการะก่อน ซึ่งบุคคลผู้รู้ อุปการะที่ท่านทำแล้วอย่างนั้นจึงกระทำการตอบแทนผู้มีพระคุณการตอบแทนพระคุณผู้มีความกตัญญู กตเวทิต่างนี้เป็นบุคคลหาได้ยากยิ่งนักในสังคมปัจจุบัน หลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของ จิตใจซึ่งได้เรียนรู้จากศาสนา เป็นวัฒนธรรมทางด้านศีลธรรม เป็นจารีตประเพณีซึ่งถือเป็นหลักของการ ดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาซึ่งสอนในเรื่องของกรรม โดยสอนให้เชื่อในเหตุและผล ความเป็นไปในธรรมชาติ มากกว่าความศรัทธา^๖

ดังนั้น พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรม คือการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เพื่อสร้างคุณค่าให้กับตัวผู้ปฏิบัติเอง เช่น เรามั่นทำความดีเอาไว้เป็นนิสัย จะเป็นอานิสงส์อย่างยิ่งในหนทางสร้างความสุขให้กับตัวเราเองเพื่อเป็นการสร้างค่านิยมให้กับตัวเองและเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้เกิดแก่สังคมในปัจจุบัน

๔.๕.๒ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม

วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นแนวทางการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม ต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง และกติกาของสังคมที่เกี่ยวข้องตรงต่อเวลา มีวินัยต่อการทำหน้าที่ของตนเอง มีสัมมาคารวะ ให้เกียรติ ให้ความเคารพและยอมรับผู้ที่มีอาวุโสกว่าตนเอง การส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรมนั้นต้องอาศัยกฎระเบียบ จารีต ประเพณี กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น และนำมาใช้ในการ ดำรงชีวิตประจำวันของชาวพุทธ โดยภาพรวมแล้วเนติธรรมอยู่ในชีวิตจิตใจตลอดเวลาเหมือนกับคติธรรม และมีเนติธรรม ได้แก่ การเคารพสิทธิผู้อื่นโดยไม่ล่วงละเมิดหรือกระทำการใดๆ ให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อม กับการปฏิบัติตามค่านิยมไทย เช่น การมีวินัย ซื่อสัตย์ ประหยัดอดออมและภูมิใจในความเป็นไทยมี เนติธรรมประจำจิตใจอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกฎระเบียบ แบบแผนความประพฤติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนใน สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข โดยมีกมิลโทษผู้ฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตาม เช่น กฎหมาย ระเบียบวินัยต่างๆ รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่

^๖ อุไร จักร์ตรีมงคล, “การพัฒนามาตรประเมินค่านิยมหลัก ๑๒ ประการสำหรับผู้เรียนอายุ ระหว่าง ๑๒-๑๘ ปี”, (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๘)

ร่วมกันอย่างมีความสุข หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความสำคัญเสมอด้วยกฎหมายหรือการกระทำบางอย่างที่ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ แต่ถ้าใครทำเข้าก็เป็นที่ยังเกี่ยวของสังคม”^๗

ดังนั้น พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรมต้องให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัย การฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการและศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกลายเป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม

๔.๕.๓ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตรธรรม

วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมกรรมการแสดงออกได้แก่ ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณมีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม พฤติกรรมบ่งชี้ รู้คุณค่าแท้และคุณค่าเทียม เช่น การใช้ทรัพย์สินของตนเอง ได้แก่ ปัจจัย ๔ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ อย่างประหยัด คุ่มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดี รวมทั้งการใช้เวลาอย่างเหมาะสมใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่างประหยัด ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พร้อมให้อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำผิด วางแผนการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของความรู้ ดังนั้นวัตรธรรม คือความเชื่อต่าง ๆ ค่านิยมที่มีผลต่อการนำสิ่งที่เป็นเครื่องอุปโภค บริโภค ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น บ้านเรือน ข้าวของ เครื่องใช้ เสื้อผ้า อาหาร ฯลฯ มาใช้ในการดำรงชีวิตของชาวพุทธในสังคม

ดังนั้น พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตรธรรมต้องให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัย การฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการและศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกลายเป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม

๔.๕.๔ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านสทธรรม

วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมกรรมการแสดงออกได้แก่ ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมไทย และมีความกตัญญูกตเวที พฤติกรรมบ่งชี้ เช่น การแต่งกายและมีมารยาทที่งดงาม มีสัมมาคารวะ ร่วมและแนะนำให้คนอื่นเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปวัฒนธรรมไทย เห็นคุณค่าและแนะนำคนอื่นให้คนอื่นใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นำภูมิปัญญาไปมาใช้เข้าร่วมและส่งเสริมค่านิยมสืบทอดภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่องซึ่งค่านิยมด้านสทธรรมนั้นเป็นการที่บุคคลในสังคมไทยมีศีลธรรมอันดีงาม สามัคคี เช่น การแสดงความเคารพ มารยาท การใช้ภาษาการพูดจาการแต่ง

^๗ อาทิตย์ญา โพธิ์สวัย, “การศึกษาการนำค่านิยมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

กายตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยของชาวพุทธซึ่งค่านิยมด้านสภธรรมส่วนมากชาวพุทธได้นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมากและมีหลักสภธรรมพิเศษ ได้แก่ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทยตามประเพณีนิยม การจัดทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่างๆ และการเข้าร่วมงานประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาและวันธรรมสวนะ เป็นต้น ดังนั้นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน เป็นแบบแผนความประพฤติที่ยอมรับกันดีว่า มีความเหมาะสม แต่ไม่มี บทลงโทษชัดเจนเหมือนเนติธรรม เช่น การเข้าแถวเพื่อรับบริการต่าง ๆ ระเบียบในการประชุม มารยาทที่ ควรปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ วัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

ดังนั้น พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านสภธรรมต้องให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัยการฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการและศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกลายเป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการ

ในพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมทั้ง ๔ ด้านในสังคมยังสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดังนี้

๑. การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูโดยการใช้หลักกตัญญูทวนเวียน การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมสร้างวัฒนธรรมอันดีงามต่อกันในสังคมที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญคุณค่าของค่านิยมด้านความกตัญญูทวนเวียนที่จะได้รับการส่งเสริมเป็นอันดับแรก เพราะสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในทางเทคโนโลยีมากกว่าค่านิยมในด้านจิตใจจะต้องได้รับพัฒนาให้มากขึ้นทางพระพุทธศาสนาจึงมองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยเป็นแรงบันดาลใจในการส่งเสริมมนุษย์ได้เป็นอย่างดีเพราะว่าธรรมะสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีและสามารถเป็นเครื่องยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามธรรมเนียมอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยการได้ถือความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติเพื่อให้ค่านิยมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

๒. การส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรมจริยธรรมโดยการใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมเพื่อส่งเสริมค่านิยมไทยที่ดีงามต่อกันในสังคม จะต้องประกอบด้วยหลายประการ ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมใจในการกำหนดแนวทางและวิธีการส่งเสริมให้กับคนในสังคมพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม จะเห็นได้ว่า ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นหลักของความดี ความงาม ความถูกต้อง ในการแสดงออกทั้งกาย วาจาใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ซึ่งอาจส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมจริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและต่อการพัฒนาประเทศชาติ

๓. การส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ เสียสละ โดยการใช้หลักสุจริต ๓ ความสุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง คนจะดีหรือไม่ดีให้ดูที่การประพฤติว่ามีความสุจริตหรือไม่ สังคมใดก็ตามถ้า

หากขาดความสุขจิตแล้วสังคมนั้นก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั้งหลาย ถือได้ว่าเป็นยุคที่เสื่อมที่สุดก็ได้ ความทุจริตผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุด ไม่รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำไม่มีความละเอียดต่อความซื่อสัตย์ขาดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่าประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา และใจความประพฤติสุจริตจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่เจริญแล้ว

๔. การส่งเสริมค่านิยมด้านความเสียสละโดยการใช้หลักจาคะ คือความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือคือการให้นั่นเอง จาคะนั้นมีความหมายรวมถึงรู้จักสละสิ่งของช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ซึ่งโดยปกติของชีวิตคนนั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเราตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความแตกต่าง การเข้าใจในอีกฝ่าย และความอดทนอดกลั้นในความผิดที่คู่รักได้ก่อขึ้น ไม่คิดแค้น ไม่คิดเอาคืน มีแต่ความรักให้กันและพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคด้วยกันอีกครั้ง ดังนั้น การให้อภัยจึงเป็นจุดรวมของ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ที่กล่าวไปแล้วด้วย

๔.๖ องค์ความรู้ที่เกิดจากวิจัยพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

ในการส่งเสริมค่านิยมทั้ง ๔ ด้านที่กล่าวมาข้างนั้น เนื่องจากค่านิยมไทยคือสิ่งที่สังคมไทยเห็นสมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติให้ความสำคัญเป็นเครื่องมือ และบรรทัดฐานนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมโดยรวมสำหรับในส่วนของสถานการณ์ของ ค่านิยมไทยเราจะเห็นว่างานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างหลากหลายความเชื่อความคิดเมื่อผ่านกระบวนการ วิเคราะห์แยกแยะตั้งประเด็นใจความสำคัญของค่านิยม ด้วยเหตุที่ค่านิยมมีความสำคัญมากในสังคมไทย เพราะส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและความมั่นคงของชาติ กล่าวคือ สังคมที่มีค่านิยมที่เหมาะสมถูกต้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละ ความมี ระเบียบวินัย ความสามัคคี เป็นต้น สังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าอย่างแน่นอนอก สังคมใดที่มีค่านิยมไม่เหมาะสม เช่น รักอิสระเสรี ตัวใครตัวมันชอบสะดวกสบายพึ่งพาอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วย ฯลฯ สังคมนั้น จะเสื่อมลงและขาดความมั่นคงภายในสังคมนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องสร้างค่านิยมที่เหมาะสม เป็นค่านิยมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมมากที่สุด ส่วนค่านิยมที่ไม่ ก่อให้เกิดผลดีก็ควรที่จะหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงค่านิยมนั้น ๆ เสีย ดังนั้นวิธีการที่จะให้ได้มา และสิ่งที่จะได้มา หรือผลที่จะเกิดมีขึ้นในสังคม จึงเป็นสิ่งที่อาจเป็นคุณค่าอย่างอนันต์ในสังคมไทยที่ทำให้ เกิดค่านิยมที่จะปลูกฝังสร้างเสริมค่านิยมได้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาค่านิยมของสังคมไทยย่อมขึ้นอยู่กับกำหนัดค่านิยมร่วมก่อนว่าค่านิยมใดเป็น - ค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคมไทย จากนั้นควรมีปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว แล้วขยายให้เป็นระดับสังคมในที่สุด และแนวทางการส่งเสริมค่านิยมของสังคมไทยสามารถดำเนินการได้ด้วยการดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. การสั่งสอน อบรม ในระดับต่างๆ เช่น ระดับครอบครัว การศึกษาในทุกๆระดับ และระดับสังคม (socialization)

๒. การปลูกฝังผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น ละครทีวี บทความ เพลง เป็นต้น

๓. การปลูกฝังผ่านทางกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมของเด็กในการช่วยเหลือตนเอง รับผิดชอบตนเองในกิจกรรมชีวิตประจำวัน กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ และกิจกรรมการณรงค์ต่างๆ

๔. การปลูกฝังโดยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง และยึดมั่นในสิ่งที่เป็นคุณความดีของผู้ใหญ่ และ บุคคลที่เป็นผู้นำผู้บริหารประเทศ^๔

และค่านิยมไทยสามารถจำแนกสถานการณ์ของค่านิยมไทยในปัจจุบันเป็นหัวข้อดังนี้

๑) ค่านิยมหลงลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นและยึดถือวัฒนธรรมตะวันตก

๒) ค่านิยมรักสนุก นิยมความสะดวกสบาย ไม่จริงจังกับเรื่องราวและสถานการณ์ต่างๆ

๓) ค่านิยมหลงใหล เชื่อในกระแสวิทยาศาสตร์ ยึดติดวัตถุนิยม หลงลืมวิถีชีวิตที่หลงลืมกับ

ธรรมชาติ

การส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยที่จะต้องถือปฏิบัติกันในสังคมตามหลักพุทธวิธีทางพระพุทธศาสนามี ดังนี้

๑. ยึดถือในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับในอดีต มีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งตลอดจนมีการปรับปรุงแก้ไขกฎเกณฑ์ ข้อบังคับของสงฆ์ ประชาชนมีบทบาทตรวจสอบพฤติกรรมทางวินัยสงฆ์ได้ เพื่อป้องกันปัญหา การแสวงหาผลประโยชน์จากพุทธศาสนา

๒. เคารพเทิดทูนพระมหากษัตริย์ สังคมไทยต่างจากสังคมชาติอื่น กษัตริย์ไทยเปรียบเสมือนสมมติเทพ คอยดูแลทุกข์สุขของ ประชาชนทำนุบำรุงประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจ

๓. เชื่อในเรื่องของเหตุผล ความเป็นจริง และความถูกต้องมากขึ้นกว่าใน ปัจจุบัน สังคมไทยปลูกฝังให้คนไทยรู้จักคิดใช้ปัญญามีเหตุผล มากขึ้นเช่น ได้ออกกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองเจ้าของความคิด ไม่ให้ใครลอกเลียนแบบได้เรียกว่า "ลิขสิทธิ์ทางปัญญา" เป็นต้น

๔. ค่านิยมในการให้ความรู้ การจะพาตนเองให้รอดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถที่โดดเด่นจึงเป็นสิ่งที่คนไทยในสังคมปัจจุบันต้องแสวงหา

๕. นิยมคนมีเงินร่ำรวยและมีเกียรติ เพราะมีความเชื่อว่าเงินทอง สามารถบันดาลความสุขตอบสนองความต้องการของคนได้ ขณะเดียวกันก็จะมีชื่อเสียงเกียรติยศตามมา

๖. มีความเชื่อมั่นตนเองสูง เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนไทยทุกคนกล้าตัดสินใจและกล้าแสดงออกทางความคิดและการกระทำ มีบุคลิกภาพเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำที่ดี

๗. ชอบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน (เลื้อยขาเก้าอี้) ลักษณะกลัวการเสียเปรียบ กลัวผู้เพื่อนไม่ได้ เพื่อการอยู่รอดจึงต้องกระทำการแย่งชิง แสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง ไม่ได้ด้วยเวรกรรม ต้องเอาด้วยมนต์ ไม่ได้ด้วยมนต์ต้องเอาด้วยกลๆ ไม่ได้ด้วยกลๆ ต้องเอาด้วยคาถา เป็นต้น

^๔ ประวิทย์ ศิริมงคล, การศึกษาค่านิยมของสังคมไทยจากบทเพลงลูกทุ่ง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๓๖.

๘. นิยมการบริโภคของแพง เลียนแบบอย่างตะวันตก รักความสะดวกสบาย ใช้จ่ายเกิน ตัวเป็น การนำไปสู่การมีหนี้สินมากมาย

๙. ต้องทำงานแข่งกับเวลา บริหารเวลาไม่เป็น ทุกวันนี้คนล้นงาน จึงต้องรู้จัก กำหนดเวลา การ แบ่งแยกเวลาในการทำงาน การเดินทางและการพักผ่อน ให้ชัดเจน

๑๐. ขอบอิสระ ไม่ชอบอยู่ภายใต้อำนาจใคร ไม่ชอบการมีเจ้านายหลายคน ในการ ทำงานมัก ประกอบอาชีพอิสระ เปิดกิจการเป็นของตนเอง

๑๑. ต้องการสิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเท่าเทียมกัน หญิงไทยในยุคปัจจุบัน จะมีความ คล่องแคล่ว สามารถบริหารงานได้เช่นเดียวกับผู้ชายเป็นที่พึงของครอบครัวได้ ภรรยาจึงไม่ใช่ ช่างเท้าหลัง ต่อไป

๑๒. นิยมการทดลองอยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน ซึ่งการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่มี ความเจริญ ทางวัตถุมากกว่าทางจิตใจ ผู้ใหญ่ควรทำตน เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน เหมาะสมกับศีลธรรม จรรยา

๑๓. นิยมภาษาต่างประเทศ เพราะต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจและ เทคโนโลยี สมัยใหม่ ๆ ตำราหรืออินเทอร์เน็ตมีความจำเป็น ต้องรู้ทางภาษาต่างประเทศ หากไม่มีก็ ยากต่อการศึกษา และ นำไปใช้

ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักพุทธธรรมทั้งในอดีตและค่านิยมในปัจจุบัน ซึ่ให้เห็นว่า ค่านิยมของสังคมไทยทั้งหมด ล้วนแต่วางอยู่บนพื้นฐานของศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา แทบทั้งสิ้น แม้พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ยังยึดโยงอยู่บนหลักพุทธธรรมขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธศาสนา อาจเป็นเพราะว่า พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่ สมัยสุโขทัยในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ได้กำหนด ค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการนั้นขึ้นมา แท้จริงแล้วก็แค่เพียงการฟื้นฟูค่านิยมในอดีตให้คนใน สังคมไทยเห็นความสำคัญในระดับที่นำมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังในวิถีชีวิตอีกครั้งในปัจจุบันเท่านั้นเพื่อ สร้างคุณธรรมความดีให้กับคนในสังคมมีอีกวิธีหนึ่ง คือการใช้ ศีลธรรม ของศาสนาที่คนนั้นนับถือเป็น ค่านิยม เช่น การรณรงค์ให้พุทธศาสนิกชนยึดมั่นปฏิบัติตาม “ศีล” เพื่อสร้างหลักประกันความสงบสุขให้ เกิดขึ้นในสังคม เป็นเรื่องน่ายินดีที่ขณะนี้เริ่มมีกระแสตอบรับการนำ “ศีล ๕” ของพระพุทธศาสนา มา รณรงค์ผ่านสื่อ ซึ่งเป็นเรื่องดีแต่อาจกระทบต่อจิตใจผู้นับถือศาสนาอื่น จึงควรแนะนำ “ศีล” ของทุก ศาสนาผ่านสื่อด้วย ดังนั้น การที่ คสช. นำค่านิยมหลักมาสร้างคุณธรรมความดีให้คนในสังคมเพื่อเป็นพลัง ของประเทศชาติ เป็นเรื่องที่ดีมาก สมควรได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง แต่การดำเนินการให้เกิดมรรคผล จำเป็นต้อง “สร้างความเข้าใจด้วยหลักเหตุผล สร้างความเชื่อด้วยเหตุผลทางวิชาการสร้างการยอมรับไป ปฏิบัติและให้มีการพัฒนาจนเป็นนิสัยด้วยตนเอง”^๔

^๔ วีรวิท คงศักดิ์, ค่านิยมหลักของคนไทย, ใน “โพสต์ทูเดย์” ประจำวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.moralcenter.or.th/ewt_news.php?id=140=index. [๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๙]

ดังนั้น ค่านิยมหลักคนไทยต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยส่งเสริมและเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็ง เพราะว่าเป็นหลักจริยธรรมที่ทุกคนในสังคมควรยึดถือและปฏิบัติตามในการสร้างค่านิยมให้ประสบผลสำเร็จจะต้องปลูกฝังลงไปในการปฏิบัติจริงของเด็กและเยาวชน โดยผู้ใหญ่ในชุมชนหรือท้องถิ่นต้องเป็นแบบอย่าง ขณะเดียวกันนั้นสื่อมวลชนและสถาบันศึกษาต้องร่วมปลูกฝังด้วยให้มีจิตสำนึกในกระบวนการปลูกฝังให้ใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรม เริ่มจากจุดประกายให้คนรับรู้จากนั้นแตกหน่อไปสู่การพัฒนาและต่อยอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้จำแนกแนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้^{๑๐}

จากพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมทั้ง ๔ ด้านนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถสร้างเป็น “RPVAB : Model” คือกระบวนการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยให้เข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน คือ

- ๑) ระบบการรับรู้ค่านิยมในสังคมไทย (Recognition system)
- ๒) ทศนคติเชิงบวกต่อค่านิยมในสังคมไทย (Positive attitude)
- ๓) ความตระหนักในคุณค่าของค่านิยมในสังคมไทย (Value awareness)
- ๔) การยอมรับค่านิยมในสังคมไทย (Acceptance)
- ๕) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามค่านิยมในสังคมไทย (Behavior modification)

จากโมเดล “RPVAB : Model” ดังกล่าว สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาค่านิยมในสังคมไทยซึ่งมีอยู่หลายวิธีการด้วยกัน อันเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยซึ่งทุกคนในสังคมต้องให้ความสำคัญแก่การพัฒนา ค่านิยมถือเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง ครู และผู้นำชุมชน และผู้นำทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าในสถานศึกษาใด ระดับการศึกษาใด องค์กรใดต้องได้รับการพัฒนาค่านิยมในสังคมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะในด้านต่างๆจะมี ส่วนในการพัฒนาค่านิยมตามฐานะแห่งความเป็นผู้นำทั้งภายในและภายนอกเพราะว่าค่านิยมเป็นเครื่องชี้ ทิศทางและลักษณะความประพฤติของคนในสังคมในทางที่ดีงาม เป็นที่ยอมรับของสังคมและตนเอง หากชุมชนหรือองค์กรใดได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาไปตามแนวทางที่ถูกต้องแล้วสังคมก็มีความน่าอยู่ มีดังนี้^{๑๑}

๑. การสร้างค่านิยมในสังคมไทย

การสร้างค่านิยมจะต้องเริ่มสั่งสอน อบรม และปลูกฝัง ตั้งแต่วัยเด็ก ทั้งนี้ผู้ปกครองพ่อแม่ ครูอาจารย์ ต้องมีหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาช่วย โดยการคำนึงถึงวัยของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ยิ่งเยาวชนยิ่ง

^{๑๐} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสำหรับใช้เป็นแนวทางในการทำหน้าที่วิทยากรกับการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๖๐), หน้า ๘-๑๓.

^{๑๑} สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ค่านิยมหลักของคนไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaigov.go.th/index.php/news1/item/84708-id84708>, [๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐].

ต้องใช้การสอนที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม เช่นในด้านภาษาก็ควรใช้ภาษาต่างๆ ซึ่งมีการทอดถ่ายวิธีการโดยดูวิถีทัศน์ บทบาทสมมติ หรือการเล่นละคร เป็นต้น

๒. การสร้างลักษณะนิสัย

การสร้างลักษณะนิสัยอาจทำได้ยากเพราะต้องได้รับความร่วมมือจากทางบ้านหรือ ครอบครัว จึงจะได้ผล เราต้องใช้ดุลยพินิจในการแนะนำแนวทางแก่เยาวชนจึงต้องป้องกันไม่ให้เยาวชนมั่วสุม กับเพื่อน หรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี สนับสนุนให้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้โอกาสได้พบกับเพื่อนที่ดี เป็นต้นการสร้างลักษณะนิสัยที่ดี ควรคำนึงถึงหลัก ๒ ประการ คือ การจัดสิ่งแวดล้อม และการอบรมสั่งสอน การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่ว่าจะที่บ้านหรือสถานศึกษา โดยการเน้นความสะอาดเรียบร้อย มีบรรยากาศ อันอบอุ่น ให้ความสุข ความเพลิดเพลิน และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากที่สุดอีกประการหนึ่งคือ การอบรมสั่งสอน ควรปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ไม่ใช้การท่องจำ หรือปฏิบัติเล่นๆ เช่นสร้างความขยัน ขันแข็ง ความพากเพียร ความซื่อสัตย์ ความอดทน เป็นต้น

๓. การสร้างแนวความคิดใหม่

เมื่อเยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว การสร้างลักษณะนิสัยหรือสร้างค่านิยมทำได้ยากมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าแทบจะทำได้ เพราะอุปนิสัยและรากฐานเดิมค่อนข้างมั่นคงเสียแล้ว การสอนให้รอบรู้ทางจริยธรรมและค่านิยมเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถเปลี่ยนลักษณะนิสัยได้ นอกจากให้เยาวชนเห็นด้วย หรือเขากลับตัวกลับใจใหม่ได้เอง วิธีปฏิบัติมีดังนี้

๓.๑ ทำให้เกิดความคิดวิเคราะหฺ์ เช่น การสอนให้เยาวชนหรือบุคคลทั่วไปผู้แนะนำจะใช้วิธีอบรมสั่งสอน หรือปลูกฝังค่านิยมให้คนในสังคมต้องหาวิธีการแบบต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การคิด ใคร่ครวญ วิเคราะห์ พิจารณาเรื่องนั้นๆ เช่น การให้แก่ปัญหา การสมมติสถานการณ์ การแสดงละคร เป็นต้น

๓.๒ มีความประทับใจต่อประสบการณ์ หรือเกิดความรู้สึกรุนแรงต่อประสบการณ์ จนทำให้เปลี่ยนแปลงแนวความคิดเดิมได้ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ที่เคยมีประสบการณ์นั้น จึงควรทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจเพื่อสร้างประสบการณ์ในค่านิยม

๔. การวางแผนปฏิบัติที่ดี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจน แผนปฏิบัติการขององค์กรต่างๆ สถาบันต่าง ๆ ในสังคม ควรสอดคล้องกัน โดยมุ่งมั่นที่จะพัฒนาค่านิยม จริยธรรมไปในแนวทางเดียวกันเพื่อทำให้คนในสังคมนับถือปฏิบัติเหมือนกัน เพื่อสู่เป้าหมายเดียวกัน เป็น การวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมไปตลอดชีวิต ไม่หลงมุ่งสร้างความสำเร็จทางวัตถุจนลืมน พัฒนาด้านจิตใจของคนในสังคมไปด้วยเพราะฉะนั้นต้องมีการพัฒนาจิตใจให้ควบคู่ไปด้วยเพื่อจะสร้างองค์ ความรู้ใหม่ๆแก่คนในสังคม

๔. แนวทางปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานที่ควรยกย่อง

ค่านิยมทางสังคมมีส่วนร่วมส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าแก่สังคมได้ จึงควรปลูกฝังให้มีขึ้น ในสังคม โดยค่านิยมพื้นฐานนั้น มีดังนี้

๑) การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น

๒) การประหยัดและอดออม ไม่ว่าจะป็นทรัพย์สินส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ตาม

๓) การมีระเบียบและเคารพกฎหมาย ควรปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อความสงบสุขในสังคม

๔) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา คือ การทำความดีละเว้นความชั่ว

๕) ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยการแสดงออกด้วยการกระทำ เช่น เสียภาษีให้รัฐเคารพกฎหมายปฏิบัติตามหลักของศาสนา เคารพเทิดทูนปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ให้ใครมาทำลาย

๖. มีจุดมุ่งเน้นของการสร้างค่านิยมแต่ละระดับเป้าหมาย

๖.๑ ค่านิยมระดับบุคคลที่สำคัญ

๑) ความอ่อนน้อมถ่อมตน

๒) การยกย่องคนเก่ง

๓) เอื้ออาทรผู้อื่น

๔) รักความมีเสรีภาพ

๕) รักความเป็นธรรม

๖.๒ ค่านิยมระดับครอบครัวที่สำคัญ

๑) ความเชื่อฟัง พ่อ - แม่

๒) ความเคารพผู้ใหญ่

๓) นับถือกันเป็นญาติ

๔) ยกย่องรักความเป็นครอบครัว

๕) ชิงพ้ออาศัยกันและกัน

๖.๓ ค่านิยมระดับสังคมที่สำคัญ

๑) ความเป็นมิตรต่อกัน

๒) ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

๓) มีค่านิยมระบบอุปถัมภ์

๔) ยกย่องการเสียสละเพื่อส่วนรวม

๕) รักความสะอาดสบายในสังคม

๗. ค่านิยมที่ควรถือปฏิบัติในสังคมไทย

๑) ค่านิยมเป็นไทย ภูมิปัญญาไทย ใช้เงินค่าไทย ดังคำกล่าวที่ว่า “ไทยทำไทยใช้ ไทย แล้ว

๒) มีความขยัน อดทน มุ่งมั่นในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาชีวิต

๓) มีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคนดีไม่คดโกงไม่เห็นแก่ตัว

๔) มีความกตัญญูรู้คุณ เคารพผู้อาวุโส ไม่ผูกพยาบาท หาโอกาสตอบแทนผู้มีพระคุณ

๕) ยกย่องทำความดี สนับสนุนและส่งเสริมทำความดี

๖) มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตระหนักในความสำคัญของคุณธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ดีงาม

๗) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยึดมั่นหลักการประชาธิปไตย เคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อความสงบสุขของสังคม

๘) เห็นความสำคัญของครอบครัว ในฐานะที่เป็นรากฐานในการพัฒนาเยาวชน พัฒนาการ ช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

ทั้ง ๘ ประการนี้ถือว่า ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นหลักของความคิด ความงาม ความถูกต้อง ในการ แสดงออกทั้งกาย วาจาใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจน เกิด เป็นนิสัย ซึ่งอาจส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและ สังคม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อ สังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและต่อการพัฒนา ประเทศชาติดังนั้น การเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยต้องอาศัยหลักพุทธวิธีในการส่งเสริมการดำเนินชีวิต ในการรักษาค่านิยมของสังคมให้ไปเป็นไปในรูปแบบนามธรรมค่านิยมของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นค่านิยม ที่เรายึดถือจึงแตกต่างกันไป แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันอย่างไรก็ตามค่านิยมสามารถมีการเลียนแบบได้ เห็น ได้จากการที่มีบางคนมีค่านิยมที่คล้ายตามคนอื่นโดยเฉพาะบุคคลที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความศรัทธาของเขา นอกจากนี้แล้วค่านิยมมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงไปตามวุฒิภาวะและ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การสร้างค่านิยมให้กับเยาวชน โดยให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้ที่มีคุณค่า มี ปัญญา เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและสติปัญญาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมนั้น สังคมไทยจะได้ผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญที่สุดในการแต่งแต้มคุณธรรมความดีหรือสิ่งที่เลวร้ายให้กับเด็กได้ ดังนั้น การอบรมเยาวชนให้เป็นคนดีสามารถปฏิบัติได้ดังนี้^{๑๒}

๑) สถาบันครอบครัวสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เยาวชนได้ โดยพ่อแม่ ผู้อบรมเลี้ยงดูต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกเพื่อให้เขาเติบโตมาอย่างมีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

๒) สถาบันการศึกษา ให้การอบรมสั่งสอนในด้านความรู้ คิดเป็น ทำเป็น มีคุณธรรม จริยธรรม โดยครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เพื่อสร้างเขาให้เป็นคนดี

๓) การปลูกฝังทั้ง ๒ สถาบัน นอกจากจะอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ควร ปลูกฝัง ให้เยาวชนรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผลแห่งความถูกต้อง เพื่อให้เกิดความมั่นใจ ใน การปฏิบัติ ว่าสิ่งที่ตนได้ปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

การส่งเสริมค่านิยมถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะได้รับการพัฒนาโดยการนำหลัก พุทธ ธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความเชื่อถือในด้านค่านิยมให้เป็นที่ยอมรับ

^{๑๒} อาทิตย์ญา โพธิ์สวาย, การศึกษาการนำค่านิยมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์, ๒๕๕๔).

ของคน ในสังคมได้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้กับการส่งเสริม ค่านิยม

ผู้วิจัยได้ส่งเสริมค่านิยมอันหนึ่งซึ่งเป็นที่แพร่หลายมาก ก็คือค่านิยมแห่งทาน การให้การบริจาครู้สึกกันว่าจะยอมรับได้ว่าเป็นค่านิยมทางพุทธศาสนา จะเห็นด้วยหรือไม่ตอนท้ายเราค่อยมาโต้เถียงกันอีกทีหนึ่ง ค่านิยมแห่งทานนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นค่านิยมของไทย ซึ่งเป็นค่านิยมพุทธ ขอให้แยกก่อนว่าค่านิยมพุทธกว้างๆ ทั่วไปอย่างหนึ่ง แล้วก็มีค่านิยมพุทธไทยอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไทยอาจจะมีต่างจากชาวพุทธอื่นๆ ก็ได้ ค่านิยมพุทธไทยอย่างหนึ่งก็คือค่านิยมแห่งทาน เราชอบและส่งเสริมให้มีการให้การบริจาคแบ่งปัน ในทางพุทธศาสนาเราหาหลักฐานยืนยันในเรื่องนี้ได้ไม่เฉพาะในเรื่องเวสสันดร ในเรื่องชาดกที่เป็นทานบารมีอย่างยิ่งเท่านั้น แม้ในเรื่องอื่นๆ ไปพุทธศาสนาก็สอนในเรื่องทรัพย์ ทั้งการเก็บทรัพย์ รักษาทรัพย์ หาทรัพย์และใช้จ่ายทรัพย์ พระพุทธศาสนานี้ไม่ค่อยห่วงในเรื่องหาทรัพย์และรักษาทรัพย์ที่ว่าไม่ห่วงก็คือ ไม่ได้กีดกัน ยินดีส่งเสริมเรื่องการแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร แต่ไปห่วงหรือใส่ใจอยู่กับเรื่องวิธีการแสวงหา ว่าชอบธรรมหรือไม่ เท่านั้นเอง อีกตอนที่สองก็คือมีมาแล้วจะใช้อย่างไร และตอนที่สองนี้เกี่ยวกับเรื่องทาน การมีทรัพย์และรู้จักใช้จ่ายทรัพย์เป็นจุดที่มากเกี่ยวข้องกับเรื่องทาน พระพุทธเจ้าไม่สนับสนุนให้มีการหามาเก็บตองไว้ แต่สนับสนุนให้หามาใช้เลี้ยงตนเองและคนที่ควรเลี้ยงให้เป็นสุข และเมื่อแบ่งปันทำความดีออกไปอีก^{๑๓} ค่านิยมอีกสองอย่างคือ ค่านิยมแห่งคุณค่าของชีวิต ที่ท่านฝากไว้ว่า ความเป็นโสดาบัน หรือ โสดาปัตติผล ประเสริฐกว่าแม้แต่ความเป็นเอกราชบนผืนแผ่นดิน แม้แต่การไปสวรรค์ ไปเทวโลก แม้แต่อิสราธิปไตยในโลกทั้งมวล ค่านิยมนี้มีความหมายอย่างไร ค่านิยมนี้หมายความว่า การปรับปรุงชีวิต ของเรามีคุณค่ามากกว่าผลได้ภายนอกทั้งหมด ไม่ว่าจะลาภ ยศ สรรเสริญ ความมั่งมี ความยิ่งใหญ่ การ ปรับปรุงชีวิตนี้เป็นสิ่งสำคัญสุดยอด เข้ากับเรื่องการฝึกตนเมื่อกี้ ถ้าเราสร้างค่านิยมนี้ได้ เราก็คงเข้าถึง ค่านิยมพุทธศาสนาอย่างอื่นได้ เพราะอันใดที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็นสิ่งประเสริฐ ในคติพุทธศาสนาถือ ว่าเป็นสุดยอดดีเลิศ ที่สำรวจมานี้ก็มีหลายอย่าง ตามที่อาตมาได้อธิบายมาตั้งแต่ต้น ก็มายุติว่าการบรรลุ โสดาปัตติผลนี้ถือว่าสำคัญยิ่งกว่าการได้เป็นผู้มีอำนาจ ยิ่งกว่าการได้รับการกราบไหว้บูชา ยิ่งกว่าสิ่งที่เป็น โลกธรรมซึ่งเป็นความสำเร็จภายนอก นี่คือการเห็นคุณค่าชีวิตของมนุษย์ การที่จะคิดปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น ถ้าแต่ละคนมีค่านิยมนี้ ก็เท่ากับว่า แต่ละคนเห็นคุณค่าของการเข้าใจในชีวิตของตนเอง พยายามปรับปรุง ส่งเสริมคุณค่าของชีวิต การที่จะไม่ทำชั่ว เพราะจะเป็นการทำลายคุณค่าของชีวิต ถ้าเราเห็นคุณค่าของ ชีวิตสุดยอดแล้วเราจะไม่กล้าทำความชั่ว เพราะกลัวจะมาทำลายคุณค่าชีวิต และเราจะต้องพยายามทำ ความดี ปรับปรุงส่งเสริมให้ชีวิตเจริญองงามขึ้นจนบรรลุถึงความดีงามหรือประโยชน์สูงสุด นี่คือนิยมต่างๆ เอาเป็นว่าค่านิยมแห่งความเป็นอิสระทางใจหรือความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ เป็นค่านิยมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องทำให้กระจ่างชัด อาตมาก็ได้เสนอมาพอสมควร มีอะไร ก็มาพิจารณาด้วยกัน ที่นี้ก็ได้อธิบายว่าเป็นที่ประชุมของท่านที่เป็นตัวแทนของชาวพุทธ

^{๑๓} ปรีชา วิหคโต, “ค่านิยมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเอกสารการสอนชุดวิชาการแนะแนวกับคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙), หน้า ๗๖.

เมื่อให้อาตมามาพูด ในเรื่องค่านิยมในวันนี้ ชาวพุทธในที่ประชุมนี้ก็เลยเกิดหน้าที่ใหม่ที่จะต้องมาพิจารณาเรื่องค่านิยมว่า ในฐานะที่เราทำหน้าที่ของอุบาสก อุบาสิกา เราก็มามากันว่า การที่เราจะทำหน้าที่นี้ได้อย่างจริงๆ จังๆ สิ่ง สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องตกลงกันให้ได้ว่า ชาวพุทธเราควรมีค่านิยมอะไรบ้าง อะไร เป็นค่านิยมที่ไม่ ถูกต้อง อะไรเป็นค่านิยมพุทธแท้จริง เมื่อตกลงหรือกำหนดได้แล้ว ก็ต้องเริ่มปฏิบัติให้เป็นเรื่องจริงหรือ เป็นของมีจริงขึ้น โดยเฉพาะก็จะต้องเป็นผู้นำในการสร้างค่านิยมพุทธ ที่แสดงออกในความประพฤติ การ ปฏิบัติ การดำเนินชีวิต เพื่อจะนำให้คนอื่นมีความเชื่อถือ มีความนิยมนับถือ แล้วมีค่านิยมของชาวพุทธ ด้วย นี่แหละคือหนทางที่นำไปสู่การเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ที่นี้เวลาต่อไปนี้ อาตมาเห็นว่า ถ้ายังเหลืออยู่ก็ อาจจะมีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขอเชิญท่านผู้ใดมีคำถามอะไรขอให้นำมาคุยกัน

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่ที่สอดคล้องกับแนวทางพุทธวิธีที่มี ความสัมพันธ์กับพุทธวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ แนวทางเชิงศีลธรรม แนวทางเชิงเนติธรรม แนวทางเชิง วัตถุประสงค์ และแนวทางเชิงสหธรรม นำมาซึ่งชุดความคิดของการเกิดค่านิยมในสังคมไทย ทั้งค่านิยมของ ไทยในระดับบุคคล ค่านิยมของไทยในระดับครอบครัว และค่านิยมของไทยในระดับสังคม ซึ่งทำให้ทุกคน ทุกเพศวัยในสังคมมีแบบแผนพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคมไทยที่หล่อหลอม บ่มเพาะ มาเป็นเวลานาน ค่านิยมในสังคมไทยจึงทำหน้าที่ของการเป็นกรอบความประพฤติการปฏิบัติของคนในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับชุดความรู้ด้านค่านิยมของสุนทรী โคบินและสนิท สมัครการ^{๑๔} ซึ่งอธิบายไว้ ว่า ค่านิยมเป็นแบบแผนความเชื่อถาวร มีเป้าหมายของการกระทำในชีวิต สังคมชื่นชมยึดถือเป็นแนว ปฏิบัติ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของพฤติกรรมและได้กล่าวถึงหน้าที่ของค่านิยมไว้ว่าค่านิยมเป็นมาตรฐาน ความประพฤติ เป็นบรรทัดฐานของสังคม กำหนดแนวพฤติกรรมของคนในสังคมมีผลต่อความเจริญหรือ ความเสื่อมของสังคม ตลอดจนส่งผลถึงความมั่นคงของชาติ ค่านิยมมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่าง ใกล้ชิดซึ่งมีค่านิยมบางอย่างเป็นแก่นของวัฒนธรรมไทยด้วยแต่ค่านิยมก็สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาได้ ตามสภาพแวดล้อมของสังคม พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนาถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่าง หนึ่งในระบบสังคมและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ ศาสนาคือ ที่รวมแห่งความเคารพนับถืออัน สูงสุดของมนุษย์ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งมนุษย์ส่วนมากย่อมเลื่อมใสยึดเหนี่ยวตามความพอใจและตามความ เหมาะสมแก่เหตุแวดล้อมของตนและเป็นคำสั่งสอนอันว่าด้วยศีลธรรมและอุดมคติสูงสุดในเรื่องบุคคล รวมทั้งแนวความเชื่อถือและแนวปฏิบัติต่างๆกันตามคติของแต่ละศาสนา ศาสนามีความสัมพันธ์อย่าง ใกล้ชิดกับการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์พระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของคนไปสู่ทิศทางที่สมบูรณ์ที่สุดปัจจุบันหลายหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานทางด้านสังคม วัฒนธรรมต่างมีความกังวลเกี่ยวกับค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปของคนไทยรวมไปถึงการรับเอาค่านิยมที่ไม่ เหมาะสมมาใช้ในสังคมดังนั้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมไปในทางที่ดีและ

^{๑๔} สุนทรী โคบิน และ สนิท สมัครการ, ค่านิยมและระบบค่านิยมในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

เหมาะสมจึงเป็นที่มา ของการเสริมค่านิยมเดิมที่ดีที่เหมาะสมให้มากขึ้นและสร้างค่านิยมใหม่ที่ดีที่เหมาะสมรวมไปถึง ปรับเปลี่ยนค่านิยมที่ไม่ดีไม่เหมาะสมให้กลับกลายเป็นค่านิยมที่ดี

การสร้างค่านิยมให้กับคนในสังคมนั้นเป็นผู้ที่มีคุณค่า มีปัญญา เป็นผู้มีความรู้และสติปัญญา ในทางที่ถูกต้องเหมาะสมนั้น สังคมไทยจะได้ผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญที่สุด ในการแต่งแต้มคุณธรรมความดีหรือสิ่งที่เลวร้ายให้กับเด็กได้ ดังนั้น การอบรมเยาวชนให้เป็นคนดีสามารถ ปฏิบัติได้ดังนี้

๑) สถาบันครอบครัวสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เยาวชนได้ โดยพ่อแม่ ผู้อบรมเลี้ยงดูต้อง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกเพื่อให้เขาเติบโตมาอย่างมีคุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจ

๒) สถาบันการศึกษา ให้การอบรมสั่งสอนในด้านความรู้ คิดเป็น ทำเป็น มีคุณธรรมจริยธรรม โดยครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เพื่อสร้างเขาให้เป็นคนดี

๓) การปลูกฝังทั้ง ๒ สถาบัน นอกจากจะอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างที่ดีแล้ว ควรปลูกฝัง ให้เยาวชนรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผลแห่งความถูกต้อง เพื่อให้เกิด ความมั่นใจในการ ปฏิบัติ ว่าสิ่งที่ตนได้ปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

๔.๗ สรุป

สำหรับพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย จำเป็นต้องนำเอาการปลูกฝัง การเสริมสร้าง การส่งเสริมค่านิยมไทยควรเป็นไปตามกรอบของค่านิยม ๔ ด้านดังกล่าว โดยต้องมีองค์กรหรือ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนช่วยกันส่งเสริมประสานงานรับผิดชอบ ซึ่งมีวิธีการจัดการที่รัดกุม ในการผลักดันการดำเนินงานทั้งนี้ตามกระบวนการพุทธวิธีเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย ดังนี้ (๑) พุทธ วิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรม คือการนำเอามรรคมีองค์ ๘ (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมสัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) ทิฐุธรรมมีกถาประโยชน์ ๔ (อฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชิวิตา) พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) มาใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เพื่อสร้าง คุณค่า ให้กับตัวผู้ถือปฏิบัติเอง เช่น เรามั่นทำความดีเอาไว้เป็นนิสัย จะเป็นอันส่งผลอย่างยั่งยืนในหนทาง สร้าง ความสุขให้กับตัวเราเองเพื่อเป็นการสร้างค่านิยมให้กับตัวเองและเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้เกิดแก่ สังคม ในปัจจุบัน (๒) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม คือการนำเอาปริหานิยธรรม ๗ ไปให้คน ในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัย การฝึกอบรมและเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการ และศึกษาค้นคว้าหา ความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับ ตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อ สร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกาย เป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการ (๓) พุทธวิธีการ ส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุธรรม คือการนำเอาปัจจัย ๔ (ตามแนวพระวินัยบัญญัติ) สันโดษ ๓ คือความ ยินดีพึงพอใจกับสิ่งที่ตนมีเท่าที่จะหามาได้ต้องให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัยการฝึกอบรมและเข้าเข้า กิจกรรมโดยจัดโครงการและศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเองในสังคมและให้คน ในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกาย เป็นค่านิยมในสังคมไทยใน

ปัจจุบันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม (๔) พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านสธรรม คือการนำเอาศีล ๕ และทศ ๖ ไปให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัยการฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการ และศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเอง ในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกลายเป็น ค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

ในพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมทั้ง ๔ ด้านในสังคมไทย สามารถประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ (๑) การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูโดยการใช้หลักกตัญญูทเวที การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมสร้างวัฒนธรรมอันดีงามต่อกันในสังคมที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญคุณค่าของค่านิยมด้านความกตัญญูทเวทีควรจะได้รับส่งเสริมเป็นอันดับแรกเพราะว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในทางเทคโนโลยีมากกว่าค่านิยมในด้านจิตใจจะต้องได้รับการพัฒนาให้มากขึ้นทางพระพุทธศาสนาจึงมองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยเป็นแรงบันดาลใจในการส่งเสริมมนุษย์ได้เป็นอย่างดีเพราะว่าธรรมะสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีและสามารถเป็นเครื่องยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามธรรมเนียมอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยการได้ถือความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติเพื่อให้ค่านิยมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน (๒) การส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรม จริยธรรมโดยการใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมเพื่อส่งเสริมค่านิยมไทยที่ดียิ่งงามต่อกันในสังคม จะต้องประกอบด้วยหลายประการ ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมใจในการกำหนดแนวทางและวิธีการส่งเสริมให้กับคนในสังคมพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม จะเห็นได้ว่า ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นหลักของความคิด ความงาม ความถูกต้อง ในการแสดงออกทั้งกาย วาจาใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ซึ่งอาจส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ (๓) การส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ เสียสละ โดยการใช้หลักสุจริต ๓ ความสุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง คนจะดีหรือไม่ดีให้ดูที่การประพฤติว่ามีความสุจริตหรือไม่ สังคมใดก็ตามถ้าหากขาดความสุจริตแล้วสังคมนั้นก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั้งหลาย ถือได้ว่าเป็นยุคที่เสื่อมที่สุดก็ได้ ความทุจริตผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุด ไม่รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำไม่มีความละอายต่อความชั่วกลัวบาปขาดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่าประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา และใจความประพฤติสุจริตจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่เจริญแล้ว (๔) การส่งเสริมค่านิยมด้านความเสียสละโดยการใช้หลักจาคะ คือความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือคือการให้นั่นเอง โดยรู้จักสละสิ่งของช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ซึ่งโดยปกติของชีวิตคู้่นั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเราตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความแตกต่าง การเข้าใจในอีกฝ่าย และความอดทนอดกลั้นในความผิดที่คู่รักได้ก่อขึ้น ไม่คิดแค้น ไม่คิดเอาคืน มีแต่ความรักให้กัน

และพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคด้วยกันอีกครั้ง ดังนั้น การให้อภัยจึงเป็นจุดรวมของ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ที่กล่าวไปแล้วด้วย

การพัฒนาค่านิยมของสังคมไทยย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดค่านิยมร่วมก่อนว่าค่านิยมใด เป็นค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคมไทย จากนั้นควรมีปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวตั้งแต่ระดับบุคคลระดับ ครอบครัวแล้วขยายให้เป็นระดับสังคมในที่สุดและแนวทางการส่งเสริมค่านิยมของสังคมไทยสามารถ ดำเนินการได้ด้วยการดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) การสั่งสอนอบรมในระดับต่างๆเช่นระดับครอบครัวการศึกษาในทุกกระดับและระดับ สังคม (socialization)

๒) การปลูกฝังผ่านทางสื่อต่างๆเช่นละครที่วิพากษ์ความเพ่งเป็นต้น

๓) การปลูกฝังผ่านทางกิจกรรมต่างๆเช่นกิจกรรมของเด็กในการช่วยเหลือตนเอง รับผิดชอบตนเองในกิจกรรมชีวิตประจำวันกิจกรรมสาธารณะประโยชน์กิจกรรมการณรงค์ต่างๆเป็นต้น

๔) การปลูกฝังโดยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างและยึดมั่นในสิ่งที่เป็นคุณความดีของ ผู้ใหญ่และบุคคลที่เป็นผู้นำผู้บริหารประเทศ

โดยเน้นค่านิยมไทยในปัจจุบันด้วยเห็นว่า (๑) ค่านิยมหลงลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นและยึดถือ วัฒนธรรมตะวันตก (๒) ค่านิยมรักสนุกนิยมความสะดวกสบายไม่จริงจังกับเรื่องราวและสถานการณ์ต่างๆ และ (๓) ค่านิยมหลงใหลเชื่อในกระแสวิทยาศาสตร์ยึดติดวัตถุนิยมหลงลืมวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ และค่านิยมหลักคนไทยต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยส่งเสริมและเป็นแนวทางใน การปฏิบัติเพื่อทำให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็ง เพราะว่าเป็นหลักจริยธรรมที่ทุกคนในสังคมควรยึดถือ และปฏิบัติตามในการสร้างค่านิยมให้ประสบผลสำเร็จจะต้องปลูกฝังลงไปใรรากฐานจิตใจของเด็กและ เยาวชน โดยผู้ใหญ่ในชุมชนหรือท้องถิ่นต้องเป็นแบบอย่าง ซึ่งผู้วิจัยจะได้จำแนกแนวทางการส่งเสริม ค่านิยมตามหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้

๑. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักกตัญญูกตเวที พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี คนดีย่อมเป็นที่ปรารถนาที่ต้องการในที่ทุกหนทุกแห่งในทุกกิจการ ความกตัญญู คือ คุณสมบัติและ สัญลักษณ์ของคนดี ดังนั้นหลักธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวที คือธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดีคือ กตัญญูกตเวที ซึ่งวิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมการแสดงออก ได้แก่การปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ เช่น ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และตรงต่อเวลาในการปฏิบัติ กิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

๒. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นที่แต่ละคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมจะต้องทำตนให้เป็นคนเต็มคนที่เรียกว่าเป็นมนุษย์หรือเป็นคน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยมีความสงบสุขหลักธรรมที่จะทำคนให้เป็นให้เต็มคนอัน ยังผลให้การอยู่ร่วมกันมีความสุขมีความสงบสุขนั้นก็คือเบญจศีล เบญจ ธรรม ดังนั้นการสร้างค่านิยมที่มีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้นต้องคำนึงถึงคุณค่าและประโยชน์ทั้งตัวเองและผู้อื่น ดังนั้นหลักธรรม

ที่ส่งเสริมค่านิยมสำหรับคนในสังคมนั้นต้องมีศีลธรรม รักษาความสัตย์หวังดีต่อผู้อื่นเพื่อแผ่และแบ่งปันผู้อื่นโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือหลักเบญจศีล เบญจธรรม วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรม การแสดงออก

๓. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสุจริต การสร้างค่านิยมให้กับคนในสังคมนั้นต้องส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์จะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักความจริงและความถูกต้องในการดำเนินชีวิต ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ดังนั้น หลักสุจริตคือ การพูดจริง ทำจริง จริงใจ เป็นความเข้มแข็งของจิตใจ ที่จะต้องได้รับการพัฒนา

๔. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักจาคะ แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักธรรมข้อ จาคะนี้มีความสำคัญในวิถีชีวิตประจำวันเพราะในสังคมปัจจุบันนี้คนในสังคมเพิ่มมากขึ้นวัตถุสิ่งของต่างๆ เพิ่มมากขึ้นสิ่งยั่วยวนต่างๆก็เพิ่มขึ้นจนทำให้สังคมมีแต่ความเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมโดยการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันจนสังคมในปัจจุบันนี้วุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดแนวทางการส่งเสริมค่านิยมด้านจาคะเป็นการแบ่งปันความสุขของตนเพื่อผู้อื่นและยังยึดเหนี่ยวจิตใจของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้อีกด้วยแล้วยังเป็นการบำเพ็ญตนเพื่อขจัดกิเลสที่อยู่ในจิตใจของตนอันมีต้นเหตุมาจากที่เกาะกุมจิตใจของเราไว้ไม่ให้บรรลุธรรมชั้นสูงขึ้นไปได้ดังนั้นผู้วิจัยมองว่าการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยต้องยึดจาคะเพราะเป็นหลักธรรมที่มีประโยชน์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้จริงไม่ว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตทางครอบครัว สังคม เศรษฐกิจและการเมืองฯลฯ จาคะถือว่าเป็นหลักประพฤติดีปฏิบัติที่มีความสุขทั้งทางกายและใจ

๕. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสันโดษ แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสันโดษ ในทางพระพุทธศาสนานั้นคือความยินดีด้วยของของตนด้วยเรี่ยวแรง และความเพียรโดยความชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ความรู้จักออม รู้จักพอ ดังนั้นผู้วิจัยมองว่า ความสันโดษ คือความยินดีพอใจตามมีตามได้ตามกำลังและความจำเป็นของตน พร้อมทั้งมีขันหมั้นเพียรหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตไม่เป็นภัยต่อตนเองหรือ สังคม เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วต้องรู้จักเก็บออมระมัดระวังในการใช้จ่ายไม่ก่อให้เกิดหนี้สินก็จะนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุข ความสันโดษ จึงเป็นคุณธรรมที่ทุกคนควรพิจารณา น้อมนำมาประพฤติดีปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัยติดตัวโดยแท้เพื่อสร้างค่านิยมให้กับตัวเอง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย” นี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย และ (๓) เพื่อเสนอพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย โดยตั้งประเด็นการวิจัยไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยเป็นอย่างไร การส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร และพุทธวิธีการเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทยควรเป็นอย่างไร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านเอกสาร คือการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทย

จากการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมไทยนั้น ค่านิยมในสังคมไทยเกิดจาก วัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ มรดกแห่งสังคม สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงาม และจิตวิญญาณของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การดำเนินชีวิต ภาษา และกิจกรรมทาง ศาสนา พิธีกรรมกับครอบครัว ชุมชน เศรษฐกิจและการเมือง ฯลฯ ซึ่งมี วัฒนธรรมประเภทศาสนจริยธรรม-คุณธรรม มีการเปลี่ยนแปลง และมีความสำคัญต่อสังคมและชาติ บ้านเมือง เป็นเสมือนศักดิ์ศรีและเกียรติยศของชาติ วัฒนธรรมจึงกลายมาเป็นค่านิยม และค่านิยมในสังคมไทยเกิดจากแนวคิดทั่วไป คือ สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะเป็น หรือกลับกลายมาเป็นสิ่งที่คน ถือว่าเป็นสิ่งที่จะได้เป็นเจ้าของ หรือเผชิญกับเหตุการณ์ ทำให้มีการเลือกในสถานการณ์ ค่านิยมจึงไปถึง จุดมุ่งหมายหรือความต้องการในชีวิตและสิ่งที่คุณชอบ ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ เช่น การเรียนรู้จากพ่อแม่ ครู อาจารย์เพื่อนร่วมงาน สื่อมวลชนและอื่นๆ ทั้งนี้หากบุคคลหนึ่ง บุคคลใดมีค่านิยมในทางที่พึงประสงค์การกระทำของเขาก็จะเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ คนถือว่าต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง ผู้คนมีความสุขที่ได้ฟัง ได้เห็นได้เป็นเจ้าของ ค่านิยม จึงเป็นวิถีของการจัดการรูปแบบความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับ ความคิด สำหรับยึดถือในการปฏิบัติของคนในสังคม โดยค่านิยมเป็นสิ่งที่คนยึดถือประจำใจที่ช่วยตัดสินใจในการ เลือกที่จะทำที่เหมาะสม แต่เป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ เป็นการให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ

ในชีวิตของคุณคน ไม่ว่าจะเป็นความคิด อุดมการณ์ หรือหลักในการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจการประเมินค่าของคุณคนโดยความคิดที่ทำให้คนเราตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ต้องการพอใจหรือคิดว่าถูกต้องเหมาะสมควรกระทำและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต ค่านิยมจะมีลักษณะเป็นความคิดเชิงประเมิน คือ มีการตัดสินใจว่าการกระทำใดควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ค่านิยมเกิดจากประสบการณ์ที่ได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์ถึง ผลดี ผลเสีย อย่างรอบคอบ จนตัดสินใจเลือกได้ว่า เป็นสิ่งที่ดี หรือถูกต้อง มีคุณค่าควรแก่การยึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนและมีความภาคภูมิใจที่จะปฏิบัติอย่างเปิดเผย ไม่ปิดบังซ่อนเร้น ซึ่งเป็นความรู้สึกรวมที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การที่บุคคลมีค่านิยมเรื่องใดเรื่องหนึ่งแสดงถึงความรู้สึกความพอใจทัศนคติและความต้องการที่บุคคลมีต่อเรื่องนั้น และความพร้อมที่จะแสดงออกเพื่อสนองต่อค่านิยมนั้น บุคคลที่จะขัดขวางและต่อต้านการกระทำที่ขัดต่อค่านิยมที่เค้ามืออยู่ ค่านิยมจึงจัดได้ว่าเป็นแหล่งที่มาของพฤติกรรมของบุคคลทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบ คือพฤติกรรมโดยทั่วไปของแต่ละบุคคลที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย ค่านิยมเป็นตัวสะท้อนถึงทางเลือกของแต่ละบุคคลที่เกิดจากค่านิยมทางสังคมหรือระบบค่านิยมที่แต่ละบุคคลแสดงออกมา ดังนั้น ค่านิยมก็คือความเชื่อที่บุคคลใช้ยึดถือประจำใจ ช่วยตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ที่บุคคลเลือกสรรว่าดี มีความหมายสำหรับตนซึ่งบุคคลนั้นได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตและค่านิยมจะมีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากค่านิยมของแต่ละบุคคลเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการตรวจสอบแล้ว จากประสบการณ์จึงทำให้ค่านิยมก็แตกต่างกันออกไปด้วย ถึงแม้ว่าจะอยู่ในสังคมเดียวกันก็ตาม เมื่อประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเพิ่มมากขึ้นก็จะมีผลกระทบทำให้บุคคลปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้น ค่านิยมจึงเป็นเครื่องนำทางในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในสังคม

สำหรับค่านิยมในสังคมไทย มีอยู่มานานแล้ว ตั้งแต่สมัยพระร่วงเจ้าแห่งอาณาจักรสุโขทัย ค่านิยมเป็นบรรทัดฐานที่ถูกใช้เป็นฐาน (Base) สำหรับกระบวนการให้เหตุผลต่อความนึกคิดและการกระทำของตน (Process of Rationalization) เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีแห่งตน (Self-esteem) เป็นต้นว่า การพูดก้าวร้าวทำให้คน อื่นเจ็บ ก็จะถูกให้เหตุผลไว้ว่า เป็นเพราะเป็นคุณค่าของค่านิยม "ความตรงและความจริงใจ" มากกว่าหรือ ลักษณะการขาดเสียซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและสร้างสรรค์หรือความไม่กล้าที่จะถูกให้เหตุผลว่าเป็น เพราะให้ค่าแก่ค่านิยม "สุภาพมีมารยาท" "อ่อนน้อมเชื่อฟังผู้ใหญ่" เหล่านี้ เป็นต้น กระบวนการของการ อ่างเหตุผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์ประกอบของกลไกป้องกัน จะ เป็นไปไม่ได้ ถ้ามนุษย์ไม่มีค่านิยมโดยเฉพาะการส่งเสริมหลักคุณธรรม ๔ ประการ ในการดำเนินชีวิต ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชการที่ ๙ ในการพระราชพิธีสมโภชน์ กรุงเทพมหานคร ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๕ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง คือ

๑. การรักษาความสัจ ความจริงใจ
๒. การรู้จักข่มใจอยู่ในความดี
๓. การอดทน อดกลั้นและอดออม
๔. รู้จักละวางความชั่วทุจริต

ดังนั้น “ค่านิยม” ว่าเป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลมีช่วงระยะเวลาในการสร้างและดำเนินจนกลายเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตค่านิยมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลให้แสดงออกโดยบุคคลที่มีค่านิยมที่เหมือนหรือคล้ายกันก็จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มค่านิยมจึงเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งในบางครั้งก็ต้องใช้ดุลยพินิจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยค่านิยมมีทั้งลักษณะของเนื้อหา (Content) และลักษณะของความรู้สึกที่เข้มข้น (Intensity) โดยโดยลักษณะของเนื้อหาก็คือการตัดสินใจว่าจะอะไรควรทำไม่ควรทำอะไรถูกต้องอะไรดีอะไรเป็นสิ่งที่ต้องการส่วนลักษณะของความรู้สึกที่เข้มข้นก็คือระดับความรู้สึกความมั่นใจในการแสดงออกต่อสิ่งเร้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องว่าสำคัญอย่างไรคนบุคคลนั้นมีระดับขั้นของค่านิยมที่ก่อรูปขึ้นมาเป็นระบบ เพราะฉะนั้นการพัฒนาค่านิยมนี้เกิดจากค่านิยมเกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลขณะเดียวกันก็มาจากความเชื่อและเจตคติความชอบที่เกิดในตัวบุคคลที่มีค่านิยมสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นตัวนำให้เกิดการปฏิบัติการต่างๆการเกิดค่านิยมมีพฤติกรรม ๓ อย่างคือ (๑) การยอมรับค่านิยมพฤติกรรมในขั้นแรกนี้เป็นการลงความคิดเห็นว่าเหตุการณ์สิ่งของการกระทำเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าบุคคลมีความเชื่อซึ่งมีมากน้อยแตกต่างกันไปความเชื่อนี้เป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งพร้อมที่จะวัดและประเมินสิ่งนั้น (๒) ความชอบในค่านิยมพฤติกรรมความชอบแทรกอยู่ระหว่างการยอมรับการเกิดค่านิยมและความรู้สึกถูกผูกมัดต่อกับค่านิยมนั้นความชอบนี้ประเมินจากทั้งตนเองและจากบุคคลข้างเคียงด้วยว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้นและ (๓) การผูกมัดเป็นขั้นที่มีความเชื่อมั่นว่ายอมรับค่านิยมเช่นการเคารพผู้ใหญ่ การแสดงความอ่อนน้อมซึ่งบ่งบอกว่าเขามีค่านิยมในสิ่งนั้น ค่านิยม (Value) มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวตัดสินใจ กำหนด ตัวนำ หรือผลักดันให้พฤติกรรมโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ อิทธิพลของค่านิยมนี้จะเป็นที่ยอมรับและอ้างถึงอยู่เสมอในทางสังคมศาสตร์ว่าเป็นรากฐานของปัญหาทางสังคมมากมาย หากค่านิยมเกิดขัดกันมากมาย ก็อาจจะนำไปสู่พฤติกรรมที่มีการต่อสู้หรือปะทะกันอย่างเปิดเผย เพราะค่านิยมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันเป็นมรดกตกทอดของชนบทรอบนิยามประเพณี ตลอดจนจนถึงลัทธิและความเชื่อที่เคยสั่งสม ตกผลึก และถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และตามกรอบขอบข่ายของวัฒนธรรมไทยซึ่งส่วนใหญ่ถูกหล่อหลอมมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อมีการตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๘๔ ได้มีการกำหนดขอบเขตของวัฒนธรรมเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านคตินิยม ด้านเนติธรรม ด้านวัตถุธรรม และด้านสทธรรม

๕.๑.๒ หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

เมื่อรวมแล้วค่านิยมของสังคมไทยมีอยู่ ๔ ด้าน คือด้านคตินิยม ด้านเนติธรรม ด้านวัตถุธรรม และด้านสทธรรม หลักพุทธธรรมที่ควรนำมาส่งเสริมค่านิยมในสังคมมีดังนี้

๑) ด้านคตินิยม คือการยึดคตินิยมในการดำเนินชีวิต เพื่อควบคุมความสุขความเจริญแก่ตนในงานดังกล่าวนี้ได้เลือกสรรหลักธรรมมาเสนอ เพื่อให้เหมาะแก่อริยสัจของคนไทย ประกอบด้วย อริยมรรคมีองค์ ๘ (สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ๔ (อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา

และสมชีวิตา) พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ (หิริ โอตตัปปะ) และ บุคคลหาได้ยาก ๒ (บุพพการี กตัญญูกตเวที)

๒) ด้านเนติธรรม คือ หลักธรรมยึดเป็นแบบอย่างและแบบแผนอันเป็นจารีตประเพณี เคยมีมา ของบรรพชน และประเพณีวัฒนธรรม เป็นเครื่องแสดงถึงควมมีอารยะธรรม ของชนชาติ ทั้งจารีตประเพณี ก็เป็นเครื่องแสดงออกถึงความสามัคคี ของชนในชาติหลักพุทธธรรมที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ พระวินัยบรกรรม โดยเกี่ยวกับนิติธรรมคือกฎหมายของบ้านเมือง อปทานิยธรรม ๗ ตามแบบอย่างการปกครองแบบสามัคคีธรรม ของพวกเจ้าลิจฉวี แห่งแคว้นวัชชี เป็นการปกครองนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ของประเทศชาติโดยไม่มีวี่แวงเสื่อม

๓) ด้านวัตถุธรรม ได้แก่อาคารสถานที่ ที่ก่อสร้าง เช่น พุทธศิลป์ต่างๆ ที่ต้องช่วยกันดูแล นอกจากนี้ยังหมายถึงการรู้จักใช้สอย เครื่องอุปโภคบริโภคอย่างคุ้มค่าและประหยัด ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง การใช้สอยปัจจัย ๔ ที่มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยมี ๔ อย่าง คืออาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค หลักพุทธธรรมที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ได้แก่ ปัจจัย ๔ (ตามแนวพระวินัยบัญญัติ) สันโดษ ๓ คือความยินดี พึงพอใจกับสิ่งที่ตนมีเท่าที่จะหาได้

๔) ด้านสหธรรมคือหลักพุทธธรรมว่าด้วยการอยู่ด้วยกันของประชาชนพลเมืองเพื่อความสามัคคีปรองดอง และความอยู่ดีกินดีของชนในชาติ ได้แก่ ศีล ๕ ซึ่งถือเป็นหลักมนุษยธรรม สาราณียธรรม ๖ และทศ ๖ อันเป็นหลักการพึ่งพาอาศัยกันและกันหลักธรรมที่จะ นำมาประพฤติปฏิบัติกันในสังคม

๕.๑.๓ พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย

ส่วนพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย จำเป็นต้องนำเอาการปลูกฝัง การเสริมสร้าง การส่งเสริมค่านิยมไทยควรเป็นไปตามกรอบของค่านิยม ๔ ด้านดังกล่าว โดยต้องมืองค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาคราชการและเอกชนช่วยกันส่งเสริมประสานงานรับผิดชอบ ซึ่งมีวิธีการจัดการที่รัดกุม ในการผลักดันการดำเนินงานทั้งนี้ตามกระบวนการพุทธวิธีเสริมสร้างค่านิยมในสังคมไทย ดังนี้

๑. พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านคติธรรม คือการนำเอามรรคมีองค์ ๘ (สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) ทิฎฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ (อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา) พรหมวิหาร ๔ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ (หิริ โอตตัปปะ) และบุคคลหาได้ยาก ๒ (บุพพการี กตัญญูกตเวที) มาใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เพื่อสร้างคุณค่า ให้กับตัวผู้ปฏิบัติเอง เช่น เรามั่นทำความดีเอาไว้เป็นนิสัย จะเป็นอันสงส้อย่างยิ่งในหนทางสร้าง ความสุขให้กับตัวเราเองเพื่อเป็นการสร้างค่านิยมให้กับตัวเองและเป็นการสร้างบรรทัดฐานให้เกิดแก่สังคม ในปัจจุบัน

๒. พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านเนติธรรม คือการนำเอาอปทานิยธรรม ๗ ไปให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัย การฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการ และศึกษาค้นคว้าหาความรู้

เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับ ตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกาย เป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการ

๓. พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านวัตรธรรม คือการนำเอาปัจจัย ๔ (ตามแนวพระวินัยบัญญัติ) สันโดษ ๓ คือความยินดีพึงพอใจกับสิ่งที่มีเท่าที่จะหามาได้ต้องให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัยการฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการและศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับ ตัวเองในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกาย เป็นค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการ

๔. พุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมด้านสทธรรม คือการนำเอาศีล ๕ สาราณียธรรม ๖ ทิศ ๖ ไปให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยอาศัยการฝึกอบรมและเข้าเข้ากิจกรรมโดยจัดโครงการ และศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างบรรทัดฐานให้กับตัวเอง ในสังคมและให้คนในสังคมทำอยู่เป็นประจำและสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเคยชินเป็นนิสัยจนกายเป็น ค่านิยมในสังคมไทยในปัจจุบันอย่างเป็นทางการ

ในพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมทั้ง ๔ ด้านในสังคมไทย สามารถประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

๑) การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูโดยการให้หลักกตัญญูกตเวทิต การส่งเสริมค่านิยมด้านกตัญญูเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมสร้างวัฒนธรรมอันดีงามต่อกันในสังคมที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้มองเห็นความสำคัญคุณค่าของค่านิยมด้านความกตัญญูกตเวทิตที่จะได้รับการส่งเสริมเป็นอันดับแรก เพราะสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในทางเทคโนโลยีมากกว่าค่านิยมในด้านจิตใจจะต้องได้รับการพัฒนาให้มากขึ้นทางพระพุทธศาสนาจึงมองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยเป็นแรงบันดาลใจในการส่งเสริมมนุษย์ได้เป็นอย่างดีเพราะว่าธรรมะสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมได้เป็นอย่างดีและสามารถเป็นเครื่องยึดถือปฏิบัติให้เป็นไปตามธรรมเนียมอย่างเป็นรูปธรรมได้โดยการได้ถือความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดในการปฏิบัติเพื่อให้ค่านิยมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

๒) การส่งเสริมค่านิยมด้านศีลธรรม จริยธรรมโดยการให้หลักเบญจศีล เบญจธรรม การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมเพื่อส่งเสริมค่านิยมไทยที่ดีงามต่อกันในสังคม จะต้องประกอบด้วยหลายประการ ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารองค์กรทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมใจในการกำหนดแนวทางและวิธีการส่งเสริมให้กับคนในสังคมพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม จะเห็นได้ว่า ศีลธรรมและจริยธรรมเป็นหลักของความคิด ความงาม ความถูกต้อง ในการแสดงออกทั้งกาย วาจาใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งยึดมั่นไว้เป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย ซึ่งอาจส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมจริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงาม ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคม และต่อการพัฒนาประเทศชาติ

๓) การส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์ เสียสละ โดยการให้หลักสุจริต ๓ ความสุจริต เป็นพื้นฐานของความคิดทุกอย่าง คนจะดีหรือไม่ดีให้ดูที่การประพฤติว่ามีสุจริตหรือไม่ สังคมใดก็ตาม

ถ้าหากขาดความสุจริตแล้วสังคมนั้นก็ไม่ต้องอะไรจากสัตว์ทั้งหลาย ถือได้ว่าเป็นยุคที่เสื่อมที่สุดก็ได้ ความทุจริตผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่สุด ไม่รู้ว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำไม่มีความละเอียดต่อความซื่อสัตย์ขาดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่าประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา และใจความประพฤติสุจริตจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่เจริญแล้ว

๔) การส่งเสริมค่านิยมด้านความเสียสละโดยการใช้หลักจาคะ คือความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน หรือคือการให้นั่นเอง โดยรู้จักสละสิ่งของช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ซึ่งโดยปกติของชีวิตคนนั้น เราต้องช่วยเหลือเกื้อกูลคนรักของเราตลอดเวลา เรียกว่าต้องแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับความแตกต่าง การเข้าใจในอีกฝ่าย และความอดทนอดกลั้นในความผิดที่คู่รักได้ก่อขึ้น ไม่คิดแค้น ไม่คิดเอาคืน มีแต่ความรักให้กันและพร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคด้วยกันอีกครั้ง ดังนั้นการให้อภัยจึงเป็นจุดรวมของ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ที่กล่าวไปแล้วด้วย

การพัฒนาค่านิยมของสังคมไทยย่อมขึ้นอยู่กับกำหนัดค่านิยมร่วมก่อนว่าค่านิยมใดเป็นค่านิยมที่พึงปรารถนาของสังคมไทย จากนั้นควรมีปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวตั้งแต่วัยทารกจนกระทั่งครบครันแล้วขยายให้เป็นระดับสังคมในที่สุดและแนวทางการส่งเสริมค่านิยมของสังคมไทยสามารถดำเนินการได้ด้วยการดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) การสั่งสอนอบรมในระดับต่างๆ เช่น ระดับครอบครัว การศึกษา ในทุกระดับและระดับสังคม (socialization)

๒) การปลูกฝังผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น ละครที่วิพากษ์ความเพลง เป็นต้น

๓) การปลูกฝังผ่านทางกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมของเด็กในการช่วยเหลือตนเอง รับผิดชอบตนเอง ในกิจกรรมชีวิตประจำวัน กิจกรรมสาธารณะประโยชน์ กิจกรรมการณรงค์ต่างๆ เป็นต้น

๔) การปลูกฝังโดยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างและยึดมั่นในสิ่งที่เป็นคุณความดีของผู้ใหญ่และบุคคลที่เป็นผู้นำผู้บริหารประเทศ

โดยเน้นค่านิยมไทยในปัจจุบันด้วยเห็นว่า (๑) ค่านิยมหลงลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นและยึดถือวัฒนธรรมตะวันตก (๒) ค่านิยมรักสนุกนิยมความสะดวกสบายไม่จริงจังกับเรื่องราวและสถานการณ์ต่างๆ และ (๓) ค่านิยมหลงใหลเชื่อในกระแสวิทยาศาสตร์ยึดติดวัตถุนิยมหลงลืมวิถีชีวิตที่หลงลืมกับธรรมชาติ และค่านิยมหลักคนไทยต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยส่งเสริมและเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อทำให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็ง เพราะว่าเป็นหลักจริยธรรมที่ทุกคนในสังคมควรยึดถือและปฏิบัติตามในการสร้างค่านิยมให้ประสบผลสำเร็จจะต้องปลูกฝังลงไปในการจิตใจของเด็กและเยาวชน โดยผู้ใหญ่ในชุมชนหรือท้องถิ่นต้องเป็นแบบอย่าง ซึ่งผู้วิจัยจะได้จำแนกแนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักพุทธธรรมดังต่อไปนี้

๑. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักกตัญญูกตเวที พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี คนดียอมเป็นที่ปรารถนาที่ต้องการในที่ทุกหนทุกแห่งในทุกกิจการ ความกตัญญู คือ คุณสมบัติและสัญลักษณ์ของคนดี ดังนั้นหลักธรรมว่าด้วยความกตัญญูกตเวที คือธรรมที่เป็นเครื่องหมายของคนดีคือ กตัญญูกตเวที ซึ่งวิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมแสดงออก ได้แก่ การปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์

ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ เช่น ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

๒. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักเบญจศีล เบญจธรรม ในการอยู่ร่วมกันในสังคม นั้นจำเป็นที่แต่ละคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมจะต้องทำตนให้เป็นคนเต็มคนที่เรียกว่าเป็นมนุษย์หรือเป็นคน เพื่อให้การอยู่ร่วมกันดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยมีความสุขหลักธรรมที่จะทำคนให้เป็นให้เต็มคน อันยังผลให้การอยู่ร่วมกันมีความสุขมีความสุขนั้นก็คือเบญจศีล เบญจ ดังนั้นการสร้างค่านิยมที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้นต้องคำนึงถึงคุณค่าและประโยชน์ทั้งตัวเองและผู้อื่น ดังนั้นหลักธรรมที่ส่งเสริมค่านิยมสำหรับคนในสังคมนั้นต้องมีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หัวดีต่อผู้อื่นเผื่อแผ่และแบ่งปันผู้อื่นโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือหลักเบญจศีล เบญจธรรม วิธีการปฏิบัติและพฤติกรรมการแสดงออก

๓. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสุจริต การสร้างค่านิยมให้กับคนในสังคมนั้นต้องส่งเสริมค่านิยมด้านความซื่อสัตย์จะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักความจริงและความถูกต้องในการดำเนินชีวิต ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งทางกาย วาจา ใจ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ดังนั้น หลักสุจริตคือ การพูดจริง ทำจริง จริงใจ เป็นความเข้มแข็งของจิตใจ ที่จะต้องได้รับการพัฒนา

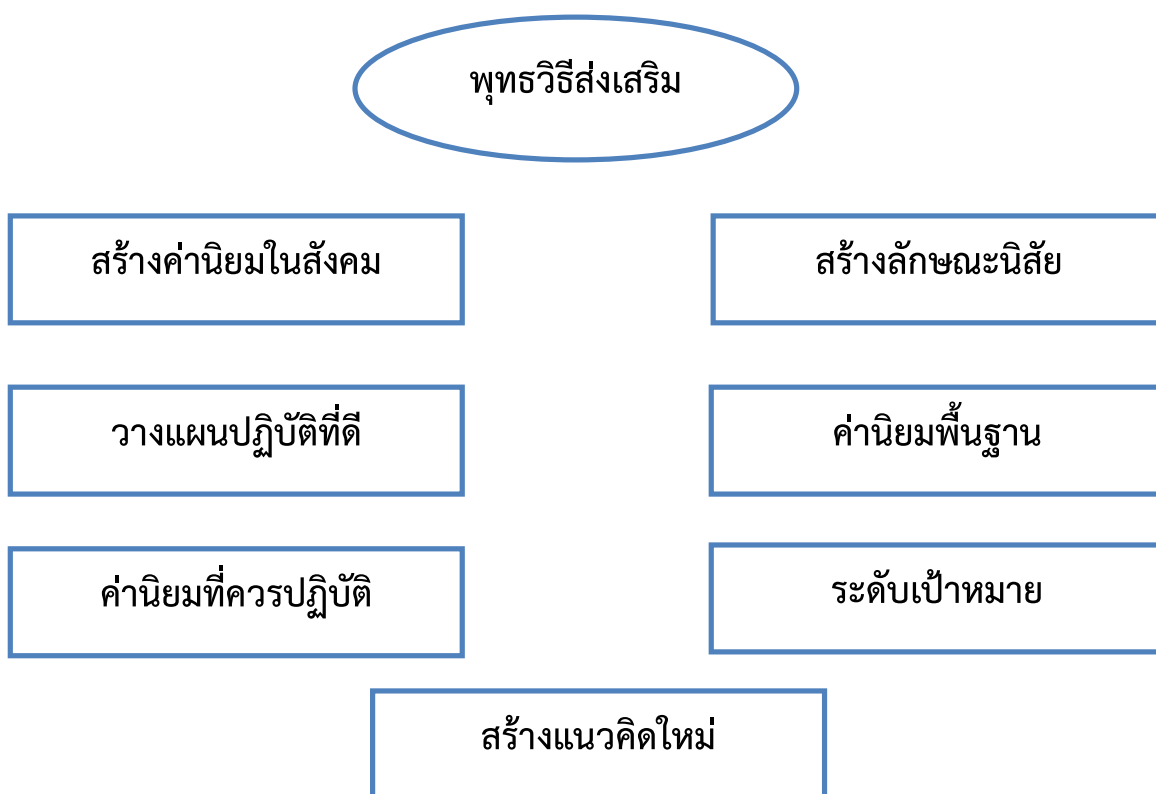
๔. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักจาคะ แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักธรรมข้อจาคะนี้มีความสำคัญในวิถีชีวิตประจำวันเพราะในสังคมปัจจุบันนี้คนในสังคมเพิ่มมากขึ้นวัตถุสิ่งของต่างๆเพิ่มมากขึ้นสิ่งยั่วยวนต่างๆก็เพิ่มขึ้นจนทำให้สังคมมีแต่ความเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม โดยการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันจนสังคมในปัจจุบันนี้วนวายไม่มีที่สิ้นสุดแนวทางการส่งเสริมค่านิยมด้านจาคะเป็นการแบ่งปันความสุขของตนเพื่อผู้อื่นและยังยึดเหนี่ยวจิตใจของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้อีกด้วยแล้วยังเป็นการบำเพ็ญตนเพื่อขจัดกิเลสที่อยู่ในจิตใจของตนอันมีตัณหาอุปาทานที่เกาะกุมจิตใจของเราไว้ไม่ให้บรรลुरुธรรมชั้นสูงขึ้นไปได้ดังนั้นผู้วิจยมองว่าการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยต้องยึดจาคะเพราะเป็นหลักธรรมที่มีประโยชน์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้จริงไม่ว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตทางครอบครัว สังคม เศรษฐกิจและการเมืองฯลฯ จาคะถือว่าเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่มีความสุขทั้งทางกายและใจ

๕. แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสันโดษ แนวทางการส่งเสริมค่านิยมตามหลักสันโดษในทางพระพุทธศาสนานั้นคือความยินดีด้วยของของตนด้วยเรียบง่าย และความเพียรโดยความชอบธรรม ความยินดีด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ความรู้จักอิม รู้จักพอ ดังนั้นผู้วิจยมองว่า ความสันโดษ คือความยินดีพอใจตามมีตามได้ตามกำลังและความจำเป็นของตน พร้อมทั้งมีขันหมั้นเพียรหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตไม่เป็นภัยต่อตนเองหรือ สังคม เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้วต้องรู้จักเก็บออมระมัดระวังในการใช้จ่ายไม่ก่อให้เกิดหนี้สินก็จะนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุข ความสันโดษ จึงเป็นคุณธรรมที่ทุกคนควรพิจารณา น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัยติดตัวโดยแท้เพื่อสร้างค่านิยมให้กับตัวเอง

จากพุทธวิธีการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยทั้ง ๔ ด้านนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถสร้างเป็น “RPVAB : Model” คือกระบวนการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยให้เข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน ได้ดังนี้

๑. ระบบการรับรู้ค่านิยมในสังคมไทย (Recognition system)
๒. ทศนคติเชิงบวกต่อค่านิยมในสังคมไทย (Positive attitude)
๓. ความตระหนักในคุณค่าของค่านิยมในสังคมไทย (Value awareness)
๔. การยอมรับค่านิยมในสังคมไทย (Acceptance)
๕. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามค่านิยมในสังคมไทย (Behavior modification)

โดย “RPVAB : Model” สามารถนำไปสู่การสร้างค่านิยมในสังคมไทย สร้างลักษณะนิสัย สร้างแนวความคิดใหม่ วางแผนปฏิบัติที่ดี แนวทางปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานที่ควรยกย่อง จุดมุ่งเน้นของการสร้างค่านิยมแต่ละระดับเป้าหมาย และค่านิยมที่ควรถือปฏิบัติในสังคมไทย สามารถทำเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรมีการกำหนดนโยบายให้มีการส่งเสริมระบบค่านิยมในสังคมไทย ได้มีความเข้มแข็งมี ความมั่นคงและยั่งยืน
๒. ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารนโยบาย ส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน
๓. ควรกำหนดแนวทางเชิงนโยบายให้กระทรวง/กรม ที่เกี่ยวข้องใช้แบบแผนพฤติกรรม เพื่อ การส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทยที่ชัดเจน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงการบริหาร

๑. ควรมีการวางแผนการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย อย่างเป็นทางการเพื่อการดำเนินงานที่เป็นจริง
๒. ควรกำหนดโครงการส่งเสริมค่านิยมในสังคมไทย แบบมีส่วนร่วมจากพลังภาคี เครือข่ายทุกภาคส่วนให้ประสบผลสำเร็จ
๓. ควรมีระบบการสนับสนุนให้องค์กร หน่วยงาน สถาบันในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมและพัฒนาค่านิยมที่ดีในองค์กร

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรวิจัยเรื่อง “ระบบความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยที่ส่งผลต่อคุณภาพค่านิยมในสังคมไทย”
๒. ควรวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสร้างค่านิยมไทยเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน”
๓. ควรวิจัยเรื่อง “แบบจำลองกระบวนการส่งเสริมค่านิยมของสังคมไทยแบบมีส่วนร่วมในทศวรรษหน้า”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก) ข้อมูลปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมศิลปากร. สุภาษิตพระร่วง สุภาษิตอศรญาณ. กรุงเทพมหานคร: บรรพกิจเทรตติง, ๒๕๒๐.

กอง เคลือบพณิชกุล. พจนานุกรมสุภาษิตไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, ๒๕๙๗.

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. เรื่องวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.

ก่อ สวัสดิ์พานิช. จริยธรรมในสังคมไทย. รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทย, ๒๕๒๒.

เกษม เกษมณิกกุล. “ค่านิยมจุดหมายปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร, ปริญญาโท. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๔.

กิริติ ศรีวิเชียร. การศึกษาเพื่อสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๓.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์. ประวัติแนวความคิดทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญในประวัติศาสตร์. ๑ ชุด ๔ เล่ม: ภาคกลาง. ภาคตะวันออกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ภาคเหนือ. และภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ๒๕๔๒. ๔ เล่ม.

นราธิป พงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น, “ข้อควรคิดในภาษาไทย” ในวัฒนธรรมทางภาษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๒๕.

ทรงวิทย์ แก้วศรี และคณะ. **พระบรมราโชวาท**. คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. **เอกลักษณ์ไทย. อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ พ่อสุ่น-แม่ปุ๋ย แก้วศรี ณ ฌาปน
สถานคุรุสภาวัดสระเกษราชวรมหาวิหาร วันเสาร์ที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔**
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ธีรยุทธ บุญมี. **พหุนิยม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

พงษ์ศานต์ พันธุลาก. **สังคมชุมชนระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ชัม ชีสเต็ม จำกัด,
๒๕๔๖.

พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**. พิษณุโลก: โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ, ๒๕๕๐.

พรรณี ชูทัย. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร: วรวิมลการพิมพ์, ๒๕๒๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**.

_____ . **ธรรมานุชชีวัต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๕.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก. **นิราศท่าดินแดง**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร สำนัก
วรรณกรรมและประวัติศาสตร์, ๒๕๔๖.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระบรมราโชวาทในรัชกาลที่ ๕**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๒๕๕๔.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๒๑.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **หลักราชการ**. กรุงเทพมหานคร: วชิราวุธวิทยาลัย, ๒๕๕๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์รวมเล่ม ๓ ภาค ครั้งที่ ๑๕.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.

พระมหาอดิศร ถิรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พุทธทาสภิกขุ. **วิวัฒนาการของมนุษย์เป็นสิ่งที่เราต้องรู้เท่าทัน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอมีเอ็นเตอร์
ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๗.

_____ . **การกระทำที่ถูกต้อง**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

_____ . **การงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

พัทยา สายหู.โลกสมมุติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศึกษาสยาม.๒๕๑๖.

_____ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสำหรับชาวบ้าน,
๒๕๑๗.

บุญคณี ประจันศิริ. “วัฒนธรรมองค์กร มุมมองจากประสบการณ์”.**ประชาชาติธุรกิจ**.๑๐ มกราคม
๒๕๔๘.

บุญมี แทนแก้ว.**จริยศาสตร์**.พิมพ์ครั้งที่ ๓.กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

ประนอม เดชชัย.**เสริมทักษะการเรียนรู้การสอนวิชาสังคมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕,๒๕๕๖.

ปริญญ์ จงวัฒนา.**พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**. กรุงเทพฯ: บจก. ศิลป์สยามบรรจุกุภัณฑ์และการพิมพ์,
๒๕๕๐

ปัญญาใช้บางยาง.**ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา,
๒๕๔๘.

ยนต์ ชุ่มจิต.**ความเป็นครู**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๕๐.

หลวงพ่อบุญญานันท์ภิกขุ.**งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม
,ม.ป.ป.

ราชบัณฑิตยสถาน.**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาน
มีบุ๊คส์พันวิเคชั่นจำกัด, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน.**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕**.กรุงเทพมหานคร:โรง
พิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔.

ราตรีพัฒนรังสรรค์.**พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**.กรุงเทพมหานคร: ราชภัฏจันเกษม. ๒๕๔๔.

วิทย์ วิศเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก.**หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕**.
กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.

วิธานสุขีวงศ์บุตรและสนธิบางยี่ขัน.**ปรัชญาไทย**,พิมพ์ครั้งที่ ๕.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๕๓.

วิรัช สงวนวงศ์วาน. **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: เพียร์สันเอ็ดดูเคชั่นอินโด
,๒๕๔๖.

วุฒิชัย มูลศิลป์ และคณะ. “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” ใน พระมหากษัตริย์แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์” (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเกรทเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.๒๕๔๖.

ศิริวรรณเสรีรัตน์,และคณะ.**การบริหารการตลาดยุคใหม่**.กรุงเทพมหานคร: ไดมอนด์อินบิสซิเนสเวิร์ล.,
๒๕๔๖.

ศิริวรรณเสรีรัตน์,และคณะ.**การจัดการและพฤติกรรมองค์กร**.กรุงเทพมหานคร: อีระฟิล์มและไซ
เท็กซ์, ๒๕๕๐.

ส.กาญจนศิริ ป. **คำสอนพ่อสอนลูก**. ร้อยเอ็ด: ศรีวิทยา, ๒๔๘๓.

สนอง วรอุไร.**ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข**.พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์ ,
๒๕๕๐.

สมบัติ มหารศและคณะ.**ค่านิยมที่ควรคงไว้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ฝ่ายวิชาการ ศูนย์เอกสาร
และตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. **การบริหารบุคลากรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

สภาสตรีแห่งชาติ. **นารีของไทย. จิตใจงดงาม**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

สนธิสมัครการ. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๕๕.

สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๔.

สนธิ สมัครการ. **มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาภูมิภวราชาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____ . **วัฒนธรรมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิภวราชาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุภัตราสุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ๒๕๕๔.

สุรางค์ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สุนทร วงศ์ไวยสุวรรณ. **วัฒนธรรมองค์กร แนวคิดงานวิจัยและประสบการณ์**. กรุงเทพมหานคร: โฟร์เพช, ๒๕๔๐.

สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๗.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๑.

สำนักวัฒนธรรม การกีฬาและการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร. **วัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๗.

เสฐียโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน]. **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษา เรื่องประเพณี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา. ๒๕๒๑.

เสนีย์ ปราโมช. ม.ร.ว. **ประชุมปาฐกถาและคำอภิปราย**. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๐๙.

เสาวภา ไพทยวัฒน์. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย: แนวทางอนุรักษ์และการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๘

อรุณ รักรธรรม. **พฤติกรรมในระบบราชการ**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๒.

อารมณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. **คำบรรยายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน ๒**. ภาคขการศึกษาที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง:

- กนกวรรณเพ็ญวรรณ. “วัฒนธรรมองค์การของเทศบาลตำบลในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต** สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย. “อิทธิพลของพฤติกรรมผู้นำ วัฒนธรรมการทำงานในองค์การ และกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานรัฐวิสาหกิจ” **ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.
- เคลือบบุษย์แก้ว. “การศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของนักเรียนฝึกหัดครูนักเรียนเกษตรกรรมและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ”. **ปริญญาานิพนธ์กศม.** วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๕.
- จักรกฤษณ์ จุฑาทิพรัตน์ และ สมเกียรติ อินทร์ชัย. “ค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา”. **รายงานวิจัย.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๒๕๕๕.
- ฉัตรชัยบัวกันต์. พฤติกรรมการทำงานตามค่านิยมร่วมองค์การของบุคลากรในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. **รายงานการวิจัย.** กลุ่มพัฒนาระบบบริหารสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๓.
- ชยานิศวรรค์ กุศลรัตนมณีพร และคณะ. การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต. **รายงานการวิจัย.** กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.
- ณพลพงษ์ เสาะสมบุรณ์. “วัฒนธรรมองค์กรค่านิยมที่มีผลต่อความพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของพนักงานบริษัทฟอร์ดโอเปอเรชั่นส์ (ประเทศไทย) จำกัด”. **สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๙
- ฉอาน วุฑฒิภรณ์รักษา. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสร้างงานในชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ได้รับรางวัลดีเด่นของตำบลคุ้ม พะยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.
- ณรงค์ วารีชล. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่ “เมืองน่าอยู่: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. **ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารทั่วไป. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑.
- เดชา สิทธิภรณ์. “วัฒนธรรมองค์การของพนักงานเทศบาลตำบลในเขตอำเภอดงหลวงจังหวัดมุกดาหาร”. **สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น. สถาบันบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ๒๕๕๔

- ทานตะวัน อินทร์จันทร์. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนย่อยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน. **การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๐.
- ธิดา เปาะปะ. “วัฒนธรรมองค์การและกระบวนการแก้ไขพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทักษสถานหญิงเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- นันทสภรณ์ อภิศักดิ์กุล. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การและความพึงพอใจในงานที่มีผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การของพนักงานฝ่ายบริการลูกค้าบริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- นิวัฒน์ พัฒนินุลย์. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การกับความผูกพันต่อองค์การของพนักงานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม”. **สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน ใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.
- นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืนด้วยการสังเคราะห์งานวิจัย. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗.
- มนสิการ คงมนต์. “วัฒนธรรมองค์การ : กรณีศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๗.
- บุษกร วัชรศรีโรจน์. ดร. รองศาสตราจารย์ ดร. โกวิท กังสนันท์. และนาวาอากาศเอก ดร. บุรพาชตเชย. “การวิเคราะห์ลักษณะวัฒนธรรมของคนไทยและนัยยะที่มีต่อการบริหารองค์การ”. **รายงานวิจัย**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. สิงหาคม, ๒๕๕๐.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. **การศึกษาอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น**. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- ประมรรัตน์ แพรดำ. “บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในการส่งเสริมการปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานของรัฐบาลตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนผู้ช่วยผู้บริหารและครูในเขตการศึกษา ๖”. **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๗.
- ประเสริฐ ชูสิงห์. การศึกษาค่านิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตการศึกษา ๒ ปีการศึกษา ๒๕๑๗. **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๘.

- โปรมาศย์ ศรีทองกุล. “วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงาน: กรณีศึกษาบริษัทขนส่งทางเรือและโลจิสติกส์แห่งหนึ่ง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.
- พจนีย์ มณีสุวรรณ. “ค่านิยมของนักเรียนวิทยาลัยครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **ปริญญาานิพนธ์กศ.ม.**. วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสาณมิตร, ๒๕๑๔.
- พนิตนาฏ ชำนาญเสื่อ และ ประกริต รัชวัตร. “วัฒนธรรมองค์กรของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรีวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี”. สถาบันพระบรมราชชนก. **รายงานวิจัย**. สำนักงานปลัดกระทรวง: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๐.
- พระมหาสมคิด โครธา. “การใช้ข้อธิบาท ๔ ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.
- พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน). “การนำหลักข้อธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระสุนนท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์). “การประยุกต์ใช้ข้อธิบาท ๔ ในการทำงานศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียน จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พิจิกร พรหมแก้ว. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การของพนักงานบริษัทปูนซีเมนต์นครหลวงจำกัด (มหาชน)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ไพศาล ไกรสิทธิ์. “วัฒนธรรมการทำงานของคนไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุฎฐิบัณฑิต**, สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๔.
- เยาวมาลย์ จ้อยจุฬี. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการจัดการมูลฝอย: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม. คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๒.
- ยุพิน ระพิพันธุ์. ความรู้ ทศนคติและการจัดการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจำแนกประเภทมูลฝอยที่ใช้ในชีวิตประจำวันก่อนทิ้งในเขตเทศบาลเมืองพนัส อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน**, ๒๕๔๔.
- รังสรรค์ ม่วงโสธร. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมความปลอดภัยในอุตสาหกรรมปิโตรเคมี”. **ปรัชญาดุฎฐิบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๘.
- วรรณาด แสงมณี. **องค์การและการจัดการองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ระเบียบทองการพิมพ์, ๒๕๔๔.

- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัว และชุมชนพัฒนา: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวันกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๐.
- วินัยหนูสมจิตต์และภาสกรภูศรี. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การกับความผูกพันต่อองค์การของพนักงาน : กรณีศึกษาบริษัทท่องเที่ยวการทอจำกัด”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.
- วิเชียร พากเพียร. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๑.
- ศรารากย์. “วัฒนธรรมองค์การกับคุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- สิทธิโชค วรานุกุลสันติกุล. วัฒนธรรมในองค์การกับการปฏิบัติงานของพนักงาน. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจิตวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.
- สนิท สัตโยภาส. การใช้กระบวนการวิชาจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Studies) หมวดวิชาศึกษาทั่วไปพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. **ดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- สมจินตนา คุ่มภัย. “การเปรียบเทียบวัฒนธรรมองค์การที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพองค์กร : กรณีศึกษารัฐวิสาหกิจในประเทศไทย”. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.
- สมบัติ มหารศ. ค่านิยมทางจริยธรรมของนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามทัศนะของครูผู้สอนจริยธรรมในจังหวัดมหาสารคาม. **รายงานวิจัย**: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๐.
- สุภรรณิการ์ เจียมคงอยู่. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการพยาบาลโรงพยาบาลตากสิน”. **สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐
- สุภัทธารภรณ์ สุโข. “ผลกระทบของวัฒนธรรมองค์การที่มีต่อศักยภาพในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘
- สุรัชย์ เปียงตั้ง. “การวิเคราะห์วัฒนธรรมองค์การตามการรับรู้และวัฒนธรรมองค์การตามความคาดหวังของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยภาคเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.
- สุธี ศรสวรรค์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลคลองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **ภาคนิพนธ์**

คณะพัฒนาสังคม สาขาพัฒนาสังคม.คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๘.

สุรสิงห์ ชำนาญเสื่อ. “วัฒนธรรมองค์กร กรณีศึกษา: บริษัทในเครือกัลฟ์อิลเล็กทริก(มหาชน)จำกัด ในจังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.สาขาบริหารธุรกิจ** สำหรับผู้บริหาร.วิทยาลัยพานิชศาสตร์:มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. ผศ.ดร.“**หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**”.สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ บัณฑิต.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุนทร โคมินและสนิทธสมักรการ.**ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๒.

สุนทร วงศ์ไวยสุวรรณ.**วัฒนธรรมองค์กร แนวคิดงานวิจัยและประสบการณ์.** กรุงเทพมหานคร: โพรเพซ, ๒๕๔๐.

เสถียร สุทธิ.“การรับรู้วัฒนธรรมองค์กรของพนักงานบริษัทปตท. จำกัด (มหาชน) คลังปิโตรเลียมศรีราชาอำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรี”.**วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการบริหารทั่วไป.วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙.**

หทัยรัตน์ ต้นสุวรรณ.“ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กรความจงรักภักดีต่อองค์กรและบรรยากาศในองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่”.**สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการจัดการ.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.**

อัญชลี วิสิทธิ์วิชัย.“การศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลศูนย์โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนสังกัดกระทรวงสาธารณสุข”.**วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.**

เอกสิทธิ์ เข้มงวด.การศึกษาเปรียบเทียบมิติทางวัฒนธรรมระหว่างไทย-ญี่ปุ่นกรณีศึกษาบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทย.**รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๘.**

เอ็มไพร์ บุกูรินทร์.“วัฒนธรรมองค์กรของโรงพยาบาลร้อยเอ็ดในเขตอำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด”.**วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต.สาขาวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.**

(๓) บทความ/วารสาร:

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล.วัฒนธรรมองค์กรพลังแฝงที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการบริหารงานและการดำเนินงาน.**วารสารนักบริหาร. (กรกฎาคม, ๒๕๔๗) ๒๔ (๓๐): ๒๕-๒๖.**

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต).“ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”.**หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ.ฉบับวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑.**

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.**วารสารวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๔.

บทความพิเศษ “ด้านค่านิยม ๑๒ ประการ เท่ากับด้านความดี”. **ธงธรรม**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๓๐ (ตุลาคม ๒๕๕๗) : ๒๙.

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. วัฒนธรรมองค์กรพลังแฝงที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการบริหารงานและการดำเนินงาน. **วารสารนักบริหาร**. ๒๔ (๓) (กรกฎาคม ๒๕๕๗)
อดุลย์ วิเชียรเจริญ. ค่านิยมของสังคมไทย. **วารสารสังคมศาสตร์**. ๑(๑), ๑๘๘-๒๑๖, ๒๕๑๙.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ชวนา อังคนุรักษ์พันธ์. “การรับรู้วัฒนธรรมองค์การและความผูกพันต่อองค์การของพนักงานในธุรกิจโรงแรมเขตเมืองพัทยาจังหวัดชลบุรี” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thesis.tiac.or.th/main.htm>. [๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๘].

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. โลกาวัดกับการจัดการวัฒนธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <https://thailovecultural.wordpress.com/category> [๕ ตุลาคม ๕๘].

วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช. **ชีวิตและวัฒนธรรม**. [ออนไลน์].

แหล่งข้อมูล: http://www.tnk.ac.th/e-Learning/E-learning_4/link02.html [๕ พ.ย. ๕๘].

วิทยาลัยเทคนิคนครศรีธรรมราช. **ชีวิตและวัฒนธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://my.dekd.com/freya1412/writer/viewlongc.php?id=733167&chapter=6> [๙ พ.ย. ๕๘].

<http://incquity.com/articles/corporate-culture> [ออนไลน์]. สืบค้นข้อมูล วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

๒) ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Chaffee, E. E. & Tiemey, W. G. **Collegiate Culture and Strategies**. New York: American Council on Education, 1988.

Cook, R. A. & Lafferty, J. L. **Level : Organizational culture inventory**. Plymouth, MI: Human Synergistics, 1989.

Crutchfield, R. S. *Ketch avid and Ballanchey Edgerton L. individual in society*. Tokyo: kongakusha Con, 1966.

Dougherty, Denin Donaid. “Differential Acceptance of Normative Value Among Adolescents in Missorri Schools”. **Dissertation Abstracts International**. 10(30) : 110 : April, 1966.

- Elliot, Thomas Lowell. Determination and Comparison of the Value of Various Student Groups. Secondary Business Teacher and Businessman. **Dissertation Abstracts**, 30, April, 1970.
- Johnson, Jean L., Rudy Pui-Wan, Lee, Amit Saini, and Bianca Grohmann. "Market focused Strategic flexibility: Conceptual Advances and An Integrative". *Journal of The Academy of Marketing Science*. 31 (1) :2003
- Hofstede, G. Culture's consequences: international differences in work-related Values, Abridged ed. Beverly Hills. CA: Sage Publications, 1984.
- Garforth, F. W.. Values: An essay towards clarification. Education Review, 1962.
- Hofstede Geert, Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations. 2nd Edition, Thousand Oaks CA: Sage Publications, 2001.
- Allport Gordon W. and Leo Postman. **Psychology of Rumor**. Russell & Russell Publishers, 1965.
- Rokeach, M. Belief Attitudes and **Values: A Theory of Organization and Change**. New York: Jossey-Bass, 1968.
- Roscoe and others. **Student Values In Exporting in Human Behavior**. New York: McGraw-hill, 1968.
- Robbins, S.P. **Organizational behavior: Concepts controversies**. (4th ed.) Englewood Cliffs. N.J.: Prentice - Hall International, 1989.
- Kluckhohn, Clyde. **Culture and Behavior**. New York: Macmillan, 1962.
- Sathe, V. **Culture and related corporate realities**. Homewood. Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1985.
- Schein, E.H.. The role of the founder in creating organizational culture. **Organizational Dynamics**, 12(3), 1983
- Schwartz, S. H. **Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries**. In M. Zanna (Ed.). *Advances in experimental social psychology*. Academic Press. Orlando. FL., 1992
- Skeel, Dorothy J. What Values are Most Important?. **Today's Education**. 1 January - February, 1977
- Smelser, N. J. **Collective behavior**. New York: Free Press, 1968.
- Smircich, L. Concept of Culture and Organizational Analysis. **Administrative Science Quarterly**. 28(9), 1983.
- Stephen, Robbins P. **Organization Behavior: Concepts, Controversies, and Application**. 10th Ed. Englewood Cliffs. NY : Prentice-Hall, Inc. : 2003

- White, Thomas Robert. A Study of Values and Attitudes of Distributive Educational Teacher Coordinators as Compared to Two Groups of Potential Teacher Coordinators, **Dissertation Abstracts**, 3 , August, 1969.
- Uniteds Nation. **Department of International Economic and Social affair**. Popular Participation as Strategy for Program Community Level Action and Development. New York: United Nation.,1981.
- Kimball Young, Young.**Systematics Sociology**. New York: American Book Company , 1962.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระครูสาครสุทธิธรรม (ดิลก กิตติดิลโก / ตู๋จินดา)
- วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ ๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๑
- ภูมิลำเนาที่เกิด : จังหวัดสมุทรสาคร
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๑๔ ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตร์การอาหาร)มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๒๒ นักรธรรมเอก สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๒๙ ประโยค ๑-๒ สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
พ.ศ. ๒๕๔๓ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี
พ.ศ. ๒๕๔๕ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี
พ.ศ. ๒๕๕๕ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประสบการณ์การทำงาน : พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๑๘ นักวิทยาศาสตร์ตรีแผนกอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ กองสำรวจและค้นคว้า กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- อุปสมบท : วันที่ ๒๓ เดือน มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๘
- สังกัด : วัดสุทธิวาตวราราม ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐
- ตำแหน่ง : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม พระอารามหลวง
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสุทธิวาตวราราม ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร๗๔๐๐๐
- โทรศัพท์ : มือถือ ๐๘๒-๔๗๐-๖๘๕๔